

**ZWYCIĘSKA PRACA W RAMACH KONKURSU NA NAJLEPSZĄ
PRACĘ MAGISTERSKĄ DOTYCZĄCĄ OBSZARÓW WIEJSKICH
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO**

KRAJOWA SIĘĆ OBSZARÓW WIEJSKICH

Sekretariat Regionalny Województwa Mazowieckiego

Odmiany gospodarki lokalnej

na przykładzie gmin Karczew i Sieciechów województwa mazowieckiego

Autorzy

Kinga Balcerek i Daniel Wąsik

Uczelnia

**Uniwersytet Warszawski, Instytut Ameryk
i Europy, Centrum Europejskich Studiów
Regionalnych i Lokalnych (EUROREG)**

Kierunek

Gospodarka Przestrzenna

Praca wykonana pod kierunkiem

**Prof. dr hab. Marii Halamskiej
Centrum Studiów Regionalnych
i Lokalnych (EUROREG)**

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej

Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Institucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Mazowsze.
serce Polski

Uniwersytet Warszawski
Instytut Ameryk i Europy
Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych
(EUROREG)

Kinga Balcerek

Nr albumu: 266907

Daniel Wąsik

Nr albumu: 265022

Odmiany gospodarki lokalnej

**Na przykładzie gmin Karczew i Sieciechów
województwa mazowieckiego.**

Praca magisterska na kierunku Gospodarka Przestrzenna

Praca wykonana pod kierunkiem

Prof. dr hab. Marii Halamskiej

Centrum Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG)

Warszawa, czerwiec 2012

Oświadczenie kierującego pracą

Oświadczam, że niniejsza praca została przygotowana pod moim kierunkiem i stwierdzam, że spełnia ona warunki do przedstawienia jej w postępowaniu o nadanie tytułu zawodowego.

Data

Podpis kierującego pracą

Oświadczenie autorów pracy

Świadomy odpowiedzialności prawnej oświadczam, że niniejsza praca dyplomowa została napisana przeze mnie samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami.

Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w wyższej uczelni.

Oświadczam ponadto, że niniejsza wersja pracy jest identyczna z załączoną wersją elektroniczną.

Data

Podpisy autorów pracy

Streszczenie

Praca, składająca się z dwóch części opisuje różne typy gospodarki lokalnej na mazowszu. Dwa studia przypadku gospodarki lokalnej na obszarach metropolitalnych Warszawy oraz obszarach peryferyjnych regionu. Zostały przygotowane według identycznej procedury i narzędzi badawczych. W podsumowaniu autorzy wpisują badane gospodarki w typologię Mariniego i Monney'a, ukazując w analizowanych przypadkach cechy *rent-seeking economy*, *dependent economy* oraz *entrepreneurial economy*.

Słowa kluczowe

zróźnicowanie regionu, rozwój lokalny, gospodarka lokalna, suburbanizacja, obszary wiejskie

Dziedzina pracy (kody wg programu Sokrates – Erasmus)

14600

Tytuł pracy w języku angielskim

The types of local economy. The case study of Karczew and Sieciechów municipalities
in Mazowieckie voivodeship

Spis treści

I Wstęp.....	6
II Część pierwsza. Karczew. Gospodarka lokalna na obszarach metropolitarnych.....	14
1. Gmina Karczew: historia, układ terytorialny, dynamika ludności Usytuowanie przestrzenne i dostępność.....	14
2. Gospodarka gminy: analiza stanu, układ terytorialny, charakter związków.....	37
3. Gospodarka lokalna na obszarach metropolitarnych: endogenne i egzogenne czynniki rozwoju.....	69
Wykazy	81
Bibliografia	83
III Część druga. Sieciechów. Gospodarka lokalna na obszarach peryferyjnych.....	90
1. Gmina Sieciechów: historia, dostępność i dynamika ludności.....	90
2. Gospodarka gminy: analiza jej stanu, struktury, charakteru wewnętrznych powiązań.	116
3. Peryferyjna gospodarka lokalna: bariery, możliwości i wizje rozwoju	159
Wykazy	169
Bibliografia	171
IV Wnioski.....	173
Aneks 1: Dyspozycje do wywiadu z burmistrzem/wójtem, maj 2012 r.	178
Aneks 2: Kwestionariusz wywiadu z sołtysem, maj 2012 r.	180
Aneks 3: Dyspozycje do zebrania informacji o największych przedsiębiorstwach w gminie, maj 2012	187

I Wstęp

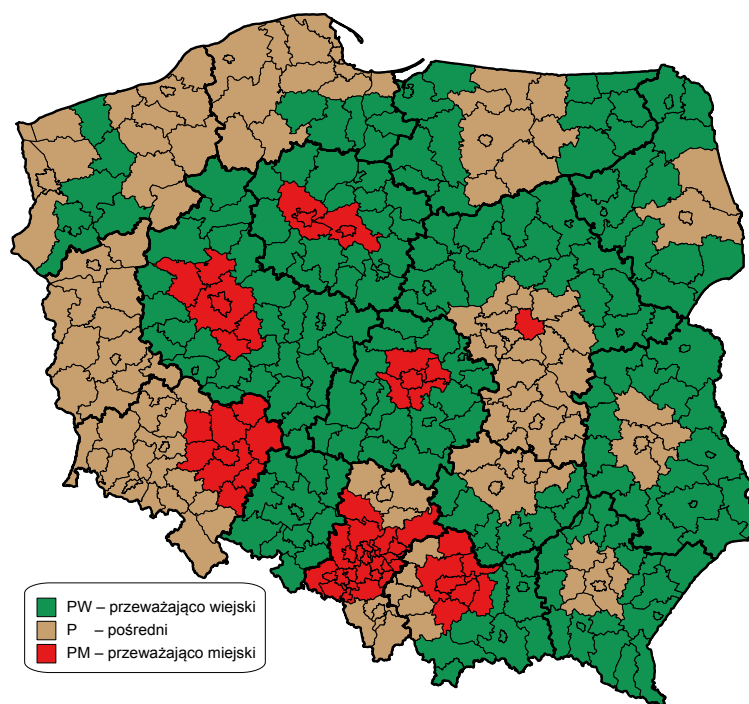
W ostatnim okresie badania nad problemami lokalnymi ustąpiły miejsca badaniom nad problematyką europejską oraz regionalną. Są one także coraz rzadsze, w EUROREG, który w latach 1985 – 2000 prowadził wielkie badania w ramach projektu „Polska Lokalna”, który prof. Grzegorz Gorzelak ocenia jako „niedościgły (na razie) przykład wielkiego przedsięwzięcia naukowego, szczerze finansowanego, pozwalającego na prowadzenie kilkuletnich badań w bardzo szerokim ogólnopolskim zespole” (Gorzelak 2007, s. 312).

Taka zmiana przedmiotu zainteresowań nie oznacza, że problematyka lokalna przestała być ważna. Wpływ globalizacji spowodował, że najbardziej widoczne zmiany dokonują się w metropoliach i one są biegunami wzrostu, z których rozchodzą się impulsy rozwojowe. Ale Polska, także poza ośrodkami metropolitarnymi, rozwija się. Polska lokalna, a przede wszystkim wieś, ulegają ogromnym przekształceniom. Wskazuje na to szereg analiz wykonanych w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, np. przez Adama Czarneckiego, Andrzeja Rosnera, Monikę Stanny. Oprócz dotychczasowego pozaborowego zróżnicowania analizy tych autorów, jak i wielu innych (np. Jerzego Bańskiego 2006), wskazują na rodzące się inne zróżnicowanie: zróżnicowanie na osi centrum – peryferie, gdzie role centrów odgrywają różnego typu miasta, role peryferii różnego rzędu – gminy wiejskie. O tych procesach informują wskaźniki demograficzne, dotyczące struktury gospodarki, roli rolnictwa w gospodarce.

Celem naszej – składającej się z dwóch części – pracy magisterskiej było ukazanie zróżnicowania gospodarek lokalnych w jednym, posiadającym swoją tożsamość regionie – województwie mazowieckim. Wyraźna tożsamość regionalna, oparta na m.in. historii, kulturze, elementach przyrodniczo-krajobrazowych i obecności stolicy kraju (por. Ptasiński 2001) idzie w parze z bardzo dynamicznym rozwojem tego regionu. O tej dynamice świadczy znacznie wyższa niż przeciętnie w kraju wartość dodana brutto. W 2008 roku, według GUS, jej wskaźnik na 1 pracującego wynosił 132,8 średniej krajowej. Także struktura wartości dodanej brutto wskazywała wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionu: rolnictwo wytwarzało tu 3,6 %, usługi – 75,7 %. Ze statystyk GUS wynika także, że jest to region zamożny: przeciętne wynagrodzenie w 2010 roku wynosiło 124,6 % średniej krajowej. Jednocześnie jednak jest to region bardzo zróżnicowany, gdzie cała północna część województwa (podregion ciechanowsko-płocki i ostrołęcko siedlecki) to tereny przeważająco

wiejskie. Część południowa (podregion radomski) oraz podregion warszawsko-wschodni i warszawsko-zachodni to tereny pośrednie, o cechach mieszanych.

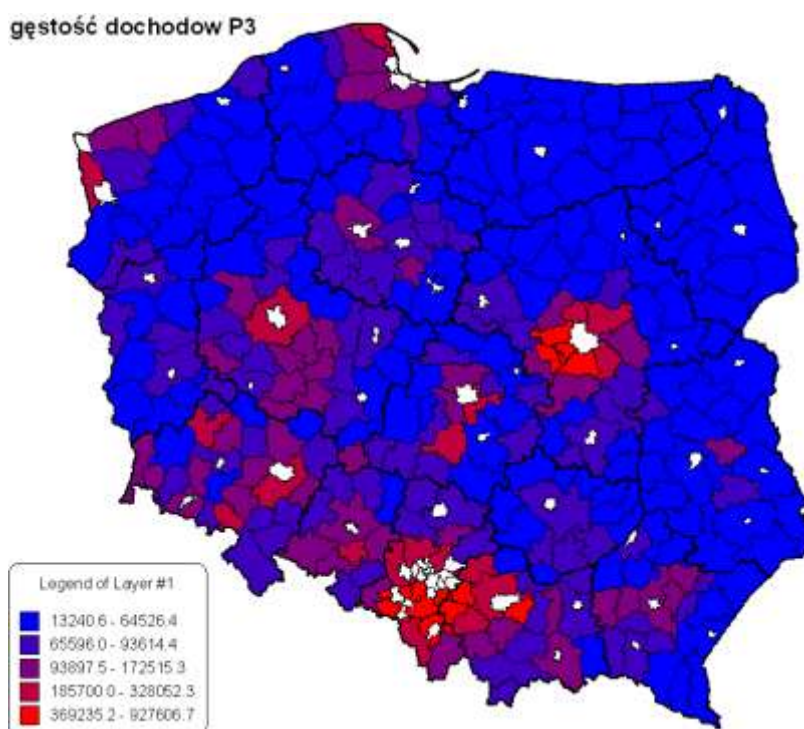
Mapa 1. Podregiony Polski według typologii Komisji Europejskiej w 2010 roku

Źródło: Halamska 2012

Te podregiony, jak pokazuje analiza Witolda Rakowskiego (2010), są bardzo zróżnicowane a istniejące w PRL różnice pogłębiły się jeszcze w okresie transformacji rynkowej. To zróżnicowanie istnieje także na poziomie powiatów, co wykazała analiza Prof. Marii Halamskiej.

Mapa 2. Powiaty według wskaźnika gęstości ekonomicznej

Źródło: Halamska 2012

Chcąc ukazać to zróżnicowanie, do badań wybraliśmy dwie gminy, znajdujące się w tym samym typie według klasyfikacji OECD (pośredni) w dwóch powiatach, znacząco różnych pod względem gęstości ekonomicznej: podwarszawskim powiecie otwockim (miejsko-wiejska gmina Karczew) oraz powiecie kozienickim (gmina Sieciechów). Pierwsza gmina – Karczew położona jest na obszarze oddziaływania metropolitarnej Warszawy, druga ma wszelkie cechy gminy położonej na „peryferiach bliższych”¹. Nie są to przypadki skrajne: obydwie gminy znajdują się na obszarach pośrednich, w powiatach nie należących do skrajnych (druga i czwarta) grup gęstości ekonomicznej, choć różnica między nimi jest trzykrotna (gęstość ekonomiczna w grupie II to ok. 80 tys. zł na km², w czwartej – 240).

Dwa studia przypadków gospodarki lokalnej – gminy Karczew i gminy Sieciechów – oparte są na źródłach zastanych i wywołanych. Do zastanych należą dane statystyczne z Banku Danych Lokalnych GUS, statystykach istniejących w Urzędach Gmin oraz dokumentach. Ponadto w każdej gminie przeprowadzono: wywiad z burmistrzem/wójtem, wywiady z sołtysami wszystkich sołectw (13/16), największymi przedsiębiorstwami (11/9) oraz użytkownikami dużych gospodarstw rolnych (7 w Sieciechowie). Pod pojęciem

¹ Wg kryterium OECD dojazd do miasta pow. 50 tys. jest dłuższy niż 60 min.

‘gospodarki lokalnej’ rozumiemy działalność gospodarczą różnych podmiotów, zlokalizowanych na terenie gminy. Założyliśmy przy tym, że jest ona zakorzeniona na tym lokalnym terytorium a jednocześnie – poprzez różnego rodzaju powiązania, tak na wejściu działalności jak i poprzez przeznaczenie produktów - może ona sięgać daleko poza układ lokalny.

Przeprowadzona analiza ukazuje nie tylko odmienny poziom i dynamikę rozwoju gospodarczego, strukturę gospodarki, ale także odmienne logiki funkcjonowania tych lokalnych układów gospodarczych. Dlatego też postanowiliśmy już w tytule zasygnalizować skalę tych różnic, używając terminu „odmiany gospodarki”.

Kinga Balcerek i Daniel Wąsik

Uniwersytet Warszawski
Instytut Ameryk i Europy
Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych
(EUROREG)

Daniel Wąsik

Nr albumu: 265022

Część pierwsza

Karczew. Gospodarka lokalna na obszarach metropolitarnych

Praca magisterska na kierunku Gospodarka Przestrzenna

Praca wykonana pod kierunkiem
Prof. dr hab. Marii Halamskiej
Centrum Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG)

Streszczenie

Opracowanie jest częścią analizy ukazującej zróżnicowanie gospodarek lokalnych na Mazowszu. Ukazuje strukturę gospodarki i przeobrażenia, jakie dokonały się w miejsko-wiejskiej gminie Karczew, leżącej w obszarze metropolitalnym Warszawy. Analizie poddana została historia, położenie i dynamika ludności, struktura gospodarki pozarolniczej i rolnictwa. Na podstawie danych zastanych, dokumentów gminy oraz wywiadów (burmistrzem, sołtysami i przedsiębiorcami) autor pokazał dynamiczny rozwój gospodarki pozarolniczej i gwałtowne przekształcanie się rolnictwa. Proces tych zmian był żywiołowy a decydujący wpływ miały czynniki egzogenne.

Słowa kluczowe

zróżnicowanie regionu, rozwój lokalny, gospodarka lokalna, suburbanizacja, obszary wiejskie

Tytuł pracy w języku angielskim

Karczew. The local economy in metropolitan areas.

Spis treści

I Wstęp.....	6
II Część pierwsza. Karczew. Gospodarka lokalna na obszarach metropolitalnych.....	14
1. Gmina Karczew: historia, układ terytorialny, dynamika ludności.....	15
2. Gospodarka gminy: analiza stanu, układ terytorialny, charakter związków.....	37
3. Gospodarka lokalna na obszarach metropolitalnych: endogenne i egzogenne czynniki rozwoju.....	69
Wykazy	81
Bibliografia	83
IV Wnioski.....	173
Aneks 1: Dyspozycje do wywiadu z burmistrzem/wójtem, maj 2012 r.	178
Aneks 2: Kwestionariusz wywiadu z sołtysem, maj 2012 r.	180
Aneks 3: Dyspozycje do zebrania informacji o największych przedsiębiorstwach w gminie, maj 2012	187

II Część pierwsza. Karczew. Gospodarka lokalna na obszarach metropolitarnych.

1. Gmina Karczew: historia, układ terytorialny, dynamika ludności

Informacje wprowadzające²

Gmina Karczew leży w powiecie otwockim, położonym w środkowej części województwa mazowieckiego, w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy. Od północy i wschodu graniczy z powiatami warszawskim i mińskim, a od południa z powiatem garwolińskim. Na zachodzie, wzdłuż linii Wisły, na odcinku 38 km, graniczy z powiatem piaseczyńskim. Obszar administracyjny powiatu wynosi 615 km². W skład powiatu wchodzi również gminy: Celestynów (gmina wiejska), Józefów (gmina miejska), Kołbiel (gmina wiejska), Osieck (gmina wiejska), Otwock (gmina miejska), Sobienie Jeziory (gmina wiejska), Wiązowna (gmina wiejska). Według danych GUS na 31 grudnia 2010 r. powiat Otwocki zamieszkały był przez 120 774 osoby. 76 294 z nich to ludność w wieku produkcyjnym, co stanowi 63,17 % ogółu ludności. Liczba pracujący ogółem według faktycznego miejsca zamieszkania wynosi 23 894.

Obszar administracyjny gminy wynosi 81,49 km². Użytki rolne stanowią 58 % powierzchni gminy, natomiast lasów i gruntów leśnych 24 %. Powierzchnia gminy stanowi 0,23 % powierzchni województwa mazowieckiego oraz 13,25 % powierzchni powiatu otwockiego. Jest to typowa miejsko-wiejska gmina w skład której wchodzi 16 miejscowości. Miasto Karczew liczy ponad 10 tys. mieszkańców, 5 wsi ma więcej niż 500 mieszkańców, 10 w przedziale od 100 do 500, 1 wieś poniżej 100 mieszkańców.

² *Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Karczew, 2004 r.*

Tabela 1. Liczba ludności w miejscowościach gminy

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba ludności	Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba ludności
1	Miasto Karczew	10 271			
2	Brzezinka	228	10	Ostrówek	179
3	Całowanie	626	11	Ostrówek	350
4	Glinki	639	12	Otwock Mały	489
5	Janów	250	13	Otwock Wielki	712
6	Kępa Nadbrzeska	181	14	Piotrowice	353
7	Kosumce	262	15	Sobiekursk	323
8	Łukówiec	393	16	Władysławów	27
9	Nadbrzeż	604	17	Wygoda	89

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych gminy Karczew.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 30 czerwca 2010 r. gminę Karczew zamieszkiwało 15 956 osób; 10 271 z nich stanowi ludność miasta Karczew, natomiast 5685 osób zamieszkuje obszary wiejskie gminy (GUS 2010). Gęstość zaludnienia wynosi tu ok. 196 osób na km². Niemal wszyscy mieszkańcy (97,67 %) utrzymują się z pracy poza rolnictwem. W strukturze własności gospodarstw rolnych zdecydowaną większość stanowią gospodarstwa indywidualne (99 %).

Bezpośrednie sąsiedztwo Warszawy jest ogromną szansą dla rozwoju gospodarki Karczewa. Niesie to za sobą jednak dużą presję urbanizacyjną przejawiającą się w ostatnich latach zwłaszcza w sferze mieszkaniowej, infrastruktury technicznej oraz społecznej.

Miasto Karczew – mimo o wiele bogatszej i dłuższej historii – było w okresie powojennym traktowane jako jeden zespół funkcjonalno – przestrzenny wraz z miastem Otwock³ – co wyraziło się przede wszystkim zaprojektowaniem (i częściowym zrealizowaniem) wspólnych urządzeń infrastruktury technicznej, wyznaczeniem wspólnych terenów rozwojowych dla mieszkalnictwa wielorodzinnego oraz wyznaczeniem w obszarze Karczewa terenów przeznaczonych dla obsługi obu miast – w zakresie usług, przemysłu usługowego, zaplecza techniczno – obsługowego i zaplecza komunikacji (Dzielnica Techniczna).

³ Do 1916 roku Karczew należał do gminy Otwock.

Zarys dziejów⁴

Pierwsze ślady człowieka z okolic Karczewa pochodzą już z przed około 11 tysięcy lat, kiedy pojawili się tam paleolityczni łowcy reniferów. W okresie wczesnego średniowiecza region zamieszkiwany był przez słowiańskie plemię Mazowszan. W XII - XIII wieku Mazowsze będące od X wieku częścią Państwa Piastów, uczestniczy w rozbiu dzielnicowym i staje się powoli osobnym księstwem. XIV wiek zapoczątkował dynamiczny rozwój Karczewa, dzięki dogodnemu położeniu nad Wisłą, gdzie krzyżowało się kilka szlaków handlowych, m.in. droga z południa, wiodąca przez Osieck, Całowanie i dalej na północ, nad Bałtyk oraz szlak z Rusi Kijowskiej przez Czersk na zachód.

W pierwszej połowie XV wieku właścicielem wsi był Wit z rodu Duckich herbu Jasiończyk, przedstawiciel wpływowej rodziny szlacheckiej ówczesnego Mazowsza. W skład posiadłości Wita wchodziło również Otwocko (Otwock Wielki), Miedzechów (Miedzeszyn) oraz kilka innych wiosek. W 1428 r. Wit dokonał podziału swych dóbr między liczne potomstwo. On sam dla siebie i potomstwa urodzonego z trzeciej żony zachował Karczew, Miedzechów i trzecią część Otwocka Wielkiego. W ten sposób potomkowie Wita i Beaty, którzy otrzymali Karczew przyjęli nazwisko Karczewscy, podczas gdy pozostali potomkowie zachowali nazwisko Ducey i dali początek czterem gałęziom tego rodu.

W połowie XVI wieku Karczew był własnością Franciszka i Jana Karczewskich. Była to wtedy prężnie rozwijająca się osada skupiona wokół kościoła pod wezwaniem Św. Wita i Bartłomieja, gdzie dziś znajduje się stare miasto. Przy wspomnianym kościele znajdował się plac targowy, wokół którego stały liczne karczmy, a także warsztaty, m.in. szewskie, kołodziejskie, kowalskie. Na rynku prowadzono targi. Zamierzeniem braci Karczewskich było uczynienie z osady miasta. 21 kwietnia 1548 r. na Sejmie w Piotrkowie Król Polski Zygmunt I Stary nadał Karczewowi prawa miejskie. Wraz z tym faktem nastąpił szybki rozwój miasta. Wisłą spławiano do Gdańska drewno, zboże, węgiel drzewny i popiół. Dodatkowym impulsem rozwojowym było skrzyżowanie szlaków handlowych kilka kilometrów na południe od Karczewa łączących Ruś z zachodem i Pomorzem oraz Warszawę z Małopolską, a dalej z Czechami i Węgrami. Wkrótce wybudowano murowaną kaplicę, szkołę parafialną, dom dla ubogich oraz szpital. Na pewien czas rozwój miasta został zahamowany przez pożar, który strawił część domostw oraz drewniany kościół. Aby pobudzić rozwój Karczewscy zwolnili miejscową ludność od podatku. Wzniesiony został nowy kościół, tym razem murowany.

⁴ *Karczew: dzieje miasta i okolic*, 1988 r.

W 1623 r. właściciel dóbr karczewskich Marcin Bielawski przekazał swemu synowi Wawrzyńcowi Sobiekursko (Sobiekursk), a w 1632 roku Karczew. W 1667 roku, lub jak podają niektóre źródła w 1663, synowie Wawrzyńca, Jerzy i Konstanty sprzedali je Janowi Franciszkowi Bielińskiemu. Jego syn Kazimierz wybudował trzykondygnacyjny, późnobarokowy pałac, który dziś stanowi zabytek i atrakcję w pobliskim Otwocku Wielkim.

Na początku XVIII wieku rozgorzała III wojna północna. Karczew wraz z pobliskimi miejscowościami stał się polem wielu bitew związanych z ową wojną, co skutecznie hamowało rozwój Karczewa. W 1757 r. dzięki znajomościom rodu Bielińskich z Augustem III Królem Polski, Karczew otrzymał przywilej, dzięki któremu w mieście mogły odbywać się liczne jarmarki. Mimo tego jego znaczenie malało, a dobra rodu Bielińskich systematycznie podupadały. Na przełomie XVIII i XIX wieku Bielińscy przez wysokie zadłużenie byli zmuszeni sprzedać swoje posiadłości, w tym Karczew. Nowym właścicielem został Wojciech Sulimierski. Po przetoczeniu się przez należące do niego ziemie wojsk Księstwa Warszawskiego oraz bitwie pod okolicznym Ostrówkiem, Wojciech Sulimierski nie mogąc przywrócić niedawno nabytym terenom dawnej świetności sprzedał je w 1828 r. Janowi Jerzemu Kurtzowi III. Ród Kurtzów przybył na ziemie Rzeczypospolitej na przełomie XVII i XVIII wieku z Saksonii i bardzo szybko uległ polonizacji. W pierwszej kolejności rozpoczęto renowację pałacu w Otwocku Wielkim. W międzyczasie w 1869 r. w wyniku udziału w Powstaniu Styczniowym władze rosyjskie w ramach kary pozbawiły Karczew praw miejskich. W 1884 r. potomek Jana Jerzego – Zygmunt założył największy w Królestwie Polskim sad owocowy liczący około 20 tysięcy drzew, który zaopatrywał między innymi Warszawę oraz Petersburg. W jego sadach pracę podjęły dziesiątki mieszkańców Karczewa, okolicznych miasteczek i wsi, którzy przy okazji mogli poznać tajniki nowoczesnego gospodarowania. Przy sadach z inicjatywy Zygmunta powstała szkołka wyplatania koszyków i spółdzielnia koszykarska. Mimo impulsu rozwojowego Zygmuntovi nie udało się oddłużyć wszystkich dóbr, których był właścicielem. Sporą część majątku pochłonęła jego przewlekła choroba, na którą zmarł w 1917 r. (Burkowski, 1998).

W 1959 r. Karczew podczas uroczystej sesji odzyskał prawa miejskie. W czasach PRL-u w Karczewie otworzono między innymi pierwszą w historii miasta Publiczną Średnią Szkołę Zawodową, zakład drobiarski oparty na niemieckiej technologii oraz Okręgową Spółdzielnię Mleczarską. Wraz z reformą administracyjną roku 1973 została utworzona gmina Karczew, z istniejących już gromad, które zgodnie z ustawą rozwiązano. W latach 1975-1988 miasto administracyjnie należało do województwa warszawskiego.

Prócz historii całej gminy, odnotowane są również podstawowe fakty dotyczące

historii każdej z wyżej wymienionej wsi, wchodzących w skład gminy. Wieś **Brzezinka** powstała w XIX wieku na gruntach folwarku Wola Sobikurska, wzmiankowanego po raz pierwszy w XV wieku. W końcu XIX wieku Brzezinka liczyła 9 zabudowań. **Całowanie** była wsią dziedziczną rodziny szlacheckiej Całowińskich, która została obdarzona przywilejami w 1476 r. przez księcia Konrada III Rudego. W 1827 r. wieś liczyła 19 domów i 159 mieszkańców. Po II wojnie światowej majątek uległ parcelacji pomiędzy miejscowych chłopów. Wieś **Glinki** wzmiankowana po raz pierwszy w 1530 r. W 1827 r. Glinki liczy 13 domów i 138 mieszkańców. We wsi znajdują się pozostałości parku dworskiego. Miejscowość **Janów** powstała w drugiej połowie XIX wieku na gruntach folwarku Wola Sobiekurska wzmiankowanego po raz pierwszy w XV wieku. Spis z 1886 r. zarejestrował na Janowie 11 gospodarzy, posiadających łącznie 124 morgi⁵ gruntów rolnych. **Kępa Nadbrzeska** pierwotnie stanowiła kolonię należącą do Nadbrzeża. Została założona przez Niemców i Holendrów w XVII wieku. Jako odrębna wieś istnieje od połowy XIX wieku. Wieś **Kosumce** po raz pierwszy wzmiankowana w 1244 r. Według spisu z 1827 r. wieś liczyła 28 domów i 217 mieszkańców. W latach 80. XIX wieku obszar gruntów rolnych miejscowości liczył 218 mórg. **Łukówiec** – wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1476 r. W 1827 roku wieś liczyła 14 domów i 111 mieszkańców. W latach osiemdziesiątych XIX wieku mieszkało tu 23 gospodarzy, a obszar wsi wynosił 364 mórg ziemi. Wieś **Nadbrzeż** wzmiankowana w 1429 r. Wraz ze zmianą głównego koryta rzeki w końcu XVIII wieku Nadbrzeż znalazł się wśród wsi należących do parafii karczewskiej. Zabudowania wsi leżały wówczas w miejscu, gdzie dziś znajduje się przeciwległy brzeg Wisły. W 1827 roku Nadbrzeż liczył 30 domów i 270 mieszkańców. W latach osiemdziesiątych XIX wieku obszar gruntów nadbrzeskich wynosił 218 mórg. **Ostrówek** - Wieś wzmiankowana w 1520 r. Wojna 1809 r. wyniszczyła gospodarczo całą okolicę, a pożar w 1812 roku i bardzo groźny wylew Wisły w roku następnym dokonały niemal zagłady wsi. W 1827 r. Ostrówek liczył 16 domów i 97 mieszkańców. W Ostrówku istniał folwark, należący do dóbr kościelnych, podlegający biskupom płockim. Po wojnie majątek został rozparcelowany, dwór rozebrany a po całym siedlisku pozostały tylko fragmenty alej kasztanowej i lipowo-jesionowej. Wieś **Ostrówiec** wzmiankowana w 1244 r., była typową ulicówką⁶. Na początku XIX wieku wieś liczyła 22 domy. W końcu XIX wieku folwark ostrówiecki obejmował 277 mórg ziemi ornej

⁵ Historyczna jednostka powierzchni używana w rolnictwie. Oznaczała obszar, jaki jeden człowiek mógł zorać lub skosić jednym zaprzęgiem w ciągu jednego dnia roboczego (tj. od rana do południa), a jej wielkość wynosiła, zależnie od jakości gleby, zaprzęgu i narzędzi w Europie 0,33 - 1,07 hektara.

⁶ Typ wsi jednodrożnej o zwartej zabudowie po obydwu stronach drogi, wieś o zabudowie rozciągniętej, z budynkami z jednej lub z obydwu stron drogi.

i ogrodów, 137 mórg łąk. Wieś natomiast posiadała 410 mórg, na których gospodarzyło 24 gospodarzy. W 1886 roku dwór i zabudowania folwarczne padły ofiarą pożaru i nie zostały odbudowane. W latach pięćdziesiątych XX wieku wieś stanowiła centrum gminy; mieściła się tutaj Dzielnicowa Rada Narodowa. **Otwock Mały** - początkowo wieś stanowiła część Otwocka Wielkiego, zwanego wówczas Otwockiem. W roku 1827 wieś liczyła 13 domów i 102 mieszkańców. Pięćdziesiąt lat później Otwock Mały posiadał 16 gospodarzy, a obszar wsi wynosił 338 mórg, w tym dużą część stanowiły łąki. Z Otwocka Małego do Otwocka Wielkiego prowadzi zabytkowa, malownicza aleja lipowa. Miejscowość **Otwock Wielki** wzmiankowana po raz pierwszy w 1407 r. Wykaz wsi parafii karczewskiej z 1667 r., obok Otwocka Wielkiego i Małego wymienia jeszcze „Otwock Trzeci”, który stanowi zabudowania dworskie Bielińskich. Dwór i folwark stanowiły jakby odrębną jednostkę. Na początku XIX w., Otwock Wielki liczył 30 domów i 227 mieszkańców. Jako siedziba dziedziców wieś stanowiła miejscowość stołeczną. W 1884 r. folwark otwocki liczył 15 budynków murowanych, 21 drewnianych, w tym 14 dworskich. Posiadał 402 mórg gruntów rolnych i ogrodów, 158 mórg łąk i 1075 mórg lasów. We wsi żyło 34 gospodarzy mających 415 mórg gruntów. Wieś **Piotrowice** po raz pierwszy wzmiankowana w 1244 r. Około 1320 r. Piotrowice, włość książęca została nadana komesowi Janowi, dziedzicowi Brzumina. W 1809 r. wieś została zniszczona przez kwaterujące wojska podczas wojny polsko-austriackiej, tak że w 1827 r. liczyła tylko 15 zabudowań i 115 mieszkańców. Podczas II wojny światowej wieś została niemal doszczętnie zniszczona. Już podczas wojny nastąpiła odbudowa, według planów niemieckich: podwórko miało taką samą powierzchnię i podobne zabudowania domowe i gospodarcze. **Sobiekursk** – wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1476 r. należąca do rodu Sobiekurskich. W 1885 r. w Sobiekursku żyło 13 gospodarzy na 25 morgach ziemi. Do folwarku natomiast należało 765 mórg ziemi ornej i ogrodów, 162 mórg łąk, 120 mórg pastwisk, 113 mórg lasu. Po wojnie majątek sobiekurski uległ parcelacji, a w budynku dworskim ówczesne władze powołały szkołę podstawową. **Wygoda** - jedna z najmłodszych wsi gminy Karczew. Jej początek wiąże się z wybudowanym w 1892 r. wiatrakiem na skarpie, położonej centralnie pośród istniejących wsi. W roku 1920 na miejscu starego wiatraka został uruchomiony mały młyn elektryczny.

Usytuowanie przestrzenne i dostępność⁷

Karczew jest gminą miejsko-wiejską leżącą na prawym brzegu Wisły i graniczy w rejonie lasów otwocko-celestynowskich z miastem Otwock i z gminą Celestynów, przez Wisłę z gminą Góra Kalwaria i z gminą Konstancin-Jeziorna. Południowa granica gminy stanowiła w latach 1975-1998 granicę województwa warszawskiego. Miasto Karczew stanowi obecnie ostatni, południowy człon aglomeracji warszawskiej. Gmina Karczew leży w odległości ok. 27 km na południowy wschód od Warszawy, 84 km na zachód od Siedlec oraz 90 km na północ od Radomia. Przeciętny czas dojazdu do Warszawy wynosi ok. 35 minut.

Mapa 3. Lokalizacja miasta i gminy Karczew na tle powiatu otwockiego i Województwa Mazowieckiego.

Źródło: Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Karczew, 2007.

Niegdyś rozwój Karczewa projektowano wraz z miastem Otwock, traktując je jako jeden organizm funkcjonalno-przestrzenny. Wynikało to z założenia, że obszar ten będą obsługiwać wspólne urządzenia infrastruktury technicznej, istnieją wspólne tereny rozwojowe dla mieszkalnictwa, miasta będą powiązane funkcjonalnie w zakresie usług, zaplecza techniczno-obsługowego i komunikacji. Wobec braku zainteresowania miast wspólnym rozwojem idea ta nie została wcielona w życie.

Rozwój gminy Karczew odbywa się pod wpływem nieodległej Warszawy. Nie tylko ze względu na koncentrację funkcji i podmiotów gospodarczych, społecznych i kulturalnych,

⁷ *Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Karczew, 2007.*

ale także ogromnego i chłonnego rynku zbytu jaki oferuje stolica. Bliskość Warszawy, stolicy kraju i metropolii europejskiej, stanowi jedno z najważniejszych uwarunkowań zewnętrznych. Warszawa ma ogromny wpływ na swoje najbliższe sąsiedztwo w promieniu 60 km, tak więc gmina Karczew znajduje się w tym zasięgu. Ruch migracyjny między Warszawą a gminami sąsiednimi, w tym Karczewem z jednej strony może stwarzać problemy, jak np. niekontrolowana suburbanizacja. Jednak przede wszystkim zjawisko to niesie postęp cywilizacyjny. W podwarszawskich miejscowościach buduje się centra handlowe, ośrodki sportowe, czy nawet szkoły wyższe. Ponadto napływ ludzi z Warszawy wymusza dostosowanie warunków życia do stolicy, zarówno pod względem infrastruktury technicznej, jak i kultury.

Karczew, jak to wynika z badań Adama Czarneckiego, jest jedną z 266 gmin w Polsce, znajdujących się w oddziaływaniu ośrodków metropolitalnych. Badania te polegały na porównaniu przestrzennego rozkładu wartości średniej ważonej i poziomu zurbanizowania w 1996 i 2002 r. Ujawniło ono wzrost dysproporcji między gminami z 7,63 do 10,9 w ciągu badanych 7 lat. Najbardziej zauważalny wzrost poziomu zurbanizowania był m.in. w warszawskim obszarze metropolitalnym, w tym w gminie Karczew, która pomimo swojej lokalizacji (w drugim kręgu oddziaływania Warszawy), została zaliczona do gmin o najwyższym poziomie zurbanizowania wsi. Warto przywołać analizę jednej z macierzy korelacji przeprowadzonych przez Czarneckiego. Analiza dotyczyła korelacji pomiędzy zmiennymi: odsetkiem działek rolnych a liczbą mieszkań oddanych do użytku na 1000 nowo zawartych małżeństw, co prawdopodobnie związane było z rozwojem nowego budownictwa mieszkaniowego w strefie podmiejskiej, poprzedzonym podziałem powierzchni gminy na działki budowlane (wcześniej rolne). Okazało się, że pomiędzy tymi zmiennymi wystąpiła silna korelacja. Uzasadnieniem silnej korelacji pomiędzy nimi prawdopodobnie były migracje mieszkańców miast do strefy podmiejskiej (w procesie suburbanizacji), czego efektem była budowa nowych domów (Czarnecki 2009).

Wnioski zawarte w ww. badaniach potwierdzają tezę o dynamicznych przeobrażeniach jakie dokonują się w gminie Karczew na skutek niedalekiej odległości od Warszawy, które to zostały przedstawione w dalszej części pracy.

Infrastruktura drogowa

Znaczący wpływ na możliwości rozwojowe gminy ma również infrastruktura transportowa. Nie gwarantuje ona automatycznie wysokiego i szybkiego rozwoju, jednakże stanowi warunek do jego zaistnienia. Na sieć drogową gminy Karczew składa się ok. 148 km dróg publicznych, w tym: 7,3 km dróg krajowych, 23,3 km dróg wojewódzkich, 33,2 km dróg powiatowych, ok. 85 km dróg gminnych. Połączenia lokalne zapewniają droga krajowa nr 50, wojewódzka 801, część dróg powiatowych oraz drogi o znaczeniu lokalnym, które obsługują potrzeby komunikacyjne gminy, do których zaliczają się pozostałe drogi wojewódzkie, powiatowe oraz drogi wewnętrzne i gminne. Ponadto gmina Karczew położona jest w zasięgu nadrzędnego układu drogowego województwa mazowieckiego. Układ ten tworzą droga krajowa nr 50 i droga wojewódzka nr 801, które wiążą gminę z krajowym i wojewódzkim systemem drogowym.

Wspomniana wyżej droga krajowa nr 50 przechodząca przez południową część gminy o przebiegu: Ciechanów - Sochaczew - Góra Kalwaria - Mińsk Mazowiecki - Ostrów Mazowiecki, tworzy wraz z drogą krajową nr 60 o przebiegu: Kutno - Płock - Ciechanów - Ostrów Mazowiecki oraz drogą krajową nr 62 (Włocławek - Płock - Nowy Dwór Mazowiecki - Drohiczyn) system obwodnic wokół Warszawy. Co więcej drogi krajowe nr 50 i 2 stanowią fragment transeuropejskiego powiązania drogowego wschód - zachód włączonego w sieci TEN (Trans-European Networks). Z kolei droga wojewódzka nr 801 przecinająca gminę Karczew o przebiegu: Warszawa - Karczew - Wilga - Maciejowice - Dęblin - Puławy, stanowi najważniejsze połączenie z Warszawą terenów województwa mazowieckiego położonych na prawym brzegu Wisły, w tym gminy Karczew.

Obsługę części obszaru gminy zapewniają również inne drogi, które wprowadzają ruch na wyżej wymienione drogi nr 50 i 801, tj. droga 712, 734, 798 oraz 799. Pozostałe drogi powiatowe obsługują przede wszystkim poszczególne jednostki osadnicze gminy zapewniając jej spójność i łączą je z drogami wyższych kategorii, głównie w kierunku miasta Karczew oraz Warszawy.

Główne drogi gminy nr 50 i 801 są zasadniczo drogami o niskiej dostępności. Jest to uwarunkowane ich przebiegiem głównie przez tereny rolnicze i zalesione. Jednakże występują na nich zjazdy do pojedynczych nieruchomości oraz użytków rolnych. Pozostałe drogi wojewódzkie i powiatowe służą powiązaniom wewnętrznym i zewnętrznym oraz częściowo obsługują zagospodarowania znajdujące się przy drodze. Drogi gminne bezpośrednio obsługują zagospodarowania, wprowadzają ruch na drogi wyższych kategorii i uzupełniają powiązania o lokalnym znaczeniu.

Ogólnie rzecz biorąc, zagospodarowania gminy są dobrze udostępnione, z tym że, część zabudowy dostępna jest tylko przy pomocy dróg utwardzonych, nieulepszonych (leszowych) i nieutwardzonych (gruntowych). 77% długości dróg publicznych stanowią drogi twarde o nawierzchni twardej, w większości są to drogi o nawierzchni bitumicznej. Nawierzchnie twardą posiadają droga krajowa, drogi wojewódzkie, 89% dróg powiatowych i 46% dróg gminnych. Dla porównania w całym województwie mazowieckim drogi powiatowe są utwardzone w 85%, natomiast drogi gminne w 40%. Najważniejsze połączenia zewnętrzne i wewnętrzne gminy oraz rejon o największej koncentracji zabudowy obsługiwane są przez drogi o nawierzchni twardej. Natomiast tereny zabudowy jednorodzinnej i ekstensywnie zagospodarowane obsługują drogi nieutwardzone. Wszystkie drogi w gminie są jednojezdniowe.

Droga krajowa nr 50 stanowi drogę głównego ruchu przyspieszonego. Obsługuje ruch międzynarodowy, międzyregionalny, regionalny i lokalny. Na drodze odnotowuje się również znaczny ruch tranzytowy. Droga charakteryzuje się małymi odległościami pomiędzy skrzyżowaniami, co znacznie wydłuża czas przejazdu. Drogą ruchu przyspieszonego jest również droga wojewódzka nr 801. Obsługuje ona ruch międzyregionalny, regionalny i lokalny. Problemem jest również znaczna gęstość skrzyżowań, co skutecznie hamuje ruch. Jak wspomniano wyżej, jest to główna droga łącząca gminę z Warszawą. Z powodu powiększenia się w ostatnich latach ruchu drogowego, przepustowość drogi nr 801 wyczerpuje się. Na poziomie dróg lokalnych i dojazdowych głównym problemem jest niedostateczne wyposażenie tych dróg w nawierzchnie twarde, a także zbyt małe szerokości jezdni i pasów drogowych, które utrudniają ich wyposażenie jednocześnie w jezdnie i chodniki.

Komunikacja kolejowa

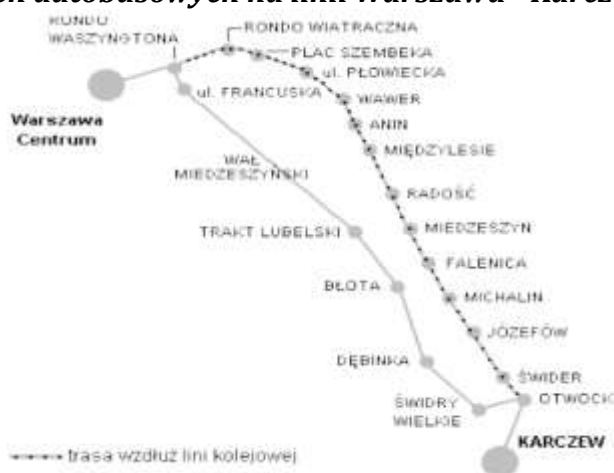
Przez teren gminy Karczew przebiega linia kolejowa pierwszego rzędu, dwutorowa (na moście przez Wisłę posiada tylko jeden tor), zelektryfikowana nr 12 (Skierniewice – Łuków) o znaczeniu państwowym. Linia ta stanowi część transeuropejskiej linii CE-20. Umożliwia ona przejazdy tranzytowych pociągów towarowych z pominięciem warszawskiego węzła kolejowego. Jednakże w gminie Karczew linia nie posiada stacji i przystanków, najbliższa znajduje się w gminie Sobienie – Jeziory. Pasażerskie przewozy nie obsługują żadnej miejscowości na terenie gminy Karczew.

Publiczna komunikacja autobusowa

Obsługę komunikacyjną gminy zapewniają głównie prywatne linie autobusowe łączące centrum miasta Karczew oraz osiedle "Ługi II" z Warszawą i Otwockiem. Pozostałe obszary gminy i inne kierunki obsługują linie PPKS. Przystanki końcowe zlokalizowane są przy ulicy Stare Miasto w Karczewie oraz na osiedlu Ługi. Ponadto linie autobusowe obsługują powiązania wewnętrzne w gminie oraz z gminami sąsiednimi. Najwięcej autobusów kursuje ulicą Mickiewicza oraz drogą wojewódzką nr 801.

Najkorzystniejsze warunki obsługi pasażerów są w mieście, ze względu na największą częstotliwość połączeń Karczewa z Warszawą, czy Otwockiem. Połączenia te zapewnia firma Mini Bus Karczew z 137 kursami Karczew – Warszawa – Karczew na dobę. Na pozostałych obszarach gminy wykonywane są pojedyncze kursy, dostosowane do pór dojazdów do pracy i szkoły. Tak więc, poza miastem dostęp do komunikacji publicznej jest znacznie gorszy.

Rysunek 1. Układ połączeń autobusowych na linii Warszawa - Karczew

Źródło: Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Karczew.

Ruch pieszy i rowerowy

Większość dróg poza miastem Karczew w gminie, nie posiada wydzielonych chodników dla pieszych, co stanowi poważne zagrożenie dla przechodniów. Chodniki znajdują się wyłącznie na odcinkach z intensywną zabudową. W gminie nie ma wydzielonych ścieżek rowerowych. Ruch rowerowy odbywa się na jezdniach. Stwarza to niebezpieczeństwo głównie na drogach nr 50 i 801, gdzie jest szczególne natężenie ruchu pojazdów ciężarowych oraz wysoka prędkość poruszania się pojazdów (Burmistrz miasta i gminy Karczew).

Podsumowanie

Karczew jako gmina położona w odległości 27 km od śródmieścia Warszawy, znajduje się w drugim kręgu jej oddziaływania. Z racji tego, że transport kolejowy nie jest dostępny dla mieszkańców Karczewa, najczęstszym sposobem dotarcia do Warszawy, stanowiącej dla wielu miejsce pracy, czy szkoły, jest transport samochodowy drogą nr 801, która wkraczając w granice administracyjne stolicy przyjmuje nazwę Wał Międzyszyński. Poza godzinami szczytu potrzeba ok. 30 minut do jej pokonania. Podczas dużego natężenia ruchu trasa ta może wydłużyć się ponad dwukrotnie. Równie często wybieranym środkiem transportu przez mieszkańców gminy Karczew jest autobus, który kursuje z dużą częstotliwością, ale dojeżdża tylko do miasteczka Karczew pomijając obszar wiejski, gdzie bez własnego samochodu komunikacja nastęrcza wielu problemów.

Z jednej strony więc, opisywana gmina nie jest może najdoskonalszym miejscem do wybudowania sobie domu pracując przy tym w Warszawie, lecz z drugiej strony, dzięki temu, grunty są sporo tańsze, niż w gminach graniczących ze stolicą. Stanowi to również dobrą lokalizację dla zakładów produkcyjnych, mając blisko tak duży rynek zbytu jakim jest Warszawa, co zostało ukazane w dalszej części pracy.

Ludność gminy

Według danych Głównego Urzędy Statystycznego z 30 czerwca 2010 r. gminę Karczew faktycznie zamieszkiwało 15 956 osób: 10 271 (64,37 %) z nich stanowi ludność miasta Karczew, natomiast 5685 (35,62 %) osób zamieszkuje obszary wiejskie. 7724 (48,40 %) z nich stanowią mężczyźni, natomiast 8247 (51,68 %) mieszkańców to kobiety. W porównaniu do roku poprzedniego nastąpił nieznaczny wzrost liczby ludności o 0,16 %, co odpowiada wzrostowi ludności o 26 osób. Również w stosunku do roku 2006 nastąpił niewielki wzrost liczby ludności o 0,46 %, co odpowiada 74 osobom. Wśród mężczyzn prócz krótkotrwałego wzrostu w roku 2007, następował minimalny spadek. W porównaniu do roku wyjściowego spadek wyniósł 0,25 %, co odpowiada 19 mężczyznom. Natomiast wśród kobiet następował systematyczny wzrost ich liczby. W roku 2010 liczba kobiet stanowiła 101,14 % kobiet co w roku wyjściowym i odpowiada to 93 kobietom. Można przyjąć, że stan ludności na przestrzeni analizowanego okresu był stabilny. Największą wartość osiągnął w 2007 r. i wyniósł 15 981 mieszkańców.

Tabela 2. Struktura ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania

Stan ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%
ogółem	15897	15981	100,52	15975	100,49	15945	100,30	15971	100,46
mężczyźni	7743	7766	100,29	7778	101,00	7735	99,89	7724	99,75
kobiety	8154	8215	100,74	8197	100,52	8210	100,68	8247	101,14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W omawianym okresie przyrost naturalny był dodatni. Najbardziej zadawalającą tendencję można zaobserwować w roku 2010, gdzie przyrost naturalny wyniósł +52 osoby i był najwyższy w analizowanym okresie. Wpłynął na to wzrost liczby urodzin o 19,73 % w porównaniu z rokiem 2006 co odpowiada 182 osobom, przy jednoczesnym spadku liczby zgonów o 12,76 %, co odpowiada 19 osobom. Liczba zgonów niemowląt oscyluje w granicach od 1 do 2. W ostatnich dwóch analizowanych latach nie odnotowano zgonu niemowląt, co należy uznać za zjawisko bardzo pozytywne.

Tabela 3. Struktura zmian ludności w latach 2006-2010

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%
Urodzenia żywe ogółem	152	172	113,15	178	117,10	171	112,5	182	119,73
Zgony niemowląt ogółem	2	0	-	1	50,00	0	-	0	-
Zgony ogółem	149	151	101,34	140	93,95	163	109,39	130	87,24
Przyrost naturalny ogółem	3	21	700,00	38	1266,66	8	266,66	52	1733,33
Małżeństwa ogółem	101	94	93,06	107	105,94	104	102,97	115	113,86

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie odnotowuje się tendencję spadkową ludności w wieku przedprodukcyjnym. W 2007 r. spadła ona 1,43 %, natomiast w 2010 r. już o 5,74 % w porównaniu do roku wyjściowego. Z kolei liczba osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie. Rok 2010 różni się w tym aspekcie od roku wyjściowego o 0,37 %. W analizowanym okresie – o 14 % - rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym. W sumie oznacza to, że także tu obserwuje się tendencje starzenia się ludności. Pozytywną tendencję wzrostową można zaobserwować w kategorii ludzi pracujących, których liczba stale wzrastała od 2006 r. osiągając poziom o 14 % wyższy w 2010 r. Niemniej jednak ich liczba wciąż jest ponad trzykrotnie mniejsza niż liczba osób

w wieku produkcyjnym. Bez zwiększenia aktywności zawodowej, gmina nie będzie w stanie dynamicznie się rozwijać. Tym bardziej, że analizowany okres wykazał spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, co może przynieść poważne konsekwencje w przyszłości, gdyby ta tendencja się utrzymała.

Tabela 4. Struktura ludności wg kategorii wiekowych

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%
Wiek: przedprodukcyjny	2949	2907	98,57	2851	96,67	2791	94,64	2780	94,26
produkcyjny	10629	10696	100,65	10698	100,65	10650	100,19	10590	99,63
poprodukcyjny	2319	2378	102,54	2426	104,61	2504	107,97	2601	112,16
Pracujący ogółem	2878	2838	98,61	3105	107,88	3222	111,95	3280	113,96
Pracujący kobiety	1330	1369	102,93	1359	102,18	1380	103,75	1360	102,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując poziom bezrobocia zarejestrowanego w ostatnich kilku latach można zaobserwować, iż liczba osób pozostających bez zatrudnienia wg danych GUS do roku 2008 systematycznie spadała. W 2006 r. wynosiła 765 osób, natomiast w 2008 r. już o ponad połowę mniej, tj. 327. Ponownie wzrosła w latach 2009 i 2010, odpowiednio do 501 i 506 osób, jednakże i tak była znacznie mniejsza niż w roku wyjściowym. W 2010 r. bezrobocie było niższe o 33,86 % w porównaniu do 2006 r. Zarówno nominalnie jak i stosunkowo (w odniesieniu do liczby ludności w wieku produkcyjnym) wśród kobiet notuje się mniejsze bezrobocie. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2010 r. wynosi 4,8 %. Średnia bezrobocia zarejestrowanego w 2010 r. dla wszystkich 602 gmin miejsko-wiejskich w Polsce wynosi 857, to też Karczew (506 bezrobotnych) lokuje się znacznie poniżej tej średniej.

Tabela 5. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%
Bezrobotni ogółem	765	536	70,06	327	42,74	501	65,49	506	66,14
Mężczyźni	386	260	67,35	156	40,41	278	72,02	283	73,31
Kobiety	379	276	72,82	181	47,75	223	58,83	223	58,83

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Temat bezrobocia podjęty został również podczas wywiadów z sołtysami wszystkich 15 sołectw. Warto zatem porównać informacje od nich uzyskane z danymi GUS. Według

ich wypowiedzi w zdecydowanej większości sołectw bezrobocie jest minimalne. Często pojawiały się wypowiedzi, według których "nie pracuje ten kto nie chce pracować". Najmniej bezrobotnych jest we wsi Janów, zdaniem sołtysa, jest tylko jedna osoba. Większość wsi jest miejscem zamieszkania jedynie kilku bezrobotnych. Są to: Brzezinka, Glinki, Janów, Kosumce, Ostrówek, Ostrówiec, Otwock Mały, Piotrowice, Władysławów, Wygoda. Ponad 20 bezrobotnych jest w Otwocku Wielkim, jednakże należy pamiętać, że jest to najludniejsza wieś, toteż stosunkowo i tam bezrobocie jest małe. Podobnie rzecz się ma ze wsią Nadbrzeż, gdzie również sołtys powiedział o ok. 20 bezrobotnych, jednakże wieś jest zamieszкана przez 604 osoby co czyni ją jedną z najbardziej zaludnionych wsi gminy Karczew. Reasumując: zdaniem sołtysów bezrobocie w ich sołectwach jest bardzo małe i często nie zależy wcale od złej sytuacji na rynku pracy tylko z braku chęci do pracy ze strony bezrobotnych. Wyjątkiem był sołtys wsi Kępa Nadbrzeska, który stwierdził, że bezrobocie to poważny problem jego wsi, który może się w przyszłości pogłębić, jednak podane przez niego liczby odnośnie bezrobotnych nie do końca to potwierdzają.

Tabela 6. Bezrobocie w sołectwach gminy Karczew wg wywiadów z sołtysami

Nazwa miejscowości	<5	<20	>20	Liczba ludności	Nazwa miejscowości	<5	<20	>20	Liczba ludności
Brzezinka	x			228	Ostrówek	x			179
Całowanie		x		626	Ostrówiec	x			350
Glinki	x			639	Otwock Mały	x			489
Janów	x			250	Otwock Wielki			x	712
Kępa Nadbrzeska		x		181	Piotrowice	x			353
Kosumce	x			262	Sobiekursk		x		323
Łukówiec		x		393	Władysławów	x			27
Nadbrzeż			x	604	Wygoda	x			89

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów z sołtysami.

Struktura ludności miasta Karczew

Według stanu faktycznego miejsca zamieszkania na 31 grudnia 2010 roku miasto Karczew zamieszkuje 10 271 osób, z czego 4913 stanowią mężczyźni, a 5358 osób to kobiety. W porównaniu do roku poprzedniego nastąpił nieznaczny spadek liczby ludności o 0,23% co odpowiada spadkowi liczby ludności o 24 osoby. W porównaniu do 2006 r. nastąpił spadek o niespełna 1%, co odpowiada 97 osobom. W analizowanym okresie poza rokiem 2007 występowała tendencja spadkowa.

Tabela 7. Struktura ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania – miasto

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%
ogółem	10368	10376	100,07	10353	99,85	10295	99,29	10271	99,06
mężczyźni	5002	4994	99,84	5000	99,96	4948	98,92	4913	98,22
kobiety	5366	5382	100,29	5353	99,75	5347	99,64	5358	99,85

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie przyrost naturalny był dodatni. W 2010 r. przyrost naturalny był wyższy o 47 % niż w roku 2006, co odpowiada 8 osobom więcej. Wpływ na tę pozytywną tendencję miała większa liczba urodzeń niż w roku wyjściowym, osiągając najwyższą wartość w 2009 r. 107,47 % co odpowiada 8 osobom więcej. W 2010 r. urodziły się 2 osoby więcej niż w 2006 r. Do 2009 r. wzrastała liczba zgonów, obniżając się w 2010 r. do 93,33 % wartości w 2006 r. Od 2007 r. nie odnotowano zgonu niemowląt, co należy uznać za bardzo pozytywną tendencję.

Tabela 8. Struktura zmian ludności w latach 2006-2010 – miasto

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%	Osoby	N 2006 = 100%
Urodzenia żywe ogółem	107	103	96,26	110	102,80	115	107,47	109	101,86
Zgony niemowląt ogółem	2	0	-	0	-	0	-	0	-
Zgony ogółem	90	96	106,66	95	105,55	101	112,22	84	93,33
Przyrost naturalny ogółem	17	7	41,17	15	88,23	14	82,35	25	147,05
Małżeństwa ogółem	79	61	77,21	68	86,07	72	91,13	67	84,81

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie obserwuje się systematyczny spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. W 2006 r. były 1894 osoby w tej kategorii, natomiast w 2010 r. już o 7,5 % mniej, co odpowiada 142 osobom. Tendencja spadkowa widoczna jest również wśród ludności w wieku produkcyjnym, choć już w mniejszym stopniu niż w wieku przedprodukcyjnym. W 2010 r. było o niespełna 3 % mniej ludzi w wieku produkcyjnym niż w 2006 r. co odpowiada 203 osobom mniej. W porównaniu do 2006 r. nastąpił wzrost liczby osób pracujących w 2010 r. o 6,4 %, co jest równe liczbie 169 osób. W 2006 r. liczba pracujących stanowi ok. 37 % liczby osób w wieku produkcyjnym. W 2010 r. już 41 %. Jest to pozytywne zjawisko, jednakże taki udział pracujących w kategorii ludzi w wieku

produkcyjnym nadal bardzo niski.

Tabela 9. Struktura ludności wg wieku produkcyjnego - miasto

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	1894	1841	99,56	1800	95,03	1765	93,18	1752	92,50
Ludność w wieku produkcyjnym	7049	7063	100,19	7038	99,84	6945	98,52	6846	97,12
Ludność w wieku poprodukcyjnym	1425	1472	103,29	1515	106,31	1585	111,22	1673	117,40
Pracujący ogółem	2636	2549	96,69	2625	99,58	2721	96,87	2805	106,41
Pracujący ogółem kobiety	1202	1205	100,24	1119	93,09	1143	95,09	1149	95,59

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Procesy jakie mają miejsce w obszarze miejskim gminy Karczew wpisują się w ogólnopolską tendencję. Odnotowuje się nieznaczny spadek ogólnej liczby ludności, ludzi w wieku produkcyjnym oraz w wieku przedprodukcyjnym. Natomiast systematycznie wzrasta liczba ludzi w wieku poprodukcyjnym. Świadczy to o problemach jakie może mieć w przyszłości rynek pracy. Do pozytywnych zjawisk należy przyrost naturalny, który w ostatnich latach systematycznie wzrasta.

Obszar wiejski gminy Karczew

Według stanu faktycznego miejsca zamieszkania na 31 grudnia 2010 roku obszar wiejski gminy Karczew zamieszkuje 5700 osób, z czego 2811 stanowią mężczyźni, a 2889 osób to kobiety. W porównaniu do roku poprzedniego nastąpił nieznaczny wzrost liczby ludności o 0,9% co odpowiada wzrostowi liczby ludności o 50 osób. W porównaniu do 2006 r. nastąpił wzrost o 3%, co odpowiada 171 osobom. W analizowanym okresie występowała tendencja wzrostowa. Podobnej skali tendencję – w przedziale czasowym 2002-2008 – odnotowuje Andrzej Rosner, którego badania polegały na przedstawieniu zależności pomiędzy zmniejszeniem lub zwiększeniem zaludnienia a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Wykazały one, iż proces zmniejszania się zaludnienia, a wraz z nim mała gęstość zaludnienia, niekorzystne zjawiska w strukturze demograficznej populacji mieszkańców, dotyka głównie gminy zapóźnione w rozwoju społeczno-gospodarczym. Nie dzieje się tak zawsze, jednakże wyjątki od tej prawidłowości są stosunkowo rzadkie. Natomiast zależność między osiągniętym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a zjawiskiem przyrastania zaludnienia jest wyraźna (Rosner 2012). Gmina Karczew została

zakwalifikowana do tej drugiej kategorii.

Tabela 10. Struktura ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania – obszar wiejski

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%
ogółem	5529	5605	101,37	5622	101,68	5650	102,18	5700	103,09
mężczyźni	2741	2772	101,13	2778	101,34	2787	101,67	2811	102,55
kobiety	2788	2833	101,61	2844	102,00	2863	102,69	2889	103,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanych latach przyrost naturalny był dodatni. W 2010 r. przyrost naturalny był wyższy o niespełna 93% niż w roku 2006, co odpowiada 41 osobom więcej. Wpływ na tę pozytywną tendencję miała większa liczba urodzeń niż w roku wyjściowym, osiągając najwyższą wartość w 2010 r. 162,22% co odpowiada 88 urodzonym niemowlętom więcej. Spadkową tendencję można zaobserwować w liczbie zgonów ogółem z wyjątkiem 2009 r., kiedy to zmarły 3 osoby więcej niż w 2006 r. W ostatnim roku analizowanego okresu liczba zgonów była mniejsza o niespełna 23%, co odpowiada 13 osobom. Poza 2008 r. gdzie odnotowano zgon jednego niemowlęcia, w całym badanym okresie nie odnotowano zgonu niemowląt, co należy uznać za bardzo pozytywną tendencję.

Tabela 11. Struktura zmian ludności w latach 2006-2010 – obszar wiejski

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%
Urodzenia żywe ogółem	45	69	153,33	68	151,11	56	124,44	73	162,22
Zgony niemowląt ogółem	0	0	-	1	200,00	0	-	0	-
Zgony ogółem	59	55	93,22	45	76,27	62	105,08	46	77,96
Przyrost naturalny ogółem	-14	14	100,00	23	164,28	-6	42,85	27	192,85
Małżeństwa ogółem	22	33	150,00	39	177,27	32	82,05	48	218,18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie obserwuje się względnie stałą liczbę osób w wieku przedprodukcyjnym. W 2006 r. było 1055 osoby w tej kategorii, natomiast w 2010 r. nastąpił niewielki spadek o 2,56 %, co odpowiada 27 osobom. Tendencja wzrostowa widoczna jest wśród ludności w wieku produkcyjnym. W 2010 r. było o przeszło 4,5 % więcej ludzi w wieku produkcyjnym niż w 2006 r. co odpowiada 164 osobom więcej. W latach 2006-2010 nieznacznie wzrastała liczba osób w wieku poprodukcyjnym. W 2010 r. liczba osób

w tej kategorii była o 3,8 % większa niż w roku 2006, co odpowiada 34 osobom więcej. W porównaniu do 2006 r. nastąpił znaczny wzrost liczby osób pracujących w 2010 r. o 96 % co jest równe liczbie 233 osób.

Tabela 12. Struktura ludności wg kategorii wiekowych - obszar wiejski

Cecha	2006	2007		2008		2009		2010	
	Osoby	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%	Osoby	N 2006 =100%
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	1055	1066	101,04	1051	99,62	1026	97,25	1028	97,44
Ludność w wieku produkcyjnym	3580	3633	101,48	3660	102,23	3705	103,49	3744	104,58
Ludność w wieku poprodukcyjnym	894	906	101,34	911	101,90	919	102,79	928	103,80
Pracujący ogółem	242	289	119,42	480	198,34	501	207,02	475	196,28
Pracujący ogółem kobiety	128	164	128,12	240	187,50	237	185,15	211	164,84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Miasto i obszary wiejskie: podsumowanie

W gminie Karczew 65% ludności zamieszkuje teren miejski, zaś 35 % obszar wiejski. Z powyższych danych można zaobserwować, iż w badanym okresie spadała liczba ludności w mieście według faktycznego miejsca zamieszkania o niespełna 1 % (w 2010 r. w porównaniu do 2006 r.), co odpowiada 97 osobom. Wzrosła natomiast liczba ludności na obszarze wiejskim o niemal 4%, co równe jest liczbie 171 osób. Może to świadczyć o procesie suburbanizacji zachodzącym w gminie Karczew, to znaczy o przenoszeniu się ludności z miasta Karczew oraz z Warszawy do okolicznych wsi. By lepiej prześledzić ten proces warto przyjrzeć się mapie oraz tabeli prezentującej, które miejscowości dotyka proces wyludniania się, a w których liczba ludności rośnie.

Tabela 13. Zmiany liczby ludności w miejscowościach obszaru wiejskiego gminy

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba ludności	
		2007 r.	2010 r.
1	Brzezinka	205	228
2	Całowanie	616	626
3	Glinki	646	639
4	Janów	238	250
5	Kępa Nadbrzeska	181	181
6	Kosumce	260	262
7	Łukówiec	385	393
8	Nadbrzeż	601	604
9	Ostrówek	168	179

10	Ostrówiec	341	350
11	Otwock Mały	496	489
12	Otwock Wielki	681	712
13	Piotrowice	329	353
14	Sobiekursk	302	323
15	Władysławów	27	27
16	Wygoda	90	89
Saldo w stosunku do 2007 r.			+439

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych gminy Karczew.

Zestawienie danych ludnościowych dla obszaru wiejskiego pozwala zauważyć, że w większości miejscowości dochodziło do zwiększenia liczby ludności. Najwięcej mieszkańców przybyło w Otwocku Wielkim, Piotrowicach, Brzezince oraz Sobiekursku. Niewielkie spadki dotyczą miejscowości Glinki i Otwocka Małego. Większość pozostałych wsi również odnotowało wzrost liczby ludności w badanym kresie, o czym może świadczyć korzystne saldo migracji dla całego obszaru wiejskiego wynoszące +439.

Porównując mapę gminy Karczew z danymi zawartymi w tabeli powyżej można zauważyć, iż miejscowościami z najwyższym wzrostem ludności są położone w bliskiej odległości od obszaru miejskiego gminy Karczew jak Otwock Wielki i Brzezinka, bądź też są to wsie położone przy głównej drodze jak Piotrowice i Sobiekursk. Natomiast miejscowości, które zanotowały niewielkie spadki liczby ludności, bądź ich stan się nie zmienił, jak np. Glinki, Kępa Nadbrzeska położone są przy samej Wiśle, relatywnie daleko od głównej drogi i samego miasta. Choć tezie tej może przeczyć Otwock Mały, który leży przy samej granicy miasta oraz przy głównej trasie, a mimo to odnotował niewielki spadek liczby ludności.

Mapa 4. Obszar gminy Karczew

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.maps.google.pl

W związku z większą populacją zamieszkującą tereny miejskie, w badanym okresie rodziło się również więcej dzieci w mieście Karczew (544 urodzenia), niż na obszarze wiejskim (311 urodzeń). Jednakże wskaźniki urodzeń na 1000 mieszkańców były wyższe na terenie wiejskim. Obserwujemy tu interesujący proces: w miasteczku Karczew liczba ludności ulegała niewielkiemu, lecz systematycznemu spadkowi, na wsi natomiast liczba ludności znacząco wzrastała, co może potwierdzać tezę o opuszczaniu przez ludzi miasta, by osiedlać się na wsi. Ale znacznie większa liczba ludności, która przybyła na wieś niż ta, która ubyła z Karczewa może świadczyć o tym, że migranci z poza terenu gminy (Warszawy czy dalszych regionów), osiedlają się na terenie wsi podmiejskich. Ponadto, liczba urodzeń w mieście utrzymywała się średnio na tym samym poziomie osiągając w 2010 r. 101,86 % wartości z 2006 r., za to znacząco i równomiernie wzrastała na obszarze wiejskim: 162,22 % w roku 2010 r. w porównaniu do 2006 r.

W obydwu populacjach – wiejskiej i miejskiej gminy – utrzymuje się przewaga kobiet nad mężczyznami. Na obszarze miejskim kobiety stanowią 52 % ogółu, zaś na obszarze wiejskim 50,5 % ogółu, co wskazuje, że bardziej sfeminizowane jest miasto niż wieś. Ale jednocześnie w mieście nieznacznie ubywa kobiet, natomiast na obszarze wiejskim stale ich przybywa. Liczba kobiet zanotowana w 2010 r. była o 3,6 % wyższa niż w 2006r.

Nominalnie na terenach miejskich wciąż zawierana jest większa liczba małżeństw ogółem, dwa razy więcej niż na wsi. W latach 2006-2010 w mieście zawarto 347 małżeństw,

natomiast na wsi 174. Jednakże liczba małżeństw na obszarze miejskim systematycznie spada. W 2010 r. zawarto o 15 % mniej małżeństw niż w 2006 r. Za to na obszarze wiejskim zawarto ponad dwa razy więcej związków małżeńskich w 2010 r. niż w 2006 r. (dokładnie o 118 % więcej). Może to świadczyć o fakcie, jakoby część ludzi młodych przenosiło się z miasta na obszar wiejski. Tezę tę mogą potwierdzić dane dotyczące ludności w wieku produkcyjnym według faktycznego miejsca zamieszkania. I tu tendencja zarysowuje się na niekorzyść miasta Karczew, gdzie liczba ludności w wieku produkcyjnym systematycznie malała, notując w 2010 r. o 3 % mniej ludzi w tej kategorii niż w 2006 r. Z kolei na obszarze wiejskim liczba ta systematycznie wzrastała. W 2010 r. było o 4,5 % więcej osób w tej kategorii niż w roku wyjściowym.

Przyrost naturalny jest dodatni zarówno na obszarze miejskim jak i wiejskim, odpowiednio 25 i 27 osób w 2010 r. W mieście trudno jest dostrzec jakąkolwiek tendencję. Najniższy przyrost odnotowano w 2007 r. i był on niższy niż w 2006 r. o 59 %, co odpowiada 10 osobom. Najwyższy natomiast w 2010 r.: 147 % wartości 2006 r., co odpowiada 8 osobom więcej. Na obszarze wiejskim najniższy przyrost naturalny zanotowano w 2006 r. Ubyło 14 osób. W następnych latach, tendencja była wzrostowa prócz roku 2009 kiedy to ponownie stan przyrostu naturalnego był ujemny i wyniósł -6. Najwyższy wzrost zaobserwowano w 2010 r.: +27 osób.

Podsumowanie

Z rozdziału dotyczącego historii, układu terytorialnego i dynamiki ludności wyłania się obraz podmiejskiej gminy będącej w zasięgu oddziaływania metropolii jaką jest Warszawa, jednocześnie nie granicząc z nią. Obszar miejski tej gminy cechuje stagnacja w dynamice przyrostu ludności, ale zarazem jest miejscem gdzie ulokowane są duże przedsiębiorstwa działające na rynkach ogólnokrajowych i zagranicznych, a także tworzących sieci współpracy wewnątrz regionu i globalne, o czym w dalszej części pracy. Z kolei obszar wiejski cieszy się dodatnim saldem migracji, co może świadczyć o postępującej suburbanizacji. Dla obszaru całej gminy zarówno na podstawie danych uzyskanych z Banku Danych Lokalnych GUS jak i z wywiadów z sołtysami i burmistrzem, pozytywnym zjawiskiem jest mały problem bezrobocia. Bez wątplenia wpływ na taki stan rzeczy ma historia Karczewa i jej okolic jako ośrodka jednego z najstarszych na Mazowszu. W dziejach tego regionu wyraźnie zaznaczały się pomyślne okresy jak i te słabsze spowodowane klęskami żywiołowymi, czy wojnami, z których ludność karczewska

niejednokrotnie się podnosiła. Okres obecny z pewnością można zaliczyć do okresów prosperity, co wykaże dalsza część pracy.

2. Gospodarka gminy: analiza jej stanu, struktury, natury wewnętrznych związków.

Gospodarka gminy Karczew w świetle dotychczasowych badań.

Ciekawy obraz gminy miejsko-wiejskiej Karczew wyłania się z badań Patrycjusza Zarębskiego opublikowanych w książce pt. "Przestrzenne, społeczno-ekonomiczne zróżnicowania obszarów wiejskich w Polsce" wydanej w 2010 r. Badanie te polegały na zbadaniu atrakcyjności inwestycyjnej Polski na poziomie NUTS⁸ 5. Do jej zbadania miały posłużyć wartości takich elementów jak: klasyczne czynniki produkcji tj.: praca, ziemia, kapitał oraz współczesne: technologie, informacje oraz kapitał ludzki, w układzie przestrzennym. W ocenie ogólnej atrakcyjności inwestycyjnej dla gospodarki narodowej uwzględniono cztery podstawowe mikroklimaty inwestycyjne: zasoby pracy, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna, czynniki rynkowe (gęstość zaludnienia, dochody budżetów gmin z podatku PIT, CIT na mieszkańca). Dane do powyższych mikroklimatów pochodzą z 2007 r.

Pierwszy czynnik, czyli zasoby pracy, charakteryzowany jest przez cztery wskaźniki cząstkowe m.in. takie jak aktywność zawodowa czy migracje ludności. Procesy migracji zasobów pracy odbywają się w kierunku tych obszarów, na których rozwija się przedsiębiorczość, a co za tym idzie, możliwość znalezienia pracy. Dzięki temu właśnie możliwe jest zaobserwowanie skumulowania korzystnych dla niego wartości na obszarach położonych w sąsiedztwie dużych i średnich obszarów miejskich. Gminy położone blisko takich ośrodków przejmują także funkcje socjalne i stają się stałym miejscem zamieszkania osób na stałe zatrudnionych w dużym mieście. Przykładem takiej gminy jest właśnie Karczew, do którego głównie migruje ludność w wieku produkcyjnym. Gminy całej polski w ramach mikroklimatu "zasoby pracy" zostały podzielony na sześć klas - od 1 (najlepsza) do 6 (najgorsza). Karczew został zakwalifikowany do klasy 2, co świadczy o jego korzystnych zasobach pracy względem całej Polski.

Kolejnym elementem, który składa się na atrakcyjność inwestycyjną, jest infrastruktura techniczna. Tworzą ją sieci: wodna, kanalizacyjna oraz gazowa. W badaniach uwzględniono również ich gęstość, jak i udział mieszkańców z niej korzystających. Rozpatrując otrzymane wyniki przez pryzmat gęstości zaludnienia i rozwoju gospodarczego, można przyjąć za Zarębskim, iż przestrzenne zróżnicowanie infrastruktury technicznej

⁸ Standard geokodowania rozwinięty w Unii Europejskiej na potrzeby identyfikowania statystycznych jednostek terytorialnych (Eurostat)

wynika z dużych kosztów takich inwestycji, jak i utrzymania tej infrastruktury. Odnosi się to szczególnie do obszarów wiejskich, które zajmując ponad 90% powierzchni wszystkich gmin w Polsce, są zamieszkiwane tylko przez 40% populacji Polaków. Powoduje to, że przy dużym rozproszeniu zabudowy i niskich wpływach do budżetu występują ciągle braki w tego typu inwestycjach. Rozległy obszar wiejski gminy Karczew sprawia, że do wsi wciąż nie została doprowadzona sieć kanalizacyjna. Jednakże dzięki podłączeniu całej gminy do sieci wodociągowej i gazowniczej w tym obszarze Karczew na sześć klas został zakwalifikowany do wysokiej klasy trzeciej.

Infrastruktura społeczna, stanowiąca kolejny mikroklimat inwestycyjny, związana jest z kapitałem ludzkim i społecznym. Czynnikiem ten silnie integruje lokalną społeczność i w dużej mierze warunkuje jakość życia na danym obszarze. Głównymi czynnikami determinującymi osiedlenie się człowieka są: czynnik ekonomiczny i możliwości zarobkowania, jednakże oczekuje on również, że w miejscu zamieszkania będzie miał także dostęp do podstawowych usług medycznych, kulturalno-rozrywkowych oraz w przypadku posiadania dzieci – usług edukacyjnych (przedszkola, szkoły) i pozostałych placówek edukacyjnych i sportowych. W rozkładzie przestrzennym infrastruktury społecznej trudno jest poszukiwać analogii do poziomu rozwoju gospodarczego, czy zagęszczenia ludności, ponieważ inwestycje społeczne nie podlegają w tak dużym stopniu czynnikom rynkowym. Pod względem ekonomicznym, są to najczęściej dobra publiczne, które cechują się tym, że są dostępne dla każdego obywatela i finansowane z funduszy publicznych. Dobra takie jak usługi edukacyjne i medyczne są niezbędne do prawidłowego rozwoju społeczeństwa i powinny być łatwo dostępne dla mieszkańców w sposób nieodpłatny. W tej klasyfikacji gmina Karczew wypadła najgorzej i została zakwalifikowana w ostatniej - szóstej klasie.

Dla ogólnej oceny atrakcyjności inwestycyjnej niezbędnym jest zbadanie elementu rynkowego, związanego z popytem oraz siłą nabywczą ludności. W skład tego mikroklimatu weszły wskaźniki gęstości zaludnienia oraz wskaźniki ukazujące przestrzenne zróżnicowanie wpływów do budżetów gminnych z tytułu podatku PIT w przeliczeniu na jednego mieszkańca i CIT na jednego pracującego. Pierwszy wskaźnik ma za zadanie ukazać ilościowy charakter popytu, czyli potencjalną liczbę nabywców, jednak bez informacji dotyczącej ich siły nabywczej. Dwa kolejne uzupełniają ten pierwszy, przy założeniu, że im wyższe są wpływy z podatków, tym wyższe są podstawy opodatkowania, a tym samym - dochody ludności, czy przedsiębiorstw. W tej kategorii gmina Karczew została sklasyfikowana w pierwszej, najwyższej klasie, co potwierdza tylko relatywnie wysoki poziom rozwoju gospodarczego gminy Karczew, scharakteryzowany w dalszej części tego rozdziału.

Jako rezultat połączenia czterech mikroklimatów scharakteryzowanych powyżej otrzymano syntetyczny wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej. Każdy z mikroklimatów wszedł do ogólnej oceny atrakcyjności z inną wagą. I tak czynnik infrastruktura techniczna zdeterminowała w największym stopniu końcowy wskaźnik atrakcyjności z wagą 0,9887. Mikroklimat rynkowy 0,7376. Następny był zasoby pracy (0,5018) oraz infrastruktura społeczna (0,1677). Otrzymany obraz atrakcyjności inwestycyjnej gminy Karczew, klasyfikuje ją w trzeciej klasie (na sześć możliwych), co świadczy o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego gminy i dobrym miejscu dla ulokowania inwestycji mając na względzie powyższe czynniki, małą odległość od Warszawy i relatywnie tanie grunty.

W tym samym badaniu zanalizowano również dynamikę atrakcyjności inwestycyjnej w latach 2002 - 2007. Na podstawie otrzymanych wyników powstały trzy grupy gmin: regresywna, neutralna i progresywna. Gmina Karczew została zakwalifikowana do tej ostatniej (wśród wszystkich gmin miejsko-wiejskich w Polsce 35% z nich stanowią gminy progresywne, 36% gminy neutralne, a 29% gminy regresywne), co ukazuje jej systematyczny rozwój (Stanny 2009).

Budżet gminy jako syntetyczny wskaźnik stanu gospodarki

W celu analizy struktury gospodarczej gminy zarysowany zostanie jej ogólny kształt, którego odzwierciedleniem jest budżet gminy, a zwłaszcza jego część, pochodząca z dochodów własnych. Analizując dochody budżetu gminy na przestrzeni lat można dostrzec wyraźne zmiany w jego strukturze. W 2006 r. dochody ogółem wynosiły 26 825 794 zł. Natomiast w 2010 r. już o 13 mln zł więcej, czyli 39 159 985 zł. 69,36 % powyższej kwoty stanowiły dochody własne (27 162 010 zł). W 2006 r. ten udział wynosił 61,39 % (16 469 791,68 zł). W tym krótkim okresie Znacząco zwiększyły się więc dochody własne gminy. Zwiększeniu uległy niemal wszystkie wpływy do budżetu. Znacząco, o prawie 3 mln zł, zwiększyły się dochody od środków transportowych. Ponadto podatek dochodowy od osób fizycznych wzrósł z 6,8 mln zł do prawie 10 mln zł, co świadczy o zwiększającej się liczbie mieszkańców gminy oraz o wzroście ich zarobków. Kilkakrotnie zwiększyły się również wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych, z 116 tysięcy złotych do ponad 700 tysięcy złotych, co świadczy o powstawaniu nowych firm, a także o rozwijaniu się już istniejących.

Tabela 14. Dochody budżetu gminy Karczew w 2010 r.

Dochody	2006 r.	2010 r.	2006=100
Dochody własne	16 469 791	27 162 010	164,92%
Podatek rolny	317 956	409 374	128,75%
Podatek leśny	0	35 525	
Podatek od nieruchomości	4 315 976	5 136 111	119%
Podatek od środków transportowych	1 682 883	4 422 174	262,77%
Podatek od czynności cywilno prawnych	411 693	546 004	132,62%
Wpływy z innych lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw	41 547	71 765	172,73%
Opłata skarbową	146 832	43 810	29,83%
Pozostałe dochody własne		1650	
Dochody z majątku gminy	676 557	2 935 896	433,94%
Wpływy z usług ⁹	1 099 233	1 378 590	125,41%
Z dzierżawy, najmu oraz innych umów o podobnym charakterze	0	233 536	
Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa	6 949 398	10 709 366	154,10%
Podatek dochodowy od osób fizycznych	6 749 514	9 967 574	147,67%
Podatek dochodowy od osób prawnych	116 407	741 793	637,24%
Pozostałe dochody – środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł – inwestycyjne	83 477	1650	1,97%
Dochody z tytułu subwencji	6 201 519	6 759 020	108,98%
Część wyrównawcza	851 325	0	
Część oświatowa	5 350 194	6 759 020	126,33%
Część równoważąca / rekompensująca	0	0	
Dochody z dotacji	4 493 403	5 238 954	116,59%
Dotacje celowe z budżetu państwa	4 071 007,01	4 836 344	118,79%
Dotacje celowe z budżetu państwa na zadania własne	422 396	0	
Dotacje celowe z budżetów innych jst	0	50 229	
Środki z funduszy celowych	0	0	
Dochody ogółem	26 825 794	39 159 985	145,97%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W dynamice dochodów budżetu gminy na przełomie lat 2006-2010 można zauważyć pewne prawidłowości. Ogólnie rzecz biorąc, w zdecydowanej większości kategorii dochodowych zanotowano wzrost dochodów w 2010 r. w porównaniu z 2006 r. Podobną sytuację obserwuje się w podatku rolnym. Pomimo drastycznego spadku liczby gospodarstw rolnych na przełomie analizowanych lat (co zostanie wykazane w dalszej części pracy), wpływy z tego tytułu wzrosły.

W strukturze dochodów istotną rolę odgrywają udziały gminy w podatkach, stanowiących dochód budżetu państwa. To one pośrednio wskazują na stan gospodarki: przedsiębiorstw, gospodarstw rolnych, gospodarstw domowych. Z podatków wyszczególnionych w poniższej tabeli najczęściej dochodów dostarczał podatek dochodowy od osób fizycznych: 9 967 574 zł, stanowił on aż 25,45 % dochodów ogółem oraz 36,7 % dochodów własnych. Kolejnym pod względem wielkości wpływem podatkowym był podatek dochodowy od osób prawnych. Stanowił on stosunkowo niewielki odsetek dochodów

⁹ To wpływy z przedsiębiorstw komunalnych należących do gminy, z infrastruktury wodociągowej i sanitarnej wsi, etc. Dane podane są w kwotach bieżących.

gminy. Kwota 741 792,58 zł stanowiła zaledwie 1,89% dochodów ogółem i 2,73 % dochodów własnych. Mały wkład do budżetu stanowił również podatek rolny: w ramach dochodów ogółem 409 374 zł stanowiło 1,04 % oraz w ramach dochodów własnych 1,5 %. Fakt ten może świadczyć o znikomym udziale rolnictwa w strukturze gospodarczej gminy. Z wyróżnionych podatków najmniejsze wpływy do budżetu zapewniał podatek leśny. Obliczona w oparciu o tę część dochodów gęstość ekonomiczna (136 tys. zł na km²) sytuuje gminę dość wysoko, choć nie najwyżej na skali gęstości ekonomicznej¹⁰ a prawidłowości dotyczące udziału tych dochodów w dochodach ogółem, są charakterystyczne dla grupy gospodarek lokalnych o największej gęstości ekonomicznej. Pokazują to także inne wskaźniki. I tak dochody własne na osobę wynoszą tu ok. 1030 zł.

Tabela 15. Udział poszczególnych podatków w dochodach ogółem i własnych gminy w 2010 r.

Cecha	Kwota w zł	Odsetek dochodów ogółem	Odsetek dochodów własnych
Podatek dochodowy od osób fizycznych	9 967 574,00	25,45%	36,69%
Podatek dochodowy od osób prawnych	741 792,58	1,89%	2,73%
Podatek rolny	409 374,00	1,04%	1,5%
Podatek leśny	35 524, 75	0,09%	0,13%
Razem	11 154 265,33	28,47%	41,05%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Innym, ogólnym wskaźnikiem charakteryzującym gospodarkę gminy, są jej wydatki inwestycyjne. Wydatki gminy Karczew ogółem w 2010 r. wyniosły 40 840 581,18 zł; 17,24 % tej kwoty stanowiły wydatki inwestycyjne (7042867,47 zł). W odniesieniu do dochodów ogółem wydatki na cele inwestycyjne stanowiły niespełna 18 %, oraz 26 % dochodów własnych. W przeliczeniu na km² wynosiły one ok. 86 tys. zł, na osobę – ok. 440 zł. Tym samym proces inwestycyjny w tej gminie można określić jako bardzo ostrożny, na co wskazują relacje między wskaźnikami dotyczącymi dochodów własnych i wydatków inwestycyjnych.

¹⁰ Wskaźnik gęstości ekonomicznej bazuje na zagęszczeniu ludności w danym rejonie, co jest jedną z podstawowych cech geograficznych rozwoju gospodarczego współczesnego świata oraz na koncentracji przestrzennej działalności gospodarczej. Miary dokonuje się poprzez określenie wielkości PKB na jednostkę powierzchni. Wobec tego, że jest on osiągalny tylko na poziomie regionalnym i bez wydzielenia gospodarki wiejskiej, trzeba jako podstawę obliczeń przyjąć jakąś jego pochodną, istniejącą na interesującym nas poziomie agregacji (np. na poziomie gminy miejsko-wiejskiej). Za taką przyjmuje się dochody własne, związane bezpośrednio (CIT, podatek rolny i leśny) lub pośrednio (PIT) z działalnością gospodarczą, przypadające na km² powierzchni. Nie jest to wskaźnik doskonały, ale w syntetyczny sposób ukazuje sytuację wszystkich podmiotów na danym terytorium; przedsiębiorstw, gospodarstw rolnych i gospodarstw domowych (Maszynopis „Wymiary (nowej) gospodarki wiejskiej. Propozycja schematu analizy” Maria Halamska).

Gospodarka pozarolnicza. Podmioty gospodarki narodowej według REGON

Bliska odległość od aglomeracji warszawskiej wpływa na kształtowanie się sytuacji gospodarczej w gminie Karczew, w tym także na rynku pracy. W 2012 r. (stan na 29 lutego) na terenie gminy Karczew funkcjonowało 1703 podmiotów gospodarki narodowej. Działalność w zakresie wytwórczości, handlu, usług i rzemiosła jest prowadzona głównie przez prywatne podmioty gospodarcze. Wśród spółek prawa handlowego najliczniejszą grupę stanowią spółki akcyjne – 122 przedsiębiorstwa. Osoby fizyczne to najbardziej liczna grupa prowadząca działalność gospodarczą w sektorze prywatnym (83,3 %).

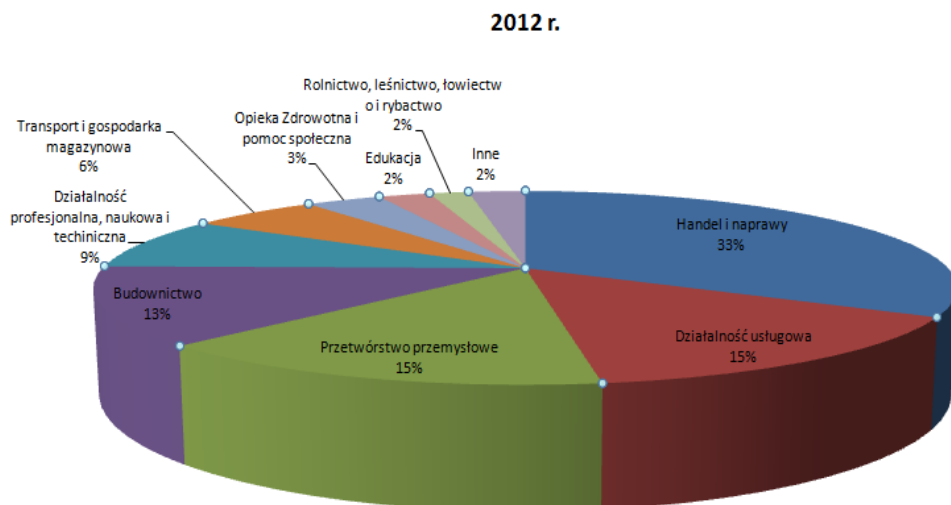
Tabela 16. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg typu przedsiębiorstwa w 2012 r.

Podmioty gospodarki narodowej	2012 r.
Sektor publiczny	31
Sektor prywatny	1672
Spółki prawa handlowego razem	215
Spółki handlowe	93
Spółki akcyjne	122
Spółki z o. o.	6
Spółki cywilne	3
Spółdzielnie	18
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1419
Ogółem	1703

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W klasyfikacji podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD najliczniejszą grupę na początku 2012 r. stanowiły podmioty zajmujące się handlem i naprawami (572 podmioty tj. 33% ogółu). Na drugim miejscu plasowały się firmy z następujących kategorii usług: hotele i gastronomia, komunikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości, usługi administrowania i pozostałe – 256 podmiotów i stanowiły 15 % wszystkich przedsiębiorstw zlokalizowanych w gminie. Sporą ilość przedsiębiorstw gminy Karczew stanowią również firmy działające w przetwórstwie przemysłowym (254) oraz budowlane (226). Odpowiednio 15 % i 13 %. W sekcji rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa sklasyfikowanych jest tylko 31 przedsiębiorstw (2 %), jednakże nie zalicza się do nich gospodarstw rolnych, co nie odzwierciedla do końca charakteru gminy.

Diagram 1. Podmioty gospodarcze w gminie Karczew wg wybranych sekcji PKD (stan na 29 lutego).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jeśli idzie o wielkość usytuowanych tu przedsiębiorstw, to dominują tu mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające mniej niż 10 osób. Jest ich więcej niż 95 %. Ale znajduje się też duże przedsiębiorstwo, zatrudniające ok. tysiąc osób. To SuperDrob S.A. z branży drobiarsko-mięsnej zajmującym się ubojem, dzieleniem oraz produkcją surowych wyrobów mięsnych otrzymywanych z tuszek kurczaków i indyków. Największe przedsiębiorstwa i ich dynamika gospodarcza zostają opisane z dalszej części pracy. Największe przedsiębiorstwa i ich dynamika gospodarcza zostają opisane z dalszej części pracy.

Tabela 17. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg wielkości zatrudnienia w 2011 r.

Klasa wielkości	Liczba podmiotów gospodarki narodowej
0-9	1641
10-49	71
50-249	9
250-999	1
1000 i więcej	1
Ogółem	1723

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warto też zwrócić uwagę na fakt, że większość tych podmiotów gospodarczych zlokalizowana jest na terenie miasta. Na obszarach wiejskich gminy Karczew zlokalizowanych jest ich 380 tj. nieco ponad 21% gospodarujących podmiotów z czego 7 należy do sektora publicznego. Jedyna sekcja polskiej klasyfikacji działalności, w której zdecydowana większość podmiotów gospodarczych zlokalizowana jest na obszarze wiejskim gminy to rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A). Jednak tak w mieście, jak na obszarach wiejskich, dominują usługi, sektor trzeci.

Tabela 18. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2012 r.

Sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)	Razem		Miasto	Wieś
	N	%	%	%
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A)	31	1,8	29,03%	70,97%
Przetwórstwo przemysłowe (C)	254	14,9	79,52%	21,48%
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i gorącą wodę (D)	2	0,1	50%	50%
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (E)	12	0,7	58,33%	41,67%
Budownictwo (F)	226	13,3	82,3%	17,7%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych i motocykli (G)	572	33,0	80,41%	19,59%
Transport i gospodarka magazynowa (H)	102	6,0	71,56%	28,44%
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I)	33	1,9	72,72%	17,28%
Informacja i komunikacja (J)	41	2,4	82,92%	17,08%
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	47	2,75	89,36%	10,64%
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (L)	23	1,35	65,21%	34,79%
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	116	6,8	86,20%	13,80%
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (N)	35	2,1	82,85%	11,15%
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (O)	6	0,4	50%	50%
Edukacja (P)	41	2,4	75,60%	24,40%
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	60	3,5	88,33%	11,67%
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R)	25	1,5	68%	32%
Pozostała działalność usługowa (S)	77	4,5	76,26%	23,74%
Ogółem	1703	100	78,97%	21,03%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W strukturze podmiotów gospodarczych, przy wyłączeniu indywidualnych gospodarstw rolnych, dominują usługi. Sektor I i II to w sumie 16,7 % gospodarujących podmiotów. Reszta, czyli ponad 4/5, to podmioty sektora trzeciego. Dlatego też warto przyjrzeć się im bliżej, wyodrębniając różne rodzaje tych usług. Podstawa analizy będzie europejska klasyfikacja usług, która dzieli je na trzy kategorie U1 – usługi dla konsumentów, U2 – usługi dla producentów i biznesu oraz U3 usługi ogólnospołeczne. W skład kategorii U1 wchodzi trzy podgrupy. Do podgrupy U1.1 wchodzi: wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle; transport i gospodarka magazynowa; działalność związana z zakwaterowaniem i usługami astronomicznymi; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (G + I + H + D + E + T). Podgrupa U1.2 to budownictwo (F), natomiast U1.3 usługi niematerialne dla konsumentów, czyli: edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna; działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (P + Q + R). Drugą kategorią U2 to usługi dla producentów i biznesu. Zaliczają się do niej: Informacja i komunikacja; Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (J + K + M + N). Trzecią kategorię U3 tworzą usługi ogólnospołeczne, do których zalicza się: administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; pozostała działalność usługowa; organizacje i zespoły eksterytorialne (O + S + U). Rozkład usług według wyżej opisanych grup prezentuje Tabela 19.

Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg europejskiej klasyfikacji usług w 2012 r.

Podmioty gospodarki narodowej wg europejskiej klasyfikacji usług	Liczba podmiotów gospodarki narodowej	%
Usługi dla konsumentów (U1)	1073	76,91%
Materialne usługi dla konsumentów (U1.1)	721	51,68%
Budownictwo (U1.2)	226	16,20%
Usługi niematerialne i dla konsumentów (U1.3)	126	9,03%
Usługi dla producentów i biznesu (U2)	239	17,13%
Usługi ogólnospołeczne (U3)	83	5,94%
Ogółem	1395	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak wynika z powyższych dwóch tabel przedstawiających podmioty gospodarki narodowej, gmina Karczew również podlega procesowi tercjalizacji gospodarki, tzn. wzrastającemu zatrudnieniu w III sektorze. Podmioty zaliczane do tego sektora stanowią 82% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej zlokalizowanych w gminie Karczew. Szczególnie intensywnie proces ten dotyka gmin podmiejskich takich jak Karczew, gdzie zmniejsza się odsetek ludności zatrudnionej w rolnictwie, na rzecz zatrudnienia w zawodach pozarolniczych, głównie w usługach.

Szczególną uwagę zwraca statystyka usług dla producentów i biznesu według europejskiej klasyfikacji usług (U2), w skład której wchodzi: informacja i komunikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, działalność w zakresie usług administrowania oraz działalność wspierająca. Zaliczonych jest do niej 239 podmiotów. Oznacza to, że w Karczewie ulokowało się wystarczająco dużo firm by stworzyć zapotrzebowanie na tego typu usługi, co świadczy o nowoczesnej gospodarce gminy. Ale zapewne część tych usług skierowana jest na pozalokalny rynek warszawski.

Wyjątkową pozycję w nowoczesnej gospodarce przypisuje usługom dla biznesu teoretyczna koncepcja gospodarki usług, stworzona przez O. Giariniego (2009). Mówi ona o tym, że wyróżnikiem gospodarki usług jest m.in. dominacja usług nie tylko w całej gospodarce, ale także w sektorze przemysłowym, wskutek nasilających się tendencji integracyjnych pomiędzy usługami i produkcją. Ponadto, za jeden z ważniejszych czynników ożywionego rozwoju całej sfery usług uznaje się funkcjonalne więzi działalności usługowych i produkcyjnych. Nie tylko w przemyśle zaznacza się pogłębianie powiązań, ale również w rolnictwie. Zjawisko upowszechniania specyficznego typu przedsiębiorstw produkcyjno-usługowych, świadczy o coraz częstszym przenikaniu usług do procesów produkcyjnych. Wynikiem tego są potęgujące się trudności w rozłącznym klasyfikowaniu usług i produkcji (Giarini 2009). Dodatkowych hipotez dla wyjaśnienia tej sytuacji dostarcza również teoria ekonomii bliskości (Economie de la Proximité). Koncepcja to dowodzi, że bliskość geograficzna podmiotów gospodarczych może sprzyjać dynamice ekonomicznej w regionie i przyczyniać się do powstawania kolejnych podmiotów. Ponadto, przejście od indywidualnego zachowania do zachowań zorganizowanej grupy aktorów pozwala na poprawę sytuacji przedsiębiorstw czy wszystkich innych struktur, które będą czy chcą współpracować i potwierdzić trafność swojej lokalizacji (Pecqueur 2004).

Największe podmioty gospodarcze i ich związki z gospodarką lokalną.

Na terenie gminy Karczew znajduje się również kilka większych zakładów przemysłowych, o których warto wspomnieć w kontekście rozpatrywania gminy pod kątem gospodarczym. Z każdym z tu wymienionych w połowie maja 2012 r. przeprowadzone zostały wywiady na temat profilu działalności firmy, rynków na jakie firma dostarcza swoje przedsiębiorstwo, pochodzenia pracowników oraz surowców, a także kooperacji i sieciami jakie nawiązują się pomiędzy karczewskimi przedsiębiorcami. Te przedsiębiorstwa działają na rynku ogólnokrajowym jak i europejskim. Są nimi:

- „*SuperDrob*” S.A. Zakłady Drobiarsko-Mięsne.

Jest to duże przedsiębiorstwo branży drobiarsko-mięsnej z siedzibą i głównym zakładem w miasteczku Karczew. Firma znalazła się w gminie w wyniku prywatyzacji Warszawskich Zakładów Drobiarskich w Karczewie w 1993 r. Podstawowym profilem działalności tego zakładu jest ubój, dzielenie oraz produkcja surowych wyrobów mięsnych otrzymywanych z tuszek kurczaków i indyków. Drugi zakład produkcyjny spółki znajduje się w Łodzi. Firma plasuje się w pierwszej dziesiątce największych zakładów drobiarskich na rynku krajowym oraz jest dostawcą dla największych sieci handlowych w Polsce i Europie. 40% produkcji jest eksportowane zarówno do Europy Wschodniej jak i Zachodniej. W Polsce klientami firmy są detaliczne sieci handlowe takie jak: Carrefour, MAKRO, Auchan, Polo Market. Ponadto jest dostawcą dla sieci Fast food KFC w Europie Zachodniej, Subway, a także Lot Catering. Przedsiębiorstwo zaopatruje również hurtownie oraz inne zakłady produkcyjne branży drobiarsko-mięsnej (<http://www.superdrob.pl/#>). Wielkość produkcji kształtuje stale rosnący popyt na produkty drobiarskie zarówno w Polsce, jak i w Europie. W porównaniu do 2010 r. w 2011 r. produkcja wyraźnie wzrosła i jest to stała tendencja obserwowana przez ostatnie lata. W 2011 r. wprowadzono w firmie innowacje w postaci nowych maszyn na linii produkcyjnej oraz w postaci technologii do nich zastosowanych. Kadra przedsiębiorstwa pochodzi zarówno z okolic jak i z Warszawy. *SuperDrob* współpracuje z innymi przedsiębiorstwami w okolicy, głównie z branży drukarniczej i reklamowej. W strukturze własności firmy przewagę stanowi własność zagraniczna. W Karczewie firma zatrudnia ok. 1000 osób, natomiast w Łodzi ok. 300 osób. Pewne problemy dla otoczenia wynikają z charakteru produkcji zakładu i dotyczą odpadów i przykrych zapachów, co pośrednio jest skutkiem rzadkich kontroli Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska;

- *Bunge Polska Sp. z o. o.*

Amerykańska Firma Bunge w 2009 r. wykupiła fińską firmę Raiso wraz z polskim oddziałem Raiso Polska, który powstał w 1996 r. i swą siedzibę ma w miasteczku Karczew. Firma jest producentem tłuszczu spożywczych: margaryn konsumenckich, masła i mieszanek tłuszczowych. Najbardziej znane marki firmy na polskim rynku to: Masmix, Benecol i Pyszny Duet. Oprócz Polski firma Bunge sprzedaje również swoje produkty w USA, Izraelu oraz w krajach Europy Zachodniej (<http://www.bunge.pl/pl>). W porównaniu do 2010 r., w 2011 r. produkcja zanotowała wzrost. W tym samym roku wprowadzono również innowacje linii produkcyjnej w postaci nowych maszyn i technologii potrzebnych do ich obsługi. Surowce do produkcji pochodzą z innych regionów Polski oraz z importu. Zakład produkcyjny w Karczewie pracuje na technologiach własnych oraz amerykańskich. Firma Bunge współpracuje z innymi firmami w okolicy. Współpraca ta polega na dostawie surowców, wymianie rozwiązań technologicznych oraz świadczeniu usług. Pracownicy zatrudnieni w firmie pochodzą z Warszawy oraz południowego Mazowsza. Natomiast kadra zarządzająca jest głównie z Warszawy i innych regionów. Całkowita wielkość zatrudnienia wynosi ok. 200 osób. Według przedsiębiorstwa Bunge obecne władze są przyjazne miejscowym przedsiębiorcom;

- *Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska „Milkar”*

Firma powstała w drugiej połowie lat 70. XX wieku. Siedziba i zarazem zakład produkcyjny zlokalizowane są w miasteczku Karczew. Firma produkuje wyroby mleczne takie jak: mleko, masło, sery, śmietanę, twarogi i sprzedaje je na rynku lokalnym oraz regionalnym (<http://www.milkar.com.pl/>). Własność krajowa. W porównaniu do roku 2010 w 2011 produkcja spadła. W tym samym roku nie wprowadzono żadnej innowacji. Surowce do produkcji wyrobów pochodzą głównie z okolicznych powiatów tj.: otwockiego, mińskiego, garwolińskiego, piaseczyńskiego i siedleckiego. Firmie zdarza się współpracować z innymi przedsiębiorstwami z Karczewa, a współpraca ta polega na zlecaniu np. prac remontowych okolicznym wykonawcom. Zatrudnienie wynosi 15 osób. Pracownicy, jak i kadra zarządzająca pochodzi zarówno z Karczewa, okolicznych miejscowości jak i z Warszawy. Według przedstawiciela Spółdzielni Mleczarskiej „MILKAR” obecne władze są nastawione do miejscowych przedsiębiorców neutralnie;

- *Marflex – M. J. Maillis Sp. z o. o.*

Jest to jeden z największych zakładów w Europie produkujących opakowania z mocą produkcyjną 2600 ton miesięcznie wysokiej jakości folii stretch typu cast (technologia wylewania). Swoje produkty dostarcza na rynek polski i międzynarodowy. Przedsiębiorstwo mieści się w Karczewie i zaopatruje w ww. folię przedsiębiorstwa duże, średnie i małe. Zatrudnienie wynosi ponad 200 osób. Pracownicy pochodzą z Karczewa, ościennych gmin oraz z Warszawy, natomiast kadra kierownicza głównie z Warszawy. Firma znalazła się w gminie Karczew poprzez wykupienie mniejszego przedsiębiorstwa z tej samej branży. W 2011 r. produkcja wzrosła w porównaniu do roku 2010. Półsurowce do produkcji są importowane z zagranicy. W ostatnim czasie nie wprowadzono żadnych innowacji. Technologia w oparciu, o którą pracuje przedsiębiorstwo pochodzi od grupy Maillis, w skład której wchodzi. Firma współpracuje z innymi firmami w regionie. Współpraca polega na świadczeniu usług, gdy np. w maszynie trzeba wymienić jakąś część, zleca się to miejscowej firmie. Według firmy Marflex obecne władze gminy są przyjaźnie nastawione do miejscowych przedsiębiorców;

- *PAKFOL Sp. z o. o.*

Firma jest producentem opakowań foliowych, drukowanych i folii miękkich. Swoją siedzibę ma w Warszawie, natomiast zakład produkcyjny na terenie wiejskim gminy Karczew, we wsi Wygoda. Lokalizacja zakładu produkcyjnego w Karczewie spowodowana była relatywnie bliską odległością od Warszawy oraz niskimi kosztami gruntów na tamten czas. Firma oferuje swe produkty na rynku ogólnopolskim. W roku 2011, w stosunku do 2010 r., produkcja wzrosła. W tym samym roku nie zastosowano żadnej innowacji. Firma zaopatruje się w surowce w innych regionach Polski oraz za zagranicą. W sumie firma zatrudnia 120 pracowników z Warszawy, Karczewa i okolicznych gmin. Natomiast kadra zarządzająca pochodzi głównie z Warszawy. PAKFOL współpracuje z innymi karczewskimi przedsiębiorstwami, głównie ze swojej branży, np. poprzez realizację większego zamówienia. Zdaniem przedstawiciela firmy PAKFOL obecne władze gminy są nastawione do miejscowych przedsiębiorców przychylnie;

- *NICATOR Fabryka Opakowań S.J.*

Działalność firmy opiera się na produkcji opakowań foliowych. Przedsiębiorstwo zlokalizowane jest na obszarze wiejskim gminy Karczew, we wsi Brzezinka.

Powodem dla którego firma zlokalizowana jest akurat w gminie Karczew, jest pochodzenie jednego z założycieli firmy oraz bliskiego dużego rynku zbytu jakim jest Warszawa. W 2011 r. produkcja wzrosła w porównaniu do roku ubiegłego. Swoje wyroby NICATOR oferuje na rynku polskim oraz europejskim. Zaopatrzenie w surowce pochodzi z innych regionów Polski oraz z importu z Europy Zachodniej. Technologie w oparciu, o które pracuje firma są powszechnie znane w tej branży. W 2011 r. w firmie nie wprowadzono żadnych innowacji. NICATOR współpracuje z innymi firmami z Karczewa poprzez dzielenie się doświadczeniami oraz większymi zamówieniami, gdy firma sama nie może podołać. Zatrudnienie w firmie wynosi poniżej 100 osób. Pracownicy pochodzą z gminy Karczew, z okolicznych gmin oraz z Warszawy. Natomiast kadra zarządzająca pochodzi spoza Karczewa. Przedsiębiorstwo raczej negatywnie ocenia podejście obecnych władz do przedsiębiorców. Główny zarzut to zbyt długi czas oczekiwania na decyzje administracyjne;

- *GEMI Przedsiębiorstwo Produkcji Farmaceutycznej*

Przedsiębiorstwo jest firmą prywatną. Podstawowym profilem działalności firmy jest projektowanie, wytwarzanie i sprzedaż produktów leczniczych OTC, suplementów diety, preparatów kosmetycznych i biobójczych. Swoją siedzibę ma w Karczewie ze względu na bliskość Warszawy oraz tanie grunty w momencie ich kupowania. Firma dostarcza swoje produkty na rynek polski oraz zagraniczny, głównie na wschód: Rosja, Gruzja, Azerbejdżan, Łotwa, Litwa, Kazachstan, Ukraina, a nawet Kuwejt. Ponadto produkty GEMI znajdują się również w wyposażeniu polskiej armii (www.gemi.pl). W latach 2010-2011 produkcja utrzymywała się na tym samym poziomie. W 2011 r. firma nie wprowadziła żadnej innowacji. W surowce przedsiębiorstwo zaopatruje się z innych regionów Polski oraz z zagranicy. W firmie zatrudnionych jest ok. 50 osób. Pracownicy pochodzą z gminy Karczew. Kadra zarządzająca natomiast z Warszawy. GEMI nie współpracuje z innymi firmami w okolicy. Według kadry zarządzającej obecne władze gminy są raczej pozytywnie nastawione do miejscowych przedsiębiorców;

- *PPUH „MIRAD” Sp. z o.o.*

Działalność firmy opiera się na importowaniu włoskich produktów wyposażenia wnętrz. Przedsiębiorstwo zlokalizowane jest na obszarze miejskim gminy Karczew, skąd również pochodzi i mieszka współzałożyciel MIRAD. Firma posiada sieć

salonów sprzedaży w Warszawie i Łodzi oraz salony partnerskie w największych miastach Polski. Ponadto zaopatruje również rynek zachodnioeuropejski (<http://www.mirad.com.pl/>). W roku 2011 sprzedaż spadła w porównaniu do roku 2010. Firma współpracuje z lokalnymi firmami np. zaopatrując się od nich w surowce. Przedsiębiorstwo zatrudnia 32 osoby, pracownicy jak i kadra zarządzająca pochodzą z gminy Karczew, okolicznych gmin oraz z Warszawy. Osoby decyzyjne stosunek obecnych władz gminy względem miejscowych przedsiębiorców określają jako neutralny;

- *BAKS – Wytwarzanie Osprzętu Instalacyjno-Elektrotechnicznego*

Firma jest producentem systemów nośnych dla kabli pneumatycznych, wodnych itp. Przedsiębiorstwo zlokalizowane jest w Karczewie z powodu pochodzenia stąd właściciela firmy oraz relatywnie tanich gruntów w odniesieniu do odległości od aglomeracji warszawskiej. Firma produkuje na rynek polski oraz na rynki zagraniczne m.in.: Europa Wschodnia, Bałkany, Europa Zachodnia (<http://www.baks.com.pl/>). W 2011 r. produkcja wzrosła w porównaniu do roku poprzedniego. Również w 2011 r. wprowadzono innowacje w zakresie produkcji polegającej na nowym sposobie filtrowania materiałów służących do wytwarzania osprzętu instalacyjno-elektrotechnicznego. Firma w surowce do produkcji firma zaopatruje się w Europie Zachodniej. BAKS współpracuje z innymi firmami w okolicy, a współpraca ta polega na zleceniu niektórych procesów technologicznych zewnętrznym firmom. Firma zatrudnia ponad 200 osób z Karczewa, okolicznych gmin i Warszawy. Dotyczy to zarówno pracowników, jak i kadry zarządzającej. Zdaniem przedstawicieli firmy obecne władze są przychylnie nastawione do przedsiębiorców działających na terenie gminy Karczew;

- *KEMOS sp.j.*

Głównym celem działalności firmy jest przetwórstwo drobiowych odpadów poubojowych, z których wytwarzane są mączki i tłuszcz paszowy. Produkcja odbywa się w czterech autonomicznych zakładach, zlokalizowanych na terenie czterech zakładów drobiarskich. Jednym z nich jest wspomniana wyżej firma *SuperDrob* w Karczewie. Główna siedziba firmy znajduje się w Białymstoku. Obecność na terenie zakładów drobiarskich skraca czas oczekiwania na surowiec do przerobu do 3-4 godzin, czyli tyle, ile potrzeba go na napełnienie destruktora. Klientami KEMOS są m.in. takie firmy jak: Masterfoods, Cargill Polska, Bestfeed i inne.

Przedsiębiorstwo dostarcza swoje produkty na rynek ogólnokrajowy oraz europejski. W porównaniu do 2010 r. produkcja w 2011 r. wzrosła. Zatrudnienie w filii w Karczewie wynosi ok. 45 osób. Zdaniem przedstawiciela firmy, obecne władze gminy są przychylnie nastawione w stosunku do przedsiębiorców;

- **ŁUKOMET**

Właścicielem firmy jest osoba prywatna pochodząca i mieszkająca w Karczewie. Przedsiębiorstwo zlokalizowane jest we wsi Całowanie. Zatrudnia 20-osobową kadrę pochodzącą z Karczewa oraz okolicznych gmin. Zakład produkuje maszyny rolnicze do nawadniania, gnojownia oraz świadczy usługi warsztatowe oraz terenowe na terenie regionu oraz całego kraju (<http://lukomet.eu/?lang=pl>). W porównaniu do roku 2010, w 2011 produkcja spadła. W surowce firma zaopatruje się w innych regionach kraju oraz sprowadza z zagranicy. ŁUKOMET pracuje w oparciu o własne, autorskie technologie za co nie raz był nagradzany złotymi medalami m.in. na Międzynarodowych Targach Maszyn Rolniczych „Polagram”. Firma współpracuje z innymi firmami w okolicy, a współpraca ta polega na uzupełnianiu się w cyklu produkcyjnym. Np. do malowania sprzętu zatrudnia się lakiernika. Według prezesa firmy obecne władze gminy są przyjaźnie nastawione do karczewskich przedsiębiorców.

Tabela 20. Zestawienie kluczowych odpowiedzi udzielonych przez przedsiębiorców.

Nazwa firmy	Status firmy	Skąd surowce	Jakie rynki	Skąd kadra	Jak uczestniczy w sieci lokalnej
SuperDrob	Spółka akcyjna, kapitał zagraniczny	Brak danych	Krajowy, międzynarodowy	Gmina Karczew, Warszawa	Zleca zamówienia drukarnicze i reklamowe miejscowym firmom
Bunge Polska	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, kapitał zagraniczny	Inne regiony Polski, import z zagranicy	Krajowy, międzynarodowy	Inne regiony Polski, Warszawa	Dostawa surowców, dzielenie się rozwiązaniami technologicznymi, świadczenie usług
Okręgowa spółdzielnia mleczarska "Milkar"	Spółdzielnia, kapitał polski	Okoliczne powiaty	Lokalny, regionalny	Okoliczne miejscowość i, gmina Karczew, Warszawa	Zlecenie prac remontowych tutejszym firmom
Marflex – M. J. Maillis	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, kapitał	Import z zagranicy	Krajowy, międzynarodowy	Warszawa	Zlecenie prac remontowych tutejszym firmom

	zagraniczny				
PAKFOL	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, kapitał polski	Inne regiony Polski, import z zagranicy	Krajowy	Warszawa	Wspólna realizacja większego zamówienia
NICATOR Fabryka opakowań	Spółka jawna, kapitał polski	Inne regiony Polski, import z Europy Zachodniej	Krajowy, europejski	Spoza Karczewa	Wspólna realizacja większego zamówienia, dzielenie się doświadczeniami
GEMI Przedsiębiorstwo produkcji farmaceutycznej	Kapitał polski	Inne regiony Polski, import z zagranicy	Krajowy, Europa Wschodnia	Warszawa	Brak współpracy
PPUH „MIRAD”	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, kapitał polski	Region	Rynek krajowy, zachodnioeuropejski	Okoliczne miejscowości, gmina Karczew, Warszawa	Poprzez zakup surowców od okolicznych dostawców
BAKS – Wytwarzanie Osprzętu Instalacyjno-Elektrotechnicznego	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, kapitał polski	Import z Europy Zachodniej	Rynek krajowy, europejski	Okoliczne miejscowości, gmina Karczew, Warszawa	Poprzez zlecenie niektórych procesów technologicznych zewnętrznym firmom
KEMOS	Spółka jawna, kapitał polski	Polska	Rynek krajowy, europejski	Okoliczne miejscowości, gmina Karczew, Warszawa	Zakład zlokalizowany jest na terenie firmy SuperDrob, od którego uzyskuje odpady poubojowe jako surowiec
ŁUKOMET	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, kapitał polski	Inne regiony Polski, import z zagranicy	Rynek krajowy	Okoliczne miejscowości, gmina Karczew	poprzez uzupełnianie się w cyklu produkcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów przeprowadzonych z przedsiębiorcami 05.2012.

Z wywiadów z największymi podmiotami gospodarczymi gminy wyraźnie widać, że większość z nich zanotowała wzrost produkcji w ostatnim roku. Ponadto niemal połowa z nich, wprowadziła w swoich przedsiębiorstwach innowacje w produkcji. Czynnikiem decydującym o lokalizacji firmy akurat w gminie Karczew są związki właściciela firmy z tym terenem, relatywnie niskie koszty gruntów i mała odległość względem aglomeracji warszawskiej. Jednak analizowane tu przedsiębiorstwa mają daleko większy niż lokalny zasięg. Dotyczy to zarówno zaopatrzenia w surowce, gdyż oprócz PPUH „MIRAD” wszystkie firmy zaopatrują się w surowce poza Karczewem, w innych regionach Polski oraz

za zagranicą. Wszystkie wymienione wyżej przedsiębiorstwa produkują na rynek krajowy, a większość także na europejski, niektóre – pozaeuropejski. Głównymi miejscowymi zasobami, wykorzystywanymi przez firmy w produkcji, są zasoby ludzkie i woda. Kadra kierownicza w znacznej części tych przedsiębiorstw jest z zewnątrz. Z wyjątkiem przedsiębiorstwa produkującego wyroby farmaceutyczne „GEMI” wszystkie firmy współpracują z innymi podmiotami z gminy Karczew. Szczególną uwagę zwraca współpraca firm z branży produkcji opakowań, które dzielą się doświadczeniami oraz większymi zamówieniami, uzupełniając się wzajemnie w procesie produkcyjnym. Współpraca ta bez wątpienia jest przykładem układów sieci współpracy. Zdaniem Milady Šťastná’y, Terezy Kniezková’y i Miloslava Náplavová interakcja pomiędzy podmiotami z tej samej branży, daje przewagę komparatywną nad konkurencją nie tylko dla samych firm, ale i dla całego regionu oraz daje możliwość przewyższania terytorialnych ograniczeń (*Embedding...*, 2011).

Znaczna większość przedsiębiorców jest również zgodna co do przyjaznego nastawienia obecnych władz gminy wobec firm działających na terenie Karczewa, ale nie odnosi się wrażenia, by był to motyw decydujący o ich usytuowaniu się tutaj.

Przestrzenna lokalizacja pozarolniczych podmiotów gospodarczych

Za wyjątkiem ŁUKOMET-u, który jest zlokalizowany we wsi Całowanie, firmy NICATOR, które znajduje się we wsi Brzezinka oraz PAKFOL, położonej we wsi Wygoda, większość największych przedsiębiorstw znajduje się w dzielnicy przemysłowej Karczewa. Usytuowana jest ona w północno-wschodniej części miasta i stanowi integralną część Karczewa. Dokładną jej lokalizację obrazuje mapa poniżej.

Mapa 5. Lokalizacja dzielnicy przemysłowej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.google.maps.pl

Dzielnica przemysłowa powstała w Karczewie w sposób żywiołowy. Władze PRL zdecydowały o zlokalizowaniu zakładów mięsno-drobiarskich (dziś SuperDrob) w tej części miasta, ze względu na wolne przestrzenie i położenie tuż przy centrum miasteczka. Podobnie rzecz się miała z spółdzielnią mleczarską. W związku z relatywnie dobrym uzbrojeniem terenu jeszcze przed 1989 r., a tym bardziej po nim zaczęły się lokować i inne zakłady produkcyjne. Dziś większość terenów dzielnicy jest już zabudowana, choć jest jeszcze trochę wolnych działek pod ewentualne nowe inwestycje. Problemem dzielnicy są drogi w złym stanie technicznym. Obecnie główna droga dzielnicy jest remontowana we współpracy władz gminy i przedsiębiorców. W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Karczew* w razie zaistnienia takiej potrzeby przewidziano poszerzenie dzielnicy przemysłowej na zachód w kierunku Cmentarza Żydowskiego i ul. Bohaterów Westerplatte, gdzie już część przedsiębiorstw ma swoją siedzibę, z tym, że rejon ten nie jest objęty żadnymi planami zagospodarowania przestrzennego w związku z czym, zabudowa tam jest nieco chaotyczna.

Ciekawą sytuację gospodarki na terenie wiejskim gminy rekonstruuje na podstawie wywiadów z sołtysami 15 sołectw gminy Karczew. Wynikało z nich m.in., że we wsiach położonych przy głównych drogach nr 801 i 50 oraz niedaleko miasteczka: Janów, Sobiętko, Glinki, Otwock Mały zlokalizowanych jest większość firm z branży samochodowej na terenie wiejskim gminy, takich jak: warsztaty samochodowe, firmy transportowe czy, zakłady wulkanizacyjne. Ich właściciele pochodzą przeważnie ze wsi, gdzie zlokalizowane są ww. zakłady lub z Karczewa.

Mapa 6. Usytuowanie firm z branży samochodowej na terenie wiejskim gminy Karczew

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.google.maps.pl

We wsiach Łukówiec, Nadbrzeż i Sobiekursk skoncentrowały się firmy produkujące opakowania i folie, których właściciele pochodzą z Karczewa lub Warszawy. W Łukówcu, oprócz firmy zajmującej się produkcją opakowań, której właściciel pochodzi z Karczewa, są jeszcze dwa przedsiębiorstwa: zakład ślusarsko-stolarski, którego dwóch wspólników pochodzi z Karczewa, a trzeci z sąsiedniej wsi - Kępy Nadbrzeskiej, oraz przedsiębiorstwo wynajmujące koparki, zajmujące się robotami naziemnymi, a także transportem. Właściciel jest z Łukowca. W Nadbrzeżu znajduje się tylko jedna firma produkująca, wspomniane wyżej, folie i opakowania. Właściciel pochodzi z Karczewa, ale teraz mieszka w Nadbrzeżu. Pokażna ilość firm znajduje się na terenie Sobiekurska, dobra lokalizacja przy skrzyżowaniu dwóch głównych dróg powiatu, tj. drogi nr 50 i drogi nr 801, sprawia, że miejscowość jest dobrą okolicą na ulokowanie swojego biznesu. Ponadto, trwają prace nad otwarciem obszaru produkcyjnego, gdzie będą mogły powstawać nowe przedsięwzięcia. Właścicielem wymienionej wyżej firmy produkującej folie i opakowania jest przedsiębiorca z Warszawy. Również ze stolicy są właściciele firmy Profmed i Ekovitar (sortownia). Natomiast z Sobiekurska są właściciele składu węgla, firmy produkującej sprężarki samochodowe, warsztatu samochodowego oraz tutejszych sklepów.

W Całowaniu i Otwocku Wielkim mają z kolei swoją siedzibę firmy z branży eventowej,

garmazeryjnej oraz hotelarskiej. Właścicielami tych firm są osoby "tutejsze", a także z Karczewa, Otwocka i Warszawy. W Całowaniu największa firma - Łukomet (produkująca sprzęt do nawadniania ziemi) stanowi własność przedsiębiorcy z Otwocka, założyciel firmy dekoracyjnej Multidekor jest spoza powiatu, dwa domy weselne zlokalizowane we wsi należą do mieszkańców Całowania, podobnie ma się rzecz z "Barem na skarpie", warsztatem samochodowym i skupem złomu. Spoza wsi pochodzą i mieszkają właściciele trzech stadnin koni, hotelu dla psów oraz stawów rybnych. Równie pokaźną liczbę firm ma na swoim terenie wieś Otwock Wielki, są to: zakład ślusarski, którego właścicielem jest mieszkaniec Karczewa, do mieszkańców Karczewa należą również dwie firmy z branży *eventowej*¹¹, zakład garmazeryjny oraz hotel i restauracja "Lipowiec gościnny". Natomiast z Otwocka jest krawcowa i firma świadcząca usługi budowlane.

Najmniej zasobne w firmy wsie to: Ostrówek (hurtownia stojaków pod choinki), Wygoda (przedsiębiorstwo zajmujące się chromowaniem i niklowaniem), Kępa Nadbrzeska (firma transportowa), Władysławów (firma świadcząca usługi malarskie) oraz Kosumce (firma Hydronawozy). W większości są to firmy jednoosobowe. Jeśli chodzi o Ostrówek i Kosumce, zaistniała sytuacja prawdopodobnie wynika z ich peryferyjnego położenia w ramach gminy, tj. na południowo-zachodnim krańcu gminy. Podobnie rzecz się ma z Kępą Nadbrzeską oraz Władysławowem, które leżą nad Wisłą, w dużej odległości od głównych dróg gminy. Natomiast wieś Wygoda obszarowo jest stosunkowo mała w porównaniu do innych wsi, znaczna większość obszarów to tereny uprawne, a nieużytkowane grunty cechują się rozdrobnieniem co uniemożliwia ulokowanie tam większego zakładu produkcyjnego.

Z analizy wywiadów jakie zostały przeprowadzone z sołtysami wynika, że obszar gminy Karczew ze względu na swoje relatywnie bliskie położenie w stosunku do aglomeracji warszawskiej i dobre połączenie z nią, a tym samym ogromny rynek zbytu stanowi atrakcyjną lokalizację dla inwestorów. Ponadto sołtysi na pytanie co w największym stopniu przyciąga inwestorów, podawali tanią ziemię, bliskość/dobre połączenie z Warszawą i z terenami zurbanizowanymi Karczewa i Otwocka. Te dwa miasteczka są także „konsumpcyjnymi” punktami ciężenia. Potwierdzać tę tezę zdają się odpowiedzi na pytanie "Gdzie Pana/i zdaniem, mieszkańcy zaopatrują się w artykuły spożywcze (chodzi o duże zakupy), RTV i AGD, odzież i obuwie?". Niemal wszyscy respondenci wskazywali Karczew, Otwock i Warszawę. W swoich wsiach mieszkańcy nabywają jedynie artykuły pierwszej potrzeby. Inny jest natomiast kierunek ciężenia wsi Glinki, Kosumce i Ostrówek, które ze względu na

¹¹ W skład branży *eventowej* wchodzi m.in.: organizacja imprez (promocyjnych, integracyjnych, plenerowych itp.), grafika reklamowa (plakaty, ulotki, strony internetowe), catering itd.

swoje położenie (południowy wschód i bliskość mostu łączącego Karczew z powiatem piaseczyńskim) prócz Karczewa wskazują Górę Kalwarię i Piaseczno.

Szara strefa

Udział „szarej strefy” w polskiej gospodarce jest znaczny a jej przejawy bardzo liczne. Jak wynika z raportu CASE-Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych i SMG/KRC Poland przygotowanego na zlecenie polskiego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z 2007 roku, zatrudnienie w szarej strefie w Polsce ma zwykle charakter pracy dorywczej, krótkotrwałej. W 2007 roku w szarej strefie pracowało ok 10% Polaków. Zdecydowana większość z nich, bo aż 91,6% traktowała tę pracę jako główną, natomiast dla niespełna 10% była to praca dodatkowa. Największy odsetek pracujących w gospodarce drugiego obiegu to rolnicy zorientowani na rynek (27%), robotnicy pomocniczy w rolnictwie (24,5%) oraz górnicy i robotnicy budowlani (20%). Zdaniem CASE ponad połowa osób nierejestrujących swej działalności pracuje w małych firmach, a ich udział w grupie wszystkich osób zatrudnionych w małych firmach wynosi 15,7%. W związku z powyższym branże najbardziej zdominowane przez pracujących nieformalnie to: gospodarstwa domowe (cudze, rodzinne gospodarstwa rolne) oraz inne działalności rolnicze bądź leśnictwo (MPiPS 2007).

Szara strefa jest również szacowana jako procent PKB, wytwarzanego w gospodarce nieformalnej. Dane te informują o rozmiarze zjawiska. Pozwala to na dokonywanie porównań między państwami. W 2007 r. w Polsce wielkość szarej strefy szacowana była na 29,1 % PKB i była ona najwyższa od 2000 r. (<http://www.bankier.pl>).

Jednocześnie jest to obszar działań gospodarczych bardzo trudny do badania. Problem ten próbowaliśmy zbadać w trakcie wywiadów z sołtysami. Pytanie o istnienie tego zjawiska sformułowane było bardzo neutralnie: pytano, czy we wsi są wykonywane jakieś usługi "po sąsiedzku", "na czarno". Pozytywnych, potwierdzających istnienie tego zjawiska w tej bardzo łagodnej formie, odpowiedzi było niemal tyle samo, jak tych, w których nie dostrzeżono tego typu działalności. I tak w małej wsi Wygoda przy głównej drodze nr 801 jest to stolarz. W Sobiekursku wachlarz usług jest już dużo większy, można tu skorzystać poza oficjalnym obiegiem z usług krawcowej, mechanika samochodowego oraz murarza. Jeszcze więcej wykonawców usług "po sąsiedzku" jest we wsi Nadbrzeż, gdzie swoje umiejętności poleca hydraulik, murarz, fryzjer i krawiec. W Kępie Nadbrzeskiej i we Władysławowie jest krawcowa i hydraulik. W Janowie ostatnim nieformalnym usługodawcą jest pani krawcowa. W Całowaniu do często już wymienianych powyżej murarzy i hydraulików dochodzi jeszcze specjalista od naprawy sprzętu AGD. W Glinkach oferuje się krawiec i fryzjer. Natomiast

usług świadczonych w szarej strefie podobno nie ma już w Ostrówku, Kosumcach, Brzezince, Otwocku Wielkim, Otwocku Małym i w Łukowcu.

Nadmienić należy, że w żadnym z przypadków opisanych wyżej, nie było to jedyne źródło utrzymania osób, świadczących te usługi. Przeważnie stanowiło to sposób na zarobienie dodatkowych pieniędzy obok pracy, a częściej emerytury.

Rolnictwo

W ciągu ostatniego dziesięciolecia gmina Karczew radykalnie zmieniła swój charakter. Jeszcze w 2002 r. można było ją uznać za gminę rolniczą a użytki rolne stanowiły 58 % powierzchni gminy. W związku ze zmianą struktury gospodarczej gminy oraz zmianą struktury rynku pracy, sektor rolniczy znacznie zmniejszył swoje udziały w gospodarce na rzecz sektora usług. Dziś użytki rolne stanowią tylko 24,5 % powierzchni gminy. Z niżej zamieszczonej tabeli wynika, że w zasadzie wszystkie kategorie użytków rolnych, poza kategorią "pozostałe", zmniejszyły się, co może świadczyć o przekształceniu tych terenów w obszary zurbanizowane.

Tabela 21. Struktura użytków rolnych w gminie Karczew w okresie 2002 - 2010.

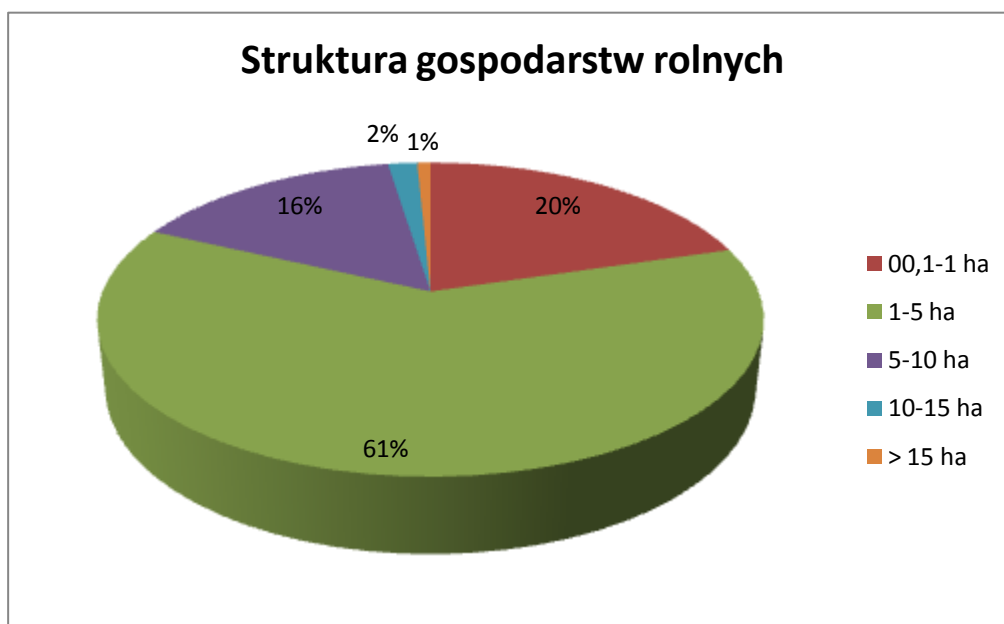
Wyszczególnienie	2002 r.		2010 r.	
	ha	%	Ha	%
Użytki rolne	3939,07	90,16%	2009,98	82%
Ugory	529,42	12,12%	222,00	9,05%
Sady	368,38	8,43%	350	14,27%
Łąki	837,55	19,17%	394,97	16,11%
Pastwiska	76,23	1,74%	13,91	0,56%
Lasy i grunty leśne	247,12	5,66%	211,07	8,61%
Pozostałe	182,83	4,18%	230,14	9,38%
Razem	4369,02	100,00%	2451,19	100,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wg danych PSR z 2010 roku gminie Karczew znajdują się 653 gospodarstwa rolne. W strukturze własności zdecydowaną większość stanowią gospodarstwa indywidualne (652 gospodarstw), przy czym największy udział mają gospodarstwa małe (402 gospodarstwa), poniżej 5 hektarów, ale nie mniejsze niż 1 hektar (stanowiące aż 61 % ogółu). 20 % ma powierzchnię mniejszą niż 1 hektar (133 gospodarstw), 16 % gospodarstw kwalifikuje się do kategorii 5-10 hektarów (102 gospodarstw), 2 % stanowią gospodarstw posiadające od 10 do 15 hektarów (11 gospodarstw), natomiast największe gospodarstwa, tj. ponad 15 ha to niespełna 1 % wszystkich gospodarstw rolnych

(5 gospodarstw)¹². Na terenie gminy nie występują gospodarstwa wielkoobszarowe.

Diagram 2. Struktura gospodarstw rolnych w 2010 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Analizując obecną strukturę gospodarstw rolnych w gminie Karczew, warto się przyjrzeć jak zmieniała się ona w ciągu ostatnich lat, a dokładniej jakie zmiany zaszły w owej strukturze między rokiem 2002, a rokiem 2010, kiedy były przeprowadzane ostatnie dwa Powszechne Spisy Rolne. Poniższa tabela zestawia liczbę gospodarstw rolnych zliczonych podczas obydwu ww. spisów.

Tabela 22. Zmiana liczby gospodarstw rolnych w okresie 2002 – 2010.

Wielkość gospodarstwa	2002 r.	2010 r.	% zmiany
00,1-1 ha	672	133	- 505,26%
1 - 5 ha	893	402	- 222,13%
5 - 10 ha	166	102	- 162,74%
10 - 15 ha	21	11	- 190,90%
> 15 ha	5	5	0%
Ogółem	1758	653	- 269,21%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Pierwszy wniosek jaki się nasuwa, to drastyczny spadek ogólnej liczby gospodarstw rolnych, także spadek wśród większości wyszczególnionych powyżej kategorii. Przyczyn

¹² Dane wg Powszechnego Spisu Rolnego 2010 GUS.

tego stanu rzeczy jest kilka. Po pierwsze, przed spisem rolnym w 2010 roku została przeprowadzona w całym powiecie otwockim modernizacja klasyfikacji struktury gospodarstw rolnych. Polegała ona na kontroli stanu wszystkich gospodarstw rolnych (czy mają właściciela, czy coś się na nich uprawia, czy nie zwiększyła się liczba odlogów, itp.). Okazało się, że powstało bardzo dużo nieużytków rolnych, właściciele wielu działek, ze względu na swój sędziwy wiek umarli, nie było komu zająć się gospodarstwami. Ponadto w związku z postępującą suburbanizacją na terenie wiejskim gminy Karczew, wiele terenów przekształcanych jest na działki budowlane¹³, dzięki czemu możliwa jest budowa kolejnych domów mieszkalnych.

Zmniejszeniu o największej skali uległy najmniejsze gospodarstwa, bo aż o ponad 505 %, drastyczny spadek dotyczy również gospodarstw małych, tj. od 1 do 5 hektarów (-222,13 %), gospodarstw w przedziale 5-10 hektarów oraz 10-15 hektarów (odpowiednio – 162,74 % i 190,9 %). Jedynie zmianie nie uległy największe gospodarstwa, czyli o powierzchni ponad 15 hektarów. Znajduje to potwierdzenie w opinii sołtysów w tej gminie, którzy twierdzą, że pozostają tylko największe gospodarstwa, które de facto stają się wyspecjalizowanymi przedsiębiorstwami rolnymi.

Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych w poszczególnych wsiach, największych gospodarstw i ich wielkości zostały również zebrane podczas wywiadów z sołtysami. Warto zatem porównać informacje z Banku Danych Lokalnych z informacjami liderów lokalnych społeczności, pamiętając przy tym, że wszystkie dane zawarte w poniższej tabeli są danymi szacunkowymi.

¹³ Informacje uzyskane w UG Karczew

Tabela 23. Informacja o gospodarstwach wg sołectw (na podstawie wywiadów z sołtysami)

Sołectwo	GD*	GR	PG (ha)	N GD	N G W	N GPW	N GE	Czy wszyscy pobierają dopłaty
Całowanie	200	145	3-4	3	1	8%	0	Nie
Glinki	130	100	5	10	1	0	0	Nie
Janów	45	40	1	4	2	2	0	-
Kępa Nadbrzeska	50	35	5	4	3	4	0	Tak
Władysławów	7	4	8	4	3	-	0	Tak
Kosumce	70	5	2	1	1	15%	0	Tak
Łukówiec	80	10	5	3	3	65%	0	50%
Ostrówek	36	36	2,5	0	0	50%	3	65%
Otwock Mały	110	5	-	0	0	3	0	Kilka osób
Otwock Wielki	120	5	1,5	2	0	7	0	Kilka osób
Nadbrzeż	155	30	1	1	0	25%	0	4
Sobiekursk	50	4	-	2	0	3	0	0
Wygodą	22	4	10	2	0	2	0	Tak
Ogółem	1075	423	3,4	36	14	Kilka naście	3	Nie wszyscy

Źródło: Opracowanie na podstawie danych zebranych podczas wywiadów z sołtysami.

*Legenda; GD – gospodarstwa domowe, GR – gospodarstwa rolne, PG ha – przeciętny obszar gospodarstwa w ha, GW – gospodarstwa wyspecjalizowane, GPW – gospodarstwa na potrzeby własne, GE – gospodarstwa ekologiczne.

Sumując szacunkowe dane sołtysów okazuje się, że liczba gospodarstw rolnych jest jeszcze mniejsza, niż wynikałoby z danych GUS, tj. 423 gospodarstw. Najwięcej gospodarstw rolnych zlokalizowanych jest we wsi Całowanie (145 gospodarstw), najmniej we wsiach: Otwock Mały, Otwock Wielki, Sobiekursk, Władysławów i Wygodą (od 4 do 5). Przeciętne gospodarstwo rolne w gminie Karczew liczy 3,4 hektara. Największe przeciętne gospodarstwa są w Wygodzie (10 ha), jednakże jest ich zarazem najmniej. Najwięcej dużych gospodarstw jest we wsi Glinki – 10, w całej gminie 34.

Odrębna kwestią jest specjalizacja gospodarstw. Nie są one zbyt liczne, gdyż w całej gminie wg informacji sołtysów jest ich ok. 15. Charakterystyczna dla typu gminy podmiejskiej jest ich specjalizacja. Specjalizują się one głównie w sadownictwie oraz uprawach szklarniowych. W Glinkach sady jabłkowe liczą 16 hektarów. W Kosumcach oraz we Władysławowie zlokalizowane są dwa 10-hektarowe sady jabłkowe, a oprócz nich parę mniejszych 2-hektarowych sadów. W Kępie Nadbrzeskiej usytuowane są 4 sady jabłkowe po 7-8 hektarów każde. Największe gospodarstwo sadownicze znajduje się w Całowaniu: 50 hektarów zajmuje sad jabłkowy. Z kolei w Janowie dominują uprawy szklarniowe. Zlokalizowane są tam cztery 5-hektarowe szklarnie produkujące głównie warzywa (pomidory i ogórki). Kilku-hektarowe szklarnie są również w Łukowie, Całowaniu i Brzezince, gdzie uprawia się w większości warzywa.

Gmina Karczew znana jest od dawna z upraw sadowniczych. Wspomniane sady ulokowane są głównie w pasie południowo-zachodnim gminy, we wsiach Kępa Nadbrzeska, Glinki, Ostrówek i Kosumce. Na terenie tej pierwszej sadownicy zawiązali Grupę Producentów Rolnych, która sprzedaje przede wszystkim jabłka na giełdę w Broniszach, lub pośrednikom. We wsi Glinki również gospodarstwa są skoncentrowane na uprawach sadowniczych. Największe gospodarstwo liczy 16 hektarów. Oprócz sprzedaży jabłek pośrednikom, w ostatnim czasie właściciel zakupił maszynę do przetwórstwa i swoje świeże soki sprzedaje na terenie Warszawy. Również to gospodarstwo-przedsiębiorstwo zrzeszone jest w Grupie Producentów Rolnych *Tomagrup*.

GPR *Tomagrup* sprzedaje warzywa i owoce, głównie jabłka i pomidory szklarniowe. Ma ona już od wielu lat swoich stałych odbiorców głównie na Łotwie, w Rumunii i w Rosji, do których regularnie wysyła po dwa TIR-y warzyw i owoców. Grupa zrzesza 32 rolników, mieszkańców Glinek. Grupa jakiś czas temu zakupiła grunty i postawiła hale magazynową (<http://www.warzywnictwo.com.pl>). W tym samym paśmie sadownicy znajdują się również w Ostrówku i Kosumcach, którzy swoje owoce sprzedają głównie na giełdę w Broniszach, a gospodarze mniejszych gospodarstw sprzedają owoce na targu w Otwocku oraz przy głównej drodze. Usytuowanie przestrzenne „sadowniczego pasma” obrazuje mapa nr 5.

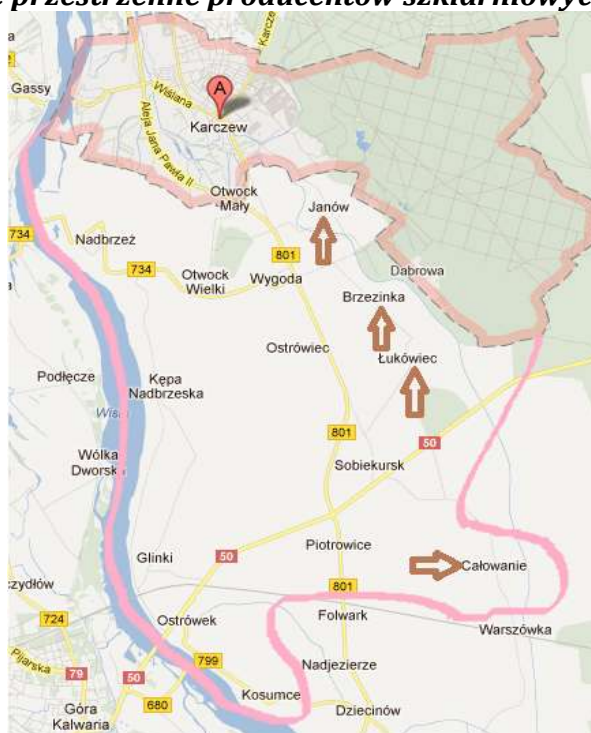
Mapa 7. Usytuowanie przestrzenne sadowników w gminie Karczew.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.google.maps.pl

Z kolei w paśmie południowo-wschodnim miejscowości w gminie (Janów, Brzezinka, Łukówiec oraz Całowanie) zlokalizowani są producenci szklarniowi, produkujący przede wszystkim warzywa. We wsi Janów zlokalizowane są szklarnie liczące od 4 do 5 hektarów z plantacjami pomidorów i ogórków. Producenci zrzeszeni są w Grupie Producentów Rolnych Vegapol, sprzedającej hurtowniom głównie pomidory i ogórki. Sprzedaż hurtowa prowadzona jest w dwóch magazynach: w Brzezince i Sobieniach Biskupich pod Otwockiem, sprzedaż hurtowo-detaliczna na terenie Warszawskiego Rynku Rolno-Spożywczego w Broniszach. Grupa została zarejestrowana w 2003 r. W Łukówcu ok. 10 producentów z kilkuhektarowymi szklarniami eksportują swoje warzywa na Ukrainę i do Białorusi. Jedno ponad 10-hektarowe gospodarstwo szklarniowe znajduje się również we wsi Całowanie. Warzywa sprzedawane są na giełdzie w Broniszach. Skupienie produkcji warzywniczej mapa nr 6.

Mapa 8. Usytuowanie przestrzenne producentów szklarniowych w gminie Karczew.

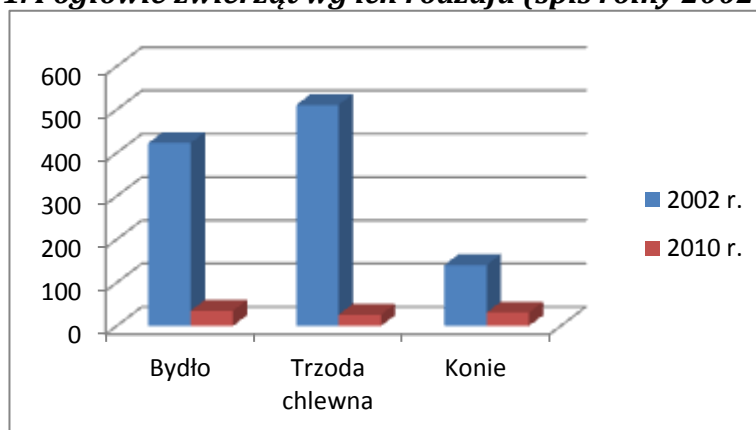
Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.google.maps.pl

Można powiedzieć, że rolnictwo w gminie Karczew zdominowane jest przez uprawy sadownicze i warzywnicze, co jest zrozumiałe z racji podmiejskiego usytuowania gminy. Poza gospodarstwami o tym profilu reszta z znacznej mierze wycofuje się z produkcji, o czym świadczy fakt, że ok. 75% wszystkich gospodarstw rolnych w gminie w ogóle nie prowadzi produkcji rolnej. Najwięcej takich gospodarstw jest we wsi Całowanie i Janów,

gdzie gospodarstwa nie prowadzące produkcji stanowią 90% wszystkich gospodarstw. Od kilku do kilkudziesięciu gospodarstw w każdej wsi produkuje tylko na potrzeby własne. We wsi Ostrówek są trzy gospodarstwa ekologiczne produkujące głównie pomidory i inne warzywa. Swoje produkty sprzedają na giełdzie w Broniszach. Można zatem skonstatować, że rzeczywistych gospodarstw, prowadzących produkcję i sprzedających ją, jest tu stosunkowo niewiele.

Hodowla zwierząt odgrywa w tej gminie rolę marginalną. Znaczny spadek znaczenia tego sektora rolnictwa w gminie zanotowano już w okresie między PSR 1996 i 2002, co odnotowano w dokumentach strategicznych (*Zrównowazona...*). Porównanie danych z PSR w 2002 r. do tych z 2010 r. pozwala wysnuć wnioski, że obecnie hodowla zwierząt przestała odgrywać w Karczewie jakąkolwiek rolę. Obrazuje to wykres poniżej.

Wykres 1. Pogłowia zwierząt wg ich rodzaju (spis rolny 2002 i 2010)¹⁴

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Powszechny Spis Rolny w 2010 odnotował z gminie Karczew istnienie 35 krów, 26 sztuk trzody chlewnej oraz 31 koni. To dopełnia obraz gminy przechodzącej z kategorii „wiejska” do kategorii „podmiejska”, gminy, która staje się zapleczem stolicy, dogodnym miejscem dla ulokowania swojego zakładu produkcyjnego czy usługowego, a także miejscem zamieszkania dla ludzi pracujących w aglomeracji warszawskiej. „Odwrót rolnictwa” potwierdzają informacje o pobieraniu przez rolników poszczególnych wsi dopłat z Unii Europejskiej. Jak się okazuje tylko w czterech wsiach (Kępa Nadbrzeska, Władysławów,

¹⁴ W wykresie nie zawarta została liczba drobiu z uwagi na czytelność wykresu. W 2002 r. w gminie Karczew było 120 090 kur, w 2010 r. już tylko 47 sztuk. Prawdopodobnie różnica ta wynika z tego, że największe przedsiębiorstwo w okolicy SuperDrob, miało swój surowiec tj. drób w gminie przeznaczony na mięso, natomiast obecnie sprowadza spoza miejscowości, w której jest zlokalizowane. Jest to jednak tylko domniemanie, ponieważ firma SuperDrob nie udzieliła informacji skąd pochodzi jej surowiec.

Kosumce, Wygoda) wszyscy gospodarze pobierają te dopłaty. W większości wsi jest to tylko część gospodarzy, gdyż reszta - jak wyjaśniają sołtysi – nie składa wniosków z powodów proceduralnych i możliwych restrykcji. Innymi słowy oznacza to, że wysokość tych ewentualnych dopłat nie jest "warte zachodu" a ponadto, nie jest tak oczywiste, czy się tym gospodarzom – wyraźnie odwróconych tyłem do rolnictwa – one należą.

Podsumowanie

Współczesne systemy gospodarcze cechują się przede wszystkim wzrostem znaczenia różnorodnych relacji między uczestnikami gry ekonomicznej (przedsiębiorstwami, instytucjami i organizacjami, rządami państw, samorządami terytorialnymi) w różnych skalach przestrzennych. Taki czynnik jak tempo przemian, nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne i związana z nimi globalizacja, a także wzrastająca elastyczność działalności gospodarczej (będąca rezultatem wprowadzania nowych form organizacji produkcji) sprawiają, że silnie zhierarchizowane układy sektorowo-branżowe są zastępowane układami sieciowymi (Zarębki 2005).

Czym są sieci współpracy gospodarczej? Najbardziej ogólna definicja, ujmuje je jako zbiór relacji między aktorami (przedsiębiorca, zakład przemysłowy, przedsiębiorstwo, organizacja, rząd, państwo, instytucja ponadnarodowa) - uczestnikami gry ekonomicznej.

J. G. Lambooy (1991) w swoim opracowaniu wymienia trzy typy najważniejszych relacji między aktorami - uczestnikami gry ekonomicznej: konkurencję, współpracę (kooperację) i kontrolę. W Karczewie doskonałym przykładem kooperacji jest współpraca pomiędzy firmami z branży produkcji opakowań i folii, tj. PAKFOL Sp. z o. o. oraz NICATOR Frabryka Opakowań Sp. j. Kooperacja ta polega na wspólnej realizacji większych zamówień, w celu zwiększenia swych możliwości co do przyjmowanych zleceń. Ponadto firmy wymieniają się doświadczeniami. Taką współpracę cechuje wzajemność świadczeń, odróżnia ona sieci biznesu od systemów hierarchicznych, które mogą się opierać na jednostronnym, pełnym podporządkowaniu administracyjnym. Na tym przykładzie doskonale widać jak konkurencja może iść w parze ze współpracą. Wskazuje to również na wytworzenie się sieci współpracy wewnątrz regionu, a tym samym na symptomy nowoczesnej gospodarki w gminie Karczew.

Trzecią firmą z branży produkcji opakowań i folii jest *Marflex – M. J. Maillis Sp. z o. o.* Firma ta również jest uczestnikiem sieci, z tym, że sieci zewnętrznej. Przedsiębiorstwo Marflex zostało wykupiona przez międzynarodową grupę zajmującą się produkcją opakowań

M. J. Maillis. Tak więc, firma Marflex stała się filią międzynarodowej korporacji i uczestniczy w sieci międzynarodowej.

Ponadto, firmy zlokalizowane na terenie gminy Karczew, ogólnie rzecz biorąc współpracują ze sobą oraz z okolicznymi firmami na wiele sposobów, od zleceń na roboty remontowe, materiały reklamowe, jak czyni to SuperDrob, przez zakup surowców jak PPUH Mirad, po zlecenie poszczególnych etapów procesów technologicznych jak BAKS – Wytwarzanie Osprzętu Instalacyjno-Elektrotechnicznego. Należy jednak pamiętać, że nowoczesne gospodarki cechuje rozwinięty sektor innowacyjny, który póki co nie jest znaczący w Karczewie. Co prawda, część firm pracuje na własnych autorskich metodach produkcji jak np. Łukomet, jednakże nadal jest to nisza. W większości firmy pracują na technologiach będących już w powszechnym użyciu, bazując na już sprawdzonych, najprostszych rozwiązaniach.

Analiza porównawcza pogłowia zwierząt lat 2002-2010 doskonale obrazuje tempo zmian jakie zachodzi na obszarze wiejskim gminy Karczew. W 2002 r. na terenie gminy było nieco ponad 400 krów. W 2010 r. już tylko 35. Od 2002 r. do 2010 ubyło prawie 500 sztuk trzody chlewnej. Ukazuje to całkowite odejście od hodowli bydła. Jeszcze bardziej spektakularnie tempo zmian ukazuje zmniejszenie ogólnej liczby gospodarstw rolnych. W 2002 r. było 1758 gospodarstw rolnych. W 2010 r. już zaledwie 653. Jest to rezultatem z jednej strony emigracji mieszkańców wsi i pozostawiania po sobie nieużytków, lecz również odrolniania gospodarstw na działki budowlane, przeznaczane na sprzedaż pod budowę domów, najczęściej dla nowych mieszkańców sprowadzających się tu z ośrodków miejskich. Stopień w jakim wypierane jest tradycyjne rolnictwo obrazuje również drastyczne zmniejszenie się użytków rolnych jakie nastąpiła na przełomie lat 2002-2010, które zmniejszyły się przeszło dwukrotnie, z niespełna 4000 hektarów do 2000.

Powyższe jest więc potwierdzeniem jak dużym przeobrażeniom uległ w ostatnich latach obszar wiejski gminy Karczew, stając się w większości wsią, z tradycyjnego punktu widzenia, tylko z nazwy. Część obszarów wiejskich jest miejscem nowoczesnych przedsiębiorstw produkcji rolnej, wielohektarowych szklarni i sadów, sprzedających swoje towary nie tylko w całym kraju, ale i eksportującym je zagranicę. Reszta wsi stanowi natomiast miejsce zamieszkania ludności, nie tylko napływowej ale w dalszym ciągu, w większości rdzennej, pracującej w miastach, w zakładach przemysłowych i firmach różnych specjalizacji.

Stopień przeobrażeń gospodarczych sfery pozarolniczej gminy dobrze obrazuje poniższa tabela. Ukazuje ona wzrost liczby przedsiębiorstw, głównie w sektorze prywatnym.

Szczególnie wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, ukazuje jak zwiększył się stopień przedsiębiorczości miejscowej ludności. O przedsiębiorczości ludności miejscowej wspominał również sam burmistrz w wywiadzie z nim przeprowadzonym: "Karczewiacy są znani ze swojej przedsiębiorczości".

Tabela 24. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg typu przedsiębiorstwa w 2002r. i 2012 r.

Podmioty gospodarki narodowej	1995 r.	2012 r.
Sektor publiczny	10	31
Sektor prywatny	763	1672
Spółki prawa handlowego razem	30	215
Spółki handlowe	Brak danych	93
Spółki akcyjne	Brak danych	122
Spółki z o. o.	Brak danych	6
Spółki cywilne	Brak danych	3
Spółdzielnie	9	18
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	-	1419
Ogółem	773	1703

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Spora część największych przedsiębiorstw scharakteryzowanych we wcześniejszej części pracy, również została założona przez ludzi pochodzących z Karczewa, co wynika z pytań jakie zostały im zadane podczas wywiadów, dotyczących powodu lokalizacji akurat w Karczewie.

W świetle powyższych wniosków miejsko-wiejska gmina Karczew jest dynamicznie rozwijającym się obszarem gospodarczym, będącym w strefie oddziaływania Warszawy. Tym samym jest beneficjentem tak dogodnego położenia, będąc jednocześnie atrakcyjnym miejscem do zainwestowania oraz całkiem zachęcającym miejscem do zamieszkania, co pokazują statystyki dotyczące liczby ludności na obszarze wiejskim. *Gospodarka wiejska gminy Karczew niegdyś wyraźnie odmienna, bo sprowadzona do rolnictwa, rybactwa i gospodarki leśnej, traci swoją wyrazistość: staje się gospodarką otwartą, wielostronną, zróżnicowaną, posługującą się różnymi technologiami i tylko w części – tej dotyczącej rolnictwa i dóbr środowiskowych - bezpośrednio związana z naturą*¹⁵. Zaciera się więc granica podziału gospodarki miejskiej i wiejskiej

¹⁵ Maszynopis „Wymiary (nowej) gospodarki wiejskiej. Propozycja schematu analizy” Maria Halamska.

- **Gospodarka lokalna na obszarach metropolitarnych: endogenne i egzogenne czynniki rozwoju.**

Gmina Karczew jako ostatni, południowy członek otwockiego pasma zurbanizowanego aglomeracji warszawskiej stanowi wielofunkcyjny ośrodek ponad lokalny z rozwijającymi się funkcjami: mieszkaniową (dodatnie saldo migracji, szczególnie na terenie wiejskim), usługową (82% podmiotów gospodarczych stanowią przedsiębiorstwa z III sektora), turystyczno-rekreacyjną (Mazowiecki Park Krajobrazowy im. Czesława Łaszka oraz rezerwat przyrody na torfach, czyli potorfowe jezioro o powierzchni 7 ha porośnięte roślinnością wodną i otoczone lasami, przyciągają wielu okolicznych mieszkańców i warszawiaków do rekreacji) oraz produkcyjną (stale rozwijająca się dzielnica przemysłowa z przedsiębiorstwami nierzadko działającymi na rynku europejskim).

W świetle danych i wniosków zaprezentowanych w dwóch pierwszych rozdziałach wyłania się obraz dynamicznie rozwijającej się tej podwarszawskiej gminy, co szczególnie widać w minionej dekadzie. Świadczy o tym m.in. wzrost liczby ludności, szczególnie na obszarach wiejskich, przyrost liczby podmiotów gospodarczych o 128,6 % oraz wzrost zamożności gminy o 243,4 % (dochody własne gminy na mieszkańca na początku dekady wynosiły 698 zł 75 gr., natomiast w 2010 r. już 1700 zł 70 gr.). Przekształceniu ulegała także struktura gospodarki lokalnej czego łatwo obserwowalnym przejawem jest marginalizacja rolnictwa w strukturze działalności ekonomicznej. Warto więc, przynajmniej hipotetycznie wskazać, jakie czynniki decydowały o tym procesie. Tu skoncentrujemy się na roli czynników lokalnych endogennych. Na początku warto przywołać kilka dokumentów programowych, jakie gmina Karczew sporządziła w przeciągu ostatniej dekady. Skupiają się one przede wszystkim na kwestiach gospodarczych. Do wyżej wspomnianych dokumentów zaliczają się:

***Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Karczew** przyjęta 20 września 2004 r., która jest demokratycznie uzgodnionym programem, zmierzającym do osiągnięcia najwyższego poziomu życia mieszkańców z poszanowaniem zasobów środowiska naturalnego. Najważniejszą cechą tak opracowanej strategii jest integrowanie społeczeństwa i jego angażowanie w proces planowania. Oznacza to przyjęcie współodpowiedzialności za skutki wdrożenia strategii. Tak opracowaną strategię zrównoważonego rozwoju wyróżnia jednakowe traktowanie rozwoju społeczno-gospodarczego i ochrony zasobów naturalnych, które go warunkują.” Główne swoje szanse rozwojowe gmina upatruje m.in. w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz przyciąganiu inwestorów; promocji gminy i jej

produktów; w rozwoju funkcji mieszkaniowej dla mieszkańców Karczewa, jak i dla pobliskiej Warszawy; rozwoju turystyki i agroturystyki; w rozwoju infrastruktury technicznej; w uporządkowanym łańdźie przestrzennym, co ma się dokonać w ciągu kilku następnych lat. Autorzy strategii dostrzegają zależność rozwoju gminy od aglomeracji Warszawskiej;

***Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Karczew** opracowana w 2008 r. Zakres przedmiotowy studium jest zgodny z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80. z 2003 r. poz. 717 z późn. zm.) i Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury w sprawie zakresu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 28 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 118 z 2004 r.). Studium składa się z dwóch części tekstowych: części I „uwarunkowania” gdzie przedstawiona jest diagnoza stanu obecnego gminy oraz część II „kierunki”, w której wyodrębniono główne cele polityki przestrzennej miasta i gminy Karczew takie jak: ugruntowanie znaczenia miasta jako wielofunkcyjnego ośrodka ponadlokalnego w południowo-wschodniej części aglomeracji warszawskiej; utrzymanie funkcji rolniczej (w tym intensywnej) gminy Karczew uzupełnionej funkcjami: mieszkaniową, usługową, turystyczno-rekreacyjną oraz produkcyjną; zapewnienie zrównoważonego zagospodarowania przestrzennego uwzględniającego potrzeby rozwojowe oraz wymogi ochrony przyrody, środowiska, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego; zapewnienie sprawnego funkcjonowania systemu komunikacyjnego i infrastruktury technicznej. Również i w tym dokumencie zauważa się, że głównym ponadlokalnym uwarunkowaniem przyszłego rozwoju gminy Karczew jest położenie w obszarze aglomeracji warszawskiej. Natomiast

* W trakcie opracowania jest **Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Karczew**.

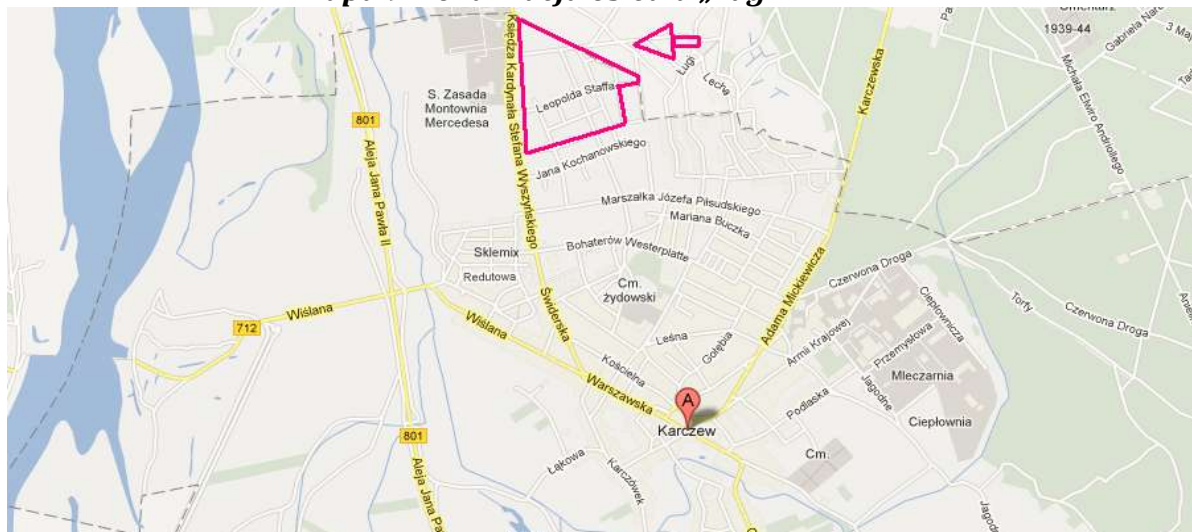
Na ile te zamierzenia zostały wdrożone? Burmistrz miasta i gminy Karczew¹⁶ bardzo syntetycznie opisał bariery i możliwości oddziaływania lokalnych władz w 20-letniej perspektywie czasowej. Szczególną uwagę zwrócił na tworzenie dobrej atmosfery dla przedsiębiorców i przedsiębiorczości. A służyć ma temu szybkie wydawanie decyzji administracyjnych, nie obarczanie przedsiębiorców zbyt dużymi podatkami oraz działania "miękkie". Co prawda podatki lokalne rosną rokrocznie, ale tylko i wyłącznie o wskaźnik

¹⁶ Rozmowa z panem Władysławem Dariuszem Łokietkiem została przeprowadzona w dniu 11 maja br. wg załączonego w aneksie scenariusza.

inflacji; ponadto nie są one dużym kosztem dla firm a dla budżetu gminy w dłuższej perspektywie okazują się niemałym wzmocnieniem. Wspomniane wyżej działania "miękkie" polegają na angażowaniu podmiotów prywatnych w życie publiczne gminy, np. w organizację turniejów sportowych dla dzieci, finansowanie ozdób i oświetlenia ulicznego podczas lokalnych świąt. Ponadto, do jednej ze wspólnych inicjatyw należało również współfinansowanie budowy drogi do dzielnicy przemysłowej Karczewa, gdzie zlokalizowanych jest większość firm, mieszczących się w gminie.

W ostatnich 20 latach gmina podejmowała zadania w zakresie poprawy infrastruktury technicznej tj.: powołanie komitetu gazyfikacji gminy, dzięki czemu 90% zabudowań miasta Karczew jest już podłączona do sieci gazowniczej, prawie wszystkie domy są również podłączone do sieci wodociągowej. Obecnie toczą się przygotowania do rozpoczęcia budowy sieci kanalizacyjnej na obszarze wiejskim gminy. Na razie w projekcie uczestniczą 3 spośród 15 wsi: Brzezinka, Janów, Łukówiec. Gorzej sytuacja wygląda w zakresie zagospodarowania przestrzennego. Dotychczas udało się opracować plan zagospodarowania przestrzennego tylko dla jednego osiedla - osiedla "Ługi II", które prezentuje mapa na kolejnej stronie. W ramach polityki fiskalnej, jak już wspomniano wcześniej, rokrocznie podwyższane są podatki lokalne, ale tylko o wskaźnik inflacji. Ponadto w gminie przeprowadza się regularnie kontrole pomiarowe nieruchomości oraz na bieżąco windykację. Kontrole pomiarowe nieruchomości i windykacja zostały przywołane przez burmistrza w związku z brakiem oraz zwlekaniem uiszczania opłat przez mieszkańców w przypadku rozbudowy swych nieruchomości.

Mapa 9. Lokalizacja osiedla „Ługi II”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.google.maps.pl

Niektóre podjęte przedsięwzięcia nie powiodły się. Jedną z takich inicjatyw była próba budowy nowej przychodni z funkcją komercyjną w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, jednakże nie znaleziono kontrahenta i projekt trzeba było zaniechać. Obecnie jednak ma miejsce drugie podejście do realizacji inwestycji w ramach Partnerstwa Publiczno-Prywatnego. Przedsięwzięcie polegałoby na termoizolacji i ocieplaniu budynków w gminie. Tym razem szanse na powodzenie są dużo większe, ponieważ zgłosiły się dwie duże firmy prywatne, które są zainteresowane tym przedsięwzięciem.

W każdej gminie istnieją różnego typu bariery, ograniczające rozwój gospodarki. Do takich barier ograniczających obecnie rozwój gminy burmistrz Karczewa zaliczył przede wszystkim bariery organizacyjno-prawne, które są w gestii rządu i nie mogą zostać zmienione przez organy gminy. Głównie chodzi o szkolnictwo, które z jednej strony jest na utrzymaniu gminy, ale zdaniem burmistrza subwencje na ten cel są nieadekwatne do rzeczywistych nakładów, które znacznie przewyższają te pierwsze. Problemem jest również karta nauczyciela, która m.in. nakłada na gminę wiele obowiązków.

Dokumenty strategiczne podkreślają znaczenie wielofunkcyjnego miasta Karczew w dalszym rozwoju oraz kładą nacisk na rozwój MŚP. Czy władze lokalne, którym przypisuje się dużą rolę w rozwoju przedsiębiorczości, mają rzeczywiste możliwości oddziaływania? W literaturze przyjmuje się, że ich rola powinna przede wszystkim polegać na kształtowaniu otoczenia przedsiębiorstwa. Za kluczowy element tego otoczenia uważa się pięć najważniejszych sił konkurencyjnych, w skład których wchodzi: rywalizacja pomiędzy istniejącymi firmami, siła przetargowa dostawców i odbiorców, potencjalni nowi konkurenci

oraz zagrożenie pojawienia się substytucyjnych wyrobów lub usług. Jako dodatkowy element, który może posiadać silny wpływ na działalność przedsiębiorstwa jest lokalna strategia rozwoju gminy. Jak mówi Andrzej Sztando w tekście wydanym w 1997 r. w „Pracach Naukowych Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”: *„Jest ona zbiorem celów harmonijnego rozwoju gminy oraz skoordynowaną sekwencją działań służących ich realizacji. Może być ona pojmowana również w charakterze czynnościowym jako wiązka przedsięwzięć podejmowanych przez Radę, Zarząd i poszczególne komórki organizacyjne Urzędu Gminy, Agencję Rozwoju Lokalnego, inkubatory przedsiębiorczości, stowarzyszenia, fundacje i inne organizacje, zgodnie z harmonogramem wspólnego sformalizowanego w postaci dokumentu planu strategicznego.”* (Sztando 1997, s. 45). Co prawda gmina Karczew nie posiada opracowanej Strategii Rozwoju Gospodarczego Gminy, ale za wspomnianą przez Andrzeja Sztando *„wiązkę przedsięwzięć podejmowanych przez Urząd Gminy itd.”* można uznać działania burmistrza i rady gminy Karczew.

Sztando (1997) w swojej pracy wymienia następujące przejawy owej strategii bądź działań na przedsiębiorstwo (oraz składniki jego otoczenia):

- a) infrastruktura techniczna
- b) gospodarka przestrzenna
- c) polityka fiskalna oraz polityka opłat
- d) ekorozwój lokalny
- e) kreowanie zrównoważonej struktury gospodarki
- f) gospodarowanie nieruchomościami
- g) restrukturyzacja lokalnego rynku pracy
- h) działania promocyjne
- i) powoływanie podmiotów specjalnego przeznaczenia
- j) restrukturyzacja wsi.

Traktujemy je tutaj jako dość kompletny model działań. Układ tego modelu posłuży do ukazania rzeczywistych działań lokalnych władz. I tak jeśli idzie o:

a) infrastrukturę techniczną – praktycznie każda lokalna strategia, czy plan zawierają zagadnienia infrastrukturalne. Upatruje się w niej czynnika niezwykle aktywizującego lokalne środowiska przedsiębiorców. W Karczewie w ciągu ostatnich kilkunastu lat, jak wynika z rozmowy z burmistrzem, wysiłki inwestycyjne w tej kwestii, podejmowane były głównie pod kątem udogodnienia życia mieszkańcom terenów wiejskich, np. poprzez gazyfikację gminy;

b) gospodarkę przestrzenną – w ramach strategii gospodarczych przeważnie wyodrębnione i przygotowane są obszary terytorialne przeznaczone pod działalność gospodarczą. Ich lokalizacja zwykle nie jest wybierana losowo, tylko opiera się na pewnych analizach logistycznych, ekologicznych, infrastrukturalnych i rynkowych. W Karczewie takim miejscem jest dzielnica przemysłowa, gdzie zlokalizowanych jest większość przedsiębiorstw karczewskich. Ponadto trwają prace nad aktualizacją Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Karczew;

c) politykę fiskalną oraz politykę opłat – najczęstszymi działaniami władz gminy względem przedsiębiorstw w tym aspekcie są ulgi, umorzenia i zwolnienia podatkowe. W gminie Karczew z takich ulg korzysta największe przedsiębiorstwo czyli firma SuperDrob, jednakże ulgi te nie wynikają z układu z organami gminy, lecz z władzami centralnymi. W przeprowadzonym wywiadzie burmistrz przyznał, że widzi znaczenie zlokalizowanych w Karczewie firm dla rozwoju samej gminy, jak i dla lokalnego rynku pracy. W związku z tym stara się nie zasypywać przedsiębiorców różnymi opłatami, lecz podnosi opodatkowanie dla firm wyłącznie o wskaźnik inflacji;

d) ekorozwój lokalny – to działania skierowane do przedsiębiorstw, których działalność wywiera istotny negatywny wpływ na środowisko naturalne. Autor zauważa, że nie muszą mieć one restrykcyjnego charakteru. Możliwe są wspólne działania podmiotów gospodarczych i gmin na rzecz zmniejszenia zagrożenia środowiska naturalnego. Niestety w Karczewie nie ma w tej kwestii współpracy między gminą a przedsiębiorstwami. Gmina narzeka na brak narzędzi do wyegzekwowania kar od firm zanieczyszczających naturę. Jednocześnie niezbyt przychylnie nastawiona jest do Systemu Sieci Ekologicznej Natura 2000. Nie jest to spowodowane niechęcią do ekologii, czy równaniem ochrony środowiska z brakiem możliwości rozwojowych, a ze sposobem jej wprowadzania. Zarówno na etapie wyznaczania obszarów sieci, jak i podczas tworzenia planów zadań ochronnych, nie odbyła się żadna akcja informacyjna ze strony instytucji administracji publicznej w sprawie planów zadań ochronnych. Stosunek samorządu i społeczności lokalnej do Natury 2000 został ukształtowany przez fragmentaryczną informację oraz arbitralny sposób wytyczania granic, bez odpowiedniej konsultacji społecznej. Przy określaniu terenów mających zostać objętymi omawianym programem brano pod uwagę jedynie aspekt przyrodniczy, bez uwzględnienia czynników społeczno-gospodarczych. W związku z tym obecność obszarów Natura 2000 na terenie gminy uważana jest za czynnik problemowy i barierę rozwoju;

e) kreowanie zrównoważonej struktury gospodarki – głównym zamierzeniem jest przeciwdziałanie monokulturze przemysłowej gminy. Spadek produkcji danej branży może skutkować grupowymi zwolnieniami, a także wyczerpywaniu się zasobów naturalnych, choć akurat w Karczewie, jedynym zasobem naturalnym jaki się wykorzystuje to woda. Władze gminy nie prowadzą w tym zakresie żadnych działań. Oparcie prawie całej gospodarki na zasobach zewnętrznych prowadzi do jej uzależnienia, do stworzenia gospodarki zależnej;

f) gospodarowanie nieruchomościami – takimi instrumentami jak: sprzedaż, najem, dzierżawa, polityka opłat i czynszów można w istotny sposób wpływać na przedsiębiorczość lokalną. I w tym aspekcie gmina Karczew nie podejmuje się żadnych działań z powodu braku, zdaniem władz gminy, odpowiedniej liczby takich lokali i gruntów. W posiadaniu gminy jest kilkanaście tego typu lokali. W większości są one mieszkaniami lokalnymi, bądź siedzibą małych przedsiębiorstw. Natomiast grunty komunalne stanowią niewielki odsetek całości gruntów. Gmina jest właścicielem ok. 100 hektarów, co stanowi 1,2% ogólnej powierzchni gruntów;

g) restrukturyzację lokalnego rynku pracy – niektórzy ekonomiści postrzegają zaplecze kadrowe jako główny wyznacznik sukcesu. Tak więc, wszystkie działania gminy mające na celu rozszerzenie i przekształcenie zaplecza edukacyjnego mogą przynieść znaczące korzyści. W tej dziedzinie gmina nie pozostaje bierna. Utworzono szkołę drobiarską, co odpowiadało zapotrzebowaniu zakładów drobiarskich znajdujących się na terenie gminy. Ponadto zmieniono profil liceum ogólnokształcącego na szkołę techniczno-spedytorską;

h) działania promocyjne – dzięki promocji gminy do potencjalnych partnerów handlowych docierają informacje o dynamice rozwoju gospodarczego głównych przedsiębiorstw, zaletach infrastrukturalnych, logistycznych itd. co zwiększa szanse na przyciągnięcie nowych inwestorów, a co za tym idzie, miejsc pracy i większego dobrobytu. Władze gminy Karczew nie prowadzą działalności promocyjnej;

i) powoływanie podmiotów specjalnego przeznaczenia – jak zauważa Andrzej Sztando *„realizacja konkretnych zadań strategicznych gminy może pociągać za sobą konieczność powołania specjalnych podmiotów gospodarczych (w formie spółek prawa handlowego) prowadzącą obsługę techniczną i komunalną w stosunku do przedsiębiorstw wchodzących w proces realizacji strategii gminy. Z woli gminy powstają w ten sposób firmy stające się*

partnerami lokalnych przedsiębiorstw a tym samym kolejnymi siłami napędowymi konkurencji wewnątrz sektora.” W Karczewie zostały powołane dwie spółki prawa handlowego: komunalne przedsiębiorstwo elektrociepłownicze zasilające część okolicy oraz grupa remontowa (to w dużym stopniu te firmy dostarczają wkład do budżetu gminy w kategorii „dochody z usług”). Jednakże trudno wysnuć wnioski, by były to przedsiębiorstwa powołane specjalnie w celu współdziałania z podmiotami prywatnymi;

j) restrukturyzacja wsi – czyli działania zmierzające do ukształtowania tzw. farmerskiego rolnictwa. Gmina nie podejmuje takich działań.

Cechą charakterystyczną wszystkich przedsięwzięć władz lokalnych jest koncentracja na mieście, które bez żadnej wątpliwości jest centrum, nie tylko gospodarczym, gminy. Z wywiadów przeprowadzonych z sołtysami wsi, wchodzących w skład gminy, rysuje się obraz żywołowych zmian, zachodzących na obszarach wiejskich. Jednak i tu istnieje potrzeba zdecydowanych działań ze strony władz gminy. Jednym z pytań zadanych podczas wywiadu z sołtysami było "z jakimi problemami aktualnie boryka się Pana/i wieś?". Odpowiedziami do tego pytania były: a) stan dróg lokalnych, gminnych, b) sieć kanalizacyjna, c) oświetlenie ulic, d) usunięcie uszkodzeń popowodziowych, e) bezrobocie, f) wandalizm, chuligani, g) coś innego. Sołtysi najczęściej oprócz nie wystarczającej ilości funduszy finansowych, wskazywali na odpowiedź „stan dróg lokalnych i gminnych”. Drugą najczęściej wskazywaną odpowiedź był brak sieci kanalizacyjnej, a czasem oświetlenie ulic. Jedyń wsią gdzie wskazano m.in. problem bezrobocia były Kosumce. Potwierdza to późniejsze opinie większości sołtysów dotyczące braku tego problemu. Najbardziej nietypowe odpowiedzi pojawiły się w gminie Nadbrzeż. Problemem okazały się dzikie zwierzęta. Zbyt liczne, zdaniem pani sołtys, stada saren i bobrów. Kłopot został spowodowany zmianami w prawie dotyczącym odstrzałów oraz konfliktem wewnątrz kółka łowieckiego. Bobry pojawiły się we wsi kilkanaście lat temu. Ich zadaniem miała być: poprawa stanu brzegu Wisły. Jednak bobry tak dobrze się zadomowiły, a tym samym rozmnożyły, że zaczęły dobierać się nawet do drzewek w sadach owocowych. We wsi Glinki problemem są regularne podtopienia, w związku z którymi władze gminy nie podejmują żadnych działań. W Otwocku Małym problemem stwarza wysypywanie ziemi wykopanej z budowy warszawskiego metra, które płaci za to władzom gminy. Natomiast gmina ponoć nie dzieli się tymi pieniędzmi w odpowiednim stopniu z sołectwem. Za wyjątkiem dwóch ostatnich przypadków, w większości wóldarze wsi nie obwiniają władz gminy za zaistniałe

sytuacje. Jak sami mówią, zdają sobie sprawę, że gmina podejmuje pewne działania, żeby polepszyć ten stan, jednakże ograniczona jest brakiem pieniędzy.

Znajduje to odbicie w postrzeganiu najbliższej przyszłości, kiedy sołtysi opowiadają, jak ich zdaniem będzie wyglądała wieś za 10 lat? I tak sołtys wsi Kosumce przewiduje, że jeśli nie będzie nowych zakładów pracy to młodzież wyjedzie. Postępować za to będzie suburbanizacja. Sołtys wsi Kępa Nadbrzeżna i Władysławowa przewiduje, że upadną mniejsze gospodarstwa rolne, pozostaną tylko duże, wieś może zostać przyłączona do Karczewa oraz postępować będzie suburbanizacja. Sołtys wsi Wygoda nie przewiduje zmian, jego zdaniem przez rozdrobnienie działek i podmokłe tereny, nawet suburbanizacja będzie postępowała w powolnym tempie. Podobnego zdania jest sołtys Ostrówka, a przyczyn tego stanu rzeczy upatruje w niezintegrowanej społeczności lokalnej. Sołtys wsi Glinki uważa, że wieś znacznie się rozbuduje, przez dużą migrację na jej teren. Wyasfaltowane zostaną wszystkie drogi, pozostaną tylko największe gospodarstwa rolne, te mniejsze upadną. Wieś Janów, zdaniem sołtysa za 10 lat ma zostać dzielnicą Karczewa, wieś będzie również podłączona do sieci kanalizacyjnej. Zdecydowanie pozytywnie ocenił obecną sytuację sołtys wsi Otwock Mały, uważa, że w przyszłości będzie kanalizacja, a postępować będzie proces suburbanizacji. W Sobiekursku zdaniem pani sołtys powstanie więcej zakładów przemysłowych oraz nowych domów, a więzi międzyludzkie się zacieśnią. W Nadbrzeżu, za 10 lat ma się rozwinąć turystyka, nowe szlaki rowerowe, baza noclegowa, prócz tego również wskazano na dalszą suburbanizację. Ponadto przewiduje się jeszcze większy problem z dziczyzną, z bobrami, które dobierają się do sadów oraz natłokiem saren. Wieś Łukówiec ma zasiedlić więcej warszawiaków, istniejące gospodarstwa rolne się wyspecjalizują, a te drobne upadną. W Otwocku Wielkim barierą w rozwoju będzie program Natura 2000 oraz ekologia w ogóle (zdaniem sołtysa tereny, które są objęte programem Natura 2000, np. przy jeziorze Rokola, uniemożliwiają budowę osiedla domów jednorodzinnych). Choć również w tym sołtys upatruje szanse, tj. w turystyce. Wieś Całowanie wzbogaci się o nowy plac zabaw, o opiekunkę dla dzieci w świetlicy, o świetlicę dla dorosłych oraz o siłownię na otwartej przestrzeni dla młodzieży.

Wypowiedzi sołtysów są nie tylko funkcją ich wyobraźni, ale przede wszystkim informacją o jego stosunku do sytuacji obecnej i zachodzących procesów, zachodzących na karczewskiej wsi. Można przyjąć, że gdy sołtys optymistycznie postrzega przyszłość, to znaczy, że jest zadowolony z procesów jakie obecnie oddziałują na wieś, jeśli podawał negatywne zjawiska jakie mogą zajść w przyszłości, to znaczy, że jego stosunek do obecnej

sytuacji jest zupełnie aprobujący. Najczęściej wymienianym zjawiskiem, które przewidują w przyszłości, to postępujący proces suburbanizacji, co jest z resztą wielce prawdopodobne jeśli weźmie się pod uwagę analizę dynamiki ludności. Ogólnie rzecz biorąc można zauważyć z powyższych wypowiedzi, że rolnictwo stopniowo będzie upadać, a pozostaną tylko przedsiębiorstwa rolnicze wyspecjalizowane w danej dziedzinie.

Z powyższej analizy i danych uzyskanych dzięki wywiadam widać, że część przejawów oddziaływania omawianej strategii na przedsiębiorstwo pojawia się w zabiegach władz gminy Karczew. Jednakże brak jest dokumentu koordynującego i nadzorującego te działania, dzięki któremu polityka gminy wobec przedsiębiorstw przynosiła by większe korzyści zarówno gminie jak i samym przedsiębiorcom. Pozytywne procesy, za jakie bez wątpienia można uznać te zachodzące w gminie Karczew, są raczej żywiołowe i spontaniczne, mające miejsce dzięki tanim gruntom oraz bliskiemu położeniu gminy względem metropolii warszawskiej, co czyni tereny gminy atrakcyjnymi dla potencjalnych inwestorów.

Działania podjęte przez władze gminy, jakie wynikają z przeprowadzonych wywiadów zarówno z burmistrzem jak i z sołtysami mogą teraz posłużyć do analizy porównawczej z zamierzeniami władz sprzed kilku lat sprecyzowanych we wspomnianych na początku rozdziału dokumentach.

W Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Karczew szanse rozwojowe upatruje się w następujących działaniach:

- w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz przyciąganiu inwestorów – jak wspomniano już wcześniej, w wywiadach z sołtysami padały m.in. pytania dot. powstających firm we wsiach. Sołtysi rzeczywiście przyznawali, że z czasem tych firm przybywa, przeważnie są to przedsiębiorstwa zaliczane do sektora MŚP i należące do jeśli nie mieszkańców tej wsi to do mieszkańców miasteczka Karczewa. Więksi inwestorzy również inwestują na terenie wiejskim, jednak większość firm znajduje się w dzielnicy przemysłowej Karczewa. Trudno te zjawiska jednak uznać, za celowe działania gminy, czy realizacje jej polityki. Jak już wspomniane zostało to wcześniej, wynika to raczej z dogodnego położenia gminy względem Warszawy i relatywnie tanich gruntów;
- promocji gminy i jej produktów – wg i burmistrza, gmina nie prowadzi żadnych działań promocyjnych;

- w rozwoju funkcji mieszkaniowej dla mieszkańców Karczewa, jak i dla pobliskiej Warszawy – funkcja mieszkaniowa rzeczywiście się rozwija, ale ma to raczej charakter żywiolowy i przyjmuje postać suburbanizacji. Nowe domy buduje się przede wszystkim na terenie wiejskim gminy;
- rozwoju turystyki i agroturystyki – część sołtysów wspominała o dogodnym położeniu ich wsi względem parku krajobrazowego, czy innych zielonych terenów, jednakże trudno zauważyć by same władze gminy robiły coś w tym kierunku;
- w rozwoju infrastruktury technicznej – w tym aspekcie rozwój rzeczywiście miał miejsce. Niemal cała gmina jest już zgazyfikowana oraz podłączona do sieci wodociągowej. Obecnie trwają przygotowania do pierwszych projektów kanalizacyjnych na terenach wiejskich;
- w uporządkowanym ładzie przestrzennym, co ma się dokonać w ciągu kilku następnych lat – plan przestrzenny został przygotowany wyłącznie dla osiedla mieszkaniowego „Ługi”. Trwają prace nad planem zagospodarowania dla całego obszaru, jednakże nie widać ich końca.

Analizując powyższe dokumenty, przedsięwzięte działania oraz zachodzące zmiany, można pokusić się o ukazanie roli czynników endogennych i egzogennych w rozwoju tej gospodarki lokalnej – gminy Karczew, co odnotowano na początku rozdziału poprzez analizę wskaźników, dynamicznie rozwija się. Jest to jednak przede wszystkim wynikiem jej położenia w aglomeracji warszawskiej, które oddziałuje poprzez wiązkę czynników, które syntetycznie można nazwać „urban sprawl”. Jej położenie w drugim pierścieniu gmin okalających Warszawę daje jej „konkurencyjne przewagi” w postaci relatywnie taniej ziemi (gruntów przy stosunkowo niewielkiej odległości od Warszawy). Rozwój tej gospodarki lokalnej nie jest nastawiony na zaspokojenie lokalnych potrzeb, lecz – dzięki sieciowym powiązaniom - na rynki zewnętrzne, nie tylko warszawski, ale i krajowy i międzynarodowy.

Z tej „konkurencyjnej przewagi” w postaci lokalizacji korzystają mieszkańcy, aktywnie uczestnicząc w procesie rozwoju. Oddziałuje tu element „zakorzenienia” i czynnikiem decydującym o lokalizacji firmy jest często pochodzenie, zamieszkanie czy związki z gminą.

Proces przekształcania się tej gospodarki lokalnej przebiega jednak żywiolowo, spontanicznie, charakterystyczna jest ich koncentracja podmiotów gospodarczych w miasteczku i przy głównych trasach komunikacyjnych. władze lokalne mają bardzo

ograniczone możliwości oddziaływania oddziaływaniu na ten proces. Ponadto ich działania są często przypadkowe i wybiórcze. Charakterystyczne jest marginalizowanie spraw obszarów wiejskich, nie podejmowanie regulacji tych procesów, czym byłby chociażby plan zagospodarowania przestrzennego. Przykładem celowego oddziaływania mogłoby być uporządkowanie spontanicznie powstałej strefy przemysłowej miasta, kontrola nad rozlewaniem się miasta na tereny wiejskie, działania dla rekreacyjnego wykorzystywania obszarów „Natura 2000”.

Sumując usytuowanie gminy w drugim pierścieniu otaczającym metropole warszawską, przy jej wszystkich zaletach wyżej wspomnianych wynikających z jej usytuowania, ogranicza zarazem możliwości władz lokalnych do efektywnego kształtowania przestrzeni gospodarczej i mieszkaniowej na terenie gminy.

Wykazy

1. Spis map

Mapa 1. Podregiony Polski według typologii Komisji Europejskiej w 2010 roku.....	7
Mapa 2. Powiaty według wskaźnika gęstości ekonomicznej	8
Mapa 3. Lokalizacja miasta i gminy Karczew na tle powiatu otwockiego i Województwa Mazowieckiego.	20
Mapa 4. Obszar gminy Karczew	34
Mapa 5. Lokalizacja dzielnicy przemysłowej.	55
Mapa 6. Usytuowanie firm z branży samochodowej na terenie wiejskim gminy Karczew	56
Mapa 7. Usytuowanie przestrzenne sadowników w gminie Karczew.	63
Mapa 8. Usytuowanie przestrzenne producentów szklarniowych w gminie Karczew.	64
Mapa 9. Lokalizacja osiedla „Ługi II”.	72

2. Spis diagramów

Diagram 1. Podmioty gospodarcze w gminie Karczew wg wybranych sekcji PKD (stan na 29 lutego).	43
Diagram 2. Struktura gospodarstw rolnych w 2010 roku.....	60

3. Spis wykresów

Wykres 1. Pogłowie zwierząt wg ich rodzaju (spis rolny 2002 i 2010)	65
---	----

4. Spis rysunków

Rysunek 1. Układ połączeń autobusowych na linii Warszawa - Karczew	24
Rysunek 2. Przestrzenne usytuowanie typów gospodarzek.....	176

5. Spis tabel

Tabela 1. Liczba ludności w miejscowościach gminy.....	15
Tabela 2. Struktura ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania.....	26
Tabela 3. Struktura zmian ludności w latach 2006-2010.....	26
Tabela 4. Struktura ludności wg kategorii wiekowych.....	27
Tabela 5. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych.....	27
Tabela 6. Bezrobocie w sołectwach gminy Karczew wg wywiadów z sołtysami	28
Tabela 7. Struktura ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania – miasto.....	29
Tabela 8. Struktura zmian ludności w latach 2006-2010 – miasto.....	29
Tabela 9. Struktura ludności wg wieku produkcyjnego – miasto	30
Tabela 10. Struktura ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania – obszar wiejski	31
Tabela 11. Struktura zmian ludności w latach 2006-2010 – obszar wiejski	31
Tabela 12. Struktura ludności wg kategorii wiekowych - obszar wiejski	32
Tabela 13. Zmiany liczby ludności w miejscowościach obszaru wiejskiego gminy	32

Tabela 14. Dochody budżetu gminy Karczew w 2010 r.	40
Tabela 15. Udział poszczególnych podatków w dochodach ogółem i własnych gminy w 2010 r.	41
Tabela 16. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg typu przedsiębiorstwa w 2012 r.	42
Tabela 17. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg wielkości zatrudnienia w 2011 r.	44
Tabela 18. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2012 r.	44
Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg europejskiej klasyfikacji usług w 2012 r.	45
Tabela 20. Zestawienie kluczowych odpowiedzi udzielonych przez przedsiębiorców.	52
Tabela 21. Struktura użytków rolnych w gminie Karczew w okresie 2002 – 2010.	59
Tabela 22. Zmiana liczby gospodarstw rolnych w okresie 2002 – 2010.	60
Tabela 23. Informacja o gospodarstwach wg sołectw (na podstawie wywiadów z sołtysami)	62
Tabela 24. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg typu przedsiębiorstwa w 2002r. i 2012 r.	68

Bibliografia

Literatura

1. Bański J., 2006, *Geografia polskiej wsi*, Warszawa: PWE;
2. Czarnecki A., 2012, *Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*, Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN;
3. Czyż T., Rogacki H., 2005, *Współczesne problemy i koncepcje teoretyczne badań przestrzenno-ekonomicznych. Biuletyn PAN KPZK Zeszyt 219*, Warszawa: Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN;
4. Dziedziuchowicz J., 2009, *Usługi dla producentów i biznesu w przestrzeni wielkomiejskiej. Przykład Łodzi*, Łódź: Wyd. UŁ;
5. Gorzelak G., 2007, *30-lecie EUROREG-u*, [w:] G. Gorzelak (red.) *Polska regionalna i lokalna w świetle badań EUROREG-u*, Warszawa: Scholar;
6. Halamska M., 2012, *Wymiera (nowej) gospodarki wiejskiej*. Maszynopis niepublikowany, 23 stron. Tekst przedstawiony na seminarium EUROREG 31 maja 2012 roku.
7. Marini M.B., Mooney P.H., 2006, *Rural economies* [w:] P. Cloke, T. Marsden, P. Mooney (red.) *Handbook of rural studies*, London: SAGE.
8. Pecqueur B., Zimmermann J.B., 2004, *Economie de proximités, édition Hermès Lavoisier*, Paris.
9. Podhorodecki L. (red.), 1988, *Karczew: dzieje miasta i okolic*, Rada Miejska w Karczewie: Karczew.
10. Rakowski W., 2010, *Podregiony w idei zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego*, Rocznik Żyrardowa t. VIII.
11. Rosner A. 2012, *Zmiany rozkładu przestrzennego zaludnienia obszarów wiejskich. Wiejskie obszary zmniejszające zaludnienie i koncentrujące ludność wiejską*, Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN;
12. Stanny M., Drygas M. (red.), 2010, *Przestrzenne, społeczno-ekonomiczne zróżnicowania obszarów wiejskich w Polsce*, Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN;
13. Stasiewicz Z., 2001, *Mazowsze. Tożsamość i wizerunek regionu*. Ciechanów: Drukarz s. c.

Pozostałe źródła:

1. *Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Karczew*, 2004, Gmina Karczew, Karczew, źródło: http://www.bip.karczew.pl/public/get_file_contents.php?id=60944, data pobrania: 15.XII.2011 r.
2. *Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Karczew*, 2007, Burmistrz miasta i gminy Karczew, Warszawa, źródło: [http://www.karczew.pnet.pl/tekst\(full\).pdf](http://www.karczew.pnet.pl/tekst(full).pdf), data pobrania: 15.XII.2011 r.
3. *Przyczyny pracy nierejestrowanej, jej skala, charakter i skutki społeczne*, 2007, CASE-Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych i SMG/KRC Poland na zlecenie Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Strony Internetowe:

1. <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Szara-stefa-w-Polsce-to-29-1-PKB-2202017.html>
2. <http://www.karczew.pl>
3. <http://www.minibus.com.pl/>
4. http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks
5. http://www.warzywnictwo.com.pl/1320_Wysyp-pomidorow

Uniwersytet Warszawski
Instytut Ameryk i Europy
Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych
(EUROREG)

Kinga Balcerek

Nr albumu: 266907

Część druga

Sieciechów. Gospodarka lokalna na obszarach peryferyjnych.

Praca magisterska na kierunku Gospodarka Przestrzenna

Praca wykonana pod kierunkiem
Prof. dr hab. Marii Halamskiej
Centrum Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG)

Streszczenie

Niniejsza praca stanowi część analizy zróżnicowania gospodarek lokalnych w województwie mazowieckim. Przedstawia strukturę oraz przeobrażenia gospodarki w Gminie Sieciechów, zlokalizowanej na peryferiach powiatu kozienickiego. Opisano historię, dostępność oraz dynamikę ludności. Zanalizowano stan, strukturę oraz charakter wewnętrznych związków w gminie. Ponadto scharakteryzowano gospodarkę lokalną – bariery, możliwości oraz wizje rozwoju. Opierano się na danych zastanych, dokumentach gminy oraz wywiadach (wójt, sołtysi, rolnicy, przedsiębiorcy). Pokazano dynamikę rozwoju gospodarki rolniczej wraz z działalnością pozarolniczą i rynkiem pracy. Zmiany są intensywne, o czym świadczy zmieniająca się struktura zatrudnienia w gminie.

Słowa kluczowe

zróżnicowanie regionu, rozwój lokalny, gospodarka lokalna, suburbanizacja, obszary wiejskie

Tytuł pracy w języku angielskim

Sieciechów. The local economy in peripheral areas.

Spis treści

I Wstęp.....	6
III Część druga. Sieciechów. Gospodarka lokalna na obszarach peryferyjnych.....	90
1. Gmina Sieciechów: historia, dostępność i dynamika ludności	90
2. Gospodarka gminy: analiza jej stanu, struktury, charakteru wewnętrznych powiązań.	116
3. Peryferyjna gospodarka lokalna: bariery, możliwości i wizje rozwoju	159
Wykazy	169
Bibliografia	171
IV Wnioski.....	173
Aneks 1: Dyspozycje do wywiadu z burmistrzem/wójtem, maj 2012 r.	178
Aneks 2: Kwestionariusz wywiadu z sołtysem, maj 2012 r.	180
Aneks 3: Dyspozycje do zebrania informacji o największych przedsiębiorstwach w gminie, maj 2012	187

III Część druga. Sieciechów. Gospodarka lokalna na obszarach peryferyjnych.

1. Gmina Sieciechów: historia, dostępność i dynamika ludności

Usytuowanie przestrzenne gminy Sieciechów

Gmina Sieciechów (po prawej stronie *herb gminy*¹⁷) jest gminą wiejską. Usytuowana jest w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego i graniczy z gminami: Kozienice, Gniewoszków, Garbatka-Letnisko. Granicę wschodnią z województwem lubelskim stanowi rzeka Wisła, a gminami sąsiadującymi są Dęblin i Stężyca.

Mapa 3. Gmina Sieciechów

Źródło: Strategia rozwoju Gminy Sieciechów na lata 2011-2017

Gmina Sieciechów jest zlokalizowana w powiecie kozienickim, w województwie mazowieckim. Po dokonaniu reformy administracyjnej w Królestwie Polskim w roku 1869, gmina Sieciechów została włączona do powiatu kozienickiego i taki stan trwał do 1975 roku. W wyniku reformy administracyjnej z 1975 roku znalazła się ona w województwie radomskim. Po kolejnej reformie administracyjnej, od dnia 01 stycznia 1999 roku ponownie

¹⁷ <http://www.sieciechow.pl/sieciechow,,strona,39.html>

zostaje częścią powiatu kozienickiego. Obecnie siedziba gminy znajduje się we wsi Sieciechów, dawniej była nią Wola Klasztorna.

Powierzchnia gminy wynosi 61,62 km², gdzie użytki rolne stanowią 73 %, a użytki leśne 7 %. W granicach gminy znajduje się 16 sołectw: Słowiki Stare, Słowiki Nowe, Słowiki Folwark, Mozolice Małe, Mozolice Duże, Głusiec, Występ, Zbyczyn, Zajezierze, Wólka Wojcieszkowska, Nagórnik, Opactwo, Kępice, Wola Klasztorna, Sieciechów, Łoje.

Gmina Sieciechów, jak już wspomniałam, należy do powiatu kozienickiego, stanowiącego 12,75 % obszaru podregionu radomskiego. Terytorialnie powiat zajmuje ok. 2,6 % województwa mazowieckiego. Zlokalizowany jest w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego, jego powierzchnia wynosi 916 km², a liczba ludności ogółem 61 079 osób, przy gęstości zaludnienia 67 osób/km² (stan na 2011 r.¹⁸). Przez powiat kozienicki (w części południowej) przebiega linia kolejowa Radom-Dęblin-Puławy-Lublin. W miejscowości Zajezierze (gmina Sieciechów) znajduje się stacja kolejowa, most drogowy i kolejowy przez Wisłę. Powiat ma charakter rolniczo-przemysłowy, a użytki rolne wynoszą 57 ha, co stanowi 5 % powierzchni. Dominują indywidualne gospodarstwa rolne, o średniej powierzchni 5 ha (Strategia..., 2004, s.7).

Zarys dziejów gminy Sieciechów

Gmina Sieciechów jest gminą wiejską, położoną w powiecie kozienickim, województwie mazowieckim, a w jej skład wchodzi 16 sołectw. Miejscowość Sieciechów należy do najstarszych osad w tym regionie. Największy rozwój osadnictwa został tam zanotowany w XIV-XVI wieku. Zmienił się wówczas kształt osady, pierwotnie zaliczanej do osad puszczańskich. Główną przyczyną rozwoju było optymalne położenie wśród lasów, które przecinała Wisła wraz ze swymi dopływami. Rzeki stanowiły niezwykle korzystne szlaki komunikacyjne, którymi transportowano towary dostarczane starymi traktami handlowo-przewozowymi, biegnącymi przez puszcę (Prażmowski 1988, s. 9). Ponadto Puszcza Kozienicka była miejscem królewskich polowań, podczas których ludność miejscowa znajdowała intratne zajęcie (Prażmowski 1988, s. 10). Poniżej opis Sieciechowa umieszczony w książce O. Kolberga, z 1887 roku (Prażmowski 1988, s. 9)

„Sieciechów ubogie dziś miasteczko nad odnogą Wisły, założył Sieciech wojewoda krakowski. W zamku tutejszym Władysław Herman więził zbuntowanego syna swego Zbigniewa r. 1096 pod strażą owego Sieciecha. Tu także w klasztorze obwarowanym przy zamku,

¹⁸ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_L_powierzchnia_ludnosc_teryt_2011.pdf, str. 21

więziony był Bolesław Wstydlivy wraz z matką Grzymisławą r. 1233, z kąd jednak uszedł przy pomocy opata Mikołaja. Klasztor po-benedyktyński, dziś za miastem, przy wsi Opactwo, był jednym z najdawniejszych w kraju; fundował go Bolesław Krzywousty. Po suprymacji zakonu w r. 1819 pozostały rozległe mury i ogromnych rozmiarów kościół (dziś na spichrz obrócony). W bogato uposażonym klasztorze (posiadał do 40 wsi i 2 miasta: Sieciechów i Puchaczów) żyło nieraz do 30 zakonników. W miasteczku, które już w 13 wieku miało przywileje miejskie, jest kościół parafialny Ś. Wawrzyńca.” (tamże, s.10)

Wcześniejszym odpowiednikiem gminy jednowioskowej na wsi była gromada. Pomiedzy XV a XVIII wiekiem stanowiła podstawową jednostkę podziału terytorialnego i w częściowym zakresie samorządu terytorialnego na wsi. Na terytorium pozostającym pod zaborem rosyjskim, po roku 1864 gromada została włączona, jako jednostka niższego rzędu, w strukturę wiejskiej gminy zbiorowej (tzw. wielowioskowej), nazywanej obecnie sołectwem.

W zaborze rosyjskim podział władzy był trójstopniowy. Gminy miały charakter zbiorowy, składając się z mniejszej lub większej liczby gromad, jako wewnętrznych jednostek pomocniczych. Wyższymi jednostkami były powiaty oraz gubernie. Organem pierwszej instancji administracji rządowej był naczelnik powiatu, który to z kolei podlegał gubernatorowi. Powolne zmiany zaczęły następować wtedy, gdy okazało się, że w 1956 roku państwo przestało stosować politykę przyspieszonej kolektywizacji rolnictwa oraz kierowania rolnictwem za pomocą metod administracyjnych¹⁹. Po wejściu w życie ustawy z roku 1972 o reaktywacji gmin, zlikwidowano gromady.

Sieciechów

Miejscowość Sieciechów, bierze swą nazwę od znanego Palatyna z czasów Księcia Władysława Hermana – Sieciecha. Jego ród wywodził się z książęcego rodu Stażów Toporów (**herb** – zdjęcie po prawej stronie²⁰: topór z gwiazdą), który do momentu połączenia się z Polanami władał państwem Wiślan. Rejon Sieciechowa był siedzibą książąt Wiślan. Z nazwą miejscowości Sieciechów powiązane są cztery miejsca w dolinie wiślano-sieciechowskiej (Zajac, Siek, 2009, s.7):

- 1) gród ziemno-drewniany, siedziba rodu Sieciecha;

¹⁹ http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_94/i-181.pdf str.3

²⁰ <http://kozienice.dt.pl/infopage.php?id=696>

- 2) Sieciechów-dawniej targ, osada podgrodowa, następnie miasto;
- 3) Benedyktynski Klasztor w Sieciechowie;
- 4) murowany zamek kazimierzowsko-sieciechowski.

Gród sieciechowski był usytuowany na jednej z wysoczyzn doliny Wiślano-Sieciechowskiej (dziś: Wójtowa Góra, zlokalizowana w odległości 1 km od Sieciechowa). Pełnił on funkcję obronno-kontrolującą dwóch ważnych szlaków wodnych: Wisły oraz Wieprza. Wisłą prowadził szlak bursztynowy od Bałtyku po Konstantynopol. Według relacji kronikarza Galla Anonima: „... między Sandomierzem, a Płockiem nie było znacniejszego grodu jak sieciechowski”. Gród ten bronił kraj przed Litwinami, Jadźwingami, a także Tatarami. Istniał od niepamiętnych czasów, Sieciech tylko go rozbudował. Ulokował w nim w celach misyjnych benedyktynów, którzy zostali sprowadzeni z Klasztoru Św. Idziego w Prowansji (Francja).

Gród, podobnie jak i ziemia leżąca w niecce sieciechowskiej, należały do rodu Sieciecha aż do 1132 roku, kiedy to wyginęli za sprawą Bolesława Krzywoustego wszyscy członkowie rodziny, a Sieciech pozbawiony urzędów, oślepiony przez Księcia, został wygnany z kraju. Gród stał się siedzibą kasztelanii, którą pozostał do połowy wieku XIII. Obejmowała ona swym zasięgiem ziemię łukowską na wschodzie, a także część lubelskiej. Na północy natomiast rozciągała się aż po rzekę Pilicę, zaś na zachodzie obejmowała puszcę stromiecką. Przy targu powstała osada, a od 1232 r. – miasto Sieciechów na prawie magdeburskim, które w roku 1869 utraciło prawa miejskie.

Ziemie należące do Kasztelanii kilkakrotnie były pustoszone przez najeźdźców ze wschodu. Tatarzy, tuż po zwycięstwie pod Turskiem w roku 1241, oblegali gród sieciechowski przez kilka dni, koczując w lasach stromieckich, jednak jego zdobycie się nie powiodło. Do dziś dnia pozostała nazwa po tym wydarzeniu na polach sieciechowskich: „Kopiec Tatarski” (Zajac, Siek, 2009, s. 8). Następnie ziemie te zostały spustoszone przez Litwinów, Prusów i Jadźwingów w 1244 roku. Zniszczenia były na tyle duże, że kasztelania została zwolniona z dziesięciny do stołu biskupiego przez następne trzydzieści lat. Z tamtego okresu znani są nam następujący kasztelani sieciechowscy: Krystyn – 1283 r., Stefan – 1313 r., Pełka – 1333 r.

Wraz ze zmianą głównego koryta rzeki Wisły o 2 km na wschód w pobliże miejscowości Stężyca, Gród stracił na swoim znaczeniu. Król Kazimierz Wielki wybudował wówczas murowany zamek w pobliżu nowego koryta Wisły, celem kontrolowania handlowego szlaku wodnego. Po kilkudziesięciu latach (w XIII wieku) zamek sieciechowski stracił na swoim znaczeniu, przestał być kasztelanią, co w konsekwencji doprowadziło do jego ruiny (Zajac,

Siek, 2009, s. 28).

Z grodem sieciechowskim od najdawniejszych czasów związane są wsie zlokalizowane wzdłuż Wisły: Święcica (obecnie Wola Klasztorna), Mozolice, Brzeźnica, Psary, Brzeźce, Sielce, Ciszycza oraz osada targ Sieciechów (Zajac, Siek, 2009, s. 9). Jednym z kluczowych impulsów dla rozwoju miasta Sieciechów było powstanie parafii pod wezwaniem Św. Wawrzyńca, należącej do diecezji krakowskiej. Była ona stosunkowo rozległa, obejmowała swym zasięgiem okolice dzisiejszego Kazimierza Dolnego, Zwolenia, Kozienic, Stężycy oraz Dęblina. W skład dóbr sieciechowskich wchodziły miasta, folwarki, wsie, młyny, wójtostwa. W dokumentach historycznych znajduje się informacja o tym, że na prośbę opata Stanisława, Władysław Jagiełło w roku 1432 ustanowił (być może potwierdził) targ w środę, a także jarmark na święto Dziesięciu Tysięcy Rycerzy, jak również uroczystość świętego Wawrzyńca. Były to dni odpustowe w Parafii. Od roku 1602 w Sieciechowie istniało również Bractwo św. Anny.

Z odpustem w dzień święta Dziesięciu Tysięcy Rycerzy związana jest legenda. W dawnych czasach rycerstwo chrześcijańskie stoczyło nad brzegami Wisły nadzwyczaj krwawą bitwę z poganami. Po stronie polskiej życie oddało 10 000 żołnierzy, pogan znacznie więcej. Ciała poległych nie zostały pogrzebane, zatopiono je w Wiśle. Kiedy woda doprowadziła zwłoki do punktu, gdzie rzeka skręcała w kierunku dzisiejszej łachy sieciechowskiej, tak się zacieśniły, że zatamowały bieg wody. Przyczyniło się to do tego, że Wisła wyrznęła sobie obecnie istniejące koryto.

Sieciechów w tym czasie nie rozwijał się zgodnie z oczekiwaniami. Po pierwsze, na skutek zmiany głównego koryta Wisły, co wpłynęło na przejście od Sieciechowa przez Stężycę całego handlu rzeczno-górnego. Po drugie, z powodu wcielenia probostwa sieciechowskiego i jego dochodów do klasztoru. Od tej chwili proboszczami, aż po koniec istnienia klasztoru, stawali się mianowani przez opata sieciechowskiego zakonnicy. Pomiędzy klasztorem a miastem istniały zatargi na tle ekonomicznym. Opaci, którzy zostali mianowani przez króla, nasyłali swych ludzi, aby ci rozbijali beczki z piwem, uniemożliwiając tym samym mieszkańcom handel w dni targowe oraz jarmarki. Było to wynikiem posiadania przez sieciechowskich benedyktynów własnego browaru przy klasztorze (Zajac, Siek, 2009, s. 10).

W 1563 roku miasto Sieciechów spaliło się, ocalało zaledwie 12 domostw. Późną wiosną 1575 roku, w trakcie II bezkrólewia, po ucieczce Henryka Walezego, w sąsiedniej Stężycy obradował zjazd szlachty. Partia francuska, sprzeciwiająca się ogłoszeniu bezkrólewia, obradowała w ruinach zamku sieciechowskiego, stąd czasami historycy nazywają ją „partią sieciechowską”.

W 1607 r. podczas rokoszu zebrzydowskiego klasztor sieciechowski był jedną z kwater rokoszan (Program..., 2010, s. 10). W czasie potopu szwedzkiego w 1656 roku ziemia sieciechowska poniosła znaczne straty: został obrabowany klasztor benedyktyński i kościół w mieście.

Podobnie było w roku 1707 podczas wojny północnej. Sieciechów wraz z drewnianym kościołem został najpierw ograbiony, a potem spalony przez wojska szwedzkie. Ciężka sytuacja, w jakiej znaleźli się sprzedawcy płodów rolnych, zła gospodarka królów saskich, częste wylewy Wisły pogłębiały tylko zubożenie okolicznej ludności (Program..., 2010, s. 11).

Do Kościoła parafialnego w Sieciechowie na prawie farnym należały: miasto Sieciechów oraz wsie – Bąkowiec, Wola Klasztorna, Zalesie, Nagórnik, Kępice oraz Łoje. Idąc za Kopalińskim, Fara (Kościół Farny) – dawne określenie nadawane kościołowi parafialnemu, nawiązujące do tradycji średniowiecza. Fary najczęściej budowano w bezpośrednim sąsiedztwie rynku (Kopaliński, 1987). W 1824 roku parafia sieciechowska przejęła od parafii stężyckiej wsie, które znajdowały się na lewym brzegu Wisły: Przewóz, Głusiec, Łęg, Zajezerze i Wólka Wojcieszowska (Zajac, Siek, 2009, s. 12). W roku 1866 zostało zakończone usypywanie wału przeciwpowodziowego, od tej pory ludność przestała być nękana wylewami Wisły, co miało wpływ na stosunkowo szybkie bogacenie się. Skutkowało to podwojeniem liczebności parafii, w krótkim przedziale czasowym (Zajac, Siek, 2009, s. 13). W 1901 roku Ksiądz Jan Kosiński przeniósł probostwo do kościoła poklasztornego, znajdującego się w Opactwie, zaś kościół w Sieciechowie został jego filią. Po licznych interwencjach mieszkańców Sieciechowa w 1907 roku nastąpił podział na parafię Sieciechów miasto i Sieciechów Opactwo. Była to jednak niesprawiedliwa decyzja, bowiem Sieciechów miasto liczyło wówczas 913 mieszkańców, a parafian należących do Sieciechów Opactwo było czterokrotnie więcej, aż 3 897 osób.

Po wspomnianym już upadku zamku sieciechowskiego, klasztor przejął funkcję obronną, dając również schronienie okolicznej ludności przed najazdami Tatarów. Zakonnicy przez te wieki prowadzili świetną gospodarkę. Warto wspomnieć o tym, że to tutaj powstała pierwsza szkółka drzewek owocowych w Polsce. Po zniszczeniach powojennych i powodziach, zakonnicy prowadzili nową gospodarkę osiedleńczą, np. XVI-wieczna akcja osiedleńcza: Piwonia-Kępice w 1526 r., czy Łoje-Nagórnik w 1573 r. Bezrolnych, zamieszkujących wsie i miasta nazywano zagrodnikami i komornikami (Zajac, Siek, 2009, s. 28). Klasztor zajmował się również prowadzeniem folwarków, czyli istniejących od XII wieku wielkich gospodarstw rolnych, a od XIV wieku również rolno-hodowlanych.

Folwarki, wykorzystując pracę pańszczyźnianą chłopów, nastawione były na masową produkcję zboża, które następnie przeznaczano na zbył. Pierwsze folwarki i wsie folwarczne zaczęły pojawiać się właśnie w dobrach kościelnych i klasztornych. Zbliżony charakter do folwarków miały gospodarstwa należące do sołtysów. Zakonnicy zajmowali się folwarkami w następujących wsiach: Zbuczynie, Słowikach, Staszowie, Garbatce i Janikowie. Głównie zajmowano się tam uprawą żyta, jęczmienia, pszenicy, a także produkowano kasze – gryczaną i jaglaną. W sąsiedztwie klasztoru znajdowały się spichlerze, gdzie gromadzone były zbiory. Nadmiar innych produktów spławiano własnymi statkami do Gdańska. Ważną rolę pełniły także młyny wodne. Produkowały mąkę, obrabiały kaszę (tzw. stępa), napędzały folusz (maszyna do obrabiania i spilśniania powierzchni tkanin wełnianych), a także piłę. Pisemne zapiski o młynach znajdujących się w dobrach klasztornych pochodzą z roku 1448. Zanotowano młyny we wsiach: Garbatka, Bąkowiec, Sieciechów, Brzeźnica, Słowiki, Psary, Janików.

Znaczną część upraw zajmowały len oraz konopie, które służyły do wyrobu postronków, różnego rodzaju sznurów, jak również grubych płócien. Na terenach należących do klasztoru uprawiano także bartnictwo (forma pszczelarstwa leśnego). Pierwsza wzmianka o tej formie działalności pochodzi z 1378 roku. Bartnikami byli przede wszystkim kmiecie, zajmujący się tym za zgodą klasztoru. W dobrach należących do benedyktynów znajdowała się również huta żelaza (rudnia), istniejąca od około 1449 roku, następnie w ok. 1612 roku przekształcona na hamernię, produkującą wyroby z miedzi. W XVIII wieku w dobrach klasztornych istniały dwa browary i jedna gorzelnia (Zajac, Siek, 2009, s. 29).

Po zlikwidowaniu zakonu Benedyktów sieciechowskich ich dobra przeszły w ręce okupantów, najpierw austriackich, a potem rosyjskich. Mieszczanie utracili przywilej wjazdu do lasu, ale w zamian za to uzyskali 183 ha lasu sosnowego od rządu carskiego. Za udział, a także pomoc mieszkańców w Powstaniu Styczniowym, miasto Sieciechów ukazem carskim w roku 1869 utraciło swoje przywileje, stając się osadą. O udziale sieciechowian w powstaniu krąży przekaz ustny gajowego lasu sieciechowskiego Joachima Karszni. Wspomina o zasadzce na Rosjan na gościńcu pod wsią Mozolice.

Do roku 1505 przy kościele farnym w Sieciechowie istniała szkoła początkowa. Synod Łęczycki z 1523 roku ustalił, żeby w każdym mieście udzielano nauki. Nie wiadomo jednak jak długo funkcjonowała szkoła początkowa w Sieciechowie. Dzięki temu, że władze miasta Stężycy ofiarowały budynek na cele oświatowe, w roku 1791 powstała tam szkoła, prowadzona przez zakonników (benedyktynów) na bardzo wysokim poziomie. W związku z ograniczonymi możliwościami lokalowymi i trudnościami komunikacyjnymi

wykładowców, po dwóch latach szkołę przeniesiono do nowego budynku przy klasztorze. Od 1801 r. zaczęto nazywać szkołę Sieciechowskie Cesarsko-Królewskie Gimnazjum. Klasztor był w posiadaniu jednej z zasobniejszych w dzieła bibliotek w kraju (Zajac, Siek, 2009, s. 31).

W przekazach ustnych miasto miało przywilej lokacyjny, który opat Wereszczyński spalił, aby nadać nowy. Nowe uprawnienia bardzo uszczupliły granice miasta i obarczyły mieszczan jeszcze większymi ciężarami. Aby miasto nie konkurowało z folwarkiem benedyktyńskim, w którym mieścił się browar i różni rzemieślnicy, przywileje miasta były ustawicznie ograniczane przez opatów benedyktyńskich.

Sądy w mieście odbywały się w piątek, sędzią był wójt lub land wójt (jego zastępca). Kancelaria mieściła się w mieszkaniu wójta, gdzie odbywały się wszystkie zebrania oraz wybory urzędników tak administracyjnych, jak i sądowych, wybieranych spośród mieszczan. Surowo karano za kradzież – chłostano, a następnie wypędzano winnego z miasta. Za zabójstwo groziła śmierć przez powieszenie; dwie szubienice mieściły się w rynku i poza miastem.

Na pieczęciach miasta (patrz zdjęcia²¹) widniała drukowana litera „S” w koronie i trzy gwiazdy. Charakterystyczne było to, że pieczęć burmistrza miała kształt owalny, natomiast wójtostwa była kwadratowa.

Miasto Sieciechów utrzymywało się z rolnictwa, rybołówstwa oraz rzemiosła. W XVII wieku z powodu kilku pożarów miasta, napadów i grabieży kozaków, a także wylewów Wisły miasto zubożało. Jego sytuację jeszcze bardziej pogorszyły rozbiory Polski.

W roku 1785 w Sieciechowie znajdowały się 53 place osiadłe oraz 28 pustych. W 1819 roku było już 86 zamieszkałych domów. Ludność kształtowała się następująco: 251 mężczyzn oraz 244 kobiet wyznania katolickiego (Zajac, Siek, 2009, s. 16). Od 1866 roku ponownie zaczęła funkcjonować w Sieciechowie szkoła początkowa, jednakże (podobnie, jak w pozostałych miejscowościach pod zaborem rosyjskim) wszystkie przedmioty w niej wykładane były w języku rosyjskim, religia także. Co więcej, księgi metrykalne, którymi zajmowała się parafia musiały być również spisywane w tym języku (Zajac, Siek, 2009, s. 17).

²¹ <http://kozienice.dt.pl/infopage.php?id=696>

Zdjęcie 5. Twierdza Iwanograd w Dęblinie

Źródło: <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/20015,deblin-twierdza-iwangorod.html>

W roku 1837 car Rosji wybudował w oddalonym o 8 km Dęblinie twierdzę (patrz zdjęcie), którą nazwano Iwanograd, na cześć feldmarszałka Iwana Paskiewicza. Odegrał on dużą rolę w stłumieniu powstania listopadowego, za co otrzymał nie tylko tytuł księcia warszawskiego, ale także rozległe dobra na obszarze dzisiejszego Dębłina. Podczas II wojny światowej Niemcy urządzili na jej terenie jeden z większych obozów jenieckich (patrz zdjęcie²²), w którym przetrzymywani byli Francuzi, Rosjanie, a od roku 1943 także Włosi. W wyniku głodu, zimna oraz chorób zginęło ok. 80 tys. jeńców, przede wszystkim wzięci do niewoli żołnierze Armii Czerwonej. Na lewym brzegu Wisły wybudowany został pojedynczy fort, nazwany imieniem księcia Michaiła Górczakowa (obecna nazwa Garczaków). W ramach przebudowy twierdzy iwanogradzkiej, przeprowadzonej w latach 80. XIX wieku, dodano pierścień siedmiu dodatkowych fortów zewnętrznych²³.

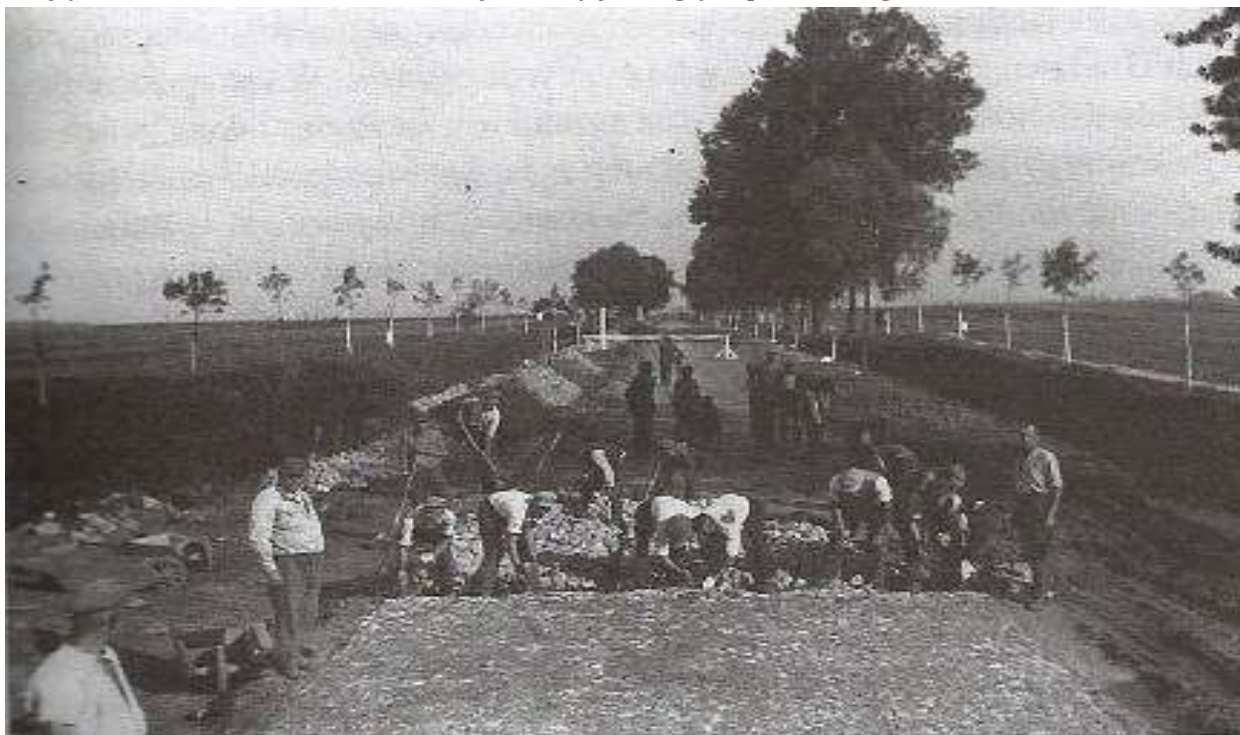

Mieszkańcy Sieciechowa zatrudniali się przy budowie umocnień obozowych oraz dróg, nauczyli się sztuki brukarskiej, z której słynęli potem przez kolejnych 100 lat w całej Polsce. Zdjęcie, wykonane w latach 30-tych XX wieku, przedstawia brukarzy sieciechowskich kładących drogę w powiecie garwolińskim.

²² <http://www.photoblog.pl/opku/101575988/twierdza-deblin-2.html>

²³ <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/20015,deblin-twierdza-iwangorod.html>

Zdjęcie 7. Brukarze sieciechowski kładący drogę w powiecie garwolińskim

Źródło: <http://www.zposieciechow.pl/sieciechow.php>

Mieszkańcy rozumieli również potrzebę kształcenia swoich dzieci. W 1909 roku wybudowali przy użyciu własnych funduszy nowy budynek szkolny. Ciekawe jest to, że był on pierwszym murowanym budynkiem szkolnym w całym powiecie kozienickim (Zajac, Siek, 2009, s. 17).

Po rozpoczęciu I wojny światowej, 3 listopada 1914 r. Rosjanie wysiedlili mieszkańców Sieciechowa za Wisłę. Przy współpracy z wojskami austriackimi, Niemcy próbowali zdobyć twierdzę Dęblin. Rosjanie początkowo odparli atak, ale w końcu w 1915 r. opuścili ziemię sieciechowską. Zapoczątkowało to okupację Sieciechowa przez wojska austriackie. Pod rządami nowych zaborców w 1916 roku sieciechowianie zorganizowali i uruchomili Macierz Polską. Głównym celem stowarzyszenia było szerzenie oświaty za pomocą wydawnictw popularnych. Na jego czele stała Rada Nadzorcza, której przewodził kurator wraz z Radą Wykonawczą, w jej skład wchodziło siedem osób (Orgelbrand, 1912, s. 181). Na terenie Sieciechowa działała także POW (Polska Organizacja Wojskowa).

W 1921 roku na terenie wsi zapoczątkowała swoją działalność siedmioklasowa szkoła podstawowa, jedyna taka w gminie sieciechowskiej. Jednak ze względu na wybuch II wojny światowej, przerwany został rozwój edukacyjny mieszkańców Sieciechowa, którego poziom w stanie międzywojennym stał na wysokim poziomie. Zwracano uwagę nie tylko na nauczanie przedmiotów szkolnych, ale koncentrowano się również na kwestiach

patriotycznych. W roku 1936 sieciechowianie z prywatnych funduszy (uzyskanych ze sprzedaży drzewa z lasu) wybudowali nowoczesny budynek szkolny z siedmioma salami lekcyjnymi (Zajac, Siek, 2009 s. 18).

Wydarzenia II wojny światowej dotknęły boleśnie ludność zamieszkującą Sieciechów i okoliczne tereny. Wcześniej wysiedleni mieszkańcy powrócili 15 stycznia 1945 roku do obrabowanych i pustych domostw. Podczas okupacji zostali oni obciążeni kontyngentami, czyli podatkami w naturze nałożonymi na gospodarstwa, nie dostając za to zapłaty. Oszacowano, że podczas akcji przesiedleńczej Sieciechów opuściło około 400 osób. Wielu z tych, którzy postanowili zostać, było szykanowanych za działalność niepodległościową (m.in. w oddziałach AK). Codziennością były aresztowania, a następnie przesłuchiwanie w Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Kozienicach, jak również w budynku więziennym w Radomiu. Kilku aresztowanych zostało postrzelonych podczas próby ucieczki. W ostateczności wszyscy zostali jednak zwolnieni, a powodem był brak dowodów ich nielegalnej działalności.

Z historycznych zabytków Gminy warto zwrócić uwagę na: barokowy kościół w Sieciechowie, ulicę Paryż (na głębokości 70 cm zlokalizowana jest unikatowa ulica i chodnik wykonany z bali drewnianych, niestety, niedostępna zwiedzającym), rynek ukształtowany 300 lat temu, przydrożne figurki z XIX i XX wieku. Uwagę przykuwa także polodowcowe Jezioro Czaple, otaczające częściowo Sieciechów, z plażą i małym molo.

Do interesujących obiektów należy również Fort VI w Głuscu (patrz zdjęcie), część systemu obronnego twierdzy Dęblin, wybudowany w 1879 r., modernizowany w latach 1905-1908. Na terenie gminy znajduje się ponadto Fort kolejowy „Wannowski”, należący do systemu obronnego twierdzy Iwanograd. Powstał w latach 1885-1887 we wsi Nagórniki Wielki, następnie modernizowany na początku XX wieku. W Głuscu oraz Zajezerzu powstało pomocnicze lotnisko Centrum Wyszkożenia Oficerów Lotnictwa w Dęblinie (do tej pory teren ten ma potoczną nazwę „Lotnisko”).

Zdjęcie 8. System obronny twierdzy Dęblin

1. CYTADELA
2. FORT GORCZAKOWA
3. FORT NR I MŁYNKI
4. FORT NR II MIERZWIĄCZKA
5. FORT NR III DĘBLIN
6. FORT NR IV BOROWA
7. FORT NR V BOREK
8. FORT NR VI WANNOWSKIEGO
9. FORT NR VII GŁUSIEC
10. KOSZARY W ZAJEZIERZU

Znamienitym zabytkiem jest Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca z XVIII wieku w Sieciechowie, wzniesiony w latach 1710 – 1769. Nie można również zapominać o Zespole Opactwa Benedyktynów, w skład którego wchodzi: kościół parafialny pw. Wniebowzięcia M.B. i Dziesięciu Tysięcy Męczenników, budynek poklasztorny, dzwonnica, pałac opacki, dziedziniec przykościelny z murem, a także zespół murowanych budynków barokowych z pozostałościami romańskimi. Wewnątrz znajduje się polichromia Szymona Mańkowskiego przedstawiająca portrety Bolesława Chrobrego (zdjęcie po prawej stronie²⁴) i Sieciecha.

²⁴ http://test.wolaklasztorna.pl/wordpress/?page_id=61

Sołectwa gminy Sieciechów

Wieś Słowiki dzieli się na trzy części: **Słowiki Stare**, **Słowiki Nowe** oraz **Słowiki Folwark**. Jej istnienie zanotowano już w XV wieku. Najprawdopodobniej nazwa miejscowości pochodzi od nazwiska młynarza Wojciecha Słowika, wymienionego w książce „*Benedyktyński klasztor w Sieciechowie*”, autorstwa Księdza Józefa Gackiego. Według autora, opat sieciechowski Stanisław pozwolił Wojciechowi Słowikowi założyć młyn wodny na rzece, która kiedyś płynęła przez dzisiejsze Słowiki Stare (Leśna Rzeka). Pisemne wzmianki o młynie należącym do dóbr klasztornych pochodzą z 1448 roku. W kolejnych latach, na terenie obecnej miejscowości, benedyktyni sieciechowscy stworzyli folwark, stąd nazwa drugiej części wsi – Słowiki Folwark. Z kolei Słowiki Nowe należą do najmłodszej części wsi.

Liczba osób zamieszkujących poszczególne miejscowości jest zbliżona. Słowiki Stare liczą 250 osób, Słowiki Nowe – 275 osób, natomiast Słowiki Folwark – 165 osób. Łącznie, wieś Słowiki liczy 690 mieszkańców²⁵.

Mozolice Małe i Duże – wzmianki o wsi pochodzą z XVI wieku; można jednak przypuszczać, że powstała ona jeszcze wcześniej. Wieś Mozolice Duże leży w odległości 4 km od Sieciechowa a 2 km od wsi Mozolice Małe²⁶ i według danych GUS z 2010 roku, liczyła 190 osób. Mozolice Małe natomiast zamieszkiwało 111 osób.

Głusiec – dane dotyczące wsi Głusiec sięgają roku 1827, kiedy to wieś liczyła 19 domostw i 282 mieszkańców. Bardzo prawdopodobne jest jednak, że wieś jest o wiele starsza i wcześniej nosiła nazwę Głuszec. Jej tereny porastała puszcza, w której żyły ptaki głuszcze, stąd nazwa miejscowości. Do dóbr Głuśca należała także wieś Piwonia, liczyła ona 8 domostw, 54 mieszkańców. Obecnie Piwonia nie istnieje jako wieś, jest to nazwa jednej z części wsi Głusiec. W związku z tym, że część wsi należała do folwarku, do tej pory zachował się podział na Głusiec i Głusiec Folwark, w którym jest zaledwie kilka domostw. Wieś, według danych zaczerpniętych z Urzędu Gminy Sieciechów na rok 2010, zamieszkuje 276 osób. Jest to jedna ze wsi na terenie gminy, gdzie od kilku lat odnotowywany jest spadek liczby ludności, jeszcze w 2006 roku wynosiła ona 289 osób.

Występ – wzmianki o wsi odnaleźć możemy w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* z roku 1880. Zlokalizowana jest pomiędzy wsiami

²⁵ Dane GUS, za rok 2010

²⁶ http://www.fajnewczasy.pl/mapa/mozolice_duze

Głusiec a Zajezierze. Miejscowość zamieszkuje 100 osób, i co ciekawe, odnotowano wzrost od 2006 roku o 9 osób.

Zbyczyn – wieś, podobnie jak Zajezierze, Łęg oraz Wólka Wojcieszowska, należała do kasztelani sieciechowskiej. W roku 1824 wsie te włączono do parafii sieciechowskiej wraz z wcześniej opisaną, prywatną wsią Głuszec (obecnie Głusiec (Zajac, Siek, 2009, s. 9)). Wieś należy do parafii Opactwo, a sąsiadujący z nią Głusiec do parafii Zajezierze. Zbyczyn zamieszkuje 74 osoby i jest to zarazem najmniejsza oraz najmniej zaludniona miejscowość w gminie.

Zajezierze – wieś położona na lewym brzegu Wisły za Jeziorem Czaplím. Stąd też wzięła się nazwa miejscowości. W skład wsi Zajezierze administracyjnie wchodzi 3 części: Praga, Garczaków, Zajezierze Kamelonka. W najbliższej okolicy znajdują się takie miejscowości jak: Borowa, Borek, Nagórník, Wólka Wojcieszowska, Występ. Zajezierze od Sieciechowa dzieli odległość 7 km., natomiast od Dębłina zaledwie 3 km²⁷. Zajezierze jest największą miejscowością w gminie, tak pod względem powierzchni, jak i ludności. Również i w tym przypadku postępuje proces wyludniania – jeszcze w 2006 roku Zajezierze liczyło 1064 osoby, a już w 2010 roku 1040 osób, o 24 osoby mniej²⁸.

Wólka Wojcieszowska – najbliższej graniczące z nią miejscowości, to zlokalizowane w odległości ok. 2 km Zajezierze i Nagórník. Wieś zamieszkuje 76 osób, o 6 mniej niż w 2006 roku.

Nagórník – wieś powstała w XVI wieku. Wraz z Opactwem, Klasztorną Wolą oraz Kępicami należała do dóbr klasztornych, do folwarku podklasztornego (Gacki, 1872, s. 76). W roku 2010 wieś zamieszkiwały 143 osoby, o 7 osób mniej niż jeszcze 5 lat temu.

Opactwo – dawniej Sieciechów Opactwo, osada położona w dolinie Wisły, niespełna 2 km na południowy wschód od Sieciechowa. Obecnie wieś liczy 232 mieszkańców, wobec 241 w 2006 roku; zauważalne są zatem procesy wyludniania się. Odległość do Sieciechowa wynosi 1,5 km, jest to jedna z najbliższej leżących miejscowości w stosunku do siedziby gminy.

Kępice – wieś powstała w XVI wieku, graniczy z Sieciechowem i Opactwem. W roku 2010 miejscowość liczyła 219 mieszkańców, o 10 osób mniej niż w 2006 roku.

Wola Klasztorna – powstała w 1363 roku, po zmianie koryta Wisły. Wójt na prawie średzkiem założył nową wieś, którą nazywano kolejno: Podolszany, Święcica, Wola Sieciechowska, w końcu – Klasztorna Wola. Najprawdopodobniej obecna nazwa wsi

²⁷ <http://www.fajnewczasy.pl/mapa/zajezierze>

²⁸ <http://www.stat.gov.pl/bdl/>

pochodzi od dawniej zlokalizowanego w jej sąsiedztwie Klasztoru Benedyktynów²⁹ (wieś Opactwo). Za czasów II Rzeczypospolitej była siedzibą Gminy Sieciechów. W 2006 roku liczba ludności wynosiła 271 osób, w 2009 r. wzrosła do 279 osób, by ponownie osiągnąć liczbę 271 osób w 2010 r.

Sieciechów – od 1998 roku siedziba Gminy Sieciechów. Jak już wcześniej wspomniałam, wzmianki o wsi pochodzą z XI wieku, znajdują się one w kronikach Galla Anonima. Liczba mieszkańców Sieciechowa wahała się od 200 do 500 osób. W 1529 r. liczyła 265 mieszkańców, w 1569 r. – 400 osób, w 1662 r. – 227 osób, a w 1787 r. – 489 osób. W XIX w. liczba osób zamieszkujących tę miejscowość stopniowo wzrastała, znacznie się jednak wahając, wynikało to zapewne z epidemii, które ówczesnie nękały miasto oraz okolice. W roku 1819 liczba ludności wyniosła 495 osób, w 1882 r. – 582 osoby, następnie znów wzrosła do 589 osób w 1863 r. W 1865 r. wynosiła już 653 osoby, natomiast w 1873 r. spadła do 523 osób, aby potem ponownie wzrosnąć do 852 osób w 1889 roku, a następnie do 982 osób w 1895 roku.

Liczba ludności samej miejscowości Sieciechów po wojnie stopniowo malała: w 1945 r. wynosiła 1200 osób, w 1950 r. – 847 osób, w 1960 r. – 770 osób, w 1980 r. – 666 osób, w 1988 r. – 624 osoby, w 1998 r. – 600 osób. Miejscowość w 2010 roku zamieszkiwało 587 osób, liczba ich jednak spadła w porównaniu z rokiem 2006, gdy zamieszkiwały ją 603 osoby.

Łoje – wieś powstała w XVI wieku, należała do dóbr opackich, podobnie jak wieś Mozolice. W 1827 roku Łoje były wsią duchowną³⁰. W 2010 roku wieś liczyła 149 mieszkańców. Jest to jedyna wieś w gminie, gdzie stan ludności nie zmienia się, z wyjątkiem roku 2008, gdy wzrosła do 251 osób.

Dostępność gminy: drogi i komunikacja

Gmina Sieciechów leży w powiecie kozienickim, w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego. W części południowej przebiega linia kolejowa Radom-Dęblin-Puławy-Lublin. W miejscowości Zajezerze (gmina Sieciechów) znajduje się stacja kolejowa, a także most drogowy i kolejowy przez Wisłę.

²⁹ <http://test.wolaklasztorna.pl/wordpress/>

³⁰ http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_V/685

Mapa 4. Mapa odległości od miasta Kozienice do poszczególnych miast

Źródło: <http://www.stero.pl/2009/09/17/przewodnik-po-powiecie-kozienickim>

Kozienice – stolica powiatu – leżą w równej odległości od Warszawy i Lublina; podróż samochodowa do stolicy kraju i województwa mazowieckiego trwa, mimo stosunkowo niewielkiej odległości, prawie 100 minut. Gmina Sieciechów cechuje się stosunkowo dobrymi połączeniami z głównymi miejscowościami sąsiednimi, czyli Dęblinem, oddalonym o 10,7 km od Sieciechowa oraz Kozienicami, oddalonymi o 17,0 km.

Dęblin pełni rolę rynku zbytu dla rolników sprzedających swoje produkty; mieszczą się tam dwa place targowe. Do miasta dojeżdża wielu ludzi do pracy, na zakupy, a dzieci uczęszczają do szkół (gimnazja, licea ogólnokształcące, technika). Zlokalizowana jest tu również stacja kolejowa, łącząca okoliczne miejscowości z głównymi miastami, w tym z Warszawą (odległość ok. 100 km) oraz Lublinem (odległość ok. 80 km.). Możemy zatem stwierdzić, że to bliżej leżący Dęblin, a nie stolica powiatu – Kozienice, wydają się być silniej przyciągającym, lokalnym centrum. Istniejąca sieć dróg na terenie gminy Sieciechów jest dość gęsta, ale nie najlepszej jakości. Na jej stan wpływa usytuowanie gminy w zakolu Wisły.

Mapa 5. Sieć drogowa Gminy Sieciechów

Źródło: http://test.wolaklasztorna.pl/wordpress/?page_id=9

Istniejąca sieć dróg na terenie Gminy Sieciechów:

1) Drogi krajowe:

- nr 48 - Tomaszów Mazowiecki – Inowódz – Klwów – Potworów Białobrzegi – Głowaczów – Kozienice – Nowe Słowiki – Sieciechów – Opactwo – Dęblin – Moszczanka – Kock³¹; Wólka Wojcieszowska – granica województwa (rzeka Wisła);
- nr 859 – stacja kolejowa Zajezierze – droga krajowa.

2) Drogi wojewódzkie:

³¹ Zgodnie z zarządzeniem Nr 73 Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad z dnia 2 grudnia 2008 w sprawie nadania numerów drogom krajowym (Dz. Urz. MI z 2008 r., Nr 15, poz. 78 ze zm.)

- nr 691 Pionki – Laski – Garbatka-Letnisko – Podlas – Bąkowiec – Opactwo;
- nr 738 Nowe Słowiki – granica województwa;
- nr 822 Bąkowiec – Opactwo.

3) Drogi powiatowe

- o nawierzchni twardej ulepszonej (bitumiczne i betonowe) wymagają odnowy i modernizacji.

4) Drogi wiejskie

- problemem jest brak dróg gruntowych w pewnych obszarach:
 - nr 34 515 Kozienice – Mozolice Duże;
 - nr 34 523 Sieciechów – Gniewoszów;
 - nr 34 526 Głusiec – Zbuczyn;
 - nr 34 529 Zajezerze – Oleksów Poduchowny.

5) Dopełnieniem powyższej sieci dróg są drogi gminne³².

Stan techniczny dróg w gminie jest niezadowalający. Pobocza dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych są za wąskie, zawyżone i niedostatecznie utwardzone. W związku z peryferyjnym położeniem gminy w województwie mazowieckim i powiecie kozienickim, która usytuowana jest na granicy wymienionych jednostek, niezbędne wydaje się podniesienie standardu dróg oraz ich parametrów technicznych (Strategia..., 2011, s. 10). Być może wpłynęłoby to na atrakcyjność inwestycyjną gminy, umożliwiając jej rozwój gospodarczy.

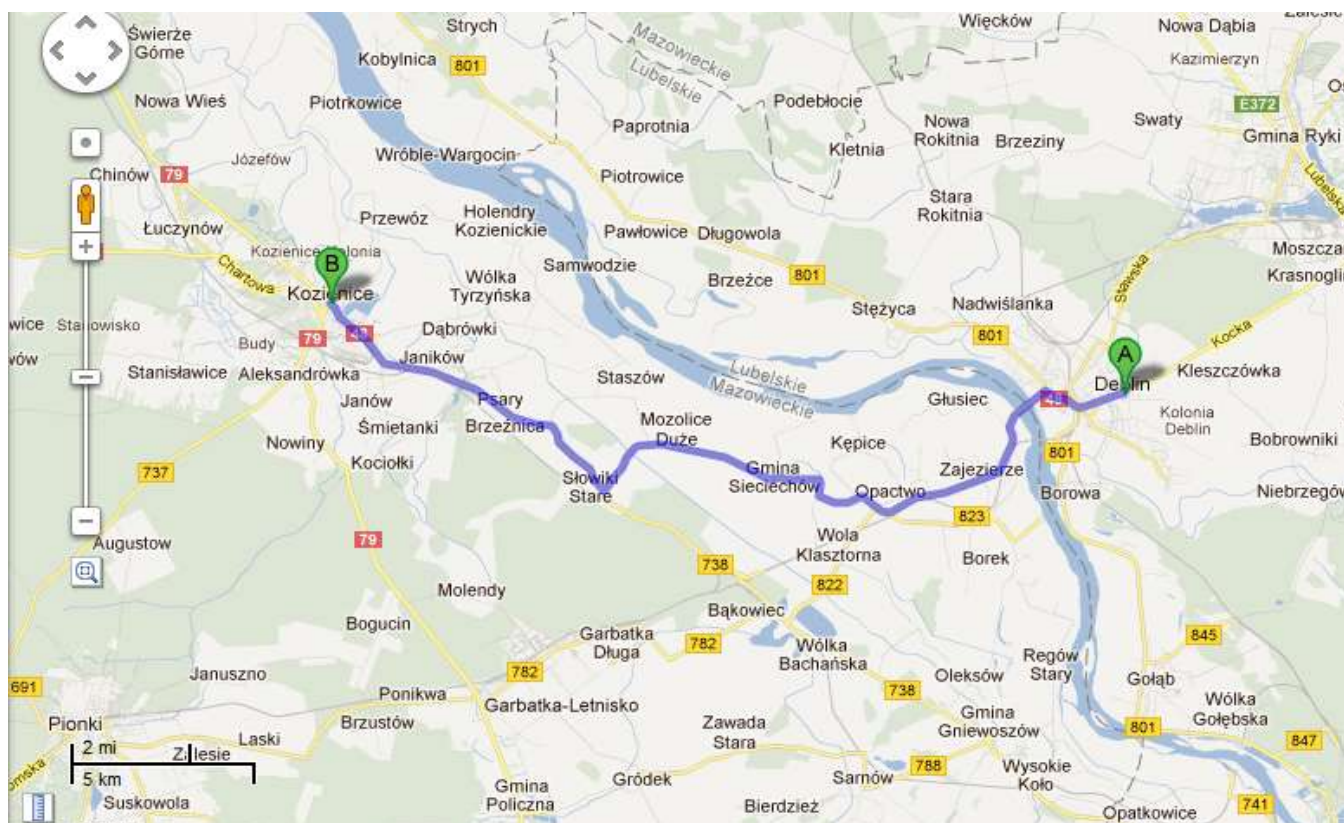
Sieciechów, jak i sołectwa wchodzące w skład gminy są dobrze skomunikowane. Z większości miejscowości (wyjątek: Głusiec i Nagórniki) można się dostać autobusem PKS Sp. z o.o Kozienice. Dojazd z Kozienic do Dębłina autobusem kursującym 10 razy dziennie, trwa średnio 55 minut. Interesujące jest, że autobus kursujący z Dębłina do Kozienic, odjeżdża tylko 5 razy w ciągu dnia. Trasy autobusów wyglądają następująco:

- 1) Kozienice - Janików - Psary - Brzeźnica - **Stare Słowiki** - **Mozolice Małe** - **Mozolice Duże** - **Sieciechów** - Łoje - **Sieciechów** - **Opactwo** - **Zbuczyn** - **Zajezerze** – Dęblin;
- 2) Kozienice - Janików - Psary - Brzeźnica - **Stare Słowiki** - Bąkowiec - **Wola Klasztorna** - **Sieciechów** - **Opactwo** - **Kępcice** - **Opactwo** - **Zbuczyn** - **Zajezerze** – Dęblin;

³² <http://bipkozienicepowiat.pl/upload/strategia.pdf>

- 3) Kozienice - Janików - Psary - Brzeźnica - **Stare Słowiki** - Bąkowiec - Wólka Bachańska - Sławczyn - Oleksów - Gniewoszków - Regów Stary - Wysokie Koło - Podmieście - Regów Stary - Borek - **Wólka Wojcieszkowska** - **Zajezerze** – Dęblin;
- 4) Kozienice - Janików - Psary - Brzeźnica - **Stare Słowiki** - **Mozolice Małe** - **Mozolice Duże** - **Sieciechów** - **Łoje** - **Sieciechów** - **Opactwo** - **Kępice** - **Opactwo** - **Zbuczyn** - **Zajezerze** – Dęblin³³.

Mapa 6. Trasa Dęblin-Kozienice

Źródło: <http://maps.google.com/>

Z miejscowości Sieciechów nie jest także trudno dostać się autobusem do Lublina, autobus na tej trasie zatrzymuje się również w Kępicach (odjazd 2 razy dziennie), Puław (odjazd 3 razy dziennie) i Warszawy (odjazd raz dziennie³⁴).

Jak już wspomniałam, na terenie gminy zlokalizowana jest stacja kolejowa w miejscowości Zajezerze. Umiejscowiona jest ona na szlaku kolejowym Dęblin-Radom. Pokonując tę trasę (podróż trwa 1h 02 min.), pociąg zatrzymuje się w następujących

³³ <http://www.e-podroznik.pl/1041,79634,1956,rozklad-jazdy-pks-kozienice-deblin.html>

³⁴ <http://www.e-podroznik.pl/public/timeTableSearcherResults.do>

miejsowościach: Dęblin-Zajezerze-Bąkowiec-Garbatka Letnisko-Pionki-Pionki Zachodnie-Jedlnia, Kościelna-Jedlnia Letnisko-Antoniówka-Radom.

Zasoby ludzkie

Zestawiając dane z publikacji GUS „Powierzchnia i ludność według gmin”³⁵ dla roku 2011 (tab.1), możemy zobaczyć, że gmina Sieciechów jest gminą obszarowo najmniejszą w całym powiecie kozienickim, natomiast pod względem liczby ludności wyprzedza tylko Głowaczów i Grabów n/Pilicą.

Tabela 1. Powierzchnia i ludność poszczególnych gmin Powiatu Kozienickiego

Jednostka administracyjna	Powierzchnia		Ludność	
	ha	km ²	Ogółem	na 1 km ²
Gminy wiejskie				
Garbatka Letnisko	7383	74	5260	71
Gniewoszków	18584	186	7244	39
Głowaczów	8410	84	4099	49
Grabów n/Pilicą	12472	125	3862	31
Magnuszew	14106	141	6649	47
Sieciechów	6252	62	4190	67
Gmina miejsko-wiejska				
Kozienice	24403	244	29775	122
Miasto	1045	10	17886	1712
Obszar wiejski	23358	234	11889	51

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Gmina Sieciechów, na tle pozostałych w powiecie kozienickim, jest gminą wiejską, stosunkowo gęsto zaludnioną. Jednak jej gęstość zaludnienia w latach 2000-2004, jak pokazuje A. Rosner (2005, s. 215), spadła. Z analiz tego autora dla lat 2002-2008 wynika, że straciła ona więcej niż 5 % swoich mieszkańców, a ponadto, ze względu na duży udział ludności w wieku poprodukcyjnym, jest zagrożona procesami depopulacyjnymi (Rosner, 2011, s. 165-167). Ta tendencja utrzymuje się w latach 2006-2010, co pokazuje Tabela 2. Przedstawia ona liczbę ludności gminy Sieciechów w podziale na poszczególne sołectwa i lata. Została w niej także uwzględniona dynamika ludności, gdzie rok 2006 jest wyjściowym. Na dynamikę liczby ludności składa się kilka cech: ruch naturalny, migracje

³⁵ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_L_powierzchnia_ludnosc_teryt_2011.pdf, str. 102

oraz ogólne zmiany ludności, które zostały spowodowane narodzinami i zgonami.

Tabela 2. Liczba ludności Gminy Sieciechów w podziale na poszczególne sołectwa oraz lata

Lata	2006	2007	2008	2009	2010	Dynamika 2006=100
Miejscowość						
Ogółem:	4244	4220	4206	4184	4161	98
Słowiki Stare	250	249	248	249	250	100
Słowiki Nowe	263	267	273	270	275	105
Słowiki Folwark	167	166	163	166	165	99
Mozolice Małe	115	111	111	111	111	97
Mozolice Duże	198	196	195	189	190	96
Głusiec	289	282	282	281	276	96
Występ	91	95	98	101	91	100
Zbyszyn	79	78	77	75	74	94
Zajezerze	1064	1039	1033	1032	1040	98
Wólka Wojcieszowska	82	80	79	79	76	93
Nagórnik	153	154	151	146	146	95
Opactwo	241	241	241	242	232	96
Kępice	229	231	224	221	219	95
Wola Klasztorna	271	278	278	279	271	100
Sieciechów	603	604	602	594	587	97
Łoje	149	149	151	149	149	100

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych uzyskanych w Urzędzie Gminy Sieciechów

Analizując dane, możemy je podzielić na cztery typy pod względem liczby ludności. Najmniej licznymi sołectwami są Zbyszyn, Wólka Wojcieszowska oraz Występ. W każdym z nich liczba ludności wynosi mniej niż 100 osób. W przedziale 101-200 osób mieści się

5 sołectw – Mozolice Małe, Nagórnik, Łoje, Słowiki Folwark oraz Mozolice Duże. Najwięcej sołectw mieści się w przedziale 201-300 i są to: Kępice, Opactwo, Słowiki Stare, Wola Klasztorna, Słowiki Nowe oraz Głusiec. Zaledwie dwie miejscowości liczą powyżej 500 osób, a mianowicie Sieciechów (587 osób) oraz Zajezerze, które jako jedyne zamieszkiwane jest przez ponad 1000 osób, dokładnie 1040.

W kilku miejscowościach dynamika jest szczególnie widoczna: Wólka Wojcieszkowska – 93, Zbuczyn – 94, Nagórnik i Kępice – 95, Głusiec, Mozolice Duże i Opactwo – 96, Mozolice Małe i Sieciechów – 97, Zajezerze – 98, Słowiki Folwark – 99. Jediną miejscowością, gdzie liczba ludności odnotowuje wzrost są Słowiki Nowe – 105. Sołectwa, gdzie wartość utrzymuje się na stałym poziomie to: Słowiki Stare, Występ, Wola Klasztorna i Łoje. Ogólnie, na całym terenie Gminy Sieciechów utrzymuje się trend spadkowy – 98.

Przyczyn zjawiska ogólnego spadku ludności może być kilka – chęć zarobkowania w działalności pozarolniczej, niż demograficzny, zmiana stylu życia. Młodzież inaczej widzi swoją przyszłość niż ich rodzice. Nie są zainteresowani objęciem na własność gospodarstwa rolnego i pozostaniem na wsi. Wręcz przeciwnie, chcą się kształcić – zdobywać zawodowe lub wyższe wykształcenie, a następnie podjąć pracę w mieście, dojeżdżając codziennie z miejsca zameldowania lub przeprowadzając się tam na stałe. Nadal jednak dojeżdżający do pracy do pobliskiego miasta, najczęściej w czasie wolnym zajmują się swoimi gospodarstwami rolnymi, biorąc urlop, np. na żniwa. Jest to jednak mały odsetek mieszkańców, którzy w uprawie roli widzą chęć zysku w postaci dopłat unijnych lub sprzedaży zbóż.

Status mieszkańca wsi wiąże się z niskim statusem społecznym, a praca rolnika jest zazwyczaj niedoceniana, mało opłacalna, za wyjątkiem gospodarstw wyspecjalizowanych. Młodzież z wyższymi aspiracjami wiedząc, że migracja do miasta otwiera przed nimi wiele możliwości, takich, jak np. realizacja własnych ambicji, wyższe wynagrodzenie za pracę, podniesienie statusu społecznego, decyduje się na stałą migrację. Ośrodkiem najbardziej atrakcyjnym dla nich jest niewątpliwie Warszawa. Na przykładzie wsi Głusiec można zaobserwować kształtujące się zmiany na tym tle. Młodzież wyemigrowała do Warszawy lub Lublina, tam rozpoczęła studia, zaaklimatyzowała się, nie widząc szans powrotu na „ojcowiznę”, podjęła decyzję o osiedleniu się w mieście.

Z demograficznego punktu widzenia, istotnym jest utrzymujący się trend spadkowy, związany z niżem demograficznym. Spadek ten widoczny jest także na terenie Gminy Sieciechów. Nie należy zapominać również o zmianie stylu życia, które przejawia się także w odkładaniu na później decyzji o ślubie, urodzeniu dziecka. Dodatkowo, w gminie,

podobnie jak i w całym kraju wskaźnik feminizacji, czyli liczby kobiet przypadającej na określoną liczbę mężczyzn, według danych GUS, przedstawia się następująco: rok 2006 –104 kobiety na 100 mężczyzn, w latach 2007 i 2008 – 103 kobiety, natomiast w 2009 i 2010 – 105 kobiet.

Ogółem, liczba ludności w gminie w analizowanym okresie 2006-2010 spadła z 4 244 do 4 161 osób, to aż o 83 osoby mniej, co oznacza, że populacja w 2010 roku stanowi tylko 98 % populacji z 2006 roku. Należy zatem postawić pytania: jakie procesy zachodzą na terenie gminy, skutkujące jej powolnym wyludnieniem? Spróbuję na nie odpowiedzieć, opierając się na dostępnych mi danych statystycznych.

W tabeli poniżej znajdują się dane dotyczące przyrostu naturalnego, czyli różnicy pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów, w gminie Sieciechów w poszczególnych latach. Jeżeli mamy do czynienia z wartością ujemną, mówimy wtedy o ubytku naturalnym ludności.

Tabela 3. Przyrost naturalny w powiecie kozienskim i gminie Sieciechów

Jednostka terytorialna	Przyrost naturalny na 1000 ludności				
	2006	2007	2008	2009	2010
Powiat kozienski	-0,7	0,7	-0,5	-0,4	0,6
Gmina Sieciechów	-2,3	-1,2	0,7	-2,6	-4,5

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Z kolei saldo migracji przedstawia różnicę pomiędzy napływem (imigracja) a odpływem (emigracja) ludności z danego obszaru oraz w określonym czasie. Dla gminy Sieciechów dane w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Tabela 4. Saldo migracji w Powiecie Kozienskim i Gminie Sieciechów

Jednostka terytorialna	Saldo migracji (w osobach)				
	2006	2007	2008	2009	2010
Powiat Kozienski	-184	-267	-180	-180	-159
Gmina Sieciechów	8	-16	-12	-11	-9

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Do analizy salda migracji posłużę się porównaniem w odniesieniu do Powiatu Kozienskiego, gdzie jest zauważalny stały odpływ ludności. Sytuacja w Gminie Sieciechów

przedstawia się inaczej, jeszcze w 2006 roku (wcześniejsze lata – dodatnie saldo), saldo migracji było dodatnie, czyli więcej osób przybywało niż wyjeżdżało, rok później trend ten pogorszył się, różnica wyniosła aż 24 osoby i zanotowano ujemne saldo migracji. Obecnie zauważalny trend malejący spowodowany jest zapewne tym, że młodzież urodzona w wyżu demograficznym wyemigrowała (studia), a roczniki urodzone w późnych latach 80., pochodzą z niżu demograficznego. Ponadto nastąpił wtedy „boom” na kupowanie działek i osiedlanie się na terenach wiejskich ludności miejskiej, głównie z sąsiadującego Dębina do miejscowości Zajezerze. Nie należy zapominać również o otwarciu granic dla obcokrajowców wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej.

Warto wspomnieć, że dane statystyczne nie uwzględniają osób, które dalej są zameldowane na terenie gminy Sieciechów, ale wyprowadziły się do miasta (większość z zamiarem pozostania na stałe) na studia lub do pracy.

Tabela 5. Ludność gminy Sieciechów w podziale na kategorie wiekowe

Lata	Kategorie wieku				Udział ludności według danej kategorii wieku [%]		
	Przedprodukcyjny	Produkcyjny	Poprodukcyjny	Razem	Przedprodukcyjny	Produkcyjny	Poprodukcyjny
2006	978	2524	742	4244	23,0	59,0	18,0
2007	939	2554	727	4220	22,0	61,0	17,0
2008	898	2594	714	4206	21,0	62,0	17,0
2009	863	2597	724	4184	21,0	62,0	17,0
2010	828	2612	721	4161	20,0	63,0	17,0

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Gminy Sieciechów

W analizowanym okresie zmienił się także udział ludności w trzech tradycyjnie wyróżnianych kategoriach wiekowych: wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym (Tabela 5). Trend spadkowy wyraźnie widać w strukturze udziału ludności. Jeszcze w 2006 roku ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 23% ogółu, w 2010 spadła o 3 punkty procentowe. Z kolei liczba ludności w wieku produkcyjnym zwiększyła się o 4 punkty procentowe w roku 2010.

Tabela 6. Struktura zatrudnienia w Gminie Sieciechów

Sektor rolniczy (w osobach)				Sektor przemysłowy (w osobach)				Sektor usługowy (w osobach)			
2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
15	14	13	12	26	23	11	13	267	238	225	221

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Jak widać, najwięcej osób pracuje w sektorze usługowym (większość w usługach nierynkowych – działalność w zakresie administracji publicznej, obrony narodowej, edukacji, ochrony zdrowia i pomocy społecznej), aczkolwiek widoczny jest spadek tego trendu: w roku 2003 – o 46 osób, w porównaniu z rokiem 2000. Najmniej osób zatrudnionych jest w sektorze rolniczym, jednak nie oznacza to wcale, że tylko tyle osób zajmuje się rolnictwem. Należy wziąć pod uwagę, że dane w tabeli dotyczą jedynie zatrudnienia w firmach rolniczych posiadających numer REGON.

Problemem gminy i jej rynku pracy jest bezrobocie, które utrzymuje się na podobnym, wysokim poziomie, wynoszącym ponad 20 %. W tabeli 7 została przedstawiona struktura bezrobocia w Gminie Sieciechów. Rok 2008 był najlepszym ze względu na spadek liczby bezrobotnych. Jednak w następnych latach liczba osób pozostających bez pracy zaczęła wzrastać. Opisywane jest tu oczywiście bezrobocie rejestrowane, także w tym przypadku nie możemy zapominać o zjawisku bezrobocia ukrytego, które występuje w rolnictwie.

Tabela 7. Struktura bezrobocia w gminie Sieciechów

Lata	Płeć	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Osoby w wieku Produkcyjnym [%]
2006		130	136	266	21,7
2007		127	121	248	19,9
2008		106	115	221	17,4
2009		142	139	281	22,1
2010		129	128	257	20,1

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Jak wynika z przedstawionych danych, najmniej bezrobotnych było w roku 2008, zarejestrowało się tylko 221 osób, niestety już w następnym roku liczba ta zwiększyła się o 60 osób. W roku 2010 ponownie się zmniejszyła, ale jedynie o 24 osoby, w porównaniu z poprzednim, 2009 rokiem. Ogółem, udział bezrobotnych względem liczby pracujących

kształtuje się na bardzo wysokim, średnio 20 % poziomie. Nie należy zapominać również o bezrobociu ukrytym, sezonowym, które nie jest rejestrowane. Kobiety stanowią liczniejszą grupę bezrobotnych w porównaniu z mężczyznami. Najniższą wartość odnotowano w roku 2008 – 17,4 %, natomiast najwyższą w roku następnym – 22,1 %. Na terenie gminy Sieciechów bezrobotni w ostatnim kwartale 2010 roku stanowili 257 osób.

Podsumowując, na terenie gminy Sieciechów zachodzą procesy wyludniania się. Przy trendzie spadkowym jest groźba, że niektóre sołectwa zanikną. Przede wszystkim jednak gmina nie oferuje młodym ludziom niczego poza pracą w działalności rolniczej, dlatego też decydują się oni na stałą bądź czasową emigrację.

2. Gospodarka gminy: analiza jej stanu, struktury, charakteru wewnętrznych powiązań.

Gospodarka gminy Sieciechów w świetle dotychczasowych badań

Gospodarkę gminy możemy scharakteryzować w różny sposób, na przykład przez prowadzoną w niej działalność rolniczą oraz pozarolniczą. Ta pierwsza zdecydowanie dominuje w ogólnej strukturze gminy wiejskiej Sieciechów. Gospodarkę możemy rozpatrywać pod wieloma aspektami; tytułem wprowadzenia scharakteryzujemy ją poprzez wskaźniki, zaproponowane przez Andrzeja Rosnera i Monikę Stanny (Rosner 2007, Stanny 2007).

Pierwszym zaproponowanym podziałem jest podział ze względu na poziom dezagrarnizacji struktury gospodarczej. Motywem jego wydzielenia było przekonanie, że rolnictwo nie jest i nie będzie w stanie dać źródeł utrzymania ludności zamieszkującej tereny wiejskie na poziomie, który uważa się za satysfakcjonujący.

Do opisu stopnia zaawansowania procesu rozwoju działalności pozarolniczej autorzy wykorzystali pięć wskaźników, gdzie każdy dotyczy nieco innej kwestii opisywanego problemu. Pierwszy skupia się na udziale gospodarstw domowych, które nie prowadzą działalności rolniczej. Wzięte zostały tu pod uwagę zarówno gospodarstwa uważane za bezrolne, jak i te do 1 ha użytków rolnych, które są użytkowane przez właścicieli. Według danych, pochodzących ze Spisu Powszechnego w 2002 roku, w Gminie Sieciechów odsetek gospodarstw domowych, które nie użytkują gospodarstw rolnych zawiera się między 54,9 % a 67,1 %.

Drugim wskaźnikiem wziętym pod uwagę, jest główne źródło utrzymania gospodarstw domowych. Pytanie o to znalazło się także w ankiecie przeprowadzonej z sołtysami poszczególnych wsi. Gmina Sieciechów należy do tych jednostek, gdzie udział gospodarstw domowych, które utrzymują się głównie z działalności pozarolniczej wynosi od 31,7 % do 37,8 %. Na przestrzeni 10 lat sytuacja ta się zmieniła, a gospodarstw utrzymujących się przede wszystkim z pracy najemnej jest ponad połowa (dużą część stanowią także gospodarstwa utrzymujące się głównie z emerytur lub rent). Ma to związek z przestrzenną dostępnością rynku pracy, a zatem, im bliżej ośrodka miejskiego, tym wskaźnik ten jest wyższy. Stosunkowo niski procentowy udział utrzymujących się głównie z pracy pozarolniczej, świadczy również o peryferyjnym położeniu opisywanej gminy.

Trzecim rozpatrywanym wskaźnikiem jest odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych, w których prowadzona jest inna, poza rolniczą, działalność gospodarcza. Podobnie, jak dane wykorzystane do omówienia dwóch poprzednich wskaźników, tak i te zostały oparte na Powszechnym Spisie Rolnym z 2002 roku. Własna aktywność gospodarcza mieszkańców Gminy Sieciechów kształtuje się na poziomie do 8,5 %, znajdując się tym samym w najniższej z rozpatrywanych grup. Świadczyłoby to zatem o tym, że w opisywanej gminie, zdecydowaną przewagę stanowią gospodarstwa rolne skupiające się tylko na tej działalności.

Kolejnym wskaźnikiem jest odsetek osób pracujących poza własnym gospodarstwem lub działką, pośród ogółu pracujących mieszkańców wsi. Najlepiej spośród wszystkich charakteryzuje strukturę gospodarki lokalnej. Autorzy opracowania zauważyli pewną prawidłowość, która sprowadza się do tego, że na terenach, gdzie proces wielofunkcyjnego rozwoju wsi jest na niskim poziomie, pracą najemną zajmują się osoby z gospodarstw domowych, nie prowadzących działalności pozarolniczej. Pocieszające jest, że według badań z 2002 roku, Gmina Sieciechów znajduje się w kolejnej fazie – gdzie zwiększa się liczba osób, pracujących w działalności pozarolniczej – wskaźnik ten wynosi od 44,0 % do 59,9 %.

Ostatnim wskaźnikiem, opisującym stopień dezagraryzacji, jest struktura zatrudnienia według działów gospodarki narodowej. Została obliczona jako udział pracujących poza I sektorem gospodarki narodowej wśród ogółu pracujących. Gmina Sieciechów, według Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r., mieści się w przedziale pomiędzy 51,6 % a 63,2 %. Świadczyć to może o dualnym rynku pracy, gdzie część osób prowadzących gospodarstwo rolne zatrudnionych jest także w działalności pozarolniczej. Zwłaszcza, że jak już wspomniałam, osób nie zajmujących się działalnością rolniczą, tylko pracującą poza własnym gospodarstwem lub działką jest od 44 % do prawie 60 %.

Kolejnym wyznacznikiem, pomocnym w opisie gospodarki gminy Sieciechów, w świetle dotychczasowych badań, jest charakterystyka sektora rolnego. Badacze opierali się na założeniu, że dobrze rozwinięty sektor rolniczy cechuje się wysokim udziałem gospodarstw rolnych, które określane są jako „duże”, zajmujące się produkcją towarową, co związane jest z silnymi powiązaniem z rynkiem, a także wykwalifikowaną kadrą.

Przy opisie sektora rolnego pomocne było opieranie się na kilku wskaźnikach. Pierwszym z nich jest udział gospodarstw indywidualnych (powyżej 1 ha), które produkują głównie na rynek. Gmina Sieciechów w świetle tych badań mieści się w przedziale pomiędzy 45,2 % a 61,7 %. Jest to średni wynik, związany zapewne z rozdrobnieniem agrarnym, cechującym tę gminę.

Drugim wskaźnikiem dotyczącym sektora rolniczego jest udział gospodarstw rolnych,

które są kierowane przez osobę z wykształceniem rolniczym, co najmniej średnim. Należy podkreślić za autorami badań, że w tym przypadku brane są pod uwagę wszystkie gospodarstwa rolne, a nie tak, jak poprzednio, tylko gospodarstwa indywidualne. Gmina Sieciechów charakteryzuje się średnim udziałem takich osób, wynoszącym od 4,2 % do 6,1 %. Wyróżnia się jednak pozytywnie na tle województwa mazowieckiego. Warto dodać, że ogólnie wskaźnik ten dla całej Polski jest bardzo niski, najwyższa wartość wynosi powyżej 8,5 %.

Kolejnymi dwoma wskaźnikami jest odsetek gospodarstw ogółem, kierowanych przez osobę z wykształceniem rolniczym szkolnym i ogólnym co najmniej średnim. Pierwszy mieści się w przedziale 10,3 % – 15,2 %, natomiast drugi, w najwyższym przedziale – 22,5 % i więcej. Dysproporcje mogą wynikać z tego, że wiele osób nie widzi celu w ukończeniu szkoły o profilu rolniczym (w badanym okresie, 2002 rok, istniały także szkoły zawodowe o tym profilu). Związane jest to z tym, że posiadają oni doświadczenie rolnicze przekazywane z pokolenia na pokolenie. Osoby, które zdecydowały się na edukację w szkole średniej być może chciały podnieść swoje kwalifikacje z zakresu m.in. ekonomii i agrotechniki.

Ostatnim wskaźnikiem jest średni obszar gospodarstwa indywidualnego powyżej 1 ha użytków rolnych. W gminie Sieciechów jest to powierzchnia między 4,4 ha a 6,8 ha. Szerzej struktura ta zostanie opisana w dalszej części pracy.

Ostatnią kwestią jest charakterystyka sektora pozarolniczego. Istotnym problemem w opisie jest brak danych dotyczących zatrudnienia dla omawianego 2002 roku. Pierwszym wskaźnikiem wziętym pod uwagę był odsetek zatrudnionych w usługach publicznych w stosunku do zatrudnionych w działalności pozarolniczej ogółu mieszkańców gminy. Autorzy badań przyjęli, że im większy udział w zatrudnieniu pozarolniczym skupia działalność w usługach publicznych, tym niższym stopniem rozwoju charakteryzuje się działalność gospodarki pozarolniczej. Na terenie Gminy Sieciechów, wskaźnik ten wynosi 24,8 % – 27,8 % i jawi się jako średni na tle pozostałych gmin w Polsce.

Kolejne dwa wskaźniki zostały stworzone na podstawie danych REGON. Pierwszy z nich to udział podmiotów świadczących usługi publiczne wśród wszystkich podmiotów zarejestrowanych w REGON oraz liczba podmiotów sektora prywatnego, które są zarejestrowane w REGON na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Sieciechów mieści się odpowiednio w przedziale 15,4 % – 18,0 % oraz 67,3 – 81,1 na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Tak niski stopień liczby podmiotów sektora prywatnego może świadczyć o monofunkcyjności gospodarki na tym terenie. Wpływ na słaby rozwój działalności pozarolniczej, według autorów, miała także zmiana granic województw

(w przypadku gminy Sieciechów z radomskiego na mazowieckie).

Ostatnią kwestią, która pozwoli jeszcze lepiej przedstawić gospodarkę gminy w świetle dotychczasowych badań, jest wyposażenie oraz zasobność gospodarki lokalnej. O wielkości tego wskaźnika mogą świadczyć dochody własne budżetu gminy oraz pochodzące z udziału w podatkach PIT i CIT, w obu przypadkach przypadające na jednego mieszkańca. Obydwa wskaźniki zostały omówione w dalszej części pracy.

Budżet gminy jako syntetyczny wskaźnik stanu gospodarki.

Gmina Sieciechów, wnosząc z wysokości i struktury dochodów, ma dość złożoną sytuację. Analizując dochody budżetu gminy na przestrzeni lat, można dostrzec wyraźne zmiany tak w jego nominalnej wysokości, jak strukturze. W 2006 r. dochody ogółem wynosiły ok. 9 mln zł, w 2010 r. o 4,4 mln więcej, czyli ok. 13,5 mln zł. Dochody własne gminy wyniosły w 2010 r. ok. 6 mln złotych, co stanowi ok. 43 % dochodów ogółem. W porównaniu do 2006 roku udział ten wzrósł o 13 %. W 2010 roku dochody własne w przeliczeniu na mieszkańca wynosiły ok. 1390 zł, na km² obszaru gminy – prawie 94 tys. zł. Niektóre kategorie dochodów znacząco wzrosły (np. dochody z usług, udział w podatku od osób fizycznych), inne spadły. W kontekście problemów gospodarki gminy niepokojący jest spadek dochodów od jednostek prawnych CIT, co oznacza, że niektóre istniejące podmioty gospodarcze przestały funkcjonować, co wyjaśnimy niżej. Jednocześnie wzrost dochodów z usług świadczy o tym, że gmina powołała lub rozbudowała usługi komunalne, a to może wynikać z faktu, że albo nie ma podmiotów prywatnych chcących te usługi wykonywać albo władze lokalne obrały strategię „nie wypuszczania ze swojej ręki” pewnych usług publicznych.

Największą dynamiką charakteryzują się pozostałe dochody – środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł – inwestycyjne. W stosunku do roku 2006, ich wartość wzrosła kilkukrotnie – 779. Także wpływy z usług charakteryzują się stosunkowo wysoką wartością dodatnią – 224. Pozostałe dochody, cechujące się wysoką dynamiką (powyżej średniej – 148), określającą dochody ogółem, to: dochody własne ogółem – 214, część wyrównawcza dochodów z tytułu subwencji – 192, a także udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa – 154, w tym podatek dochodowy od osób fizycznych – 155.

Mniejszą dynamiką, ale także dalej dodatnią, charakteryzują się dochody z tytułu: dotacji celowych z budżetu państwa na zadania własne – 145, (co ciekawe, dochody z dotacji

ogółem wyniosły 91), majątku gminy – 140, subwencji – 136, podatku rolnego – 117, części oświatowej dochodów z tytułu subwencji – 117, podatku od nieruchomości i środków transportowych – 112 oraz dotacji celowych z budżetu państwa – 107.

Najmniejszą dynamikę wykazują dochody własne z podatku od czynności cywilnoprawnych – 88, wpływy z opłaty skarbowej – 53 oraz podatek dochodowy od osób prawnych – zaledwie 5.

Nie można wykazać dynamiki dochodów niektórych z kategorii, ze względu na ich niewystępowanie w budżecie w roku 2006 (podatek leśny, z dzierżawy, a także z najmu oraz innych umów o podobnym charakterze) lub w 2010 r. (wpływy z innych lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw i środki z funduszy celowych).

Budżet Gminy Sieciechów nie ma wpływów z pozostałych dochodów własnych, części równoważącej/rekompensującej dochodów z tytułu subwencji, a także dotacji celowych z budżetu innych JST.

Tabela 8. Dochody budżetu Gminy Sieciechów w latach 2006 i 2010 r.

Kategorie dochodów	Wartość dochodów w roku		Dynamika 2006 r. = 100
	2006 r.	2010 r.	
Dochody własne	2 718 877,43	5 812 928,54	214
Podatek rolny	341 106,93	399 328,97	117
Podatek leśny	0	11 696,40	0
Podatek od nieruchomości	871 675,16	976 587,05	112
Podatek od środków transportowych	30 279,20	33 862,00	112
Podatek od czynności cywilnoprawnych	28 282,80	24 899,00	88
Wpływy z innych lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw	2 700,00	0,00	0
Opłata skarbowa	24 189,75	12 744,00	53
Pozostałe dochody własne	0,00	0,00	0
Dochody z majątku gminy	32 400,25	45 507,03	140
Wpływy z usług	167 372,09	374 689,88	224
Z dzierżawy, najmu oraz innych umów o podobnym charakterze	0,00	38 183,03	0
Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa	728 333,28	1 121 314,51	154
Podatek dochodowy od osób fizycznych	724 630,00	1 121 137,00	155
Podatek dochodowy od osób prawnych	3 703,28	177,51	5
Pozostałe dochody – środki na dofinansowanie własnych	236 129,83	1 838 323,95	779

zadań pozyskane z innych źródeł – inwestycyjne			
Dochody z tytułu subwencji	3 457 989,00	4 717 181,00	136
Część wyrównawcza	907 144,00	1 739 073,00	192
Część oświatowa	2 550 845,00	2 978 108,00	117
Część równoważąca / rekompensująca	0,00	0,00	0
Dochody z dotacji	2 006 165,44	1 823 503,30	91
Dotacje celowe z budżetu państwa	1 706 165,44	1 823 503,30	107
Dotacje celowe z budżetu państwa na zadania własne	263 060,61	382 507,90	145
Dotacje celowe z budżetów innych jednostek samorządu terytorialnego	0,00	0,00	0
Środki z funduszy celowych	300 000,00	0,00	0
OGÓLEM DOCHODY	8 419 161,70	12 353 612,84	147

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Bardzo instruktynne jest porównanie dochodów „podatkowych” gminy, gdyż ukazują one w bezpośredni sposób stan gospodarki. Zalicza się do tej grupy podatki (udział przysługujący gminie) z podatku PIT, CIT, rolnego oraz leśnego. Ich udział w dochodach gminy wynosi ok. 12 % , a w stosunku do dochodów własnych nieco ponad 26 %. Wyliczona w oparciu o sumę dochodów podatkowych gęstość ekonomiczna wynosi 24 526 zł na km², co jest dla obszarów wiejskich w Polsce kwotą niską.

Tabela 9. Dochody „podatkowe” Gminy Sieciechów w 2010 roku

Dochody podatkowe wg kategorii	Dochody ogółem 13 520 433 zł = 100 %		Dochody własne [%] 5 812 928 zł = 100 %
PIT	1 121 137,00	8,29	19,29
CIT	177,51	0,001	0,003
Podatek rolny	399 328,97	2,95	6,86
Podatek leśny	11 696,40	0,87	0,20
Razem	1 532 334,88	12,11	26,35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, za rok 2010

Największy udział w ogólnej strukturze dochodów własnych gminy ma podatek dochodowy od osób fizycznych, stanowiący nieco ponad 19 %. Drugim co do wielkości jest podatek rolny, stanowiący zaledwie 6,86 % dochodów własnych gminy. Podatek leśny wynosi tylko 0,2 % dochodów własnych gminy. Najmniejszy udział w ogólnej strukturze dochodów własnych gminy stanowi podatek dochodowy od osób prawnych, wynoszący zaledwie 0,003 %. W roku 2010, wydatki gminy Sieciechów wyniosły ogółem

11 621 466,06 zł. i w stosunku do 2006 roku były wyższe o ok. 1 mln zł. Zaledwie 19 % tej kwoty stanowiły wydatki inwestycyjne (2 200 538,21 zł.) i były o ponad milion niższe od tego typu wydatków w 2006 roku. Stanowiły one 1 % dochodów ogółem i 38 % dochodów własnych; wynosiły 35 tys. zł na km² i 525 na 1 mieszkańca gminy.

Tabela 10. Wydatki budżetu gminy Sieciechów na inwestycje

Kategorie wydatków	Wartość wydatków w roku	
	2006 r.	2010 r.
Ogółem	10 690 275,36	11 621 466,06
majątkowe ogółem	3 971 928,03	2 200 538,21
majątkowe inwestycyjne	3 971 928,03	2 200 538,21
bieżące ogółem	0	9 420 927,85
bieżące na wynagrodzenia	0	4 060 500,29
bieżące na pochodne od wynagrodzeń	0	704 377,00
bieżące na zakup materiałów i usług	0	1 847 675,44
dotacje ogółem	136 000,00	315 000,00
dotacje dla zakładów budżetowych, gospodarstw pomocniczych i funduszy celowych	0,00	0,00
świadczenia na rzecz osób fizycznych	1 763 582,60	1 742 859,45
bieżące jednostek budżetowych ogółem	4 729 279,91	7 123 308,72
bieżące jednostek budżetowych na wynagrodzenia	2 885 743,11	b.d.
bieżące jednostek budżetowych na zakup materiałów i usług	990 675,37	b.d.
obsługa długu publicznego (bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń)	0	222 962,96
pozostałe wydatki	89 484,82	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL (na dzień 30.01.2012 r.)

Gospodarka rolnicza

Gmina wiejska Sieciechów ma typowo rolniczy charakter. Pomimo tej specyfiki, zauważalne są tendencje do przekształceń jej struktury, tak rodzaju gospodarstw, jak i ludności ją zamieszkującej. Podatek rolny stanowi ok. 3 % dochodów ogółem, około 7 % dochodów własnych gminy i 22 % udziału w dochodach podatkowych gminy.

W gminie jest 4 376 ha użytków rolnych. O rolniczym charakterze gminy świadczyć może fakt, że prawie wszystkie te grunty są – wg kategorii GUS ze Spisu Rolnego 2010 – w dobrej kulturze. Poniższa tabela przedstawia strukturę użytków rolnych i gruntów w gminie. Jak łatwo zauważyć, ponad 70 % ogółu użytków rolnych stanowią grunty orne. Sady zajmują tylko 3 % użytków rolnych, a łąki i pastwiska 24 %.

Tabela 11. Struktura użytków rolnych i gruntów w gminie Sieciechów

UŻYTKI ROLNE	POWIERZCHNIA	
	[ha]	[%]
Grunty orne ogółem	3214	73
Sady ogółem	118	3
Łąki ogółem	646	15
Pastwiska ogółem	398	9
OGÓLEM	4376	100
POZOSTAŁE GRUNTY		
Lasy i grunty leśne ogółem	412	24
Pozostałe grunty i nieużytki ogółem	1338	76
OGÓLEM	1750	100
WEDŁUG PSR – DANE GUS		
Grunty ogółem	3944,28	100
Użytki rolne ogółem	3599,45	91
Użytki rolne w dobrej kulturze	3531,47	90
Pod zasiewami	2960,97	75
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	33,83	0,9
Uprawy trwałe	51,82	1,3
Sady ogółem	48,00	1,2
Ogrody przydomowe	17,53	0,4
Łąki trwałe	426,17	11
Pastwiska trwałe	41,15	1,04
Pozostałe użytki rolne	67,97	1,7

Lasy i grunty leśne	178,07	4,5
Pozostałe grunty	166,76	4,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej <http://www.gminaonline.pl/gminadaneogolne2325.html> oraz danych BDL z PSR 2010.

Dużą powierzchnię zajmują także pozostałe grunty, z czego ¼ to lasy, a reszta – pozostałe i nieużytki; w ich skład wchodzi tereny zurbanizowane, nieużytki, drogi, tereny kolejowe, zbiorniki wodne, etc. Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) z 2010 roku są nieco inne, ze względu na wyróżnione kategorie. Istotne jest jednak, że prawie wszystkie są w tak zwanej dobrej kulturze – 90 %, a grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi stanowią zaledwie 0,9 % gruntów ogółem.

Ile jest gospodarstw rolnych, czyli doktor Watson w akcji

Rolnictwo w gminie wiejskiej odgrywa kluczową rolę, tak przynajmniej było do niedawna. Obecnie sytuacja przedstawia się nieco inaczej. Rozdrobnienie gospodarstw rolnych, przekwalifikowanie się rolników oraz ich odejście od pracy w rolnictwie na rzecz zatrudnienia pozarolniczego, to główne cechy obecnie zmieniającego się charakteru obszarów wiejskich. Przeobrażenia te rzutują z pewnością na podstawowy problem: ustalenie liczby gospodarstw rolnych. Dane UG w Sieciechowie mówią o istnieniu w 2010 roku 2059 gospodarstw rolnych, sołtysi z poszczególnych wsi mówią w sumie o 1622 gospodarstwach a dane PSR w 2010 roku informują, że w gminie Sieciechów jest w sumie 510 gospodarstw rolnych. Natomiast według informacji podatkowych, w gminie jest 1014 podatników, płacących ten podatek według stawek powyżej 1 ha. Największe rozbieżności między danymi UG i RSP istnieją wśród gospodarstw mniejszych niż 1 ha użytków rolnych.

Tabela 12. Porównanie ilości gospodarstw rolnych na terenie Gminy Sieciechów

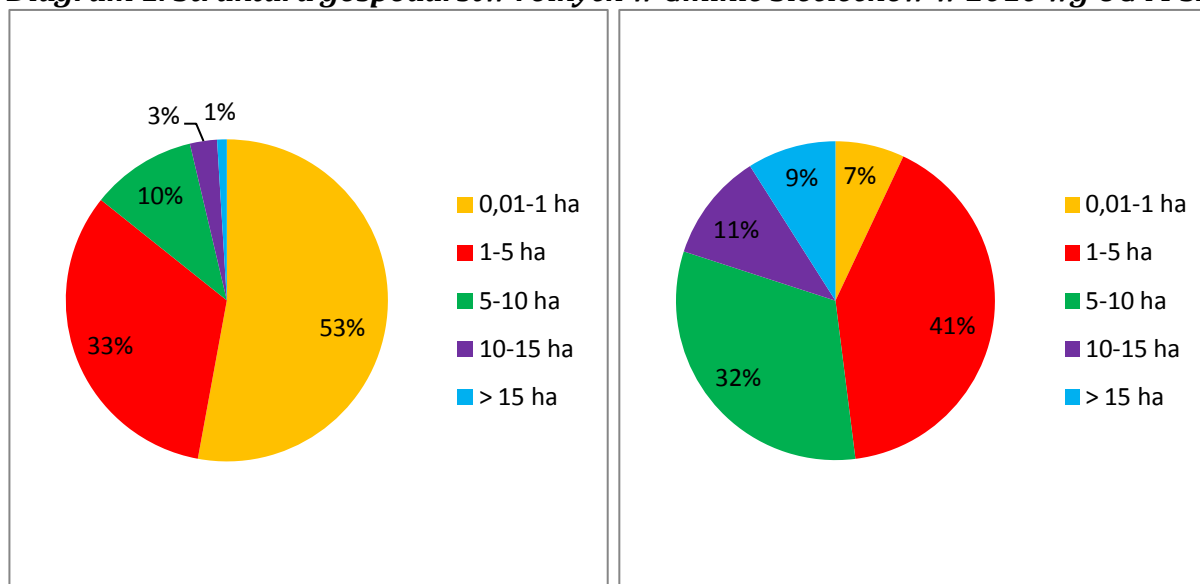
Źródło danych	Jednostki	0,01-1	1-5	5-10	10-15	> 15	Razem
Urząd Gminy	Ha	1089	676	218	56	20	2059
	%	53	33	10	3	1	100
PSR 2010	ha	40	210	161	56	43	510
	%	7	41	32	11	9	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy i z PSR w 2010 roku

Powyższe rozbieżności w danych rzutują w zdecydowany sposób na obraz rolnictwa gminy. Jeśli przyjmiemy, że w całej jednostce administracyjnej jest 2059 gospodarstw rolnych, to przeciętny obszar gospodarstwa wyniesie niewiele ponad 2 ha UR; jeżeli przyjmiemy drugą wersję, według PSR, to będzie ona wynosiła 7 ha UR.

W pierwszym przypadku największą grupę stanowią gospodarstwa o powierzchni do 1 ha – 53 % ogółu gospodarstw rolnych. W kolejnej grupie są gospodarstwa o wielkości 1-5 ha, stanowiące 33 % ogółu wszystkich gospodarstw. Następne trzy grupy, już zdecydowanie mniejsze, to 10 % gospodarstw o powierzchni 5-10 ha, a zaledwie 3 % stanowią gospodarstwa o powierzchni 10-15 ha oraz tylko 1 % powyżej 15 ha (20 gospodarstw). Według danych PSR – nikną gospodarstwa do 1 ha, a gospodarstw powyżej 10 ha jest już 20 %.

Diagram 1. Struktura gospodarstw rolnych w Gminie Sieciechów w 2010 wg UG i PSR

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy na rok 2012 oraz danych BDL z PSR 2010

Przy szczegółowej analizie struktury rolnictwa oprzemy się na danych pochodzących ze źródeł lokalnych, tzn. danych z UG Sieciechów oraz szacunków sołtysów, których rozeznanie opiera się na podatkach rolnych, których są poborcami w swoich wsiach. Zestawienie tych danych (Tabela 14) potwierdza obserwację o przekształceniach struktury gospodarstw, co nie znajduje odbicia w dokumentach oficjalnych. Najprawdopodobniej na terenie gminy, za kilkanaście lat, pozostaną tylko największe gospodarstwa rolne: zdolne do uprawy dużego arealu ziemi dzięki poczynionym inwestycjom w całkowite zmechanizowanie rolnictwa, szkolenia etc. Zapewne struktura agrarna będzie wyglądać tak, że udział gospodarstw powyżej 10 ha powiększy się o rolników z grupy gospodarstw o powierzchni 1-5 ha, chcących inwestować w gospodarstwo i specjalizować się. Natomiast

procentowy udział gospodarstw o powierzchni 5-10 ha będzie dzielić się na właścicieli ziemi, którzy będą je sprzedawać lub dzierżawić, po to, żeby skupić się tylko na pracy poza rolnictwem. Mogą także wykupić lub wydzierżawić ziemię orną od sąsiadów, posiadających taki sam areał, decydując się poświęcić pracy rolnika, oczywiście w danej specjalizacji (hodowla trzody chlewnej lub krów mlecznych). Według ankietowanych rolników tylko takie gospodarstwa przynoszą stosunkowo stałe zyski w ciągu całego roku kalendarzowego. Ziemię planują zasiewać zbożem, które zostanie przeznaczone na pasze lub na sprzedaż.

Tabela 13. Struktura gospodarstw rolnych w poszczególnych sołectwach w Gminie Sieciechów

Miejscowość	Liczba gospodarstw rolnych według danych Urzędu Gminy					Liczba gospodarstw rolnych ogółem		
	0, 01-1 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	>15 ha	Dane Urzędu Gminy	Wymiar podatku stawka > 1 ha	Dane Sołtysów
Kępice	41	34	27	6	0	108	75	52
Łoje	24	36	22	5	1	88	70	45
Mozolice Duże	24	62	30	13	0	129	84	58
Nagórnik	7	16	16	4	2	45	36	28
Głusiec	101	26	4	5	3	139	45	116
Słowiki Stare	43	43	11	0	0	97	53	60
Wola Klasztorna	28	44	29	3	2	106	82	60
Wólka Wojciesz.	11	15	7	4	1	38	29	26
Zbuczyn	33	10	3	1	0	47	17	20
Zajezerze	374	85	10	2	3	474	100	780/57
Występ	26	18	6	1	0	51	31	25
Słowiki Nowe	74	34	1	0	0	109	99	60
Słowiki Folwark	20	39	8	0	0	67	44	41
Mozolice Małe	12	22	14	4	2	54	40	22
Sieciechów	212	131	22	6	4	375	186	164
Opactwo	59	61	8	2	2	132	89	65
Razem:	1089	676	218	56	20	2059	1014	1622/889

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy na rok 2012 oraz wywiadów z sołtysami

Nieformalna koncentracja ziemi uwidoczniła się w informacjach zebranych od sołtysów. Różnica w danych również pozwala uchwycić istotne zmiany, jakie następują cały czas na terenach wiejskich. Dysproporcje wynikające z danych Urzędu Gminy oraz

wywiadu z sołtysami biorą się z tego, że te drugie są podawane na podstawie liczby tzw. „decyzji śmieciowych”, dotyczących wywozu odpadów z gospodarstw domowych. Powodem jest to, że rodzice posiadający ziemię rolną przekazują ją swoim dzieciom, których zazwyczaj mają minimum dwoje. Jednak one nie są zainteresowane kultywowaniem rodzinnych tradycji i zostaniem na „ojcowiźnie”, tylko decydują się na pracę najemną i wyjeżdżają do miasta. Głównym ośrodkiem migracyjnym pozostaje Warszawa, a mechanizm migracji jest następujący: szkoła średnia w Dęblinie lub Kozienicach, ewentualnie Puławach, następnie studia w Warszawie, ewentualnie Lublinie, tam też podejmują pracę i decydują się pozostać na stałe, nie wymeldowując się jednak z rodzimego miejsca zamieszkania lub też, jeśli zdecydują się pozostać w rodzimym miejscu zamieszkania, podejmują pracę zarobkową w sąsiadującym mieście. Następstwem tego mechanizmu jest obowiązek płacenia podatku od posiadanej ziemi, ale za wywóz śmieci już nie, ponieważ nie mieszkają tu na stałe. Dlatego też, w tym przypadku, jeżeli będzie wydana jedna „decyzja śmieciowa” na rodziców, którzy mieszkają w danym sołectwie, mogą jednocześnie być wydane 3 decyzje podatkowe – na rodziców oraz dwoje dzieci. Zatem za wywóz śmieci płacą tylko te osoby, które faktycznie mieszkają w danym sołectwie, na zasadzie jeden dom – jedna decyzja śmieciowa. Dodatkowo, ziemię można posiadać w różnych miejscach i tam nie mieszkać, co również jest widocznym skutkiem rozdrobnienia gospodarstw rolnych. Podam przykład: osoba, która mieszka na stałe w Lublinie, odziedziczyła po rodzicach ziemię w Zajezerzu, natomiast po teściach w Sieciechowie. W tej sytuacji nie ma decyzji śmieciowej, ponieważ ta osoba nie mieszka w miejscu prowadzenia gospodarstwa rolnego, ale podatek gruntowy musi zapłacić. A zatem osoba, która wyemigrowała ma wydaną decyzję podatkową i figuruje w rejestrach podatkowych, jako płatnik podatku od nieruchomości bądź rolnego. Konkludując, dane Urzędu Gminy są oparte na decyzjach dotyczących płatników podatku, czyli posiadaczy gruntów, natomiast wartość podana przez sołtysów jest orientacyjną, którą można potraktować raczej jako liczbę domostw zamieszkałych. Muszę podkreślić, że powyższy opis nie odwzorowuje do końca liczby gospodarstw domowych, ponieważ często zdarza się, że jeśli minimum dwie rodziny zamieszkują jeden dom, to dzielą się kosztami i jest dla nich jedna opłata za wywóz śmieci.

Zróżnicowanie gospodarstw wg sołectw

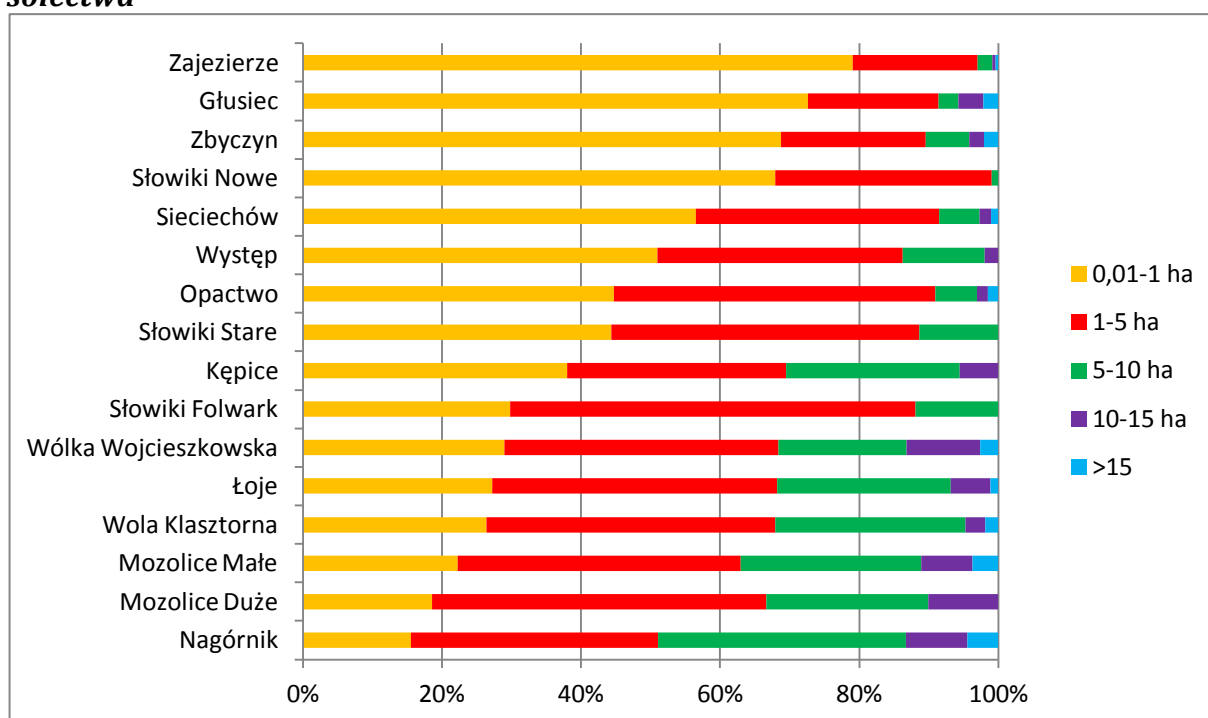
Po pierwsze, odnotować trzeba różnice w liczebności gospodarstw w poszczególnych wsiach według danych oficjalnych i danych szacunkowych. Wszędzie, poza wsią Zajezerze, utrzymuje się pewna prawidłowość: szacunki sołtysów wskazują na liczbę gospodarstw rolnych mniejszą o $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ w stosunku do oficjalnych danych UG. Interesująca sytuacja jest w miejscowości Zajezerze, która jest jedyną, gdzie liczba gospodarstw rolnych podawana przez sołtysów jest większa aniżeli uzyskana z Urzędu Gminy. Różnica jest istotna i wynosi 300 gospodarstw. Przyczyną może być znacząca, w porównaniu do pozostałych miejscowości, liczba gruntów odrolnionych, zapewne na potrzeby wprowadzenia w życie przestrzennego planu zagospodarowania dla tej jednostki. Potwierdza to także informacja dotycząca płatników podatku rolnego, których w tej wsi według sołtysa jest tylko 57. Drugą przyczyną jest inny charakter miejscowości – mała liczba terenów rolniczych. Zajezerze, jako największe sołectwo w gminie oraz dogodnie zlokalizowane, jest atrakcyjnym miejscem do osiedlania się ludności, głównie mieszkańców miasta Dębina, ale także innych miast. Zazwyczaj są to emeryci lub osoby pracujące, które mają tu kogoś bliskiego lub wychowały się w tej wsi. Niektórzy twierdzą nawet, że Zajezerze ma stać się sypialnią dla miasta Dębina. W każdym razie jest to ciekawy przykład oddziaływania niewielkiego miasta na peryferyjnych terenach wiejskich. Według szacunków sołtysów, najwięcej gospodarstw domowych („umowy śmieciowe”) liczy miejscowość Zajezerze – 780 (według danych Urzędu Gminy to 474, patrz: Tabela 14), jednak tylko 57 to gospodarstwa rolne, których właściciele są również podatnikami podatku rolnego.

Najmniej gospodarstw rolnych jest we wsiach graniczących z Zajezerzem – Wólka Wojcieszkowska (38 gospodarstw), Nagórnik (45 gospodarstw), Występ (51 gospodarstw). Kolejną wsią jest sąsiadująca z Głuścem, niewielka miejscowość Zbyczyn (47 gospodarstw) oraz zlokalizowane blisko granicy z Gminą Kozienice – Mozolice Małe (54 gospodarstwa), Słowiki Folwark (67 gospodarstw). Najbardziej interesująca sytuacja jest w sześciu miejscowościach: Mozolice Duże, Nagórnik, Łoje, Mozolice Małe, Kępice, Wola Klasztorna, Słowiki Folwark, które obrazują charakter rolnictwa w Polsce. Nieco mniej rozdrobnione gospodarstwa rolne są w miejscowościach Słowiki Stare i Opactwo.

Jeśliby przyjąć, że podobna, a nawet silniejsza tendencja istnieje także we wsi Zajezerze, na co wskazuje liczba płatników podatku rolnego, to liczba gospodarstw, zbliżona do rzeczywistości wynosiłaby w gminie Sieciechów ok. 900, a jego przeciętny obszar wynosiłby ok. 5 ha. Struktura tych gospodarstw jest przy tym bardzo zróżnicowana

w poszczególnych wsiach gminy, co obrazuje wykres nr 1.

Wykres 1. Struktura gospodarstw rolnych w Gminie Sieciechów w podziale na sołectwa

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy. Rok 2012

Na wykresie powyżej możemy dostrzec wyraźnie, które wsie zdecydowanie można uznać za typowo wiejskie – do 40 % gospodarstw poniżej 5 ha i równoczesne istnienie gospodarstw powyżej 10 ha – są to: Nagórnik, Mozolice Duże, Mozolice Małe, Wola Klasztorna, Łoje, Wólka Wojcieszowska, Kępice.

Druga grupa to ta, gdzie gospodarstwa poniżej 1 ha stanowią powyżej 40 % ogółu gospodarstw, ale jednocześnie istnieją gospodarstwa powyżej 15 ha – Opactwo, Sieciechów, Zbyczyn, Głusiec, Zajezerze.

Do trzeciej grupy sołectw należą te, gdzie gospodarstwa poniżej 1 ha stanowią więcej niż 40 % ogólnej struktury gospodarstw, przy założeniu, że brak tych powyżej 15 ha: Słowiki Stare i Nowe, Występ; przy założeniu, że istnieją gospodarstwa powyżej 15 ha: Opactwo, Sieciechów, Zbyczyn, Głusiec, Zajezerze.

Największy udział gospodarstw powyżej 15 ha jest w miejscowościach³⁶ Nagórnik i Mozolice Małe. Średni udział względem tych wcześniej wymienionych jest w Kępicach, Głuscu, Woli Klasztornej oraz Zbuczynie. Najmniej gospodarstw z tej grupy obszarowej jest w sołectwach Opactwo, Sieciechów, Występ oraz Zajezerze.

³⁶ Interpretując dane, nie można zapominać o zestawieniu tych danych z liczbą ludności w odpowiednich sołectwach

Wsiami, gdzie wspomniane zmiany, polegające na odchodzeniu od rolnictwa, są widoczne najbardziej, jest Głusiec, Zbuczyn, oraz Sieciechów. Charakteryzują się one tym, że zdecydowaną większość stanowią gospodarstwa poniżej 1 ha. Ich właściciele zajmują się pracą poza rolnictwem i w większości nie uprawiają ziemi. Zarazem kilkuprocentowy udział w strukturze rolnictwa danej wsi mają gospodarstwa rolne o powierzchni ponad 15 ha. Najczęściej są to gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawie warzyw, zbóż, hodowli trzody chlewnej lub krów mlecznych.

Osobnym przykładem, ze względu na położenie (sąsiedztwo gminy Dęblin) oraz liczbę mieszkańców (prawie dwa razy większą od drugiego w kolejności, pod względem liczby mieszkańców, Sieciechowa) pozostaje wieś Zajezerze. Charakteryzuje się ona najmniejszą powierzchnią gruntów rolnych spośród wszystkich sołectw, gdzie zdecydowaną większość – prawie 80 % stanowią gospodarstwa poniżej 1 ha. W mniejszości pozostają gospodarstwa powyżej 5 ha, stanowiące zaledwie 3 % ogółu gospodarstw rolnych. Jednakże, pomimo charakteru miejscowości, stającej się powoli małym miasteczkiem, istnieją gospodarstwa rolne, których właściciele pracują również jako pracownicy najemni poza rolnictwem.

Biorąc pod uwagę wcześniejszą analizę struktury gospodarstw w poszczególnych sołectwach, teraz dopiero możemy zauważyć pewne szczegóły. Pomimo tego, iż gospodarstwa poniżej 1 ha stanowią większość użytków rolnych ogólnie, to w niektórych miejscowościach przeważają gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha. Taka sytuacja przedstawia się w ośmiu miejscowościach: Łoje, Mozolice Duże, Nagórniki, Wola Klasztorna, Wólka Wojcieszowska, Słowiki Folwark, Mozolice Małe, Opactwo.

Profile produkcji rolnej gospodarstw w gminie

W większości sołectw przeważają właściciele gospodarstw rolnych, którzy nie prowadzą produkcji rolniczej, czyli nie prowadzą hodowli oraz nie uprawiają ziemi. Najwięcej gospodarstw bez produkcji rolnej jest w siedmiu miejscowościach: Zajezerze (723), Sieciechów (119), Słowiki Nowe (54), Stare Słowiki (52), Słowiki Folwark (21), Zbuczyn (14), Mozolice Duże (13). Według informacji sołtysów, to ok. tysiąca gospodarstw w gminie, figurujących w oficjalnych statystykach. Natomiast nie ma takich gospodarstw w miejscowościach Łoje, Wola Klasztorna, Opactwo.

Właścicielami gospodarstw bez produkcji rolnej są w większości osoby na emeryturze lub pracujące w branży usługowej. Podobnie jest z gospodarstwami, które produkują tylko

na własny użytek i w ogóle nie sprzedają płodów rolnych, są to głównie tzw. działkowicze, mieszkający w wyżej wymienionych miejscowościach. Według sołtysów brak produkcji rolnej oraz produkcja tylko na własny użytek, charakteryzuje małe obszarowo gospodarstwa rolne (średnio 2 ha), których właścicielami są przede wszystkim osoby na emeryturze, pracujące w usługach lub te, które wyjechały do pracy za granicę i wydzierżawiły grunty orne.

Po drugiej stronie sytuują się gospodarstwa największe. Według ankietowanych sołtysów, duże gospodarstwo to takie, którego areał oscyluje około 30 ha. W połowie miejscowości sołtysi wskazali, że brak u nich takich gospodarstw. Największe gospodarstwa specjalizują się w hodowli trzody chlewnej³⁷, hodowli krów mlecznych, uprawie zboża i warzyw. Po odbiór mleka przyjeżdża cysterna do gospodarstwa. Trzoda chlewna sprzedawana jest w skupie żywca w Sieciechowie lub bezpośrednio do masarni, poza terenem gminy. Sprzedaż warzyw objęta jest kontraktami – dostarczane są do skupu lub sprzedawane do zamrażalni. Dwa gospodarstwa w gminie zajmują się uprawą roślin ozdobnych, z jedną z nich przeprowadziłam wywiad zamieszczony poniżej.

Ogólnie można powiedzieć, że produkcja rolnicza w gminie, biorąc tylko pod uwagę gospodarstwa produkujące na rynek, ma mieszany charakter, produkcja roślinna jest tu łączona z produkcją zwierzęcą. Rysuje się także specjalizacja: produkcja warzyw gruntowych. To pracochłonna gałąź produkcji rolnej, a jak pokazują wywiady z gospodarzami, na terenie gminy trudno znaleźć wystarczającą liczbę rąk do pracy. Produkcja rolna z tej gminy trafia na różne rynki, przede wszystkim regionalny. Część rolników sprzedaje produkty również na giełdzie warzywniej w Radomiu, Lublinie i Warszawie, więc mogą one trafiać także na rynek krajowy. Jednak istnieją też gospodarstwa rolne, według danych uzyskanych od sołtysów jest ich około 50, które swoje produkty sprzedają bezpośrednio na targu; są to przede wszystkim warzywa i owoce, ale także mleko, jajka, prosięta. Kierunkiem sprzedaży są Dęblin, Ryki, Kozienice, Pionki, Garbatka, Głowaczów.

Kierunek przemian struktury gospodarstw i strukturę produkcji rolnej wyznaczają gospodarstwa największe. Kilka z nich, na podstawie wywiadów z gospodarzami, zostanie niżej opisana.

³⁷ Na terenie gminy, kilku właścicieli gospodarstw rolnych chciało założyć Grupę Producentów Rolnych trzody chlewnej, idea ta jednak upadła.

Gospodarstwo A – prowadzi weterynarz, właściciel jedynej przychodni weterynaryjnej w gminie, w miejscowości Sieciechów. Żona – stomatolog z wykształcenia, posiada gabinet stomatologiczny w Kozienicach.

Prawie całość gruntów rolnych jest zlokalizowana w obszarze administracyjnym gminy, zaledwie 1,5 ha poza nią. Jest to gospodarstwo wyspecjalizowane w uprawie zboża oraz kukurydzy i fasoli szparagowej. Zboże, którym zasiewane jest co roku około 100 ha, przeznaczane jest – przez pośrednika handlowego – na rynek polski i zagraniczny. Trafia także na rynek lokalny i na paszę dla trzody chlewnej (potrzeby własne gospodarstwa). Warzywa są kontraktowane i dostarczane do zamrażalni w okolicznych miastach: Lublinie, Rykach, Dęblinie. Kukurydza wykorzystywana jest głównie jako surowiec energetyczny, do produkcji biogazu. Właściciel gospodarstwa zajmuje się także chowem trzody chlewnej, sprzedając zwierzęta do masarni w Garbatce. Gospodarstwo rozwija się również dzięki dofinansowaniu z Unii Europejskiej. Gospodarz rozważa częściowe przekwalifikowanie się w kierunku warzywnictwa i sadownictwa.

Według ankietowanego wieś opustoszeje. On jednak nie myśli o zostawieniu gospodarstwa rolnego i przejścia do innej działalności gospodarczej. Przede wszystkim decyduje o tym ilość posiadanej ziemi. Przychodnia weterynaryjna, której jest właścicielem od 20 lat, przestała być rentowną już od 2-3 lat. Powodem jest widoczny spadek pogłowia zwierząt w gospodarstwach rolnych. Innym problemem, związanym z rolnictwem gminie, jest niska świadomość dotycząca środków ochrony roślin i nawożenia. Krytycznie ocenia także stosunki międzyludzkie, w tym brak współpracy między mieszkańcami.

Gospodarstwo B - prowadzi je były wójt, żona pracuje jako nauczycielka w szkole podstawowej.

Trzydziestohektarowe gospodarstwo w miejscowości Nagórnik wyspecjalizowane jest w hodowli trzody chlewnej. Gospodarz obsiewa grunty zbożem, które następnie sprzedaje poprzez ogłoszenia internetowe. Zboże tego producenta trafia do odbiorców w całym kraju. Trzoda chlewna sprzedawana jest natomiast do masarni w Garbatce. Odbiór zwierząt następuje własnym transportem masarni.

Gospodarstwo C – prowadzi gospodarz, który nie tylko posiada kilkadziesiąt hektarów gruntów ornych, kilkaset sztuk trzody chlewnej, ale prowadzi także działalność gospodarczą – jest właścicielem stacji CPN oraz sklepu ogólnospożywczego, który znajduje się na jej terenie, w miejscowości Opactwo.

Ankietowany rozpoczął działalność mając jedynie 4 ha gruntów ornych, resztę

dokupił, stając się z czasem jednym z największych posiadaczy, jeśli chodzi o areal ziemi. Swoje grunty zasiewa zbożem, które następnie wykorzystywane jest jako pasza dla trzody chlewnej. Oprócz tego zajmuje się także uprawą warzyw: brokułów, kalafiorów, marchwi, brukselki, ziemniaków, porów, selerów. Jego kontrahentami są właściciele zamrażalni. Trzoda chlewna – prawie 1 000 sztuk – odbierana jest bezpośrednio przez masarnie znajdujące się około 100 km od miejsca zamieszkania rolnika.

Właściciel ten zatrudnia sezonowo około 20 osób – wcześniej głównie z za wschodniej granicy, a obecnie z gminy Gniewoszków, Garbatki, Dębina oraz kilku miejscowych. Pracownikami są przeważnie starsze kobiety, już na emeryturze, stale zatrudniające się w tym gospodarstwie. Gospodarz wskazuje na istotny problem znalezienia ludzi do pracy, był on też wielokrotnie poruszany podczas rozmów z sołtysami. Kwestia dotyczy żądań płacowych, niemożliwych do zaspokojenia przez zatrudniającego rolnika.

Ankietowany zaopatruje się w nawozy, środki ochrony roślin etc. w hurtowniach w pobliskich miastach – Puławach, Lublinie. Ma także zamiar dalej rozwijać swoją produkcję, między innymi dzięki dalszemu zakupowi ziemi uprawnej. Planuje również dalszą modernizację gospodarstwa, w tym rozwój mechanizacji.

Gospodarstwo D – prowadzi rolnik, którego żona pracuje w biurze rachunkowym w pobliskim mieście.

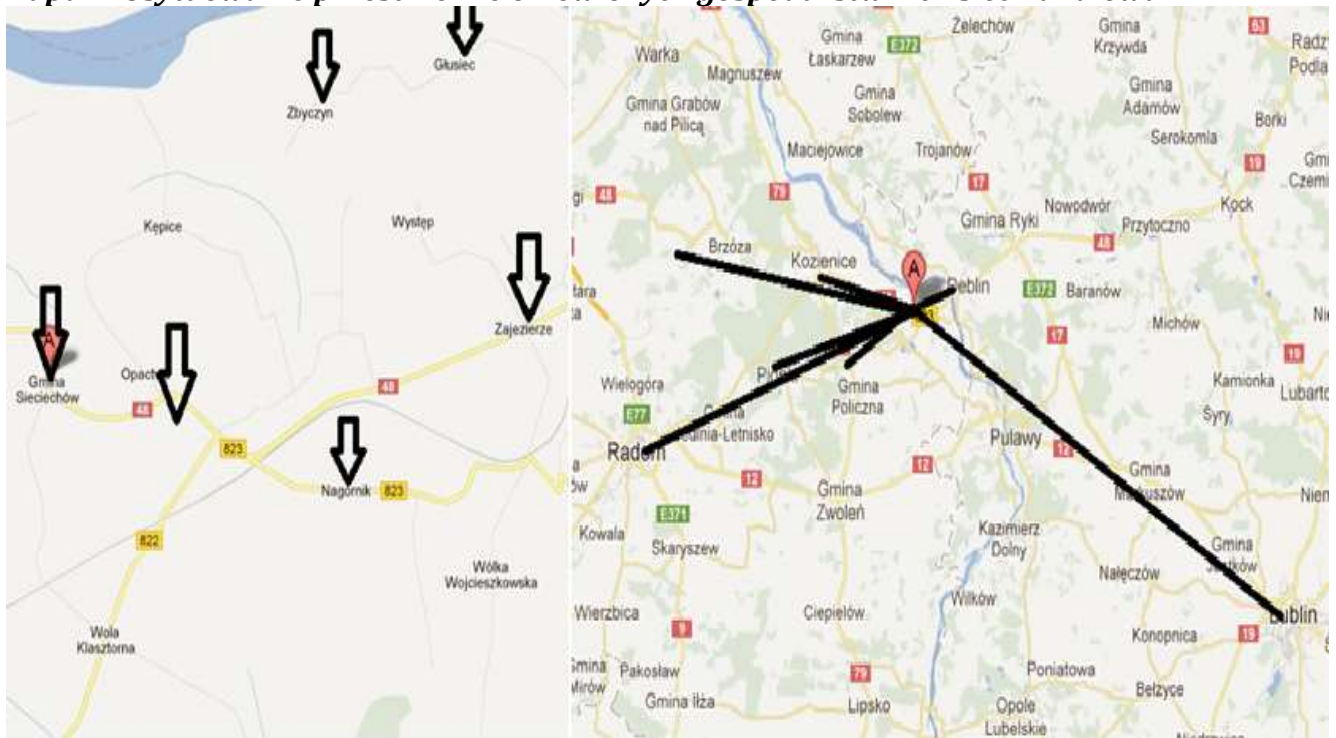
To stosunkowo nowe gospodarstwo o areale 50 ha młodego rolnika, który przeprowadził się z Zajezerza (wcześniej gospodarował z bratem na około 100 ha) do wsi Zbuczyn. Zakupił tam gospodarstwo wraz z gruntami ornymi, część dostał w spadku po rodzicach, drugą połowę zakupił korzystając z kredytu preferencyjnego. Pozostałe grunty, ok. 10 ha dzierżawi od właścicieli gruntów ze Zbuczyna, Kępic. Osoby te mają po 5 ha gruntów ornym, które w całości oddały pod uprawę, sami pracują poza rolnictwem. Z własnej inicjatywy zgłosili się do gospodarstwa D i zawarli z gospodarzem stałe umowy dzierżawy.

Na uprawę zboża ankietowany przeznacza 20 ha. Produkt trafia do konkretnego przedsiębiorcy – właściciela kurników. Po 10 ha gruntów przeznacza na uprawę fasoli oraz cebuli, które kontraktuje. Eksportuje również warzywa za wschodnią granicę, głównie do Rosji, w tym kapustę pekińską, na którą przeznacza 2-3 ha. Kontraktuje także towar do firmy Hortex i chłodni w Rykach, zazwyczaj po kilkaset ton fasolki szparagowej i cebuli. Nie ma zamiaru poszerzać sieci współpracy ze względu na koszty transportu. Ciekawostką jest natomiast to, że właściciel gospodarstwa założył szkółkę jabłoni, zajmującą powierzchnię około 2 ha. Młode jabłonki sprzedawane są bezpośrednio sadownikom, zwłaszcza

z sąsiadującej gminy Gniewoszków, która jest „zagłębieniem sadowniczym” pobliskich gmin.

Rozwój gospodarstwa możliwy był dzięki dofinansowaniu w postaci kredytu dla młodego rolnika oraz programu modernizacja gospodarstw rolnych PROW 2013. Dzięki temu właściciel zakupił maszyny rolnicze, ciągniki, wybudował przechowalnię/chłodnię, utwardził teren wokół niej, zakupił skrzynio-palety. O programach dowiedział się z mediów. Rolnik ten zatrudnia 3-4 osoby z Ukrainy, ale tylko na prace sezonowe. Myśli o dalszym rozwoju swojego gospodarstwa, głównie o dokupieniu ziemi.

Mapa 7. Usytuowanie przestrzenne omówionych gospodarstw i ich sieć handlowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.maps.google.com

Gospodarstwo E to kolejny przykład gospodarstwa młodego rolnika.

Objął on gospodarstwo rodziców tuż po ukończeniu studiów wyższych na kierunku zarządzanie i marketing w Lublinie. Gospodarzy na 18 ha, z czego zdecydowaną większość, około 15 ha obsiewa zbożem, które sprzedaje ojcu na paszę dla ponad 100 sztuk trzody chlewnej. Pozostałe grunty obsadza rozsądą kalafiora (warzywo to kontraktuje w skupie, jest członkiem zrzeszenia „Powiśle”) i ziemniakami. Na samym początku skorzystał z unijnych subwencji, o których dowiedział się poprzez telewizję i Internet. Pieniądze przeznaczył na zakup maszyn rolniczych. Jego zdaniem, na początek jest to bardzo duża pomoc, niestety jednorazowa. Dlatego też myśli o złożeniu wniosku na modernizację gospodarstwa z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Otrzymane pieniądze zainwestowałby w modernizację budynków i struktury działalności. Zdecydowanie zrezygnowałby z kilku sztuk bydła, które posiadają jego rodzice (mieszkają razem, jednak gospodarzą osobno, dzierżawiąc 10 ha gruntów ornych od osób zatrudnionych w działalności pozarolniczej). Ponadto chciałby wyspecjalizować gospodarstwo w hodowli trzody chlewnej i uprawie zboża na ten cel. Według niego, gospodarstwo, które przynosi zyski, powinno posiadać powyżej 10 ha.

Gospodarstwo F to nieco inny przykład gospodarstwa, ale również wyspecjalizowanego, także byłego wójta gminy Sieciechów, który zajął się produkcją roślin ozdobnych, krzewów i sadzonek warzyw.

Po ukończonych studiach rolniczych w Warszawie przeprowadził się wraz z małżonką na wieś, do Głuśca, żeby objąć na własność gospodarstwo po rodzicach. Główną uprawą jest zboże, którym obsiewana jest zdecydowana większość gruntów ornych spośród 13 ha, które posiada. Przeznaczane jest ono głównie na pasze dla trzody chlewnej oraz na sprzedaż. Reszta ziemi użytkowana jest jako łąki, szklarnie, 1 ha zajmują warzywa, pozostałe to nieużytki.

Gospodarstwo to ewoluje, nie mogąc utrzymać się z jednego typu produkcji, np. warzyw. Właściciel zdecydował się rozszerzyć produkcję na kwiaty ozdobne, sadzonki warzyw, a także trzodę chlewną i hodowlę opasów. Zróżnicowanie produkcji zapewnia stosunkowo stały dopływ pieniędzy w ciągu roku, a nie tylko sezonowo.

Produkty rolne sprzedawane są na targach w Dęblinie oraz Rykach, klienci mogą także dokonywać zakupu bezpośrednio w gospodarstwie. Trzoda chlewna, która liczy średnio 30 sztuk, sprzedawana jest w skupie żywca w Sieciechowie. Prowadzony jest także stały obrót poprzez kupno i sprzedaż opasów, których jest kilka sztuk, ale właściciel zamierza rozwijać gospodarstwo w tym kierunku. Gospodarstwo jest rentowne, jednak jak podkreśla gospodarz, z samej uprawy warzyw dochody są niewystarczające na utrzymanie rodziny. Gospodarstwo to jest o tyle interesujące, że właściciele, jak i pozostali członkowie rodziny, nie są nigdzie zatrudnieni poza rolnictwem.

Ankietowany rolnik dzieli gospodarzy w tej okolicy na kilka kategorii:

1. *Pracujący w rolnictwie oraz jako pracownicy najemni - „pracoholicy zakochani w ziemi”;*
2. *Pracujący tylko jako rolnicy, również - „pracoholicy zakochani w ziemi”;*
3. *Osoby, które od lat gospodarzą na ziemi, ale w niewielkim stopniu rozszerzają swoją działalność - nie są zachłanni ani na pracę, ani na ziemię;*

4. *Młodzi gospodarze, prowadzą działalność rolniczą, ale nie są żądni ani pieniędzy, ani pracy. Nie rozpoczynają wielkich inwestycji, nie specjalizują gospodarstwa. Jest to tzw. „gospodarstwo zachowawcze” – nie likwidują tego gospodarstwa, ale również nie inwestują w nie na dużą skalę (przykład: gospodarstwo ankietowanego);*
5. *Gospodarz jest bezdzietny/kawaler – nie ma po nim następcy, w związku z tym brak nadziei na to, że ktoś będzie kontynuować tradycje. Są to zazwyczaj gospodarstwa kilkuhektarowe; ich właściciel do śmierci musi z czegoś żyć, więc kupuje maszyny, aby usprawnić swoją pracę; nie wprowadza natomiast nowych upraw, etc. Po śmierci gospodarza jego własność zostanie zapewne sprzedana, jednak on tego nie uczyni, ze względu na swoje przywiązanie do ziemi;*
6. *Gospodarze, którzy mają grunty orne, ale ich nie sprzedają tylko oddają w dzierżawę. Taka sytuacja występuje głównie we wsi Występ. Gospodarstwa te nie mają szans na przetrwanie, prędzej czy później zostaną wykupione przez właścicieli, którzy już posiadają dużo ziemi;*
7. *Gospodarze, którzy posiadają umiarkowanie mało ziemi, ok. 6 ha. Dzieci pracują w mieście, a po pracy, w dni wolne zajmują się gospodarstwem dopóki rodzice żyją. Po ich śmierci albo sprzedają ziemię albo wdzierżawiają ją;*
8. *„Drobni gospodarze” posiadający działki; coraz rzadziej je uprawiają. Kiedyś grunty te przeznaczano na warzywa, głównie kalafiory i fasolkę szparagową, które to następnie były odstawiane do skupu warzyw. Obecnie działalność ta nie jest opłacalna, ponieważ towar trzeba kontraktować, zatem mali producenci nie mają szans przetrwać. Bardziej ekonomiczna jest dla nich praca jako pracownika najemnego w gospodarstwie dużego producenta.*

Rolnik ten położył nacisk na to, o czym wspomnieli poprzedni rozmówcy, że przyszłość należy do dużych gospodarzy/przedsiębiorców. Pozostali będą dalej mieszkańcami wsi, ale zatrudnionymi jako pracownicy najemni. Według niego, dobrym rozwiązaniem mogłoby być wykształcenie się zawodu „pracownik rolny najemny”, tak, jak jest w Szwajcarii, gdzie odbywał praktyki studenckie na farmie. Pracownicy rolni najemni byliby zrzeszeni w specjalnej organizacji, dzięki czemu zostaliby zweryfikowani przez specjalne organy, mogliby być to również studenci uczelni, w tym zagranicznych. Ich praca polegałaby na pracy w gospodarstwie rolnym, ewentualnej opiece nad nim, gdy gospodarze będą chcieli wyjechać na wakacje. W Szwajcarii opisany system sprawdza

się, my jednak musimy jeszcze poczekać na wykształcenie się odpowiedniej kultury pracy i wyższego stopnia zaufania w społeczeństwie.

Zrzeszenie Producentów Rolnych „Powiśle”, działające na terenie gminy, jest nowym zbiorowym podmiotem w gospodarce lokalnej, z siedzibą w Sieciechowie. Forma prawna to rolnicze zrzeszenie branżowe, gdzie główną działalnością jest sprzedaż hurtowa owoców i warzyw.

Do Zrzeszenia należy 43 członków, co pozwala wnosić, że co najmniej tyle gospodarstw (przynajmniej częściowo) specjalizuje się w produkcji warzywniczej. Najwięcej osób należących do Zrzeszenia jest mieszkańcami Sieciechowa – 10 osób, co wynika zapewne z tego, że tam mieści się jego główna siedziba. W miejscowości Głusiec i Wola Klasztorna jest po 7 członków, we wsi Łoje – 5 osób, Kępice – 4 osoby, Nagórniki i Mozolice Duże – 3 osoby, Zbuczyn – 2 osoby oraz we wsiach Opactwo i Mozolice Małe tylko po 1 osobie.

Początki tej inicjatywy sięgają roku 2000, ale do Krajowego Rejestru Sądowego Zrzeszenie zostało wpisane dopiero w 2007 r. „Powiśle” stara się przekształcić w grupę producentów rolnych, dzięki czemu mogłoby uzyskać dofinansowanie z Unii Europejskiej na rozwój swojej działalności.

Główne cele Zrzeszenia Producentów Rolnych „Powiśle” (na podstawie statutu):

- 1. Zagwarantowanie, że produkcja jest planowana i dostosowywana do popytu zwłaszcza w odniesieniu do jakości i ilości.*
- 2. Koncentracja podaży i wprowadzenie na rynek produktów wytwarzanych przez jej członków.*
- 3. Optymalizacja kosztów produkcji i stabilizowanie cen uzyskiwanych przez producentów.*
- 4. Stosowanie przyjaznych dla środowiska zasad uprawy, technologii produkcji i zasad gospodarowania ściekami, w szczególności w celu ochrony jakości zasobów wody, węgla i krajobrazu oraz zachowania lub stymulacji różnorodności biologicznej.*

Zrzeszenie dysponuje trzema placami na potrzeby skupu warzyw na terenie gminy, z czego jeden w Sieciechowie jest ich własnością, a dwa pozostałe w Głuscu oraz Mozolicach Dużych są dzierżawione. Ze względu na oszczędność czasu, zdarza się, że samochód dostawczy („Powiśle” posiada dwa), przyjeżdża do konkretnego gospodarstwa i odbiera towar.

Warzywa dostarczane są do około dziesięciu zamrażalni na terenie kraju: Ryki, Warszawa, Lublin, Białystok, Siemiatycze, Dęblin, Janów Podlaski, Radzyń Podlaski, Zajezerze, Wąwolnica, Janików, Skaryszew, Magnuszew, Dwikozy (część Sandomierza), Baranów. Członkowie mogą zakontraktować takie płody rolne, jak: kalafior, brokuły, paprykę, pory, selery, marchew, kapustę. Skupowane są także, ale w mniejszych ilościach

owoce miękkie: truskawki, wiśnie, dostarczane następnie do zamrażalni Agrofreeze w Zajezerzu, Rykach, Dęblinie i Wąwolnicy. Poniższa mapa przedstawia rozmieszczenie przestrzenne sieci handlowej. Punktem wyjściowym jest miejscowość Sieciechów, ze względu na to, że tam mieści się siedziba główna Zrzeszenia. Natomiast sieć handlowa zlokalizowana jest na obszarze Polski Wschodniej. Nowi kontrahenci znajdowani są w Internecie lub książce telefonicznej.

Mapa 8. Rozmieszczenie przestrzenne sieci współpracy Zrzeszenia „Powiśle”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.maps.google.com

Zrzeszenie rozwija się cały czas, m.in. poprzez zakup nowych magazynów do przechowywania produktów rolnych oraz samochodów. Członkowie chcieliby także zakupić myjkę do mycia warzyw. Współpracują ze Zrzeszeniem Producentów Owoców i Warzyw w województwie lubelskim; podstawą kooperacji jest wymiana doświadczeń, informacji handlowych etc. Także władarze gminy są przychylni działaniom organizacji. W 2011 roku „Powiśle” zakontraktowało nieco ponad 1 300 ton towaru, to o 200 ton więcej niż rok wcześniej.

Rolnictwo – podsumowanie

Na ewolucję w rolnictwie, strukturę wielkości gospodarstw mają wpływ zmiany zachodzące w strukturze gospodarki całego państwa. Wielu rolników, jak i prawie wszyscy sołtysi, z którymi rozmawiałam na temat tego, jak widzą swoją wieś za 10 lat odpowiadało, że nie ma ona szans na rozwój. Istotnym problemem jest ujemny przyrost naturalny,

odnotowywany już od kilku lat na terenie Gminy. Wszyscy przyznali, że młodzi ludzie wolą wyemigrować niż zostać na „ojcowiznie”. Produkcja rolna jest coraz mniej opłacalna, restrykcje za przekroczenie limitów produkcyjnych nakładane na rolników po wejściu Polski do Unii Europejskiej (hodowcy krów mlecznych i trzody chlewnej), niska opłacalność produkcji (niskie ceny), wysokie ceny nawozów, środków do uprawy roślin, paliwa etc. sprawiają, że tylko duże gospodarstwa zdołają utrzymać się na rynku.

Model wsi w przyszłości, w oparciu o wywiady z gospodarzami i sołtysami, wygląda tak, że na każdej wsi zostanie kilku gospodarzy, którzy będą mieli na własność bądź w dzierżawie ziemię pozostałych mieszkańców wsi, zatrudnionych poza rolnictwem. Te przekształcenia już są zauważalne. Duża liczba rolników, jako główne źródło utrzymania podaje rentę lub pensję w zakładzie pracy, a nie zyski z prowadzonej działalności rolniczej (mam na myśli gospodarzy, którzy uprawiają grunty orne powyżej 5 ha).

Zdecydowana większość rolników prowadzących duże gospodarstwa, z którymi przeprowadziłam wywiady (podobnie było z sołtysami) posiada wykształcenie wyższe, zazwyczaj rolnicze. Ciekawe jest to, że prawie każdy właściciel gospodarstwa oraz współmałżonka zatrudnieni są również poza rolnictwem, prowadzą własną działalność gospodarczą lub pracują, jako pracownicy najemni (lekarz weterynarii, lekarz stomatolog, nauczyciel, przedsiębiorca, ekonomista), z reguły na terenie gminy Sieciechów. Mając na myśli rozwój gospodarstwa każdy z ankietowanych przyznał, że poważnie myśli o zakupieniu ziemi uprawnej. Dodatkowo, wskazują też na inwestycje, które poczynili w gospodarstwie, są to zazwyczaj: zakup ciągników oraz maszyn rolniczych. Każdy z nich wzbogaca swoją wiedzę poprzez prenumerowanie i czytanie czasopism branżowych, uczestnictwo w targach rolniczych, szkoleniach, w tym wspieranych przez gminę, jak np. w sprawie środków ochrony roślin. Rolnicy biorą udział w konferencjach, poszerzając swoją wiedzę dzięki dostępowi do Internetu. Wymieniają również pomiędzy sobą informacje handlowe i doświadczenia. Dodatkowo współpraca pomiędzy nimi obejmuje świadczenie różnych usług, np. prace kombajnami zbożowymi, pożyczanie maszyn rolniczych, wspólne kupowanie nawozów, środków ochrony roślin etc. w które zaopatrują się najczęściej na terenie gminy.

Gospodarka pozarolnicza.

Nie jest ona mocną stroną typowo rolniczej Gminy Sieciechów. Świadczy o tym bardzo niewielki udział podatku CIT w dochodach własnych gminy, wskaźnik 2,5 podmiotu na km² powierzchni czy 38 pozarolniczych podmiotów na 1000 mieszkańców, których jest w sumie 151.

Charakterystyka podmiotów

Dominują – patrz Tabela 14 – podmioty prywatne, a wśród nich – osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Tabela 14. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg typu przedsiębiorstwa w 2011 r. w Gminie Sieciechów

Podmioty gospodarki narodowej	Liczba poszczególnych podmiotów w 2011 r.
Sektor publiczny	19
Sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	17
Sektor prywatny	132
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	9
Spółdzielnie	1
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	110
Ogółem	151

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS na rok 2011, ostatnia aktualizacja 30.04.2012.

Według danych na badanym obszarze nie ma takich rodzajów przedsiębiorstw, jak: spółki handlowe, (choć w rzeczywistości występują), spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, fundacje. Odnośnie sektora publicznego, w zdecydowanej większości są to państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego.

Kolejną kategorią opisującą strukturę gospodarczą gminy, jest liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisana do rejestru REGON według sektorów gospodarki narodowej. Zgodnie z danymi GUS za rok 2011, na terenie Gminy Sieciechów zarejestrowanych było 151 podmiotów, z czego zdecydowaną większość (77 %) stanowiły usługi 116 podmiotów. Na drugim miejscu znalazł się przemysł i budownictwo, stanowiące 19 % ogółu. Natomiast rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo to zaledwie 4 % wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w tej gminie. Poniższa tabela przedstawia strukturę podmiotów

gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON, w podziale na sekcje PKD w Gminie Sieciechów.

Tabela 15. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w podziale na sekcje PKD w Gminie Sieciechów

Sekcja według PKD	Symbol literowy	Liczba podmiotów gospodarki narodowej
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	A	6
Górnictwo i wydobywanie	B	brak
Przetwórstwo przemysłowe	C	9
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	D	brak
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	E	brak
Budownictwo	F	20
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	G	44
Transport i gospodarka magazynowa	H	13
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	I	4
informacja i komunikacja	J	brak
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	K	3
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	L	2
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	M	10
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	N	2
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	O	7
Edukacja	P	16
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	Q	5
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	R	3
Pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	S i T	7

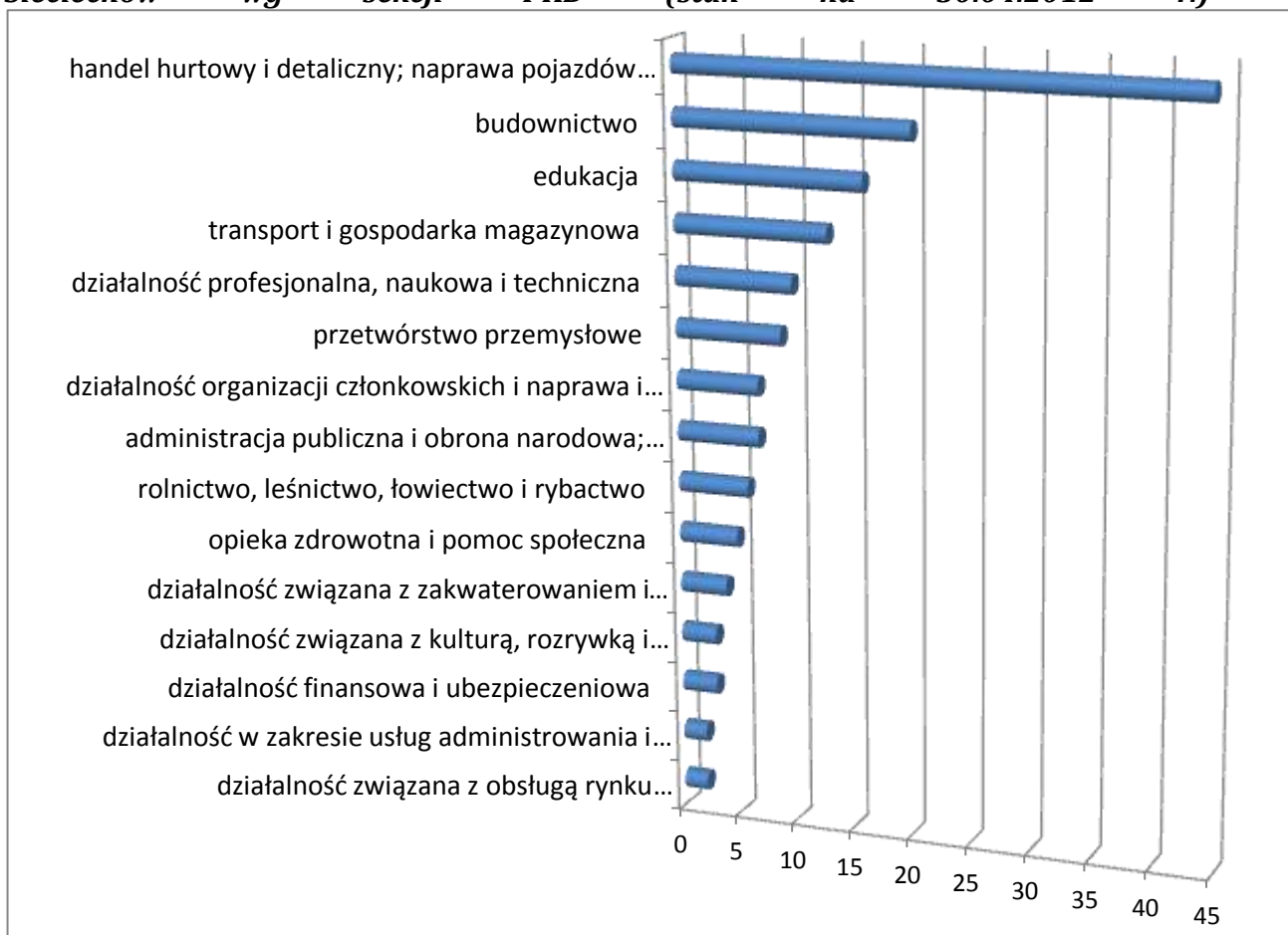
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Największy udział, zgodnie z podziałem Polskiej Klasyfikacji Działalności, w Gminie Sieciechów stanowi: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (G) – prawie 43 firmy, budownictwo (F), gdzie zarejestrowanych jest 20 firm, edukacja (P) – 16 podmiotów. Najmniej licznymi są sektory działalności związanej

z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I), z kulturą, rozrywką i rekreacją (R), działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K), w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (N) oraz działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, czyli działalność określana jako „usługi dla biznesu”.

W gminie Sieciechów nie ma takich sektorów gospodarki narodowej, jak: górnictwo i wydobywanie (B), wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (D), dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (E), informacja i komunikacja (J). Dane z tabeli dotyczące istniejących podmiotów zostały zaprezentowane na wykresie poniżej.

Wykres 2. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w gminie Sieciechów wg sekcji PKD (stan na 30.04.2012 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Dominujące w strukturze podmiotów gospodarczych firmy usługowe można – według Europejskiej Klasyfikacji Usług – podzielić na różne typy usług. Pierwsza podgrupa usług (U1) to usługi dla konsumentów, w skład których wchodzi:

- U1.1 materialne usługi dla konsumentów
- U1.2 budownictwo
- U1.3 usługi niematerialne dla konsumentów

Kolejną podgrupę stanowią usługi dla producentów i biznesu (U2), a trzecią – usługi ogólnospołeczne (U3).

Tabela 16. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg europejskiej klasyfikacji usług w 2012 r.

Podmioty gospodarki narodowej wg europejskiej klasyfikacji usług	Liczba podmiotów gospodarki narodowej
Usługi dla konsumentów (U1)	105
Materialne usługi dla konsumentów (U1.1)	61
Budownictwo (U1.2)	20
Usługi niematerialne i dla konsumentów (U1.3)	24
Usługi dla producentów i biznesu (U2)	17
Usługi ogólnospołeczne (U3)	7
Ogółem	129 (wraz z S i T 144)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 29.02.2012 r.

Suma podmiotów zajmujących się usługami wynosi 129. Pewnym problemem było przydzielenie sekcji PKD „S” i „T” do materialnych usług dla konsumentów oraz usług ogólnospołecznych. W PKD zostały one uwzględnione razem, jako pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników oraz gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby. Łącznie do sekcji S i T należy 15 podmiotów. Syntetycznie strukturę podmiotów pozarolniczych obrazuje Tabela 17.

Tabela 17. Struktura podmiotów gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) w Gminie Sieciechów

Sektory gospodarki narodowej	N	%	Usługi	N1	%	Usługi dla konsumentów	N2	%
Razem	151	100	Razem	129	100	Razem	105	100
I – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	6	4	Dla konsumentów	105	81	Usługi materialne	61	58
II – przemysł i budownictwo	29	19	Dla biznesu	17	13	Budownictwo	20	19
III – usługi	116	77	Ogólnospołeczne	7	6	Niematerialne	24	23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS dane na 2011 rok

Największy udział procentowy w strukturze podmiotów gospodarki narodowej bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne, ma sektor III, czyli usługi, które stanowią aż 77 %. Sektor II gospodarki narodowej, czyli przemysł i budownictwo to tylko 19 % ogółu podmiotów. Natomiast zaledwie 4 % stanowią podmioty I sektora gospodarki, czyli rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo. Z kolei struktura usług według Europejskiej Klasyfikacji Usług jest następująca: dla konsumentów – aż 81 % usług, dla biznesu – 13 % oraz ogólnospołeczne – 6 %. Usługi dla konsumentów to w 58 % usługi materialne, budownictwo – 19 % oraz niematerialne to 23 %.

Wielkości przedsiębiorstw

W Gminie Sieciechów dominują, jak wszędzie na obszarach wiejskich w Polsce, mikroprzedsiębiorstwa, tj. podmioty gospodarki narodowej zatrudniające do 9 osób. Brak na jej terenie zakładów z liczbą pracowników przekraczającą 50 osób. Pojedyncze podmioty zatrudniają 10-49 osób. Należą do nich zakłady świadczące usługi publiczne, jak zespoły szkół, urząd gminy, ośrodki zdrowia.

Tabela 18. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg wielkości zatrudnienia w 2012 r. w Gminie Sieciechów

Klasa wielkości	Liczba podmiotów gospodarki narodowej
0-9	141
10-49	8
Ogółem	149

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS na 29.02.2012

Statystyka i rzeczywistość: weryfikacja REGON przez rejestr UG oraz sołtysów.

Badacze gospodarki lokalnej muszą posługiwać się systemem REGON, choć analizę jego danych bardzo często opatrują wstępnym komentarzem, mówiącym o nieścisłości tych danych. Tu – wobec niewielkiej liczby pozarolniczych podmiotów – postanowiono skonfrontować dane REGON ze stanem faktycznym, co pozwala częściowo zweryfikować wiarygodność danych REGON. Posłużyły do tego wywiady z sołtysami wszystkich wsi w gminie oraz rejestr podmiotów gospodarczych, istniejący w Urzędzie Gminy. Pierwsze zestawienie ukazuje różnicę między danymi pochodzącymi z dwóch wyżej wymienionych źródeł.

Tabela 19. Podmioty gospodarcze na terenie poszczególnych wsi gminy Sieciechów

Miejscowość	Liczba podmiotów działających na terenie wsi według sołtysa	Liczba podmiotów zarejestrowanych w Urzędzie Gminy (w tym zawieszony) według miejsca zamieszkania właściciela
Zbyszyn	2	0
Wólka Wojcieszowska	0	2
Występ	0	1
Mozolice Małe	1	4
Nagórniki	1	2
Łoje	1	1
Słowiki Folwark	0	2
Mozolice Duże	3	5
Kępage	0	3
Opactwo	6	3
Słowiki Stare	2	2
Wola Klasztorna	5	7
Słowiki Nowe	3	4
Głusiec	7	6
Sieciechów	28	15
Zajezerze	33	35
Dęblin	0	1
Brak danych	0	5
Ogółem	82	98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadu z Sołtysami i danymi z Urzędu Gminy na 2012r.

Różnice w liczebności wynikają przede wszystkim z nieuwzględnienia firm niezarejestrowanych w Urzędzie Gminy, ale działających na jej terenie. Dane liczbowe podane przez wóldarzy zawierają podmioty publiczne, takie, jak np. Kościoły, szkoły, urząd gminy, biblioteki, bank, ośrodki zdrowia etc. Natomiast dane z Urzędu Gminy podają jako

podmioty zarejestrowane także te firmy, które mają status zawieszony, nie prowadzą czasowo działalności gospodarczej. Jeszcze inna sytuacja przedstawia się według danych GUS, zgodnie z którymi wszystkich podmiotów wpisanych do rejestru REGON na terenie gminy jest 151 (dane na rok 2012). Różnica między podmiotami „spisanymi z natury” a istniejącymi w statystykach wynosi co najmniej 1/3. Reasumując, rzeczywistość zinventaryzowana wydaje się skromniejsza od rzeczywistości statystycznej.

Pomimo wielu firm działających na terenie gminy wiejskiej, mieszkańcom sołectw brakuje różnych usług: przede wszystkim punktu naprawy maszyn i ciągników rolniczych. W niektórych miejscowościach, zwłaszcza tych o charakterze mniej rolniczym, mieszkańcy skarżą się także na brak kanalizacji. W Zajezierzu został poruszony brak usług niematerialnych: lekarzy specjalistów, na co zwrócił uwagę również wójt gminy.

Zbadano także, poprzez wywiady z sołtysami, losy przedsięwzięć gospodarczych w poszczególnych wsiach, które nie zakończyły się sukcesem. Jeśli chodzi o podmioty świadczące usługi, którym nie powiodło się, bądź ogłosiły upadłość, łącznie na terenie gminy odnotowano 25 takich inicjatyw.

Tabela 20. Inicjatywy stworzenia biznesu w Gminie Sieciechów, które się nie powiodły

Miejscowość	Inicjatywy
Nagórnik	1. Sklep spożywczy - właściciel pochodził z miejscowości Sieciechów. Powodem niepowodzenia była zbyt mała liczba klientów, przy jednocześnie wysokich cenach. Sklep istniał 4-5 lat, zamknięty około 2006 r.
Opactwo	1. Sklep spożywczy - właścicielami było dwóch mieszkańców wsi. Sklep istniał 10 lat, zamknięty w 2004 roku. Powodem tej decyzji był rozpad spółki oraz mała rentowność sklepu. 2. Stacja gazowa - właścicielem był mieszkaniec Sieciechowa. Istniała około 2 lat, zamknięta w 2007 roku z powodu otworzenia stacji CPN w sąsiedztwie.
Wola Klasztorna	1. Dyskoteka „Dragon” - właścicielem był mieszkaniec wsi Głusiec. Zamknięta z powodu niskich dochodów. 2. Sklep spożywczo-przemysłowy GS - zamknięty w 2009 roku z powodu niskich dochodów.
Głusiec	1. Paintball - właścicielem był mieszkaniec wsi. Powodem zamknięcia było małe zainteresowanie, nie dość atrakcyjne warunki środowiska oraz decyzja podjęcia pracy. 2. Sklep spożywczy „Alcast” - sklep prywatny, obecnie właściciele mają pub w tej wsi. Powodem zamknięcia sklepu w 2007 roku, istniejącego przez 11 lat, był niski dochód.
Sieciechów	1. Zakład fryzjerski - interes przetrwał zaledwie 2 tygodnie. 2. Zakład fryzjerski - istniał 4 lata, zamknięty prawdopodobnie ze względu na zbyt małe zainteresowanie.
Zajezierze	1. Sklep z ubraniami - właścicielem był osoba zamieszkująca wieś. Powodem zamknięcia sklepu była sytuacja rodzinna właścicielki. 2. Przetwórnia owoców i warzyw - spółdzielnia, która się rozpadła. Powodem niepowodzenia były zbyt wysokie wymogi unijne i brak środków finansowych. 3. Dom weselny - miał powstać na terenie byłej przetwórnicy owoców i warzyw. Niestety, ze względu na niewystarczającą ilość środków finansowych inwestor z Puław wycofał się ze swoich planów. Obecnie teren został podzielony na działki z zamiarem ich sprzedania. 4. Zakład fryzjerski - właścicielem była mieszkanka wsi. Powodem zamknięcia był brak środków finansowych. 5. Zakład fryzjerski - mieszkanka Zajezierza, powodem zamknięcia zakładu była zmiana miejsca

	<p>zamieszkania.</p> <p>6. Pub „Shrek” – właścicielem był mieszkaniec wsi. Powodem zamknięcia pubu był brak koncesji na alkohol, a także brak środków finansowych.</p> <p>7. Piekarnia – właścicielem był mieszkaniec wsi. Zakład został zamknięty ze względu na problemy finansowe.</p> <p>8. Zakład tartaczny – taka sama sytuacja jak wyżej</p> <p>9. Zakład mleczarski – właścicielem był mieszkaniec wsi, zlikwidowany ze względu na zbyt wysokie wymagania unijne.</p> <p>10. Sklep spożywczy - właścicielem lokalu był mieszkaniec wsi, natomiast osoba z sąsiedniej wsi dzierżawiła pomieszczenie. Powodem upadku firmy było bankructwo.</p> <p>11. Sklep-piwiarnia – właścicielem był mieszkaniec Zajezerza; interes okazał się nie dochodowy.</p> <p>12. Piwiarnia – taka sama sytuacja jak wyżej</p> <p>13. Kwaciarnia, wieńce, wianki – sklep powstał w budynku, gdzie mieści się przychodnia, lekarz stomatolog, centrum informacji gminnej, biblioteka. Wcześniej zlokalizowana tu była firma blacharska. Żadna z nich nie przetrwała, pomimo bardzo dobrej lokalizacji: Zajezerze, tuż przy drodze głównej, obok Kościoła, naprzeciwko zespołu szkolno-przedszkolnego. Głównym powodem niepowodzenia był niski dochód przedsięwzięcia.</p> <p>14. Usługi taksówkarskie – właścicielem był mieszkaniec Zajezerza. Niestety, po przejściu na emeryturę nikt nie przejął po nim biznesu.</p> <p>15. Młyn – właścicielem był mieszkaniec wsi. Młyn został sprzedany, następnie zlikwidowany.</p> <p>16. Lecznica dla koni – właścicielem były zakłady wojskowe w Dęblinie. Od momentu, w którym interes zbankrutował, nikt nie zaadoptował tych pomieszczeń.</p>
--	---

Zródło: Opracowanie własne na podstawie rozmów z Sołtysami

Ponad połowa sołectw (Zbyszyn, Wólka Wojcieszkowska, Występ, Mozolice Małe, Mozolice Duże, Łoje, Słowiki Folwark, Kępice, Słowiki Stare, Słowiki Nowe) nie odnotowała żadnych inicjatyw, które zakończyłyby się niepowodzeniem.

Jak pokazuje powyższa tabela, głównym powodem braku powodzenia biznesu są problemy finansowe, a także brak zainteresowania (popytu) ze strony potencjalnych klientów. Jednym z przykładów biznesu, który się nie powiódł, ale na jego miejsce powstał inny, jest sklep spożywczy. Na miejscu knajpy, która zbankrutowała, mieszkaniec Zajezerza postanowił założyć sklep, do tej pory dobrze prosperujący.

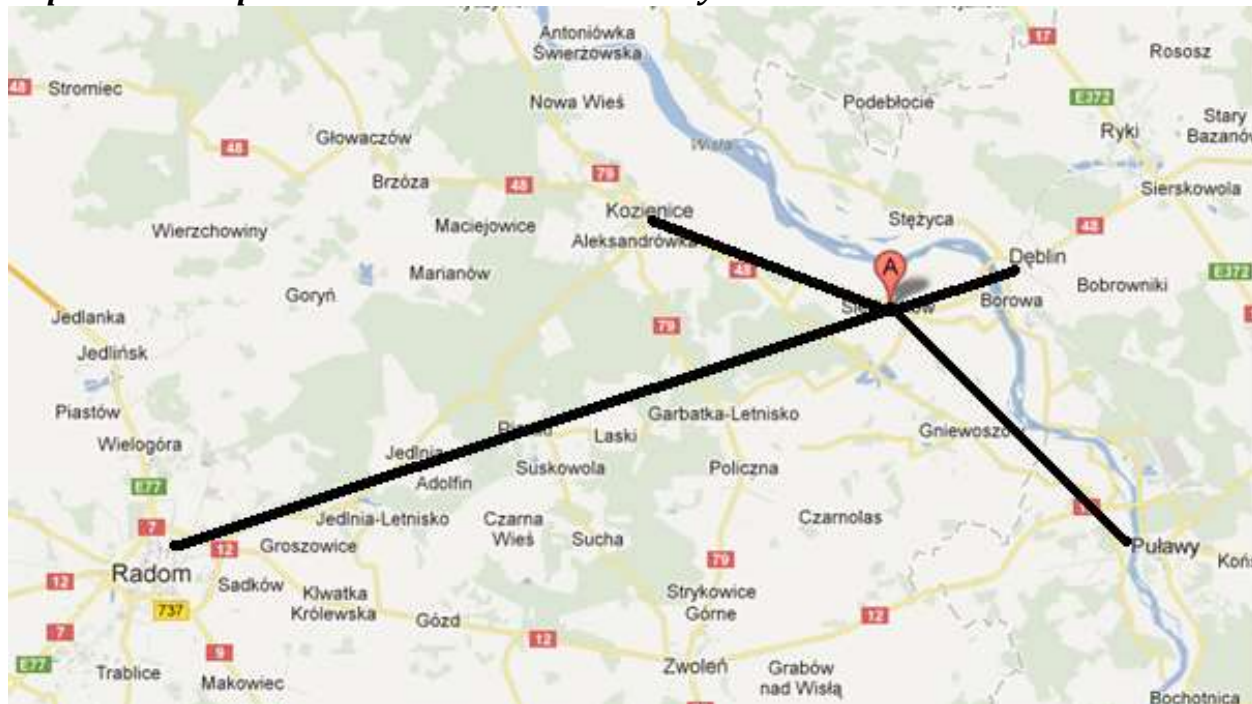
Warto te informacje zestawić z usługami, które są wykonywane w danej miejscowości po sąsiedzku, ”na czarno”. Zazwyczaj jest tak, że wykonujący je mają jakieś inne źródło utrzymania. Głównie świadczą usługi rolnicze, poprzez pożyczanie maszyn rolniczych, pomoc przy pracach polowych, a dodatkowo – usługi krawieckie, elektryczne, hydrauliczne, drobne murarskie, usługi transportowe (własne firmy przewozowe). Sporadycznie, głównie przez osoby na emeryturze lub pracujące w przedsiębiorstwach, są świadczone usługi ślusarsko-spawalnicze.

Sieci zaopatrzenia konsumentów

Mieszkańcy gminy zaopatrują się w podstawowe artykuły żywnościowe głównie – według sołtysów – poza jej obszarami. Do najczęściej odwiedzanych miast należą Dęblin,

Kozienice, Puławy, ewentualnie Radom. Na mapie poniżej zostały przedstawione kierunki zakupów sprzętu AGD i RTV, odzieży, obuwia, a także dużych, np. świątecznych zakupów. Jeśli zaś chodzi o zaopatrzenie w podstawowe artykuły spożywcze, najczęściej podawaną lokalizacją sklepu jest dana wieś lub wieś granicząca, w której zlokalizowany jest sklep.

Mapa 9. Sieć zaopatrzeniowa mieszkańców Gminy Sieciechów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.maps.google.com

Charakterystyka głównych podmiotów pozarolniczych.

Jednym z kryteriów podziału oceny przedsiębiorstw lokalnych może być ich zasięg przestrzenny. Najogólniej zasięgi te (oceniane przez pochodzenie zasobów albo dystrybucję produktów) możemy podzielić na lokalne, regionalne, krajowe i międzynarodowe. Przy charakterystyce głównych podmiotów pozarolniczych w Gminie Sieciechów zwrócimy na to szczególną uwagę i postaramy się wpisać te przedsiębiorstwa w istniejące sieci gospodarcze. Poniżej przedstawiona charakterystyka wybranych przedsiębiorstw została oparta na rozmowach z ich właścicielami lub osobami upoważnionymi.

- *Spółka handlowa Zbigniew Kamionka*

Jest to firma wielobranżowa, założona w 1994 roku. Zajmuje się sprzedażą nawozów, środków ochrony roślin. Mieści się tam również skład opału, a dodatkowo firma oferuje usługi transportowe krajowe i zagraniczne. Obecnie jedynym współwłaścicielem jest żona Zbigniewa

Kamionki, jednak na początku działalności firma miała formę spółki z osobami spoza rodziny. Współpraca przetrwała na terenie Zajezerza zaledwie 3 lata. Po tym czasie Z. Kamionka postanowił założyć własną firmę. Wybrał wolno stojące, nieużytkowane obiekty we wsi Sieciechów, których atutem był duży, utwardzony teren, obecnie zagospodarowany jako parking dla tirów. W przedsiębiorstwie zatrudnionych jest 17 osób, przy czym tylko jeden pracownik oraz 8 dozorców pochodzi z terenu gminy. Pozostali pracownicy dojeżdżają, głównie ze Sławczyna.

Mieszkający w Dęblinie właściciel prowadzi dodatkowo tę samą działalność na terenie Kozienic i Gniewoszowa. Według niego, miejscowości te charakteryzują się dogodniejszymi warunkami położenia: chodzi o jakość infrastruktury, głównie o drogi. W jego opinii gmina Sieciechów jest mało atrakcyjnym terenem pod inwestycje. Jednak, oprócz przywiązania do Sieciechowa, jako atuty wskazuje także na duże, utwardzone powierzchnie, tak bardzo przydatne do prowadzenia usług transportowych. W opinii przedsiębiorcy brak jest zainteresowania rozwojem przedsiębiorczości w gminie ze strony lokalnych władz.

W porównaniu do lat poprzednich w przedsiębiorstwie spadła produkcja. Ucierpiały zwłaszcza usługi transportowe, gdyż liczba samochodów spadła dwukrotnie, z 29 do zaledwie 15 i zapewne jeszcze będzie ograniczana.

Przedsiębiorstwo współpracuje z pozostałymi firmami, działającymi na terenie gminy Sieciechów. Ich kooperacja sprowadza się do dostarczania towaru, np. węgla, nawozów, nie tylko do dużych gospodarstw, ale także na rynki regionalne, do Czarnolasu, Kozienic. W kwestii kupna części do samochodów, firma zaopatruje się w całym kraju, głównie w Lublinie i Radomiu.

- *Auto Storczyk*

Przedsiębiorstwo zajmuje się sprzedażą części do samochodów w Sieciechowie, punkt został otworzony w 2011 r. na terenie byłej spółdzielni kołek rolniczych. Drugim punktem działalności jest komis aut we wsi Opactwo, gdzie działalność została zapoczątkowana dwa lata wcześniej, w 2009 r. Ponadto, jak możemy przeczytać na stronie internetowej, www.autostorczyk.pl, firma istnieje od 1995 r. Celem jej działalności jest sprzedaż pojazdów osobowych, dostawczych oraz ciężarowych, a także szyb do tych aut. Prowadzi również usługi z zakresu przyciemniania szyb.

Ciekawym faktem jest, że wcześniejsze inwestycje w tym punkcie nie powiodły się (np. stacja gazowa). Pomimo to firma „Auto Storczyk” wybrała to właśnie miejsce na rozpoczęcie swojej działalności. Jest to firma prywatna, jednoosobowa, której właściciel

pochodzi z Ryk. Do zainwestowania kapitału w tej miejscowości skłoniły go wolne, utwardzone tereny do zaadoptowania, wystawione na sprzedaż. Firma nie jest jednak zarejestrowana, jako przedsiębiorstwo w Urzędzie Gminy w Sieciechowie, dlatego też nie przynosi wymiernych dochodów gminie w postaci podatków. W komisie samochodowym zatrudniona jest jedna osoba z Dębina, natomiast w Sieciechowie 4 – z Opactwa oraz Owni. W stosunku do roku poprzedniego, produkcja wzrosła, firma cały czas się rozwija i wprowadza innowacje.

Przedsiębiorstwo zaopatruje się w części samochodowe w sklepach w Kozienicach i Radomiu, auta zaś sprowadza z zagranicy. Sprzedaż prowadzona jest na rynek lokalny, regionalny, krajowy i zagraniczny. Klienci mają możliwość kupna na miejscu lub wysłania im zamówionego towaru.

Współpraca na terenie gminy sprowadza się do naprawy samochodów. Jeśli zaś chodzi o podejście władz gminy do prowadzonej działalności, to jest ono neutralne. Problemem, który ewentualnie mógłby zostać rozwiązany, jest stan odcinka drogi dojazdowej do punktu firmy w Sieciechowie. Jednakże, ani władze gminy, ani właściciel nie wychodzą z inicjatywą naprawy lub utwardzenia tego odcinka.

- *Stacja CPN*

Mieszkaniec wsi Opactwo, o którym wspominałam charakteryzując największych rolników w gminie, nie zatrudnia nikogo do pracy spoza swojej rodziny. Stacja ma bardzo korzystną lokalizację, tuż przy drodze krajowej, pomiędzy Dęblinem a Kozienicami, sąsiadując ponadto

z zabytkowym kościołem. Na stacji CPN zlokalizowany jest także sklep ogólnobranżowy.

Sprzedaż paliwa spadła, co jest związane z jego wysokimi cenami. Zyski natomiast przynosi sklep. Firma jako jedna z niewielu na terenie gminy cały czas się rozwija. W roku 2012 wprowadzone zostaną upominki dla stałych klientów (prezenty za punkty). Właściciel ma także zamiar otworzyć małą restaurację przy stacji oraz myjnię samochodową.

Stacja może poszczycić się certyfikatem jakości polskiej izby paliw płynnych. Działa na zasadzie franczyzy – współpracuje z firmą Huzar. Firma zaopatruje się w paliwo firmy Orlen, towar do sklepu dostarczany jest z hurtowni w Kozienicach i Warszawie. Jest otwarta na współpracę, np. oferując niższe ceny dla przedsiębiorców.

- *Agrofreeze S.A.*

Jest to największe przedsiębiorstwo działające na terenie gminy Sieciechów. Jednak, podobnie jak „Auto Storczyk”, nie jest zarejestrowana na jej terenie. Zakres działalności

zamrażalni owoców i warzyw Agrofreeze S.A. bardzo dobrze odpowiada charakterowi gminy wiejskiej Sieciechów. Główną siedzibą firmy na terenie Polski jest zakład produkcyjny w Czaplinku.

Więcej o Agrofreeze S.A. możemy dowiedzieć się ze strony internetowej www.agrofreeze.pl. Firma powstała ponad dwadzieścia lat temu w 1990 roku, z całkowitym udziałem kapitału zagranicznego. Jedyne udziałowce – duńska firma **Orskov Frugt**, istniejąca od roku 1943, jest znana głównie z pośrednictwa w sprzedaży mrożonek, cytrusów, a także owoców świeżych. Od początku swojej działalności zajmowała się skupem oraz mrożeniem owoców miękkich i warzyw. Jej klientami są firmy europejskie o zasięgu światowym.

Owoce i warzywa do zakładu dostarczają głównie rolnicy indywidualni, którzy związani są z przedsiębiorstwem długoletnimi umowami kontraktacyjnymi. Ma to na celu zapewnienie stałej, wysokiej jakości produktów, od rozpoczęcia procesu produkcyjnego. Firma wyspecjalizowała się w mrożeniu świeżych truskawek, które pochodzą także z własnej plantacji zakładu. Na potrzeby produkcyjne przedsiębiorstwo utworzyło grupy rolników, z którymi podpisało kontrakty. Na terenie Gminy Sieciechów dostawcami jest, wspomniane już, Zrzeszenie Producentów Rolnych „Powiśle”. Współpracuje także ze skupem w Rykach.

Agrofreeze S.A. może poszczycić się certyfikatem ekologicznego mrożenia warzyw i owoców. Permanentnie zwiększa liczbę produkowanych wyrobów ekologicznych. Ponadto jej atutami są wysoko wykwalifikowana kadra, wysokiej jakości baza surowcowa oraz bardzo duża zdolność produkcyjna, bazująca na zagranicznej technologii. Firma działa także w zakresie przetwórstwa ekologicznego, gdzie: *sukcesywnie zwiększa ilość produkowanych wyrobów ekologicznych kierując się zasadą równoważnego wzrostu. Wspiera dostawców decydujących się na rozpoczęcie produkcji ekologicznej*³⁸.

Według przedstawiciela zakładu w Zajezierzu, z którym została przeprowadzona rozmowa, firma zatrudnia od 20 do 60 osób, w zależności od zapotrzebowania (sezonowość zatrudnienia). Pracownikami są głównie mieszkańcami Zajezierza, Sieciechowa i Dębłina. Od producentów zakład kontraktuje truskawki, maliny, porzeczki, wiśnie i śliwki. Owoce skupowane są z terenu całej Polski. Wielkość produkcji zależy od warunków atmosferycznych oraz tego, ile firm jest obecnych na danym rynku i ile chce kupować gotowy towar. Wyprodukowany towar trafia z filii zakładu w Zajezierzu do głównej siedziby w Polsce, w Czaplinku, skąd kierowany jest do krajów europejskich. Produkcja w stosunku

³⁸ <http://www.agrofreeze.pl/index.php?pages=przetworstwo>

do roku poprzedniego nieznacznie spadła. Firma wprowadza innowacje takie, jak maszyny i urządzenia do sortowania, poprawy jakości.

Współpraca z władzami gminy nie układa się pomyślnie. Głównym problemem jest uregulowanie kwestii drogi prowadzącej do zakładu. Jest ona w bardzo złym stanie³⁹. Drugą kwestią są działki leżące odłogiem na terenie zlikwidowanej już przetwórci owoców i warzyw, których władze gminy nie chcą odsprzedać Agrofreeze S.A. Kooperacja firmy z rolnikami również nie przebiega gładko. Głównymi uprawami na terenie gminy są zboża oraz warzywa. Rolnicy nie chcą przekształcać warzywnictwa na sadownictwo, czy uprawę truskawek. Firma powoli rozszerza asortyment o warzywa, co jest zapewne dobrym sygnałem dla rolników zamieszkujących teren gminy Sieciechów.

- *Usługi pogrzebowe*

Firma zajmuje się usługami pogrzebowymi oraz produkcją nagrobków. Mieści się w Zajezierzu, tu także mieszka jej właściciel. Jest to firma prywatna, jednoosobowa, założona w 1982 r. Zatrudnione są trzy osoby z terenu gminy. Produkcja pomników i nagrobków w stosunku do poprzedniego roku spadła o około 30 %. Surowce, takie jak kamień, sprowadzane są głównie z Lublina. Firma ma zasięg lokalny. Właściciel myśli o rozwoju swojej firmy poprzez wymianę sprzętu, jego modernizację. Firma promuje się za pomocą szyldów. Usytuowanie zakładu jest niekorzystne, ze względu na specyfikę firmy, byłaby ona bardziej rentowna w dużym mieście, chociażby Dęblinie.

- *Salon urody 'Julia' (zakład fryzjerski)*

Właścicielka świadczy usługi fryzjerskie od 1997 roku, cały czas utrzymując się na rynku lokalnym. Usługi tego typu najlepiej prosperują, gdy są zlokalizowane w centrum miejscowości. Między innymi to było przyczyną zmiany miejsca zamieszkania właścicielki i wyprowadzenia się z Występu do Zajezierza. Ciekawe jest, że zakład fryzjerski zmieniał swoją lokalizację cztery razy od momentu powstania. Jest to firma prywatna, jednoosobowa, chociaż według właścicielki dobrze byłoby zatrudnić pracownika. Jednak liczba klientów jest zbyt mała, aby zakład w tym przypadku był dalej rentowny. Zapotrzebowanie na usługi fryzjerskie w gminie nie maleje. Jak już wspomniałam, jest to jedyny zakład świadczący tego typu usługi w Gminie Sieciechów. Dlatego też wprowadzane są innowacje, należą do nich między innymi zmiana lokalizacji (wybudowany został nowy budynek, wcześniej zakład mieścił się w wynajmowanych pomieszczeniach). Właścicielka chciałaby rozszerzyć

³⁹ Por. wywiad z wójtem gminy niżej

działalność o usługi kosmetyczne. Towar dostarczany jest przez pośredników, którzy sami zaoferowali swoje usługi do zakładu. Klientami są głównie mieszkańcy gminy, czasem Dębłina. Zakład ma dobrą lokalizację w centrum Zajezerza, sąsiaduje z zespołem szkół, kościołem, sklepami spożywczymi.

- *Carbo Stal*

Firma wielobranżowa, świadcząca usługi transportowe, sprzedaż środków ochrony roślin i nawozów. Na terenie firmy mieści się także skład materiałów budowlanych i opału. Przedsiębiorstwo funkcjonuje od 1989 r., w miejscowości Zajezerze. Od 2003 roku właściciel prowadzi je samotnie, wspólnik otworzył własne przedsiębiorstwo – usługi pogrzebowe.

Zatrudnionych jest 9 osób – mieszkańców Zajezerza i Dębłina. W stosunku do 2010 roku produkcja w firmie wzrosła. Zostały także zakupione samochody. Firma zlokalizowana jest w dogodnym punkcie – przy głównej drodze. Przedsiębiorstwo współpracuje z zakładem sprzedaży środków ochrony roślin w Warce, na zasadzie tzw. „franczyzy”⁴⁰.

- *Zakład Piekarsko-Ciastkarski*

Firma zlokalizowana jest w miejscowości Zajezerze. Założyła ją mieszkanka wsi w 2003 roku. Jest to przedsiębiorstwo prywatne, zatrudniające 5 osób z terenu powiatu kozińskiego, w tym trzy z gminy Sieciechów – Zajezerza, Sieciechowa i Kępic. Produkcja kształtuje się na podobnym poziomie, choć w sezonie zimowym spada, ze względu na małą liczbę klientów. Zakład produkuje swoje wyroby głównie na rynek lokalny, chociaż ma również klientów spoza powiatu. Problemem jest jednak niska rentowność przedsiębiorstwa, nieprzychylność mieszkańców, którzy nie są zainteresowani wspieraniem lokalnej produkcji, a także brak promocji zakładu.

⁴⁰ Według definicji znalezionej w Słowniku Języka Polskiego, jest to: *rodzaj współpracy gospodarczej pomiędzy samodzielnymi pod względem prawnym i finansowym podmiotami, tj. pomiędzy franczyzodawcą i jego franczyzobiorcami, w której franczyzodawca nadaje swym franczyzobiorcom prawo, jak i nakłada na nich obowiązek prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie z koncepcją franczyzodawcy.*

Mapa 10. Usytuowanie przestrzenne badanych przedsiębiorstw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.maps.google.com

- *PPH Bocian Marcina Drachala*

Przedsiębiorstwo rolnicze, zajmujące się produkcją kiszonek, zostało zarejestrowane w 2009 r. Produkuje towar na rynki krajowe, głównie na teren województwa świętokrzyskiego. Towar sprzedawany jest do sieci prywatnych sklepów i hurtowni w: Kielcach, Jędrzejowie, Sędziszowie, Starachowicach, Skarżysku Kamiennej, Radomiu, Rykach, Puławach. W skład gospodarstwa rolnego wchodzi około 19 ha gruntu wraz z dzierżawą. Właściciele małych gospodarstw rolnych sami się zgłaszali do gospodarzy z propozycją wydzierżawienia gruntów pod uprawę. Oprócz warzyw na kiszonki – ogórków i kapusty, uprawiają także ziemniaki, które są sprzedawane w okresie letnim, dostarczane do sklepów w wyżej wymienionych miastach. Zboże natomiast sprzedawane jest na pasze dla zwierząt. W porównaniu do poprzedniego roku, ze względu na warunki klimatyczne, ceny na towary produkowane w omawianym gospodarstwie były wysokie. Jednak w bieżącym roku wartość produktów jest niska.

Do zarejestrowania się, jako przedsiębiorstwo produkcyjne, gospodarstwo rolne zostało zmuszone przez sklepy prywatne. Miało to na celu ułatwienie rozliczania należności za towary. W celu dalszego rozwoju gospodarstwo skorzystało ze środków pomocowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich – zróżnicowanie działalności pozarolniczej. Program obejmował swoim zasięgiem gospodarzy z terenów rolniczych, których działalność związana jest z rolnictwem, ale nie jest to stricte rozumiana działalność

rolnicza. W przypadku ankietowanego gospodarstwa jest to produkcja kiszonek z ogórków i kapusty. Ponadto właściciele skorzystali z programu pomocowego „młody rolnik” i dzięki otrzymanej subwencji mogli zakupić kombajn do zbioru kapusty.

Współpraca z sieciami sklepów zapoczątkowana została poprzez sieć kontaktów typu: znajomi i Internet. Na początku towar był sprzedawany do Dębłina i Puław, potem rozszerzony o Skarżysko Kamienna. Na stałe w gospodarstwie zatrudnione są 4 osoby. Właściciele zaopatrują się w produkty na terenie gminy.

Gospodarze myślą o rozszerzeniu sieci współpracy na województwo lubelskie. Ponadto, chcą poszerzyć produkcję o surówki z buraków, marchwi oraz kapusty czerwonej. Doszkalają się także dzięki dostępowi do sieci internetowej oraz kursy organizowane w gminie przez Ośrodek Doradztwa Rolniczego. Kooperują także z drugim tego typu zarejestrowanym przedsiębiorstwem w Mozolicach Małych. Jest to jednak nieformalna współpraca, polegająca głównie na przepływie informacji, gdzie można taniej zakupić środki do produkcji czy sprzedać towar po atrakcyjniejszej cenie.

Tabela 21. Struktura omawianych przedsiębiorstw w Gminie Sieciechów

Nazwa firmy	Miejscowość	Forma prawna i rodzaj kapitału	Skąd surowce?	Jakie rynki?	Uczestnictwo w sieci lokalnej
Spółka handlowa Zbigniew Kamionka	Sieciechów	Spółka handlowa, kapitał polski	Teren całego kraju, głównie Lublin i Radom	Lokalny, Regionalny, krajowy, zagraniczny	Dostarczanie towarów
„Auto storczyk”	Opactwo i Sieciechów	Jednoosobowa prywatna, kapitał polski	Kozienice, Radom, zagranica	Krajowy	Naprawa samochodów
Stacja CPN	Opactwo	Jednoosobowa prywatna, kapitał polski	Warszawa, Kozienice	Lokalny	Zniżki dla przedsiębiorców/ rolników
Agrofreeze S.A.	Zajezerze	Spółka akcyjna, kapitał zagraniczny	teren całego kraju	krajowy i zagraniczny	Współpraca ze Zrzeszeniem „Powiśle”
Usługi pogrzebowe	Zajezerze	Jednoosobowa prywatna, kapitał polski	Głównie z Lublina	Lokalny	brak
Salon urody „Julia”	Zajezerze	Jednoosobowa prywatna, kapitał polski	pośrednicy	lokalny	brak
Carbo Stal	Zajezerze	Jednoosobowa	Kozienice,	lokalny	Współpraca z

		prywatna, kapitał polski	Tarnów, Puławy		rolnikami
Zakład piekarsko-ciastkarski	Zajezerze	Jednoosobowa prywatna, kapitał polski	b.d.	lokalny	brak
PPH bocian Marcin Drachal	Mozolice Duże	Jednoosobowa prywatna, kapitał polski	Teren gminy	krajowy	Współpraca z przedsiębiorcami

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów z przedsiębiorcami

Zamieszczony zestaw badanych przedsiębiorstw lokalnych ukazuje ich podstawowe cechy, wydaje się, że dość typowe dla drobnych przedsiębiorstw wiejskich. Wynika to między innymi z tego, że obsługują one rynek lokalny. Dwa spore przedsiębiorstwa nie są lokalnie zarejestrowane, choć prowadzą tu działalność. Jeśli idzie o tworzenie sieci gospodarczych, to interesujący jest przykład Agrofreeze S.A., która to firma, za pośrednictwem Zrzeszenia „Powiśle”, integruje lokalnych producentów. Innym ciekawym przykładem lokalnej sieci, jest współpraca PPH Bocian z inną tego typu firmą, opartą na współpracy, nie zaś konkurencji.

Lokalna gospodarka peryferyjna: podsumowanie

Gmina Sieciechów, głównie ze względu na swoje peryferyjne położenie, traci na atrakcyjności inwestycyjnej. Przedsiębiorcy, z którymi przeprowadziłam wywiady, nie widzą wystarczających pozytywów przyciągających potencjalnych inwestorów, które przyczyniłyby się do rozwoju przedsiębiorczości na tym terenie. Jedynymi, jakie podają, jest duża liczba terenów utwardzonych, niezbędnych dla prowadzenia usług transportowych. Nie bez znaczenia jest także renta położenia, czyli lokalizacja firmy w niedalekiej odległości od większego ośrodka miejskiego. Tutaj będzie to miasto Dęblin, jednak w przypadku specyfiki prowadzonej produkcji gospodarczej na tym terenie nie odgrywa ono znaczącej roli. Inaczej jest jeśli chodzi o pracowników najemnych. Zdecydowana większość znajduje zatrudnienie w tym ośrodku miejskim lub Kozienicach. Najpopularniejszymi są zakłady wojskowe w Dęblinie oraz praca w elektrowni w Świerżach (blisko Kozienic).

Na terenie gminy Sieciechów dominuje sektor prywatny przedsiębiorstw, zazwyczaj są to firmy jednoosobowe. Udział przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób jest bardzo wysoki i wynosi 95 %. Według danych, zdecydowaną większość stanowią właśnie osoby

fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Według REGON największy odsetek stanowi III sektor gospodarki – usługi – 77 %.

W Gminie Sieciechów, jak wskazali sołtysi, brakuje zakładów zaspokajających potrzeby mieszkańców, głównie o działalności ukierunkowanej na naprawę maszyn rolniczych i ciągników. Zastanawiające jest, czy firmy o kierunkach działalności wymienionych przez sołtysów, utrzymałyby się na rynku lokalnym. W ciągu ostatnich kilku lat na terenie Gminy Sieciechów upadło prawie 30 inicjatyw stworzenia biznesu. Głównym powodem był brak wystarczających środków finansowych, co związane było ze zbyt małym popytem na dany produkt. Działalności, które nie powiodły się, można by zgrupować w kilka kategorii: sklepy – 7 inicjatyw, rozrywka – 7 inicjatyw, fryzjer – 3 inicjatywy, pozostałe (stacja gazowa, przetwórnia owoców i warzyw, piekarnia, zakład tartaczny, mleczarnia, młyn, lecznica dla koni) – 7 inicjatyw. Wszystkie zaliczają się do sektora usług. Niepokojące jest jednak to, że aż w 10 miejscowościach nie odnotowano żadnej inicjatywy stworzenia biznesu.

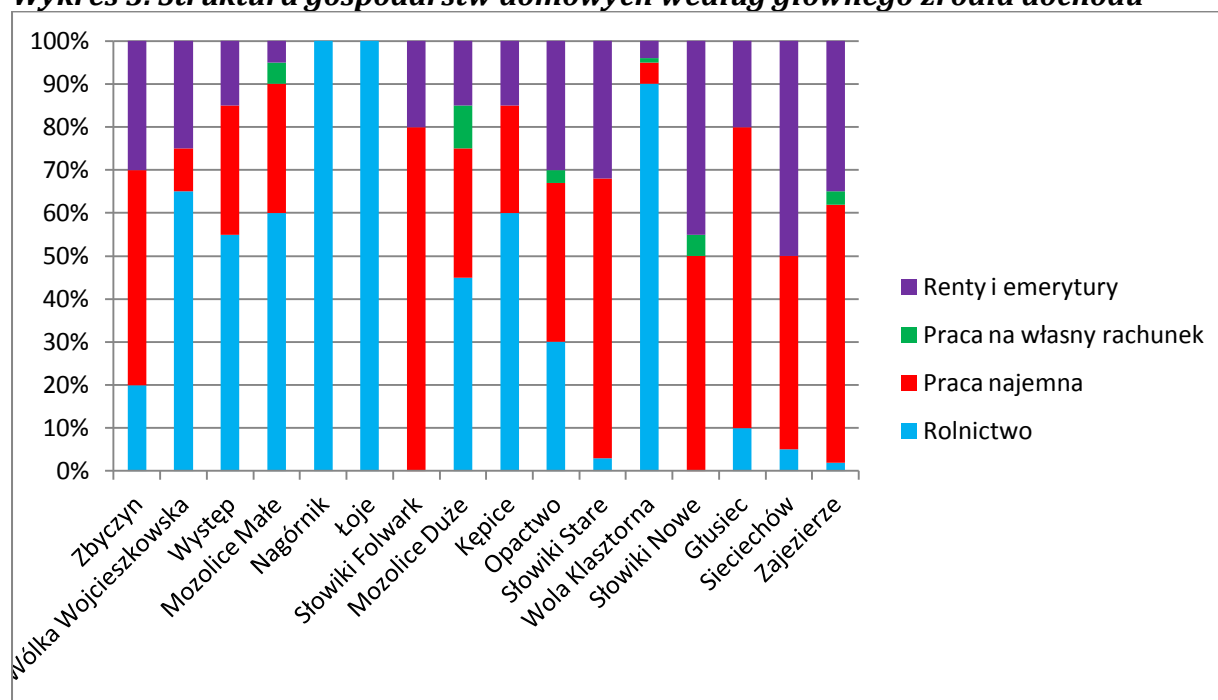
Jeśli zaś chodzi o sieć zaopatrzeniową w podstawowe produkty konsumpcyjne, to zamyka się ona na obszarze około 30 km od granic administracyjnych gminy (jako ewentualność podano Radom, leżący poza granicą 30 km). Możemy zatem stwierdzić, że rynek lokalny, regionalny spełnia potrzeby mieszkańców.

Klimat inwestycyjny na obszarze gminy Sieciechów nie sprzyja przedsiębiorcom ze względu na peryferyjne położenie jednostki w układzie terytorialnym. Graniczy ona z jednym większym ośrodkiem miejskim, jakim jest Dęblin, który jest miejscem pracy wielu mieszkańców gminy. Zajezierze współpracuje z miastem na zasadzie symbiozy, mieszkańcy znajdują tam zatrudnienie, a ludność miejska osiedla się na terenach wsi. Można by powiedzieć, że dla tej gminy ośrodkiem centralnym (lokalnego szczebla) nie jest siedziba powiatu – Kozienice, ale sąsiadujący „przez Wisłę” Dęblin.

3. Peryferyjna gospodarka lokalna: bariery, możliwości i wizje rozwoju

Gmina Sieciechów boryka się z wieloma problemami, głównym jest problem rynku pracy i bezrobocia. Ten wątek jest dominujący w przygotowanej w 2011 roku strategii rozwoju lokalnego, obecny w narracji burmistrza, wypowiedziach sołtysów. W gminie dominującym sektorem gospodarki jest rolnictwo oraz przetwórstwo rolne. Nie ono jednak jest podstawą utrzymania ludności gminy i poszczególnych wsi. Ciekawie kwestie te ilustrują szacunki sołtysów, które są także interesującą informacją o sposobie postrzegania swojej wsi. Wykres poniżej przedstawia strukturę ludności według kryterium głównego źródła dochodu: rolnictwa, pracy najemnej, pracy na własny rachunek lub rent i emerytur, w podziale na poszczególne sołectwa.

Wykres 3. Struktura gospodarstw domowych według głównego źródła dochodu

Zródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadu z Sołtysami

Gospodarka lokalna, w której podstawowymi podmiotami są podmioty rolnicze, nie oznacza, że ludność, czy nawet tylko jej większość, utrzymuje się z rolnictwa. Według informacji sołtysów, najbardziej rolniczymi miejscowościami ze względu na główne źródło utrzymania, jest 7 sołectw: Wólka Wojcieszkowska, Występ, Nagórnik, Łoje, Wola Klasztorna, Kępice oraz Mozolice Małe, gdzie ponad 50 % gospodarstw rolnych utrzymuje się przede wszystkim z rolnictwa. Trzy pierwsze są to małe wsie zlokalizowane w sąsiedztwie

Zajezierza. Pozostałe graniczą z miejscowością Sieciechów, a Mozolice Małe leżą w niedalekiej odległości od powiatu kozienickiego. Możemy zatem stwierdzić, że ze względu na swoje położenie, są to wsie peryferyjne. Rozmieszczenie przestrzenne miejscowości przedstawia mapa poniżej.

Mapa 11. Przestrzenne rozmieszczenie typowo rolniczych miejscowości w Gminie Sieciechów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.maps.google.com

Miejscowościami, w których rolnictwo odgrywa marginalną rolę, bądź go w ogóle nie ma, a większość mieszkańców utrzymuje się z pracy najemnej, jest 7 miejscowości: Zbyczyn, Słowiki Folwark, Słowiki Stare, Słowiki Nowe, Głusiec, Sieciechów i Zajezierze. Sytuacja jest tu złożona, bo np. w miejscowości Głusiec jest duża liczba gospodarstw, które łączą pracę w gospodarstwie rolnym z pracą najemną, a ze względu na wielopokoleniowy charakter rodziny, do budżetu domowego dokładają się także emeryci.

Analizując wykres nr 3, musimy zwrócić także uwagę na procentowy udział gospodarstw domowych, w których głównym źródłem utrzymania jest renta i/lub emerytura. Do miejscowości o takim charakterze należą przede wszystkim Sieciechów i Słowiki Nowe, w których aż połowa mieszkańców utrzymuje się z tego typu dochodów. Świadczy to o starzeniu i wyludnianiu się wsi, o którym kilkakrotnie już wspominałam. Kolejnymi miejscowościami, gdzie ten trend jest zauważalny są Zbyczyn, Wólka Wojcieszkowska, Opactwo, Słowiki Stare, Zajezierze, a także Słowiki Folwark i Głusiec. Niewiele

jest gospodarstw domowych, gdzie główny dochód przynosi praca na własny rachunek, co świadczy pośrednio o skali przedsiębiorczości mieszkańców. Największy odsetek takich gospodarstw domowych jest w miejscowości Mozolice Duże.

Sytuację gospodarczą gminy dodatkowo objaśnia poziom bezrobocia, którego stopa waha się pomiędzy 10 % a 11 %. Gmina nie należy do oferujących atrakcyjne miejsca pracy, zarówno osobom słabo, jak i dobrze wykształconym, co ukazuje zestawienie danych⁴¹.

Tabela 22. Bezrobotni na terenie gminy w ostatnim kwartale 2010 roku

Wiek	Kobiety	Mężczyźni	wykształcenie	Kobiety	Mężczyźni
18-24	30	36	Wyższe	14	8
25-34	39	35	policealne i średnie zawodowe	40	26
35-44	31	21	średnie ogólnokształcące	20	10
45-54	24	20	zasadnicze zawodowe	31	49
55-59	3	13	gimnazjalne i poniżej	23	36
60-64	0	4	Razem	128	129
Razem	127	129			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strategii rozwoju Gminy Sieciechów na lata 2011-2017

Jeśli chodzi o podział na płeć, to liczba wszystkich bezrobotnych rozkłada się równomiernie. Najbardziej zauważalna różnica dotyczy osób w wieku 35-44, gdzie o 10 osób więcej pozostających bez pracy stanowią kobiety, natomiast po ukończeniu 55 roku życia to mężczyźni stanowią większość bezrobotnych. Najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowią osoby w wieku 25-34 lata. Ponad połowa to młodzi, do 35 roku życia oraz bardzo dobrze wykształceni. Wśród bezrobotnych 88 osób ma wykształcenie średnie zawodowe, policealne lub wyższe. Oznacza to, że tutejsza gospodarka lokalna, rozumiana szerzej niż tylko ta zamknięta na obszarze gminy, nie potrzebuje ludzi młodych i dobrze wykształconych. Natomiast osoby z wykształceniem bardzo niskim – jak pokazuje nieco niżej zamieszczony szacunkowy bilans zasobów pracy – nie chcą podejmować prostych prac sezonowych w rolnictwie i zastępują ich cudzoziemcy ze Wschodu (*Strategia...*, 2011).

Dla sołtysów, nie posiadających danych dotyczących osób pozostających bez pracy, określenie rzeczywistej liczby bezrobotnych nie stanowiło żadnego problemu. Najwięcej osób bez pracy jest we wsiach Zajezerze (60 osób), Słowiki Nowe (20 osób), Nagórnik, Opactwo, Wola Klasztorna, Głusiec (po 10 osób). Najmniej zaś w Mozolicach Małych (3 osoby), Słowikach Folwark i Wólce Wojcieszkowskiej (po 2 osoby). Łącznie, według Sołtysów, na terenie gminy bez pracy pozostaje 149 osób.

Na tym tle wydawać by się mogło, że lokalni pracodawcy, oferujący miejsca pracy są w komfortowej sytuacji. Jednak wszyscy sołtysi zgodnie odpowiadali, że trudno jest

⁴¹ Według danych BDL w 2010 roku ogółem, na terenie gminy Sieciechów bez pracy pozostawało 257 osób.

znaleźć kogoś do prac sezonowych lub dorywczych. Najczęściej rolnicy poszukują pracowników do prac polowych – sadzenia, zbioru warzyw i owoców, przygotowywania ich do skupu. Łącznie, we wszystkich miejscowościach, do prac sezonowych potrzebne jest ok. 120 osób. Dane wskazywałyby, że bezrobocie jest sezonowe i zanika w okresie letnim. Niestety nie jest to prawda, gdyż bardzo trudno jest znaleźć miejscowych pracowników, głównie ze względu na niskie wynagrodzenie, jakie mogą zaproponować pracodawcy. Oprócz tego dochodzi jeszcze mały zapał do pracy. Zapewne ze względu na to, wielu gospodarzy współpracuje z obywatelami Ukrainy, Rosji, Gruzji, a także mieszkańcami sąsiednich wsi lub miast. W kilku miejscowościach nie są zatrudniane osoby spoza wsi: Występ, Słowiki Folwark, Stare, Nowe, Głusiec.

Problem bezrobocia i rynku pracy został rozpoznany jako podstawowy w Strategii rozwoju Gminy Sieciechów na lata 2011-2017 (2011 r.). Nadrzędnym celem strategii jest rozwiązanie problemów dotyczących braku miejsc pracy oraz niskich dochodów ludności. Ponadto wskazuje się na zapewnienie zabezpieczenia socjalnego mieszkańcom gminy oraz poprawę infrastruktury. Założono, że polepszenie sytuacji materialnej wpłynęłoby na wzrost inicjatyw podejmowanych w zakresie zadań gospodarczych.

Jak każda strategia, także i ta posiada analizę SWOT. Określa ona mocne i słabe strony gminy, a także szanse i zagrożenia jej rozwoju. Słabe strony, które zdają się dominować, dotyczą różnych sfer. W sferze demograficzno-społecznej słabymi stronami są przede wszystkim wspomniane i opisane bezrobocie rejestrowane, a także ukryte. Wskazuje się na zanikające więzi społeczne, związane zapewne z dokonującymi się zmianami – przechodzenie z działalności rolniczej do sektora usług, co skutkuje także degradacją gospodarstw rolnych. Kolejnymi problemami są ujemny przyrost naturalny oraz zwiększanie się obszarów biedy. Do słabych stron strategia zalicza brak terenów, które mogłyby zostać zaadoptowane na potrzeby przetwórstwa z udziałem kapitału zagranicznego. Jednak – jak pamiętamy z analizy podmiotów gospodarczych – na terenie gminy Sieciechów, zlokalizowana jest jedna firma tego typu, ze 100 % udziałem kapitału duńskiego. Ponadto, problemem jest zbyt duża liczba mieszkańców, która utrzymuje się z rolnictwa. Pomimo, że na terenie gminy działa zrzeszenie producentów rolnych, za słabą stronę uważa się brak zbytu na płody rolne. Na koniec, to co podkreślali wszyscy rolnicy z terenu badanej jednostki, problemem jest brak opłacalności produkcji tak roślinnej jak i zwierzęcej, w stosunku do poniesionych kosztów własnych (nożyce cenowe). Słabą stroną infrastruktury technicznej jest problem z siecią kanalizacyjną, gazową oraz stan i jakość dróg. Wskazano także na brak wybudowanych chodników przy drogach, wysypisk na odpady stałe oraz skrzyżowań

z drogami powiatowymi, krajowymi, a także wojewódzkimi. Słabe strony spina brak planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego cały jej obszar. Reasumując, w gminie brakuje planu przestrzennego zagospodarowanie, panuje spore bezrobocie, a jednocześnie gospodarstwa ulegają degradacji, gmina ma braki w infrastrukturze technicznej i wyludnia się.

Mocne strony skoncentrowane są na stanie i potencjale rolnictwa. Wskazuje się wysokie kwalifikacje rolników, a także prężnie działające społeczne stowarzyszenia, np. OSP, kółka różańca świętego czy wiejskie kluby sportowe. Przeczy to skądinąd opinii o zanikających więziach społecznych. Kontrowersje może budzić ostatni punkt społecznych mocnych stron: przywiązanie rolnika do ziemi, przeczy to faktowi odchodzenia ludności od pracy w gospodarstwie rolnym na rzecz pracy najemnej i oddawanie ziemi w dzierżawę lub sprzedaż. Mocnymi stronami strefy gospodarczej w gminie jest duży potencjał, jaki ona posiada w zakresie produkcji rolniczej – warzywnictwa i zboża. Wskazano także na bardzo wysoki potencjał firmy Agrofreeze S.A. w Zajezierzu. Dodatkowo, gmina dysponuje rezerwami siły roboczej, osób z wykształceniem średnim. Gmina posiada sieć wodociągową, która obsługuje wszystkich mieszkańców, stosunkowo dobrze rozwiniętą sieć telefoniczną, a także energetyczną. Oprócz tego istnieje sieć dróg powiatowych i krajowych, jak również sprawna gospodarka odpadami stałymi, w zakresie wywozu nieczystości poza obszar gminy.

Zagrożeniami dla gminy Sieciechów, według analizy SWOT, są zmniejszające się dochody rolników, w związku z przystąpieniem nowych państw do UE. Według opracowania brakuje także pomocy dla rolnictwa ze strony państwa: dotacji, subwencji, dopłat dla rolników, a także osób prowadzących działalność na terenie gminy z zakresu doradztwa rolniczego. Wskazuje się także na trudności w sprzedaży przez rolników swoich płodów rolnych. Ponadto, zagrożeniem jest zbyt duża ingerencja organu nadzorczego w decyzje podejmowane przez samorząd gminy, co utrudnia samodzielne przedsięwzięcia. Szans dla gminy Sieciechów upatruje się w rozwoju przetwórstwa sektora rolnego, zwiększonego zapotrzebowaniem na zdrową żywność, głównie przez kraje należące do UE. Wspomniano także o poprawie zdrowia mieszkańców gminy, na skutek lepszego dostępu do opieki medycznej. Kierunki rozwoju gminy skoncentrowane są przede wszystkim na rozwoju turystyki. Podobnie widzą to sołtysi niektórych wsi.

Tabela 23. Perspektywy rozwoju danej miejscowości

Miejscowość	Jak wieś będzie wyglądała za 10 lat, jakie ma szanse na rozwój, jakie najważniejsze bariery tego rozwoju Pani/Pan widzi?
Słowiki Folwark	Uwzględnienie w planie zagospodarowania przestrzennego podziału na działki pod zabudowę domków jednorodzinnych. Wieś nie ma problemu z procesami wyludniania się, osoby spoza sprowadzają się do niej, głównie ze względu na współmałżonka. Mieszkańcy odczuwają brak opieki władz gminy, dlatego też woleliby zostać przyłączeni do gminy Kozienice.
Słowiki Stare	Gdyby udrożniono przepływającą w pobliżu „leśną rzekę”, zbudowano domki letniskowe oraz ukończono budowę drogi na odcinku do końca wioski, to miejscowość mogłaby się stać miejscem rekreacyjnym. Sąsiedztwo lasu, rzeki, przyciągnęłoby nie tylko grzybiarzy, „spacerowiczów”, ale także wędkarzy. Wieś, ze względu na brak gospodarstw rolnych i wysoki odsetek ludności pracującej jako pracownicy najemni, wygląda jak wymarła.
Słowiki Nowe	Jedynym, co mogłoby wpłynąć na rozwój wsi jest modernizacja dróg i budowa chodników oraz inwestycja w kanalizację. Jednak gminie brakuje funduszy na te działania. Ponadto jest to „wieś starców”.
Głusiec	Wcześniej połowa gruntów we wsi była własnością wojska. Wtedy też bardzo dużo mieszkańców wsi pracowało w jednostce wojskowej w Dęblinie. Gdy sytuacja się zmieniła, problemem stało się uregulowanie tytułów własności ziemi wcześniej należącej do wojska, dlatego też nie można było niczego wybudować. Sołtys chce zainwestować pieniądze w budowę mini boiska do gry w piłkę nożną, obok budynku remizy.
Sieciechów	W tej wsi mieszka mała liczba tzw. rodowitych mieszkańców. Odczuwalne są migracje młodych ludzi, wieś się starzeje. Osoby spoza wsi co prawda przyjeżdżają do Sieciechowa, ale posiadają oni tutaj tylko działki, nie kupując ziemi, aby rozpocząć działalność rolniczą. Niektórzy upatrują rozwój wsi w wybudowaniu „grodu Sieciecha” i inscenizowaniu wydarzeń historycznych, które miały miejsce na terenie gminy, a także małego hotelu dla gości.
Zajezerze	Sołtys w tej miejscowości także poruszył kwestię rekreacji. Kierunkiem rozwoju byłoby wybudowanie domków letniskowych, dyskoteki. Porusza on także kwestię rolnictwa, które mogłoby się rozwijać w wyspecjalizowanej produkcji – uprawie bądź hodowli – następnie stworzenie sieci z odbiorcami. Problemem są jednak migracje młodych ludzi do Warszawy lub innych większych ośrodków miejskich oraz zagranicę. We wsi osiedlają się natomiast osoby będące już na emeryturze. Według sołtysa firma Agrofreeze S.A. mogłaby ukierunkować produkcję na warzywa, których uprawą trudnią się rolnicy w gminie. Ponadto widzi szansę w inwestycji, która się nie powiodła – wybudowanie domu weselnego. Dodatkowo, otwarcie zakładu kosmetycznego, szewskiego, ślusarskiego, sklepu ze sprzętem AGD. W budynku OSP, który został zmodernizowany, mogą się odbywać wesela do 100 osób, jasełka, sylwester, stypy, komunie, imprezy urodzinowe; jest także możliwość wypożyczenia sztuców. Kolejną szansą jest zaadaptowanie budynku ośrodka zdrowia dla lekarzy specjalistów, niezbędnych dla ludzi starszych.

Zródło: Opracowanie własne na podstawie rozmów z Sołtysami

Rozwój przemysłu na terenie gminy, według strategii, miałby się dokonać przy pomocy grup producentów, władze chcą popierać również działania z zakresu rozwoju przemysłu rolno-spożywczego. Handel, usługi i pozarolnicza działalność gospodarcza rozwiną się dzięki infrastrukturze, do której należą kanalizacja, gaz, a także drogi na terenie gminy. Jest to odpowiedź na zmniejszanie się znaczenia rolnictwa i rozwoju działalności pozarolniczej. Zachodzi więc potrzeba stworzenia nowych miejsc pracy. Tu szansę upatruje się w korzystnym położeniu gminy, w sąsiedztwie Dębłina. W perspektywie, należy stworzyć odpowiednie warunki dla rozwoju osiedli zabudowań jednorodzinnych. Plany te uwzględniają przede wszystkim miejscowości Sieciechów, Zajezerze oraz Głusiec. Sprawi to, że wzrośnie popyt na wspomniane już usługi, handel i infrastrukturę.

Kolejnym z planowanych działań jest inwestycja w „zasoby ludzkie”. Zdecydowana większość uczniów szkół podstawowych chce kontynuować naukę w gimnazjum w Dęblinie lub Kozienicach, a potem w szkole ponadgimnazjalnej w tych miastach. Pomimo to, władze gminy mają wizję stworzenia szkolnictwa ponadgimnazjalnego na terenie gminy. Argumentują to tym, że brak takiej oferty sprzyja odpływowi młodzieży poza obszar gminy. Myślę jednak, że migracje są nieuniknione, zwłaszcza, że jak już zostało podkreślone, gmina wiejska Sieciechów zmienia swój charakter. Prędzej, czy później osoby te będą musiały dokonać wyboru, gdzie chcą się dalej kształcić po maturze. Ich wybór padnie zapewne na Warszawę lub Lublin, tam też zostaną na stałe.

Strategia, jeśli wnikliwie ją analizować, wskazuje przede wszystkim na bezradność struktury lokalnej w rozwiązywaniu jej problemów, także gospodarczych. Rolnictwo mogłoby lepiej funkcjonować, jeśli zwiększyłaby się pomoc państwa, a istniejący zakład przetwórstwa dopasowałby swój profil do struktury produkcji rolnej w gminie. Młodzi, choć już teraz jest spora grupa bezrobotnych dobrze wykształconych, których lokalna gospodarka nie jest w stanie wchłonąć, powinni kształcić się w gminie, by z niej nie uciekali. A poza tym jest tu ładnie, więc może by rozwinąć turystykę.

Ta bezradność szczebla lokalnego przebija także z wywiadu z wójtem, który jest bardzo instruktywną lekturą. Jego odpowiedź na problemy, poruszone w wywiadzie przybrały następującą formę.

W ciągu kilku ostatnich lat w gminie zostało podjętych wiele działań w zakresie poprawy infrastruktury technicznej. Praktycznie cała działalność gospodarki komunalnej skupia się na budowie tudzież naprawie dróg i eksploatacji kanalizacji oraz wodociągu. Warto dodać, że cały obszar gminy jest zwodociągowany.

Dzięki korzystaniu ze środków unijnych-funduszy norweskich oraz przeznaczonych na ochronę środowiska, a także ze środków własnych Wójt gminy, stara się poprawić stan infrastruktury technicznej w gminie. Istotnym problemem, z jakim borykają się władze gminy, jest bardzo duże rozproszenie miejscowości, brak zwartej zabudowy, „ciężka” ziemia, duża liczba terenów zalewowych. W konsekwencji, niektóre prace z zakresu gospodarki komunalnej wykonywane są doraźnie.

Również ze względu na brak funduszy, nie została uregulowana kwestia gospodarki przestrzennej gminy. Jedynie dwie największe miejscowości Sieciechów oraz Zajezerze (działki przy cmentarzu) posiadają plan zagospodarowania tych terenów. Obecnie władze pracują nad studium uwarunkowań dla gminy.

Spośród podjętych przedsięwzięć, które zostały zaniechane lub nie powiodły się

w ciągu ostatnich lat należy wymienić rozwój kanalizacji, którego idea została zapoczątkowana jeszcze za kadencji poprzedniego Wójta. Proces ten rozpoczął się w 2004 roku, wszystkie dostępne środki finansowe skupione zostały na tej inwestycji, przez co została zaniedbana pozostała działalność w innych miejscowościach.

W każdej gminie istnieją różnego rodzaju bariery, które ograniczają rozwój gospodarki. Według Wójta głównymi barierami organizacyjno-prawnymi są działki rolne. Ich odrolnienie miałoby wpływ na jeszcze większe zainteresowanie tymi terenami przez potencjalnych kupców. Dlatego też, wydanie decyzji w tej sprawie i środki finansowe na ten cel, ograniczyłyby lub zniwelowały tę barierę.

Kolejną przeszkodą w rozwoju, według Wójta, są prawa zapisane w karcie nauczyciela. Przerost zatrudnienia w tym obszarze powoduje nieuzasadnione wydatki budżetu.

Trzecia bariera dla interesów gminy dotyczy zasobów pracy, kapitału, usług i produktów. W gminie Sieciechów nie ma zakładów przemysłowych, dużych zakładów produkcyjnych. Jeszcze kilka lat temu, na jej terenie działała spółdzielnia ogrodnicza, obecnie budynek został zlikwidowany. Na jego miejscu miał powstać dom weselny, niestety interes się nie powiódł. Obecne plany na zagospodarowanie tego terenu zakładają podzielenie go na działki mieszkaniowe, a następnie ich sprywatyzowanie.

Rozwój rynków regionalnych i lokalnych także napotyka na bariery, przede wszystkim ze względu na rynek pracy, siłę roboczą. Każdy z mieszkańców szuka pracy na własną rękę.

Zdaniem Wójta na terenie gminy nie ma zdekapitalizowanych obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej oraz społeczno-ekonomicznej. Udało się zabezpieczyć budynek po dawnej przychodni i zaadoptować go na przedszkole oraz przychodnię w tym samym budynku.

Główną barierą w działaniach innowacyjnych są ograniczenia związane z zasobami finansowymi gminy. Wójt w swoich działaniach chce zabezpieczyć podstawowe potrzeby gminy, skutkiem tego są minimalne inwestycje w infrastrukturę.

Cieszy to, że w gminie nie ma barier o podłożu społecznym i psychologicznym, co ujawnia się najczęściej w postaci braku zaufaniu, niechęci do współpracy, konfliktach na różnym tle. Według Wójta mieszkańcy gminy współpracują ze sobą, natomiast opozycja jest konstruktywna w swojej krytyce.

Biorąc pod uwagę strukturę gospodarstw rolnych w gminie, ich małą powierzchnię, należy podkreślić ogromne znaczenie dopłat bezpośrednich dla rolników. Istotnym

kierunkiem rozwoju powinno być zatem tworzenie grupy producentów rolnych, na wzór zrzeszenia „Powiśle”. Według Wójta, barierami są jednak środki finansowe oraz strach przed komasacją. Dobrym pomysłem jest współpraca rolników z zakładami przetwórstwa. Do tej pory rozwijała się ona głównie na poziomie współpracy z zakładem Mariana Pierzchały Przetwórstwo i Wyrób Wędlin w Janikowie (powiat kozienicki). Zakład ten jednak upadł i nie tylko dostawcy z terenu gminy stracili pracę, ale także etatowi pracownicy zakładu.

Według Wójta w gminie dokonał się skok cywilizacyjny, głównie dzięki środkom unijnym, funduszowi norweskiemu starostwu powiatowemu w Kozienicach, a także urzędowi marszałkowskiemu w Warszawie. Dzięki temu możliwa była modernizacja stacji uzdatniania wody, budowa kanalizacji, oczyszczalni ścieków oraz wiele innych inwestycji, takich, jak remonty oraz budowa nowych dróg, inwestycje w kulturę, powstanie Gminnego Ośrodka Kultury, ośrodka zdrowia, przedszkola. Wykonanie tych prac skutkowało jednak tym, że obecnie zadłużenie gminy sięga prawie 44 %. Rozwiązaniem okazała się współpraca Gminy z bankami, polegająca na udzieleniu kredytów w postaci obligacji.

W latach 70-90. XX wieku, znaczącym źródłem dochodów mieszkańców, była praca w zakładach przemysłowych w Dęblinie, Pionkach i Radomiu. Obecnie powstają strefy ekonomiczne w tych miejscowościach, co stwarza perspektywę rozwoju i możliwości zatrudnienia. Niepokojące jest jednak, że w powiecie kozienickim widoczne są efekty wyludniania się. W naszej gminie, wg Wójta jest możliwość przeznaczenia terenów pastwiskowych, a także nieużytków pod budownictwo przemysłowe i mieszkaniowe. Atutem lokalizacyjnym Gminy Sieciechów jest to, że graniczy z Dęblinem. Ponadto, oddalona jest od Warszawy o 100 km, a od Pionek o zaledwie 30 km. Następstwem tego planu byłoby połączenie miejscowości Głusiec i Zajezerze. Ten zamysł znalazł się w planie zagospodarowania przestrzennego, jednak ze względu na brak współpracy i zgody wspólnot pastwiskowych, teren ten został podzielony na działki orne.

Wzorem dla Wójta jest gmina Grabów zlokalizowana około 50 km od Warszawy, do której, podobnie jak do gminy Lesznówola, sprowadziła się bardzo duża liczba mieszkańców stolicy, do tej drugiej jednostki nawet do 5 tys. osób rocznie, według danych Wójta.

*
* *

Gmina Sieciechów boryka się z wieloma problemami, z których najważniejszym jest bezrobocie. Dla rozwiązania tego problemu możliwości władz lokalnych są niewielkie. Gmina może zlecić bezrobotnym niektóre prace takie, jak np. roboty remontowo-budowlane, praca ze sprzętem mechanicznym, drobne roboty ziemne czy transportowe. Przykładem może być układanie kostki brukowej w nowopowstałym parku w Sieciechowie. Większość osób zamieszkujących gminę, jak już wspomniałam, zatrudniona jest w miejscowościach Dęblin lub Kozienice. W związku z tym zmuszona jest dojeżdżać do pracy co najmniej kilka kilometrów dziennie. Dlatego też ważną kwestią jest jakość dróg i ich oświetlenie. Ta ostatnia kwestia ma szczególne znaczenie dla tych, którzy pracują w trybie zmianowym.

Nadzieją na poprawę bilansu na tym rynku pracy są najbliższe miasta i powstające tam strefy ekonomiczne. Także ich ekspansja na teren gminy, w postaci rozlewającego się budownictwa jednorodzinnego, może wywołać ożywienie lokalnego życia gospodarczego poprzez zwiększony popyt na usługi. W gminie Sieciechów, ze względu na peryferyjne położenie oraz rolniczy charakter, trudno jest znaleźć młodym ludziom pracę. Spora liczba mieszkańców znajduje zatrudnienie sezonowo, przy pracach polowych. Jednak zdecydowana większość decyduje się na migrację do większego ośrodka miejskiego.

Priorytetem dla władz samorządowych jest znalezienie dodatkowych miejsc pracy na miejscu. Upatrują ich w rozwoju działalności turystycznej, stworzeniu infrastruktury pod sploty kajakowe, rekreację, etc. Być może przyciągnęłyby to także potencjalnych inwestorów. Jednak jak pokazuje dynamika liczby ludności, zaprezentowana wcześniej, mieszkańców w gminie ubywa, młodzież emigruje do większych ośrodków. Gmina Sieciechów nie jest dla nich atrakcyjnym miejscem pod względem ekonomicznym do pozostania. Brakuje ludzi, którzy chcieliby tu zainwestować kapitał, pracę i czas. Wizja przyszłości nie jest zachęcająca. Żaden z sołtysów nie dawał szans swojej wsi na rozwój, zwłaszcza rozwój bazujący na rolnictwie.

Należy przy tym zakładać, że nie jest to sytuacja wyjątkowa, a raczej typowa dla gmin peryferyjnych, gdzie gospodarka oparta nawet na intensywnym rolnictwie daje szansę niewielu gospodarstwom; gdzie kurcząca się liczba ludności nie daje wystarczającego popytu dla usług; gdzie wykształconych młodych nie jest w stanie wchłonąć miejscowa gospodarka. Należy stwierdzić, że również ta gospodarka przekształca się spontanicznie, a lokalne możliwości wpływu na kształt zachodzących procesów są ograniczone w zasadzie do zabezpieczenia pewnego standardu bytowego mieszkańców.

Wykazy

1. Spis zdjęć

Zdjęcie 1. Herb Gminy Sieciechów.....	90
Źródło: http://www.sieciechow.pl/sieciechow,,strona,39.html	
Zdjęcie 2. Herb książęcego rodu Stażów Toporów.....	92
Źródło: http://kozienice.dt.pl/infopage.php?id=696	
Zdjęcie 3. Pieczęć burmistrza.....	97
Źródło: http://kozienice.dt.pl/infopage.php?id=696	
Zdjęcie 4. Pieczęć Wójtostwa.....	97
Źródło: http://kozienice.dt.pl/infopage.php?id=696	
Zdjęcie 5. Twierdza Iwanograd w Dęblinie.....	98
Źródło: http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/20015,deblin-twierdza-iwangorod.html	
Zdjęcie 6. Obóz jeniecki w twierdzy Iwanograd w Dęblinie.....	98
Źródło: http://www.photoblog.pl/opku/101575988/twierdza-deblin-2.html	
Zdjęcie 7. Brukarze sieciechowscy kładący drogę w powiecie garwolińskim.....	99
Źródło: http://www.zposieciechow.pl/sieciechow.php	
Zdjęcie 8. System obronny twierdzy Dęblin.....	101
Źródło: http://mapy-mru.cba.pl/deblin.html	
Zdjęcie 9. Polichromia przedstawiająca portret Bolesława Chrobrego.....	101
Źródło: http://test.wolaklasztorna.pl/wordpress/?page_id=61	

2. Spis map

Mapa 1. Podregiony Polski według typologii Komisji Europejskiej w 2010 roku.....	7
Mapa 2. Powiaty według wskaźnika gęstości ekonomicznej.....	8
Mapa 3. Gmina Sieciechów.....	90
Mapa 4. Mapa odległości od miasta Kozienice do poszczególnych miast.....	105
Źródło: http://www.stero.pl/2009/09/17/przewodnik-po-powiecie-kozienickim	
Mapa 5. Sieć drogowa Gminy Sieciechów.....	106
Źródło: http://test.wolaklasztorna.pl/wordpress/?page_id=9	
Mapa 6. Trasa Dęblin-Kozienice.....	108
Mapa 7. Usytuowanie przestrzenne omówionych gospodarstw i ich sieć handlowa.....	134
Mapa 8. Rozmieszczenie przestrzenne sieci współpracy Zrzeszenia „Powiśle”.....	139
Mapa 9. Sieć zaopatrzeniowa mieszkańców Gminy Sieciechów.....	149
Mapa 10. Usytuowanie przestrzenne badanych przedsiębiorstw.....	155
Mapa 11. Przestrzenne rozmieszczenie typowo rolniczych miejscowości w Gminie Sieciechów.....	160

3. Spis diagramów

Diagram 1. Struktura gospodarstw rolnych w Gminie Sieciechów w 2010 wg UG i PSR....125

4. Spis wykresów

Wykres 1. Struktura gospodarstw rolnych w Gminie Sieciechów w podziale na sołectwa ...129

Wykres 2. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w gminie Sieciechów wg sekcji PKD (stan na 30.04.2012 r.)143

Wykres 3. Struktura gospodarstw domowych według głównego źródła dochodu 159

5. Spis tabel

Tabela 1. Powierzchnia i ludność poszczególnych gmin Powiatu Kozienickiego 109

Tabela 2. Liczba ludności Gminy Sieciechów w podziale na poszczególne sołectwa oraz lata 110

Tabela 3. Przyrost naturalny w powiecie kozienickim i gminie Sieciechów 112

Tabela 4. Saldo migracji w Powiecie Kozienickim i Gminie Sieciechów 112

Tabela 5. Ludność gminy Sieciechów w podziale na kategorie wiekowe 113

Tabela 6. Struktura zatrudnienia w Gminie Sieciechów 114

Tabela 7. Struktura bezrobocia w gminie Sieciechów 114

Tabela 8. Dochody budżetu Gminy Sieciechów w latach 2006 i 2010 r.120

Tabela 9. Dochody „podatkowe” Gminy Sieciechów w 2010 roku121

Tabela 10. Wydatki budżetu gminy Sieciechów na inwestycje122

Tabela 11. Struktura użytków rolnych i gruntów w gminie Sieciechów123

Tabela 12. Porównanie ilości gospodarstw rolnych na terenie Gminy Sieciechów124

Tabela 13. Struktura gospodarstw rolnych w poszczególnych sołectwach w Gminie Sieciechów 126

Tabela 14. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg typu przedsiębiorstwa w 2011 r. w Gminie Sieciechów 141

Tabela 15. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w podziale na sekcje PKD w Gminie Sieciechów 142

Tabela 16. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg europejskiej klasyfikacji usług w 2012 r.144

Tabela 17. Struktura podmiotów gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) w Gminie Sieciechów 145

Tabela 18. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) wg wielkości zatrudnienia w 2012 r. w Gminie Sieciechów 145

Tabela 19. Podmioty gospodarcze na terenie poszczególnych wsi gminy Sieciechów 146

Tabela 20. Inicjatywy stworzenia biznesu w Gminie Sieciechów, które się nie powiodły ...147

Tabela 21. Struktura omawianych przedsiębiorstw w Gminie Sieciechów 156

Tabela 22. Bezrobotni na terenie gminy w ostatnim kwartale 2010 roku 161

Tabela 23. Perspektywy rozwoju danej miejscowości 164

Bibliografia

Literatura:

- 1) Bański J., 2006, *Geografia polskiej wsi*, Warszawa: PWE.
- 2) Ks. Gacki K., 1872, *Benedyktynski Klasztor w Sieciechowie*, Radom
- 3) Gorzelak G., 2007, 30-lecie EUROREG-u, [w:] G. Gorzelak (red.) *Polska regionalna i lokalna w świetle badań EUROREG-u*, Warszawa: Scholar.
- 4) Halamska M., 2012, *Wymiera (nowej) gospodarki wiejskiej*. Maszynopis niepublikowany, 23 stron. Tekst przedstawiony na seminarium EUROREG 31 maja 2012 roku.
- 5) Kopaliniński W., 1987, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy
- 6) Marini M.B., Mooney P.H., 2006, *Rural economies* [w:] P. Cloke, T. Marsden, P.Mooney (red.) *Handbook of rural studies*, London;SAGE.
- 7) Orgelbranda S., 1912, *Encyklopedia Powszechna z ilustracjami i mapami*, Warszawa, t. 18
- 8) Prażmowski St., 1988, *Radomir*, Radom: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, R. 4, nr 2
- 9) Rakowski W., 2010, *Podregiony w idei zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego*, Rocznik Żyrardowa t. VIII
- 10) Rosner A. (red.), 2007, *Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich a zróżnicowanie dynamiki przemian*, Warszawa: IRWiR PAN
- 11) Stasiewicz Z., 2001, *Mazowsze. Tożsamość i wizerunek regionu*. Ciechanów-Warszawa.
- 12) Zając K., Siek S. 2009, *Sieciechów. Szkice do dziejów miejscowości od czasów najdawniejszych do współczesnych*, Kozienice-Sieciechów: SKAUT.PL

Dokumenty urzędowe:

- 1) *Program opieki nad zabytkami dla Gminy Sieciechów na lata 2011-2014*, grudzień 2010, Sieciechów (pobrano 31.01.2012 r.)
- 2) *Strategia rozwoju powiatu kozienickiego na lata 2004-2012*, 2004, Kozienice (pobrano 21.01.2012 r.)
- 3) *Strategia rozwoju Gminy Sieciechów 2011-2017*, 2011, Sieciechów (pobrano 21.01.2012 r.)

Strony internetowe:

- 1) <http://www.stat.gov.pl/bdl/>
- 2) <http://www.maps.google.com>
- 3) http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_94/i-181.pdf str.3
- 4) <http://kozienice.dt.pl/infopage.php?id=696>
- 5) <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/20015,deblin-twierdza-iwangorod.html>
- 6) <http://www.photoblog.pl/opku/101575988/twierdza-deblin-2.html>
- 7) <http://www.zposieciechow.pl/sieciechow.php>
- 8) <http://mapy-mru.cba.pl/deblin.html>
- 9) http://test.wolaklasztorna.pl/wordpress/?page_id=61
- 10) <http://www.sieciechow.pl/sieciechow,,strona,39.html>
- 11) http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_L_powierzchnia_ludnosc_teryt_2011.pdf
- 12) <http://www.stat.gov.pl>
- 13) http://www.fajnewczasy.pl/mapa/mozolice_duze
- 14) <http://www.fajnewczasy.pl/mapa/zajezierze>
- 15) <http://kozienice.dt.pl/infopage.php?id=695>
- 16) <http://test.wolaklasztorna.pl/wordpress/>
- 17) <http://www.e-podroznik.pl/1041,79634,1956.rozklad-jazdy-pks-kozienice-deblin.html>
- 18) <http://www.stero.pl/2009/09/17/przewodnik-po-powiecie-kozienickim>
- 19) <http://www.e-podroznik.pl/public/timeTableSearcherResults.do>
- 20) <http://sjp.pwn.pl/>

IV Wnioski

Dwa przedstawione przypadki gospodarek lokalnych usytuowane są na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego. Niezależnie od przyjętej definicji (a przy braku jednej rzeczowej, poza administracyjną) obszary wiejskie stanowią ok. 90 % powierzchni Polski i mieszka na nich 2/5 – 1/3 ludności kraju. Jednakże warunki ich życia, w zależności od położenia terenu w stosunku do miast, zasobów materialnych, surowców, ludzkich i kulturowych, są bardzo zróżnicowane. Są na tych obszarach tendencje wspólne i dotyczą one np. rolnictwa. Widoczna jest tendencja upadania mniejszych, mniej rentownych gospodarstw rolnych oraz powstawania dużych gospodarstw – przedsiębiorstw. Na tych obszarach pojawia się konkurencja między różnymi podmiotami, ale także – konkurencja między tymi obszarami. Efektem tej konkurencji i konkurencyjności obszarów jest różny rytm i charakter rozwoju. Kapitalne znaczenie ma usytuowanie w stosunku do miast: wielkich, dużych, średnich. Obszary peryferyjne, nie sąsiadujące bezpośrednio ani pośrednio z dużymi i średnimi ośrodkami miejskimi dotyka również zjawisko depopulacji. Takim przykładem jest gmina Sieciechów. Dla gmin wiejskich i miejsko – wiejskich, znajdujących się w zasięgu oddziaływania wspomnianych wyżej ośrodków miejskich, które podjęły ryzyko poprzez proces modernizacji, odśrodkowe siły, które pchały kapitał z centrów do bliskich peryferii, okazały się zbawieniem. Kapitał i możliwości rozwojowe wraz z nim płynące, głęboko zmieniły gospodarkę wiejską i strukturę społeczną. Przykładem takich zmian jest chociażby analizowana w tej pracy gmina Karczew.

Obecnie o rozwoju państw, czy wzroście PKB decydują bieguny wzrostu, jakimi są największe miasta, metropolie skupiające ośrodki władzy, siedziby największych korporacji wielonarodowych, będące miejscem tworzenia innowacji i zamieszkania przedsiębiorczej ludności. Regiony, sąsiadujące z metropoliami, postrzega się jako beneficjentów dyfuzji procesów rozwojowych z dużych miast. Niemniej jednak, zarówno w przypadku obszarów wiejskich sąsiadujących z dużymi ośrodkami miejskimi, jak i obszarów peryferyjnie położonych, ciąży na nich ogromna presja, polegająca na wykreowaniu przez nie własnych, unikalnych niszy, przyciągających kapitał. Presja na znalezienie własnych czynników, czynników endogenicznych, które przyczyniłyby się do rozwoju. Niepowodzenie w obliczu rosnącej konkurencji i globalizacji spowoduje przegraną, która objawi się w spadku liczby ludności, mniejszych dochodach własnych,

pogorszeniu się warunków życia ludności tam mieszkającej.

Dwa zamieszczone w pracy studia przypadków, pomimo tego, że administracyjnie zostały zaklasyfikowane do obszarów wiejskich, różnią się od siebie niemal wszystkim, od gospodarki lokalnej, przez strukturę ludności po logikę rozwoju. Różnice te determinuje przede wszystkim położenie. Gmina Karczew jest położona w wśród gmin stanowiących drugi "pierścień" okalający Warszawę, natomiast gmina Sieciechów stanowi peryferie Mazowsza, będąc zlokalizowaną w jego południowo-wschodniej części, na granicy z województwem lubelskim, w zakolu Wisły.

Jak w syntetyczny sposób można porównać te lokalne gospodarki? Odwołamy się do interesującej typologii gospodarki wiejskiej, opracowanej przez Matteo B. Mariniego i Patrick H. Mooney'a (2006). W swojej pracy stworzyli, trzy idealne typy gospodarki wiejskiej: *rent-seeking economy* (poszukującej potencjałów rozwojowych, renty położenia, czy renty zasobów naturalnych), *dependent economy* (gospodarki zależnej) oraz *entrepreneurial economy* (gospodarki przedsiębiorczej). W ramach pierwszych dwóch typów gospodarek, kumulują się i ścierają przeszkody, które utrudniają rozwój gospodarczy oraz ograniczają możliwości, jakie daje globalizacja. Natomiast gospodarka przedsiębiorcza na terenach wiejskich już jest rozwinięta i rozwija się dzięki wykorzystaniu możliwości, jakie daje globalizacja.

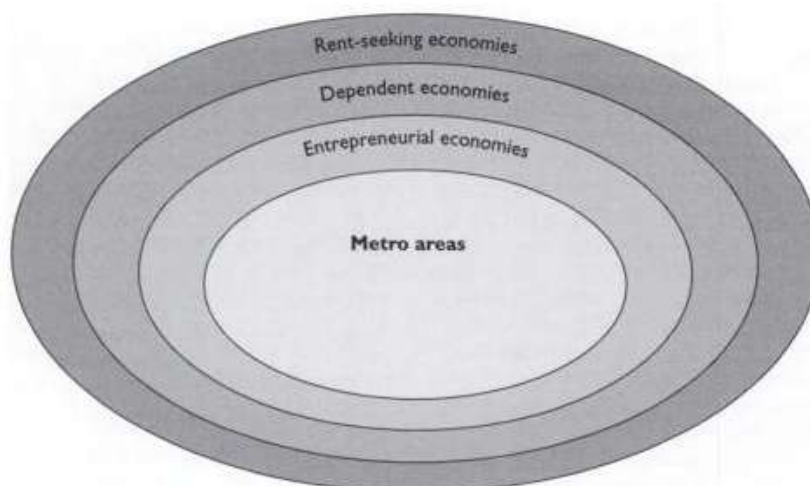
Rent-seeking economy odnosi się do tych obszarów wiejskich, które w głównej mierze są oparte na rolnictwie i przemyśle wydobywczym. Surowce naturalne znajdują się akurat w tym regionie i nie mogą być reprodukowane nigdzie indziej. Często jednak surowce te są w rękach właścicieli, którzy nie widzą potrzeby większych inwestycji, w związku z czym, takie zasoby niekoniecznie determinują rozwój. Gospodarka taka cechuje się niskim kapitałem ludzkim oraz zachodzącym na tych terenach zjawiskiem depopulacji. Ponadto, cechą *rent-seeking economy* jest niechęć lokalnej społeczności do jakichkolwiek zmian, nawet tych najmniejszych, ponieważ zmianę uznaje się za zagrożenie dla tutejszego systemu wartości. Tę ostatnią cechę można przypisać w Polsce obszarom popegeerowskim, jednakże nie zalicza się do nich ani gmina Karczew, ani Sieciechów.

Za *Dependent economy*, czyli gospodarkę zależną, autorzy uznają takie układy lokalne, w których przychody w największym stopniu są pochodnymi zasobów pochodzących z zewnątrz np. dużej fabryki zbudowanej przez wielonarodową korporację. Ulokowanie przedsiębiorstwa prywatnego przeważnie wynika z lokalnej taniej sile roboczej i niskich kosztów produkcji. W Europie często ma to miejsce w krajach byłego bloku komunistycznego. W dłuższej perspektywie, gospodarki zależne oparte na zasobach sektora

prywatnego są bezbronni, jako że źródła tej inwestycji są poza kontrolą lokalnej społeczności. Tym samym, oparcie lokalnego rozwoju na tego typu inwestycji jest bardzo nietrwałe, fabryka może być zawsze przeniesiona do innej miejscowości, gdzie koszty pracy są jeszcze niższe. Jednakże słabość zależnej gospodarki może również posłużyć jako czynnik uczący miejscową ludność przedsiębiorczości i umiejętności, prowadzących dany obszar w stronę przedsiębiorczej gospodarki. Na terenie gminy Karczew, są zlokalizowane firmy należące do grup międzynarodowych, jednak nie przeważają one w strukturze gospodarki lokalnej, a ponadto kupione przez te grupy firmy, zostały założone w Karczewie, który stanowił główną siedzibę ich firm. Tak więc niemożliwym jest zakwalifikowanie gminy Karczew do tego typu gospodarek wiejskich zaproponowanych przez Mariniego i Mooney'a. Częściowo w tę część typologii wpisywałaby się gmina Sieciechów. Zlokalizowane na jej terenie firma-córka Agrofreeze S.A. - przedsiębiorstwo rolno-spożywcze należące do duńskiej firmy Orskov Frugt, jest największym pracodawcą w gminie. Przeniesienie filii do innego, tańszego regionu spowodowałoby duże trudności dla władz gminy i miejscowej ludności.

Entrepreneurial economy, czyli gospodarka przedsiębiorcza czerpie swoje dochody głównie z waloryzacji swoich lokalnych zasobów. Taka gospodarka zamiast przyciągać inwestycje wspomniane wyżej, próbuje wypełnić niszę wysokiej jakości dóbr na swój "lokalny" sposób, na które, dzięki globalizacji, wskazuje zapotrzebowanie globalny rynek. Gospodarki takich gmin, działają w ramach nowoczesnych rynkowych struktur, jednakże odróżniając się od pozostałych swą tradycją. W gospodarkach przedsiębiorczych siła robocza, nie jest taka tania jak w peryferyjnych regionach, ponieważ modernizacja przyniosła relatywnie wysoki standard życia. W związku z tym takie miejscowości nie są już atrakcyjne dla zagranicznych inwestorów szukających taniej siły roboczej. Rdzeń lokalnej przedsiębiorczości stanowią głównie małe i średnie przedsiębiorstwa, które cechuje współpraca, a nie zhierarchizowane korporacje międzynarodowe.

Rysunek 2. Przestrzenne usytuowanie typów gospodarek

Źródło: *Rural economies w: Handbook of Rural Studies*, 2006

Według wyżej scharakteryzowanej typologii gospodarek wiejskich i wniosków płynących z analizy naszych przypadków, gmina miejsko-wiejska Karczew wpisuje się w typ gospodarki przedsiębiorczej. W strukturze gospodarki tej gminy wyraźnie zaznaczają się małe i średnie przedsiębiorstwa, które zostały założone w Karczewie, najczęściej przez przedsiębiorców stąd pochodzących. Firmy te często powiązane są w sieci między sobą, w ramach regionu, ale i na poziomie międzynarodowym, co również świadczy o nowoczesności gospodarki Karczewa. Wielohektarowe sady i uprawy szklarniowe odpowiadają na popyt w Europie, a szczególnie we Wschodniej Europie, na owoce i warzywa. Obszar wiejski Karczewa wyspecjalizował się w tej produkcji. Z kolei szereg przedsiębiorstw z obszaru miejskiego gminy postawiło na produkcję folii i opakowań sztucznych, a także innych wyrobów jak maszyny rolnicze, również zapewniając sobie pewną pozycję na rynku. Co więcej ich produkcja w ostatnich latach wzrosła, co rysuje atrakcyjne perspektywy przed nimi na przyszłość. Bez wątplenia swoje sukcesy, gmina zawdzięcza bliskiej odległości od największego ośrodka miejskiego w Polsce, jakim jest Warszawa, jednakże nie sposób odmówić mieszkańcom tej gminy przedsiębiorczości, ponieważ sama bliska odległość nie zapewnia rozwoju, choć go ułatwia.

Gmina Sieciechów, będąca obszarem wiejskim oddalonym od Warszawy o ponad 90 minut jazdy samochodem, jest bliska gospodarki typu pierwszego, tj. *rent-seeking economy* z elementami drugiego typu, czyli *dependent economy*. Gospodarka tej gminy nie jest w stanie zagospodarować całego istniejącego w tej społeczności kapitału ludzkiego i występują w niej procesy depopulacyjne. Produkcja rolna gminy trafia głównie na rynek

lokalny i regionalny. W gminie zainwestowała duńska firma, zakładając tu filię w latach 90' XX wieku. Z racji tego, że jest ona największym pracodawcą w regionie, zmiana jej lokalizacji mogłaby stanowić poważne implikacje dla miejscowości.

Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich, w znacznej mierze zależny jest od zasobów, czynników endogenicznych, a także od umiejętności wykorzystania: kapitału ludzkiego, społecznego. Istotne znaczenie mają również inwestycje oraz postęp technologiczny. W analizie dwóch przypadków przeprowadzonej w tej pracy wyraźnie widać jak bardzo różnią się między sobą obszary wiejskie w Polsce. Jak inna jest w nich logika rozwoju: Karczew dynamicznie się rozwijający w ostatnich latach i silnie przeobrażający tereny wiejskie w nowoczesne przedsiębiorstwa rolno-spożywcze oraz tereny pod inwestycje niezwiązane z rolnictwem, gdzie w przeciągu 5 lat dochody własne gminy wzrosły o 165 %, gdzie zanikła hodowla zwierząt a powstały wielohektarowe nowoczesne szklarnie oraz małe i średnie przedsiębiorstwa; oraz Sieciechów, gmina, która w tym samym czasie zanotowała wzrost dochodów własnych zaledwie o 13 %, gdzie młodzi ludzie, często wykształceni wyjeżdżają, a miejscowi producenci rolni niechętni są przekwalifikowaniu i współpracy sieciowej.

Sądzimy przy tym, że zróżnicowanie takie nie dotyczy tylko tych dwóch badanych gospodarek lokalnych, ale cała gospodarka na obszarach wiejskich nie tylko Mazowsza, ale całego kraju, jest (podobnie?) zróżnicowana.

Kinga Balcerek, Daniel Wąsik

Aneks 1: Dyspozycje do wywiadu z burmistrzem/wójtem, maj 2012 r.

1. W jaki sposób można, z takiej pozycji jak burmistrz/wójt wpływać na rozwój gospodarki w gminie, rozwój gospodarki lokalnej?
2. Czy w tej gminie podejmowano (co, kiedy, z jakim skutkiem) w ostatnich 20 latach zadania w zakresie:
 - a. Poprawy stanu infrastruktury technicznej
 - b. Gospodarki (zagospodarowania) przestrzennego
 - c. Polityki fiskalnej, podatków lokalnych, opłat etc.
 - d. Ekorozwoju (problemy z przedsiębiorstwami o negatywnym wpływie na środowisko naturalne, szkodliwe technologie etc.)
 - e. Tworzenie równoważonej struktury gospodarki (przeciwdziałanie monokulturze gospodarki, tworzenie gospodarki wielofunkcyjnej)
 - f. Gospodarowania nieruchomościami będącymi własnością komunalną (wynajem, sprzedaż etc.)
 - g. Restrukturyzacji lokalnego rynku pracy, działania na rzecz ukształtowania odpowiedniej struktury wykształcenia
 - h. Restrukturyzacji wsi, działania zmierzające do ukształtowania tzw. farmerskiego rolnictwa
 - i. Powołania komunalnych podmiotów specjalnego przeznaczenia, do obsługi lokalnych przedsiębiorstw
 - j. Promocji gminy
3. Jakie podjęte przedsięwzięcia zostały zaniechane lub nie powiodły się w tym czasie?
4. W każdej gminie istnieją różnego typu bariery, ograniczające rozwój gospodarki. Czy obecnie w swoim rozwoju gmina napotyka na przykładowe, następujące bariery. Proszę opisać, w czym/jak one się przejawiają.
 - a. Organizacyjno-prawna (instytucjonalna)
 - b. Edukacyjna
 - c. Zasobów (pracy, kapitału, usług, produktów)
 - d. Rozwoju rynków regionalnych i lokalnych
 - e. Dekapitalizacji obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej i społeczno-ekonomicznej
 - f. Ekologiczna (zanieczyszczenia versus np. tereny Natura 2000)
 - g. Innowacyjna
 - h. Społeczna i psychologiczna (brak zaufania, niechęć do współpracy, konflikty, zazdrość etc.)

5. Jakie przedsiębiorstwa komunalne istnieją w tej gminie? (Pojęcie przedsiębiorstwo jest tu bardzo szerokie; idzie tu o wszystkie podmioty komunalne, także z zakresu tzw. usług niekomercyjnych, jak szkoły, ośrodki zdrowi, administracje etc. jak i usługowe np. przedsiębiorstwo gospodarki komunalne etc.) Jaką mają formę prawną, ile zatrudniają osób, co produkują?

6. Jakie znaczenie ma rolnictwo w gminie, jaka będzie jego przyszłość?

Aneks 2: Kwestionariusz wywiadu z sołtysem, maj 2012 r.

Uniwersytet Warszawski
Europejskie Centrum Badań Regionalnych i Lokalnych EUROREG
ul. Krakowskie Przedmieście 30, 00-927 Warszawa

Kwestionariusz wywiadu z sołtysem

1. Z jakimi problemami aktualnie boryka się gmina?

- a) stan dróg lokalnych, gminnych
- b) sieć kanalizacyjna
- c) oświetlenie ulic
- d) usunięcie uszkodzeń popowodziowych
- e) bezrobocie
- e) wandalizm, chuligani
- f) coś innego, co?

2. Które z tych problemów są najbardziej dotkliwe dla mieszkańców tego sołectwa?
Czy Pana zdaniem, władze gminy przywiązują właściwą wagę do ich rozwiązania?

3. Ilu stałych mieszkańców liczy to sołectwo?
Czy wszyscy tu mieszkają, czy są tacy, co wyjechali czasowo za granicę? Ilu?
Dokąd?

4. Czy w ciągu ostatnich pięciu lat sprowadzili się tu jacyś nowi mieszkańcy z miasta? Kim oni są – wiek, wykształcenie, praca, emerytura etc.

.....
.....

I Rolnictwo

5. Ile w tym sołectwie jest gospodarstw domowych?
6. Ilu jest podatników podatku rolnego?
7. Ile jest w sołectwie gospodarstw rolnych?
8. Ile hektarów ma typowe (przeciętne) w tym sołectwie gospodarstwo
.....
.....
9. A ile hektarów ma największe gospodarstwo (chodzi o **rzeczywistą** ilość ziemi, na której ono gospodaruje w tym sołectwie?
10. Jaką produkcję rolną ono prowadzi?.....
.....
.....
11. Ile jest gospodarstw rolnych, które nie prowadzą produkcji rolniczej (tzn. nie uprawiają ziemi, nie prowadzą hodowli)? Jak duże są to gospodarstwa, co robią ich właściciele, kim są – praca, emerytura etc.
.....
.....
.....
.....
.....
.....
12. A ile jest gospodarstw, które produkują tylko na własny użytek, w ogóle nie sprzedają płodów rolnych? Kto je prowadzi (emeryci, przybysze z miasta etc.?)
.....
.....
.....
.....
13. Ile jest tu gospodarstw, które można określić jako „duże” ? Co to wg rozmówcy jest „duże gospodarstwo”? Co one produkują? Gdzie sprzedają swoje produkty?
.....
.....
.....
.....
.....

14. Czy są tu jakieś gospodarstwa wyspecjalizowane? W jakiej produkcji?
Co one, oraz gdzie (skup, giełda, pośrednik, etc.) sprzedają?

.....
.....
.....

15. Czy są gospodarstwa ekologiczne?.....

.....
.....

16. Czy któryś z rolników należy do Grupy Producentów Rolnych? Jakiej?

.....
.....
.....

17. Czy są tu rolnicy, którzy sprzedają swoje produkty bezpośrednio na targu?

Gdzie, co sprzedają?

.....
.....
.....

18. Czy rolnicy współpracują tu ze sobą, pomagają sobie, przy jakich okazjach?

.....
.....

19. Czy wszyscy właściciele ziemi pobierają w tym sołectwie dopłaty bezpośrednie?

.....
.....
.....

II. Gospodarka pozarolnicza

20. Jakie przedsiębiorstwa pozarolnicze działają na terenie tego sołectwa?

Wymienić wszystkie, charakteryzując ich formę prawną, branże w której działają (handlowe, usługowe, produkcyjne, usługi socjalne etc), ilość osób, które w nich pracują, kto je prowadzi/właściciel (miejscowy, ktoś z terenu gminy, z dalszej okolicy)

Nazwa firmy, od kiedy działa	Forma prawna/ prywatne, publiczna	Branża	Ile osób zatrudnia	Kto jest właścicielem

- 21.** Jakich usług dla mieszkańców w tym sołectwie brakuje?
-
-
-
- 22.** Czy były tu jakieś przedsięwzięcia, inicjatywy stworzenia usług czy biznesu, które nie powiodły się, upadły? Proszę je opisać (kto, kiedy, jakie, dlaczego nie powiodło się)
-
-
-
- 23.** Czy wg sołtysa jest szansa na przyciągnięcie jakichś inwestorów? Jeśli tak, to/kto co miałyby ich przyciągnąć?.....
-
-
-
- 24.** Jakie usługi wykonywane są tu „po sąsiedzku”, „na czarno”: szewskie, krawieckie, elektryczne, hydrauliczne, malarskie, drobne murarskie, naprawa AGD, usługi transportowe, usługi rolnicze. inne, jakie? Czy wykonujący je mają jakieś inne źródła utrzymania?.....
-
-
-
-
- 25.** Jeśli ktoś tutaj buduje dom, skąd bierze wykonawców?.....
-
-
- 26.** Ile nowych domów wybudowano w tym sołectwie w ciągu ostatnich 5 lat?
-
-
- 27.** Gdzie, Pana/i zdaniem, mieszkańcy tej wsi zaopatrują się (we wsi, we wsi gminnej, miasteczku, okolicznym mieście, jakim?):
- a) W podstawowe artykuły spożywcze
-
- b) W artykuły AGD.....
-

- c) Sprzęt TV etc.....
- d) Odzież i obuwie
- e) Gdzie robią duże, np. świąteczne zakupy?

III Rynek pracy

28. Sołectwo liczy gospodarstw domowych (rodzin). Proszę oszacować, ile z nich utrzymuje się przede wszystkim z :
- Rolnictwa
 - Pracy najemnej
 - Pracy na własny rachunek
 - Rent i emerytur
 - Innych źródeł
29. Ile jest tu osób zarejestrowanych jako bezrobotne?
30. A ilu jest rzeczywistych bezrobotnych
31. Czy są tu osoby, które wynajmują się do prac sezonowych lub dorywczych? Jakich? Ile jest takich osób? Czy łatwo znaleźć kogoś do prac sezonowych lub dorywczych?
32. Czy przyjeżdżają tu do pracy/prac sezonowych, dorywczych, osoby z innych regionów, obcokrajowcy?
33. Ile rodzin w tym sołectwie korzysta z opieki pomocy społecznej?
34. Czy wszystkim tym rodzinom ta pomoc rzeczywiście się należy?
35. Czy jest tu OSP? KGW? Inna organizacja, jaka?
36. Wiele mówi się teraz o wielofunkcyjnym rozwoju wsi. Jak, Pana/i zdaniem, ta wieś będzie wyglądała za 10 lat? Jakie ma ona szanse na rozwój, jakie

najważniejsze bariery tego rozwoju Pan/i widzi?.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Metryczka

1. Od kiedy jest tu sołtysem (rok)
2. Od kiedy mieszka w tej wsi (rok)
3. Płeć
4. Wykształcenie
5. Wiek
6. Zawód wykonywany/praca

Aneks 3: Dyspozycje do zebrania informacji o największych przedsiębiorstwach w gminie, maj 2012

Dyspozycje do zebrania informacji o największych przedsiębiorstwach w gminie:

- skąd się wzięło, dlaczego jest tu zlokalizowane, czy jest coś dogodnego w usytuowaniu w tej gminie, co?
- jaka jest forma prawna przedsiębiorstwa (spółka, spółdzielnia, etc.)
- wielkość: ile osób zatrudnia, jakie stałe urządzenia tu posiada
- co, jakie czynniki, kształtują wielkość produkcji
- czy w ostatnim roku (2011) produkcja spadła/wzrosła w stosunku do roku 2010
- czy w 2011 roku wprowadzono w firmie jakąś innowację; co to było
- uczestnictwo w sieciach:
 - 1) zaopatrzenie: gdzie zaopatruje się w surowce (półsurowce etc.) do produkcji
 - 2) technologia: w oparciu o jaką (czyją) technologię pracuje
 - 3) na jakie rynki produkuje: lokalne, regionalne, krajowy, europejski/międzynarodowy
 - 4) skąd pochodzi kadra przedsiębiorstwa: miejscowa, przyjezdna (skąd, kto?)
 - 5) jakie miejscowe zasoby przedsiębiorstwo wykorzystuje
- czy firma współpracuje z jakimiś innymi firmami w okolicy, na czym ta współpraca polega?
- czy obecne władze gminy są przyjazne miejscowym przedsiębiorcom

